بابەت و دیمانەکانی
هاوڕێ ناسر باباخانی
کۆکردنەوە و ئامادە کردنی: رەحمان نەقشی

پێڕست

بابەتەکانی: ساڵی .... ٢٠١٤ .... لاپەڕەی: ٦

١- لە ڕۆژهەڵات، کوردی هەر بڤەیە!...

٢- شەماڵێک لە باشوورەوە بەرەو ڕۆژهەڵات!...

٣- زەنگێکی مەترسیدار...

٤- ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بزووتنەوەی خوێندکاری و ئاستەنگەکانی...

٥- حیزبی دیموکرات و ڕۆژهەڵات تەوەرەیی...

٦- ڕووحانی و چارەسەری کێشەی نەتەوەیی بە ٢٠ وشە...

٧- چاو لە سەرکردە مێژووییەکان بکەن...

بابەتەکانی: ساڵی .... ٢٠١٥ .... لاپەڕەی: ٣٥

٨- کوردستانێکی "ئەتۆمیزە"...

٩- دێموکراتیزەی دێموکرات...

١٠- تراویلکەی هیلالی شیعی...

١١- لە پەراوێزی دامەزراندنی پارتی فێمینیستی کوردستان...

١٢- دۆخی خەسیوی ڕۆژنامەگەری لە ڕۆژهەڵات...

١٣- رۆژهەڵاتی کوردستان و نەبوونی گوتارێکی هاوبەش...
١٤- بەرەو سازدانی گوتارێکی هاوبەش...
١٥- خامنەیی و سڕینەوەی سیاسەت...
١٦- گەورەتر لە حیزب!...
١٧- بژاردەکانی کۆمەڵگا و کەلێنەکان...
١٩- دەروازەیەکی نوێ بۆ خەبات...
٢٠- شار وەک شاخ!...
٢١- دێموکرات بێ منەتە...
٢٢- بە پێکهاتەیی کردنی بەشداریی سیاسی...
٢٣- بۆم بکەنە کەچەڵەکە!...
٢٤- نامەیەک بۆ شەهید دوکتور قاسملوو...
٢٥- خاک مەیلبڕە؟...

بابەتەکانی: ساڵی .... ٢٠١٦ .... لاپەڕەی: ٦٥

٢٦- ترسی رۆشنبیری کورد!...
٢٧- دیسان بەزمی هەڵبژاردن لە ئێران!...
٢٨- کۆماری ئیسلامی بەراوەژوو!...
٢٩- ئێرانی پاش هەڵبژاردنەکان...
٣٠- لە خولیای پێچبەسەرەکانەوە تا سەرڕووتەکانی سەردەم!...
٣١- بارزانی وەکوو راسپێردراو...
٣٢- گورگە درۆزنەکان...
٣٣- کتێبەکان بسووتێنن...
٣٤- بۆچی کودەتا سەری نەگرت؟...

٣٥- سێ کوچکەیەک بۆ خەبات...
٣٦- هەواکە دەگۆڕدرێ؟...
٣٧- باباخانی: یەکگرتنەوە دەبێتە هۆی ساز بوونی گوتارێکی ڕۆژهەڵاتی کە دەتوانێ دواجار خەباتی شاخ و شار لێک گرێ بدا..... دیمانەی ناوەندی ڕۆژی کورد...

بابەتەکانی: ساڵی .... ٢٠١٧ .... لاپەڕەی: ٩٩

٣٨- ڕۆژهەڵات لە هەناوی باشووردا...
٣٩- خولانەوە لە بازنەی هەڵبژاردنەکاندا...
٤٠- «کوردستان»، ڕۆژنامەیەک بۆ هەموو وەرزەکان!...
٤١- کڵاوەکە بۆ لای ئێران خوار دەبێتەوە؟...
٤٢- چەهچەهەی بولبول و شمشێری مەلا!...
٤٣- کاک سدێق کۆمان دکاتەوە!...
٤٤- گەورەتر لە حیزب...
٤٥- بزووتنەوەی خوێندکاریی کوردی لە ڕکەی فکری و ڕێکخراوەییدا...
٤٦- ناسیۆنالیزمی سەر شەقام...

بابەتەکانی: ساڵی .... ٢٠١٨ .... لاپەڕەی: ١٢٥

٤٧- هێلکەکەی کۆماری ئیسلامی...
٤٨- زمانەوانی...
٤٩- ئەم «قەڵا»یە لەبن نایە...
٥٠- هەر بە بیانووی زمانەکەمانەوە! (بە بۆنەی دووی ڕەشەممە)...
٥١- دیمانە: مەنسوور مروەتی کوردستان» ئێستاش پارێزەری زمانی کوردییە...

٥٠- زەینی کاریزما و یەکێتی نەتەوەیی!...

٥٢- پێشمەرگە مەندیل سپییەکان...

٥٣- تارمایی ژورنالیزمی زەرد بەسەر کوردستانەوە!...

٥٤- لێکترازان...

٥٥- چێگواراکان!...

٥٦- ڕەسووش بارگەکەی تێک نا...

٥٧- هێرشی مووشەکی بۆ سەر قەڵا...

٥٨- من لە ماڵ نەهاتمەدەر!...

٥٩- بەرەو سەرەتای خەباتێکی نوێ!...

٦٠- شەقام، سارێژکەری زام!...

٦١- ڕێژیم دووانەی «حوسێن - یەزید»ی کردووەتە گوتاری قوتاربوون لە هەموو دۆخێکی قەیران... دیمانە: شەونم هەمزەیی...

بابەتەکانی: ساڵی .... ٢٠١٩ .... لاپەڕەی: ١٨٥

٦٢- ئەوان و کۆمارەکەی ئێمە...

٦٣- پیرۆز بێ جەژنی لەدایکبوونت جەنابی ڕەئیس جومهوور!...

٦٤- پێویستیی هەرەوەزێکی گەشتیی کۆمەڵگەی جیهانی بە دژی کۆماری ئیسلامی...

٦٥- شەقام لە پشت "قەڵا"...

٦٦- خولانەوە لە بازنەی خیانەتدا!...

٦٧- ئەم بزووتنەوەیە دواجار کۆماری ئیسلامی تێکەوە دەپێچێ! ... دیمانە: عەلی بداغی...

٦٨- دواپەردەی کۆماری ئیسلامی بەڕێوەیە!...

بابەتەکانی: ساڵی ٢٠١٤

لە ڕۆژهەڵات، کوردی هەر بڤەیە!

بە لای فەیلەسووفی ئاڵمانی ماکس ڤێبەرەوە، مۆدێرنیتە بەگشتی وەک دیاردەیەکی ئەورووپایی پێناسە دەکرێ کە پەیوەندییەکی ئەوتۆی لەگەڵ هزری کەرەستەییدا هەیە و تەنانەت یورگێن هابرماس پێداگری لەسەر ئەوە دەکات کە مۆدێرنیتە تەنیا ئەورووپای گرتەوە و ئەم پرۆسەیە بە شێوەیەکی کەم وێنە لەو ناوچەیەدا گەشەی کرد و بەرەوپێش چوو.

پەرەسەندنی زانستی، هونەری، سیاسی و ئابووری لە ئەورووپادا بە ئاراستەی ئەقڵانیەت ڕێگەی گرتەبەر و ئەم حاڵەتە لە هیچ جێگەیەکی دنیادا رووی نەدا. هەر بۆیە لە مێژوونڤیساری (نووسینی مێژوو)ی کلاسیکی ئەورووپاییدا، ئەورووپا وەک ناوەند سەیر دەکرا و مێژووی نەتەوەکانی دیکە وەک پێشەکی دەهاتنە ئەژمار بۆ مێژووی گۆڕین!

بەڵام ئەمڕۆ هەندێ کۆمەڵناس لەسەر ئەو باوەڕەن لەبری مۆدێرنیتەیەک کە ڤێبەر پێیوابوو تەنیا و تەنیا تایبەتە بە ئەورووپا (تەنانەت هابرماسیش وا دەڵێ) دەبێ باس لە چەند مۆدێرنیتەیەک کە من بە "مۆدێرنیتەی چەندبنەکی" ناوی دەبەم، بکرێ. چون لەڕاستیدا مۆدێرنیتە بەپێی مێژوو، فەرهەنگ، زمان و تەنانەت دین و.. لە هەر ناوچەیەکدا فۆڕم و هێماگەلێکی تایبەت بەخۆیەوە دەبینێ.

ئەم پاوانخوازییە لە چەند دەیەی رابردوودا کەوتووەتە بەر رەخنەیەکی جیددی کە مێژوویەک بە سڕینەوەی "ئەوی دی"، دەیەوێ "خۆی" وێنا بکات.

هەر لێرەدایە کە بیردۆزی ئێدوارد سەعید بە هانامانەوە دێ کاتێک دەڵێ: ڕۆژئاوا بریتییە لەو "خۆ"یە کە ڕۆژهەڵاتی وەک "ئەوی دی" ساز کردووە بۆ سەپاندنی گوتاری خۆی وەک گوتاری زاڵ. دیارە کە ئەم رەخنەیەش

وامـداری مەعریفەناسـی پۆسـت مۆدێرنیسـمە کە بـاس لە نەبـوونی حەقیقەتێکـی یەکە دەکـا و لای وایە ئەوە حەقیقەتەکانن کە بوونیان هەیە نەک تەنیا یەک حەقیقەت!

دکتۆر حەیدەر شادی پێیوایە مۆدێرنیتەی ئێرانیش بە شێوەیەکی سەقەت چاوی بڕیـوەتە ئەم مۆدێرنیتەیەی مـاکس ڤێبەر باسی لێوە دەکرد و لەسەر ئەم بنەمایە، رووناکبیری فارس وەک مۆدێلێک مۆدێرنیتەی ئەوروپایی بۆ مـامەڵە لەگەڵ نەتەوەکانی دیکە بەکاردەبات. لەڕاستیدا پرۆسەی مۆدێرنیتەی ئێرانی کە خۆی وەک چەق و ناوەنـد سـەیر دەکات، هەر لە سەرەتای دامەزرانی حکومەتی پەهلەوییەوە دەستیپێکردووە و هەنووکەش درێژەی هەیە و بە توندی بەگژی پلۆرالیزمی مۆدێرنیتەییدا دێتەوە.

٢

دەکرێ چەند مەبەستێکی تایبەت ئاوێتەی مافی خوێندن بە زمانی زگماگی بکەین و چەند پرسیارێک ئاراستەی ئەو کەسانە بکرێ کە پێیانوایە فارسی زمانێکی بەهێزترە لە زمانی کوردی:

- لە ڕوانگەی زماننناسییەوە: ئایا ناکرێ قایل بەو بنەما سەرەکییە بین کە زمانی کوردی وەک هەموو زمانێکی سەر ئەم گۆی زەوییە دەکرێ زیاتر پەرەی پێبدرێ ئەگەر دەرفەتی خزمەت بەم زمانە بدرێ؟

- لە روانگەی مێژووی ئەدەبییەوە: بەڕاستی لە بەراوردێکی سەرپێیی ئەدەبی زارەکی و فۆلکلۆری کـوردی لەگەڵ هـی زمانی فارسی، بۆمان دەرناکەوێ کە زمانی کوردی ئەگەر نەڵێم دەوڵەمەندترە لانیکەم بە سـانایی خـۆی لە قەرەی زمانی فارسی دەدا.

- لە روانگەی ئەخلاقییەوە: گریمان زمانی کوردی بە هۆی گوشاری دەسەڵاتی خوونکارەوە نەیتوانیوە گەشە بکـات و لەبـاری ئەدەبی تڤیسارییەوە لاوازە، ئایا لەباری ئەخلاقییەوە ئەمە پاساوێکی گونجاوە بـۆ ئەوەی مـافی خوێنـدن و نووسین بە زمانی کوردی لە ملیۆنان ئینسان زەوت بکرێ؟

- لە ڕوانگەی سیاسییەوە: گەلۆ خوێندن و نووسین بە زمانی کوردی چ گرفتێک بۆ سـەر ئـاسایشی نەتەوەیـی ئێـران ساز دەکات؟ بە سەدان وڵات کە دواتر ئـاماژەیان پێدەکەین خاوەنی چەندین زمانی فەرمی جیاوازن کەچی نە وڵاتەکەیان رووخاوە و نە بووەتە هۆی هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەییان!

- لە روانگەی رەوانناسی و کۆمەڵناسییەوە: بۆچی روناکبیری فارس ئەم شێوە روانینەی هەیە بۆ زمان و فەرهەنگی نەتەوەکانی دیکەی ئێران؟ روناکبیرێک کە لەهەمبەر فەرهەنگ و زمانی نەتەوەکانی رۆژئاوایی باوەڕی بە پلۆرالیزمی فەرهەنگی هەیە، بەڵام کە دەگاتە نەتەوەکانی دیکەی ئێران حاشا لەم پلۆرالیزمە دەکا.

- لە روانگەی یاساییەوە: لە پاش سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران، لە یاسای بنەڕەتی ئەو وڵاتەدا بە راشکاوی بە تێکڕای دەنگ (بەبێ یەک دەنگی دژبەر) ئەسڵی ١٥ی ئەم یاسایە پەسەند دەکرێ کە لەودا ئاماژە کراوە بەوەی دەبێ خوێندن و نووسین بە زمانی زگماکی بۆ نەتەوەکانی دیکەش ئازاد بێ، کەچی پاشی ٣٥ ساڵ ئەم ئەسڵە هەر بڤەیە!

٣

بێگومان بۆ هەر نەتەوەیەک زمان سەرەکیترین پێناسەیە و سەرەتاییترین مافێکە کە بۆ مرۆڤ دیاری کراوە و لە زۆر جاڕنامە و مەنشووری نێونەتەوەییدا سەلمێنراوە و تەواوی پسپۆڕانی بواری زمانناسی کۆکن لەسەر ئەمە کە فێرنەبوونی زمان تا چ رادەیەک شوێنکەوتی نێگەتیڤ لەسەر مرۆڤ دادەنێ بەتایبەتی لە سەر منداڵان. بێگومان دەستەواژەی "جینۆسایدی سپی" رێک ئاماژەیەکە بۆ ئەم شوێنکەوتە نەرێنییانە.

ئەگەر پاراستن و پەرەپێدانی زمانی و فەرهەنگی بەهۆی فێرکردنی دووزمانی یان چەندزمانی دروشمی سەرەکی یۆنسکۆیە بۆ رۆژی جیهانیی زمانی زگماکی وەک مافێکی سەرەتایی، لە زەمانی دەسەڵاتی پەهلەوییەوە تا ئێستا دژایەتی لەگەڵ ئەم دروشمە بەردەوامە.

روانینی نەتەوەی فارس لە تەواوی سەردەمی دەسەڵاتداری خۆیدا وەک نەتەوەی باڵادەست، بۆ سەر سەرجەم نەتەوەکانی دیکەی نیشتەجێی ئێران بەتایبەتی نەتەوەی کورد بە تەعبیری ئێدوارد سەعید روانینێکی رۆژهەڵاتناسانە بووە و بەردەوام حەولی ئەوەی داوە شوناس و ناسنامەی نەتەوایەتی لێ بستێنێتەوە و هەر ئەمەش بووەتە فاکتەرێکی سەرەکی بۆ سازبوونی ئەم کێشە مێژووییە لەبڕاننەهاتووانەی بەرۆکی ئەم وڵاتەی گرتووە.

زیاتر لە ٥٥%ی نەتەوەکانی ئێران فارس نین، بەڵام بە تێکڕا لە خوێندن و نووسین بە زمانی خۆیان بێبەشن.

٤

ساڵی ١٩٥٢، حکومەتی پاکستان زمانی ئۆردوو کە کەمتر لە ٥%ی خەڵکی قسەیان پێدەکرد وەک زمانی فەرمیی ئەو وڵاتە رادەگەیەنێ. لە رۆژئاوای پاکستان کە خەڵک بە زمانی بەنگاڵی قسەیان دەکرد لەدژی ئەم بڕیارە هەستان و رژانە شەقامەکان و لەو رۆژەدا، واتە ٢١ی فێبریوەری، پۆلیس بە شێوەیەکی بێبەزەییانە تەقە لە خۆپێشاندەران دەکات و هەندێ کەس دەکوژرێن. ئەم سەرکوتە فەرهەنگییە لەسەر بنەمای ئینکار و ئاسیمیلاسیۆن تا ساڵی ١٩٧١ درێژەی هەبوو تا وای لێهات بەنگلادیش لە پاکستان جودا بووەوە.

بەم بۆنەیەوە ٢١ی فێبریوەری واتە ٢ی رەشەمە لەلایەن یۆنسکۆوە وەک رۆژی جیهانی زمانی زگماکی دیاری دەکرێ بۆ پاراستن و پەرەپێدانی تەواوی زمانەکانی جیهان بەبێ جیاوازی. ئێستا نزیکەی ٢٠٠ دەوڵەت لە دنیادا هەن، بەڵام ٦٠٠٠ زمانمان هەن، ئەوە سەلمێنەری ئەم راستییەیە کە هیچ وڵاتێک لە دنیادا نییە تەنیا بە یەک زمان قسان بکات. چاوخشاندنێکی بەپەلە بۆ سەر وڵاتانی دنیا داکۆکی لەم وتەیەمان دەکات: کەنەدا ٢، بەلژیک ٣، سویسرا ٤، ئەفغانستان ٢، ئیتالیا ٦، هیندستان ٣ زمانی فەرمییان هەیە، لەگەڵ ئەمانەشدا هەر کام لەم وڵاتانە چەندین زمانی ناوچەیی فەرمییان هەیە. بۆ وێنە هیندستان ٢٢، سوێد ٤، ئۆتریش ٣، نەرویج ٢ زمانی ناوچەیی فەرمییان هەیە. کەچی ئاسایشی نەتەوەییش نەشێواوە و ئەم رێزگرتنە لە فەرهەنگ و زمانی نەتەوەکانی دیکە بووەتە هۆی پێکەوەلکانێکی زیاتر نەک هۆکارێک بۆ لێکدابڕان!

٥

بڕیاری ئەم دواییەی فەرهەنگستانی زمانی ئێران واتە دژایەتی لەگەڵ خوێندن و نووسینی زمانی نەتەوەکانی دیکە بەڕای من شتێکی چاوەڕواننەکراو نەبوو. ئەم بڕیارە هەروەک لە سەرەتادا ئاماژەم پێکرد ریشەکەی لە زەق مۆدێرنیتەی ئێرانیدایە، بۆ ئەوەی باسەکە زیاتر بکەینەوە با زۆر بە کورتی ئاماژە بە هەندێ گرفت بکەین کە لە دنیای ئەمڕۆدا وەک مافێکی سەرەتایی بۆ هەموو مرۆڤێک سەلمێندراوە کەچی بۆ هاووڵاتیانی کوردستان لە ئێران یاساغە، بۆ وێنە: کورد لە ئێران ناتوانێ زۆر ناوی کوردی لەسەر منداڵەکانی دابنێ، بە حەشیمەتێکی زیاتر لە ١٠ ملیۆن کەس تاقولۆق بڵاڤۆکی کوردی هەیە، مرۆڤ هەیە چەندین ساڵە چاوەڕوانی ئیزنی وەرگرتنی بڵاڤۆکێک دەکا، زۆر کتێبی کوردی بۆ چاپ لە رۆژهەڵاتی کوردستانەوە ئاودیوی باشووری کوردستان دەبێ، لێکدابڕانی رەشبەڵەک لەسەر بنەمای لەناوبردنی نەریتەکان و... .

بیری زاڵ بەسەر پێکهاتەی فەرهەنگستانی زمانی ئێران بیرێکی شۆڤێنیستییە کە جگە لە زمانی فارسی قایل بە بوونی هیچ زمانێکی دیکە نییە و پێیوایە ئەم داواکارییە یاساییە لە بیرێکی جوداخوازیی سیاسییەوە سەرچاوە دەگرێ.

بـا ئەمەش لەبیـرنەکەین کە ئەم ویسـتە راسـتە سیاسـییە، بەڵام بە درێژایـی مێـژووی نەتەوەی کـورد ئەمە دژکـردەوەیەک بـووە لەهەمبەر ئاسیمیلەکردنی گەلی کورد. سەرەڕای تەواوی ئەو گوشـارانەی بـۆ تواندنەوەی ئەم نەتەوەیە، بۆ لەناوبردنی زمان و فەرهەنگی کراوە، بەڵام قەڵایەک بەنـاوی ئەدەبی زارەکی لە قـاڵبی لایەلایەی دایکان و رۆڕۆی خوشکان و چرپاندنی وتەی ئەویندارانەی کچە حەیران و کـوڕە حەیـران و بێـژەری بەیتوباوەکـان و گۆرانیبێژە رەسەنەکان شوورەیەکی قایمی بە دەوری زمانی کوردیدا کێشاوە کە هەتاهەتـایە پارێزگـاری لێدەکات. ئـایزا بێـرلین گـوتەنی هۆکـاری سـەرەکی گەشەسـەندنی نەتەوەخـوازی ئاکـامی ئەم بە کەمگرتن و جیـاوازییەیە کە نەتەوەی باڵادەست بەسەر نەتەوە بندەستەکاندا دەیسەپێنێ!

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ١ی مارچی ٢٠١٤

شەماڵێک لە باشوورەوە بەرەو رۆژهەڵات!

ئاماژەیەکی نۆستالۆژیک: ساڵانی هەشتاکانی سەدەی رابردوو کە قوتابی دواناوەندی بووم، زۆر جاران نیوەڕۆیان کە بۆ فراوێن بەرەو ماڵ دەبووینەوە هەمووومان لەسەر سفرە کۆدەبووینەوە. دایکم قابلەمە شۆرباوە بەتام و بۆنەکەی لە تەنیشت خۆی دادەنا و بەشی هەر کاممانی (سێ برا و دوو خوشک) لە قاپەکەمان دەکرد، بـابم رادیـۆکەی لەلای خۆی دادەنا.. برێکی دەست تێوەردەدا.. پاشان.. شمشاڵەکەی قالە مەڕە... چەنـد ئایەتێک لە قورئـان بە دەنگی عەبدولباست... دواتر: ئێرە دەنگی کوردستانی ئێرانە! بێدەنگی بـاڵی بەسـەر سفرەکەماندا دەکێشا... ئیتر ئەوان سەردەمان رووم لە هەر شوێنێک کردبوایە زایەڵەی ئەو دەنگە لە گوێمدا دەلەرییەوە... نەوەی ئێمە گۆشکراوی ئەم رادیـۆیە بـوو... ئەمە تەنیـا سـۆزێکی رۆمانسیانە نەبـوو کە لە گۆشەنیگایەکی ئێگزیستانسیالیستییەوە گـوزارە لە دڵەڕاوکێکـانی تاکەکـانی کۆمەڵگا بکـا، بەڵکـو گوتـارێکی ئـاوێتەی حزوور بـوو کە بـاڵی بەسـەر تەواوی کەلێن و قوژبنی کۆمەڵگادا کێشابوو.

پێموایە بۆ هەموو لایەک ئاشکرایە کە بارودۆخی رۆژهەڵاتی کوردستان لە هەموو بوارەکاندا چۆناوچۆنە و ئێستا بەرەو چ ئاقارێک دەڕوا. کێشە ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکان بڕستیان لە خەڵک بڕیوە و لە هەموو کاتێک زیاتر بە شێوەیەکی جیددی هەڕەشەی نکۆڵی لە شوناس و ناسنامەی نەتەوایەتی لەسەرە. کۆمەڵگایەکی داخراو کە لە هەموو مافە سەرەتاییەکانی ئینسانی بێبەش کراوە.

خەڵکی ئەم بەشەی کوردستان بە داخەوە لە هەمان کاتدا کە لە دۆخێکی خەسیودا ژیان دەبنەسەر، هەر لە دەیەی نەوەدەکانەوە کە قرمەی چەکی هێزی پێشمەرگە وەستاوە، تووشی نائومێدی بوون. کە دەڵێم وەستانی قرمەی چەک مەبەستم تەنیا خەباتی چەکداری نییە، بەڵکو ئاماژەم بە نەبوونی گوتارێکە (دواتر باس لەم غیابە- نەبوون- بێدەنگی لەهەمبەر حزوور - بوون - دەکەم) کە لە کۆتایی حەفتاکان تا سەرەتای نەوەدەکان گوتاری زاڵ بوو بەسەر کۆمەڵگادا، گوتارێک کە تەنانەت تەواوی رەهەندەکانی ژیانی تاکەکەسی و بنەماڵەییشی تەنیبوو. دەستەواژەکانی ئەم گوتارە ببوو بە قەڵای بەرخودانی نەتەوەیی. ئەم گوتارە، گوتاری بزووتنەوەی نەتەوەیی بوو، گوتارێک کە گرێدراوی"حزوور" بوو! حزوور بە واتای بوون بە واتای دەنگ!

***

ئێرە دەنگی کوردستانی ئێرانە! ئەم رستە بە رواڵەت ساکارە کە بە دەنگی وێژەرە بە تواناکەی رادیۆی دەنگی کوردستان بڵاودەبووەوە وەها گوڕوتینێکی خستبووە ورەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانەوە کە وەک تاقە سەرچاوەی باوەڕپێکراو بۆ ساتێکیش لە خەڵک دانەبڕا و بەردەوام لە ناو ماڵ، دووکان، کووچە و مەزرا، کوورەخانە و...هتد حزووری هەبوو. پتەوترین پردی پەیوەندی لە نێوان کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و بەهێزترین حیزبی سیاسی ئەوان سەردەمان، پەیوەندییەکی ئۆرگانیک و زیندوو لەگەڵ کۆمەڵگا، پەیوەندییەک لەسەر بنەمای باوەڕ و کوردایەتیەکی بە کردەوە.

تەنیا و تەنیا ئەم رادیۆیە بوو کە تەنانەت ئێستاشی لەگەڵدابێ سەرەڕای پێشکەوتی زانستی و تەکنیکی لە بواری راگەیاندندا وەک کەناڵە ماهوارەییەکان، وێبسایتەکان و...هتد، هیچ کام لەم ئامرازانە نەیانتوانی جێگەی ئەم رادیۆیە پڕبکەنەوە! بێگومان هەروەک ئاماژەم پێکرد هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ ئەم "حزوور"ەی پێشمەرگەی کوردستان لە پانتایی جوگرافیای رۆژهەڵاتدا. ئەم بوونە لەڕاستیدا بوونی نەتەوەیەکی ستەملێکراو بوو و سەلمێنەری ئەو راستییە بوو کە ئەم نەتەوەیە سەرەڕای نکۆڵی و ئاسیمیلەی دەسەڵات بوونی هەیە. هێما فیزیکییەکانی ئەم بوونە پێشمەرگەکانی کوردستان بوون و شەپۆلەکانی رادیۆی دەنگی کوردستان تەواوکەری ئەم هێمایە بوو. واتە حزووری پێشمەرگەی کوردستان و رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران گوزارەیان لە بزووتنەوەیەک

دەکرد کە تێکڕای خەڵکی کوردستانی لەخۆدەگرت.

هۆکارەکانی حزوور بۆ غیاب واتە لە بوونەوە بۆ نەبوون، لە دەنگەوە بۆ بێدەنگی کە دواجار بووە هۆی ئەوەی گوتاری بزووتنەوەی نەتەوەیی تووشی بنبەستێکی ستراتیژیکی درێژخایەن بێ (بۆ حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان) زۆرن، بەڵام رەنگە بتوانین بەخێرایی لە چەند هۆکارێکدا پۆلێنبەندییان بکەین وەک:

نەبوونی رێبەرایەتییەکی کاریزماتیک، مەودا گرتنی رووناکبیرانی ناوخۆ لەگەڵ هێزە سیاسییەکانی دەرەوەی وڵات بە تایبەتی و دواکەوتنی حیزبەکان لە کۆمەڵگا بە گشتی، نەبوونی پەیوەندییەکی ئەوتۆ لەگەڵ کوردی نیشتەجێی دەرەوەی سنووری کوردستان تەنانەت لەگەڵ هێزە سیاسییەکانی باکوور و رۆژئاوا، کزی و لاوازیی راگەیاندنی کوردی تا نزمترین ئاستی خۆی کە تەنانەت نەیانتوانی رۆڵی رادیۆکەی جاران ببینن، ناوچەگەرایی وەک پەتایەکیماڵوێرانکەر، هەندێ کێشەی تاکەکەسی و ئەخلاقیی تاقمێک کە تا ئاستی نەتەوەیی بەرز کرانەوە تەنیا بۆ بەرژەوەندی تاکەکەسی کە لە ئاکامدا بوونە لەمپەری دیالۆگ و لێکتێگەیشتن و دواجار بەرهەمهێنانی فەرهەنگێکی سیاسی نادێموکراتیک، لەکەناری ئەمانەوە گەشەی سیاسی لە باشوور و باکووری کوردستان وەک دوو گوتاری شوێندانەر کە لە رۆژهەڵاتی کوردستان لایەنگری خۆی پەیدا کرد. هەروەها ئەو بارودۆخەی کە لە باشووری کوردستان وەک دەسکەوتێکی نەتەوەیی وەدیهات و پاراستنی ئەم دەسکەوتە وەک بایەخێکی نەتەوەیی سەیر کرا. ئەمە کۆی ئەو خاڵانە بوون کە بارودۆخێکی وەک ئەمڕۆیان بۆ حیزبەکان خوڵقاندووە.

ئیتر وردە وردە دابڕانێکی گەورە لە نێوان کۆمەڵانی خەڵک و پێشمەرگەدا ساز بوو، ئیدی رادیۆش نەیتوانی ئەم کارکردەی کە پێشتر هەیبوو سەرلەنوێ بخاتەوەگەڕ، چون لەڕاستیدا ئەمە زۆریش ئاسایی بوو، واتە پێشمەرگەیەک لەگۆڕێدا نەبوو نە لە شار و نە لە دێهات تا وەک هێما و رەمزی نەتەوەیی درێژە بەم گوتارە بدات. ئەم بۆشاییە رادیۆشی پەکخست. دیارە دەکرێ لە زۆر لایەنەوە پاساوی ئەوە بێنینەوە کە بڵێین ئێستاش گوتاری نەتەوەخوازی بە تەواوی کەموکوڕییەکانیەوە هەیە، بەڵام بە دڵنیاییەوە ئەمە کەمتر بەرهەمی حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستانە و زیاتر گوتارێکی بەرگریخوازانەیە لەهەنبەر گوتاری نەتەوەی باڵادەست کە حەولی سڕینەوەی شوناسی نەتەوایەتی دەدا.

خەڵکی کوردستان لە رۆژهەڵات بە تێکڕایی هەست بەمە دەکا کە خەباتی حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان چیتر ناتوانێ وەک سەردەمی ساڵانی ١٩٨٠ - ١٩٩٠ بێت و تازە بە جۆرێ خووی بەم غیابەوە گرتووە. ئەم وەچەیەی دەگاتێ لەگەڵ هێماکانی گوتاری ئەوان سەردەمان نامۆیە، هەربۆیە هیوادارە لە نەبوونی پێشمەرگەی کوردستان لە پانتایی جوگرافیای وڵاتدا، ئەڵتەرناتیڤێکی دیکە بتوانێ گوتارە زاڵەکەی دەیەی هەشتا و نەوەد پڕبکاتەوە،

بەڵام بە هۆی ئەو هۆکارانەی باسمکردن حیزبەکانی ڕۆژهەڵات تا ئێستا نەیتوانیوە بەدیلێک بۆ ئەم گوتارەی گۆڕین بدۆزنەوە.

***

ئەو گوتارەی وەک گوتاری بێدەنگی باسی لێوەدەکەین، خۆی لە خۆیدا دەستەواژەیەکی دژوازە و ڕاستەوخۆ هەستی پێناکرێ، بەڵام زۆر جاران هەندێ ڕووداو لەمیانەی غیابدا شرۆڤە دەکرێن، ئێمە بۆ دەڵێین غیابی گوتاری نەتەوەیی؟ ئەم غیابە مانادارە، چون هەر شتێک کاتێک بوونی هەیە کە غیابێکی ڕێژەیی هەبێ، کەوابوو ئەم غیابە، ئەم نەبوونە، ئەم بێدەنگییەی ئێستا زۆر مانادارە، چون پێشتر حزوور و بوونێک هەبووە، بۆ هەستکردن بە پرپی پەرداخێک دەبێ بزانی بەتاڵبوون چییە؟ کەوابوو ڕاستە گوتاری نەتەوەیی نەماوە، بەڵام بێگومان گوتاری بێدەنگی وەک ئەودیوی دراوەکە بوونی هەیە.

ڕەنگە گوتاری گۆڕین سەرلەنوێ بە فۆڕمی پێشووەوە سەرهەڵنەداتەوە، چون ئەو هۆکارانەی ئاماژەم پێکردن لەمپەرن لەسەر ڕێی سازبوونەوەی و لەلایەکی دیکەوە هاوکێشە سیاسییەکانی کۆماری ئیسلامی و ناوچەکەش هەواڵی بارینی بارانیان پێ نییە! بەڵام گوتاری بێدەنگی کە باڵی کێشاوە بەسەر ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بە باوەڕی من گوتارێکی زیندووە و وەک ژیلەمۆی بن خۆڵەمێشە و نەرمەبایەکی پێویستە بۆ گەشانەوە. ئەمەش مسۆگەر نابێ مەگەر بە سازدانی گوتارێکی هاوبەشی سەرجەم هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە دواجار ئەم گوتارە هاوبەشە دەبێ ڕەگئاژۆ بکاتە ناوخۆی وڵاتەوە. ئەگەر وتە بەناوبانگەکەی دکتۆر قاسملوو وەبیربێنینەوە کە دەیگوت: ئێمە حیزبێکی مەسئوولین، با ئەم بەرپرسیارێتیە دیسان هەر بکەوێتە ئەستۆی میراتگرانی ئەو شەهیدە، واتە هەردوو باڵی حیزبی دیموکرات. خەڵک چاوەڕوانن... با ئەم شەماڵە لە باشوورەوە بەرەو ڕۆژهەڵات هەڵبکات!

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ٩ی ئەپریلی ٢٠١٤

زەنگێکی مەترسیدار

یەکێک لە هەرە گرینگترین پێوەرەکانی وڵاتێکی دیموکراتیک و پێشکەوتوو، هێما (ئیدێکس)ی ئازادیی دەربڕینی بیروڕایە کە بەهۆی ڕۆژنامەنووسانەوە دێتە ئاراوە، واتە پەیوەندییەکی ئەم ئەوێتی لە نێوان ئازادیی ڕۆژنامەنووسان و دەسەڵاتی دیموکراتیکدا هەیە، هەر ڕادە میدیا و ڕۆژنامە ئازادتر و سەربەستتر بن ئەوا ئەم وڵاتە سیمایەکی دیموکراتیکتری هەیە. ڕێکخراوەی پەیامنێرانی بێ سنوور (RWB) وەک ڕێکخراوەیەکی جێی متمانە و باوەڕپێکراو لەسەر ئاستی جیهان، لە دوایین ڕاپۆرتی خۆیدا بۆ ساڵی ٢٠١٤، ڕیزبەندی سەرجەم وڵاتانی دنیای لە باری ئازادی ڕۆژنامەنووسانەوە لەسەر بنەمای ئەم هێمایانەی خوارەوە دیاری کردووە کە بریتین لە: بوونی بیروڕای جیاواز لە میدیاکاندا، سەربەخۆیی میدیاکان لەهەمبەر هێزە سیاسی، ئابووری، ئاینی و نیزامییەکاندا، لێهاتوویی ئەو چوارچێوە یاساییانەی کە چالاکی ڕاگەیاندن ڕێکدەخەن، شەفافیەتی ئەو دامەزراوانەی کە چاودێریی چالاکیی ڕاگەیاندنن، توانایی و وزەی ئەو ژێرخانانەی کە خاوەنداریێتی لە چالاکیی ڕاگەیاندن دەکەن و هەروەها فەزای گشتی کە تێیدا کاری میدیایی دەکرێ. لەو ڕاپۆرتەدا فینلاند، هۆڵەندا و نەرویج بە پلەی یەک تا سێ دێن و هەروەک جاری جاران وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوین لە دوایین پلەکانی ڕیزبەندی ئەم ڕێکخراوەدان.

بە هەڵکەوت خاڵی سەرنجڕاکێش لەناو ١٨٠ وڵاتی دنیادا پلەی ئەو وڵاتانەیە کە نەتەوەی کورد تێیاندا دابەش بووە: تورکیا بە پلەی ١٥٤، ئێران بە پلەی ١٧٣، عێراق بە پلەی ١٥٣ و سووریا بە پلەی ١٧٧!!! دیارە حەوجێ بە گوتن ناکات لەم چوار وڵاتەدا کورد بەردەوام بووەتە قوربانی جینۆساید و تیرۆریسمی دەوڵەتی و دنیاش ئاگاداری ئەم غەدرەیە.

ڕۆژنامەنووسان و ڕۆشنبیرانی کورد لە ژێر توندترین گوشار لەم وڵاتانەدا خەریکی ئیشن و دواجار کونجی زیندان جێگایانە و دیارە دنیای دیموکراتیک و خوازیاری ئازادی و یەکسانی و مافی مرۆڤ بەهۆی ڕێکخراوە جۆربەجۆرەکانی ئاگاداری ئەم کێشانەیە، لێرەدا دەبێ کورد ئەم هەلە بۆخۆی بقۆزێتەوە و خۆی لەم وڵاتانە جیاواز نیشان بدات هەرچەندە با ویژدان سەنگی مەحەک بێ ئازادی دەربڕینی بیروڕا، ڕادەی بڵاڤۆکی کوردی و میدیا و ڕۆژنامەنووسانی ڕەخنەگر لە ژێر چەتری دەسەڵاتی کوردیدا لەچاو ئەم چوار وڵاتەی باسمان لێکرد تەنانەت وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست زۆر زیاترە و ئازادتر خەریکی کاری خۆیەتی، بەڵام ئەگەر کورد بەدووی وەدیهاتنی خەونە لەمێژینەکەیەتی دەبێ زۆر وشیارانە لەگەڵ دۆخی ئازادیی میدیا و ڕۆژنامەدا مامەڵە بکات کە ئەمە دواجار

دەبێتە هۆی پاڵپشتێکی بەهێز بۆ مسۆگەربوونی ئامانجە گەورەکانی. هەروەک ئاماژەم پێکرد لەسەر بنەمای هێماکانی گۆڕین کە باسمکردن لە ئاستی نێونەتەوەییدا رادەی دیموکراتیکبوونی "وڵات"ێک هەڵدەسەنگێنن.
دەمەوێ ئەم باسە گرێبدەم لەگەڵ ڕاپۆرتەکانی چەند ڕێکخراوێکی نێونەتەوەیی لەسەر بارودۆخی رۆژنامەوانی لە باشووری کوردستان. لە ٦ی دیسامبەری ٢٠١٣ ڕێکخراوی نێونەتەوەیی رۆژنامەنووسان (IFJ) لە نامەیەکی سەرئاوەڵادا راستەوخۆ سەرۆکی هەرێمی کوردستان دەکاتە بەردەنگی خۆی و شێلگیرانە داوای لێدەکات دۆسیەی کوشتنی رۆژنامەوان کاوە گەرمیانی بە شێوەیەکی جددی بەدواداچوونی بۆ بکات. لە کۆتایی مانگی ئایاری ئەمساڵدا رۆبێرت ماهوون جێگری سەرۆکی لیژنەی داکۆکیکردن لە رۆژنامەنووسان (CPJ) سەردانی باشووری کورستان دەکات و بە دەربڕینی هەندێ دڵەڕاوکێی ئەو ڕێکخراوەیە لەسەر بارودۆخی رۆژنامەوانان لە باشوور نیگەرانی خۆی دەردەبڕێ. هەر بۆیە کاتی گەڕانەوە لە ڕاپۆرتەکەیدا راستەوخۆ باس لە پێشێلکاری مافی رۆژنامەوانان دەکات و بە تایبەتی کوشتنی سەردەشت عوسمان و کاوە گەرمیانی دەخاتە بەر باس.

لەلایەکی دیکەوە ڕاپۆرتی ڕێکخراوی پەیامنێرانی بێ سنوور (RWB) سەبارەت بە پێشێلکاری مافی رۆژنامەنووسان بەهۆی دەسەڵاتی سیاسی حیزبییەوە واتە PDK لەهەمبەر PYD دێتە ئاراوە. (لە پەراوێزدا ئاماژە بەم خاڵە بکەم کە بەر لەم ڕاپۆرتە هەر ئەم ڕێکخراوەیە لە ڕاپۆرتێکی دیکەدا گوشارەکانی PYDی لە ناوچە کوردنشینەکانی رۆژئاوای کوردستان بۆ سەر میدیاکاران و رۆژنامەوانان بە توندی ئیدانە کردبوو. یان هەر لەم پەیوەندییەدا لەم دواییانەدا موگەنس بژەرگارد سەرۆکی فیدراسیۆنی رۆژنامەنووسانی ئەوروپا (EFJ) نیگەرانی خۆی بەرامبەر بارودۆخی پەیامنێران لە رۆژئاوای کوردستان دەربڕیوە. نموونەیەکی دیکە ڕاپۆرتە تێروتەسەلەکەی هیومان رایتس ووچ (HRW)ە کە دەستەواژەی "پێشێلکاریی مەترسیدار" بەکاردەهێنێ سەبارەت بە ئەشکەنجە و دادگاییکردنی نادادپەروەرانە و چەکدارکردنی منداڵانی تەمەن خوار ١٨ ساڵ).

دیارە هەر لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی سەرۆکی داکۆکیکردن لە رۆژنامەنووسان (CPJ)دا باس لە چەند خاڵێکی ئەرێنیش کراوە کە ئۆمێدبەخشە کاتێک دەڵێ: بە شێوەیەکی ڕێژەیی هەرێمی کوردستان خاوەنی رۆژنامەگەرییەکی بەهێزە و بە پێی ستانداردەکانی ناوچەکەش ئازادە. بەڵام هەروەک باسمکرد ڕاپۆرتەکانی ئەم ڕێکخراوانە زەنگێکی مەترسیدارە بۆ سیمای دیموکراتیکی دەسەڵاتی کوردی بە گشتی و هەرێمی کوردستان بە تایبەتی، هەر بۆیە کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان دەبێ لە هەوڵی ئەوەدا بن ستانداردەکانی رۆژنامەوانی بەرزتر بکەنەوە، چونکە بێگومان کوردستان نە ئێرانە، نە عێراقە، نە تورکیایە و نە سووریایە. کوردستان کوردستانە و خەونی دوارۆژی کاتێک دێتە دی کە خۆی لە قەرەی وڵاتانی ئازاد و دیموکراتیک بدات.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٢٥ی جوونی ٢٠١٤

ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بزووتنەوەی خوێندکاری و ئاستەنگەکانی

ئەگەرچی بزووتنەوەی خوێندکاریی کوردی لە ماوەی ئەم چەند ساڵەی ڕابردوودا چ لە باری چۆنایەتی و چ لە باری چەندایەتییەوە تا ڕادەیەکی بەرچاو تووشی نوشست و نزمی بووە، بە تایبەتی لە بواری ڕۆژنامەگەری و ڕاگەیاندندا، بەڵام خاڵی هاوبەشی سەرجەم قۆناغە خوێندکارییەکان لە ئێستا و ڕابردوودا دەگەڕێتەوە سەر هەوڵێکی پیرۆز و ئارمانخوازانەی تایبەت بە لاوانی خوێندکاری کورد کە ئەویش بریتییە لە هەوڵ و تێکۆشان بۆ سەلماندنی پێناسەیەکی نەتەوایەتی. ئەگەر بەپێی بیردۆزییەکی "ئالێن تۆرێن" بێت کە جەخت دەکاتە سەر ئەوەی سەرجەم بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لەسەر سێ بنەمای شوناس و دژایەتی و گشتگیربوون دامەزراون، ئەوا بزووتنەوەی خوێندکاری کوردیش وەک بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی تایبەتی، داکۆکی لە شوناسی نەتەوەیی خۆی دەکات.

بێگومان بزووتنەوەی خوێندکاریی کوردی بەردەوام بەشێک بووە لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد، هێربێرت مارکووزە گوتەنی بزووتنەوەی خوێندکاری زیاتر هۆکارێک بووە بۆ گەشە و نەشەی بزووتنەوەی نەتەوەیی و لە هەمان کاتیشدا دەنگ هەڵبڕینێکی گشتی. کە سەیری قۆناغەکانی بزووتنەوەی خوێندکاری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەکەی لە سەرجەم قۆناغەکاندا سەرەڕای هەوراز و نشێوەکانی، ئەم وتەیەی مارکووزە بەتەواوی بەدی دەکرێ. ئەگەر قایل بە پۆلێنبەندییەکی گشتی بین، دەکرێ ئەم قۆناغانە بۆ بزووتنەوەی خوێندکاری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەستنیشان بکەین:

سەردەمی کۆماری کوردستان: لەم قۆناغەدا چەندین کەس وەک خوێندکار بۆ باکۆ بەڕێدەکرێن بۆ خوێندن، چوونی گەنجانی کورد وەک خوێندکار بۆ ئەورووپا، بەشداری لە خەباتی ساڵانی 1946-1947 لەسەر دەستی چەند سیمایەکی ناسراوی خوێندکاری و دواجار پاش شۆڕشی گەلانی ئێران و بەتایبەتی سەردەمی دەوڵەتی ئیسلاحات کە ڕەنگە پرشنگدارترین قۆناغی ئەم بزووتنەوەیە بێت. سەردەمێک کە (حەوزەی عمومی) ئەو بوارەی بۆ ڕەخسا زیاتر پەلوپۆ باوێ بۆ ناو کۆمەڵگا و هەر بەم پێیەش خوێندکارە کوردەکان دەورێکی چالاکانە و بەرچاویان هەبێ، بەڵام بە هەرەسی ڕیفۆرمخوازان تەنگی پێهەڵچنرا و ڕۆژ بە ڕۆژ ئەم بازنەیە بەرتەسکتر کرایەوە و دواجار بە یەکجاری پەکیکەوت. دیارە لەم نێوەدا لە کزیدانی گوتاری نەتەوەیی و غیابی حیزبەکان تا ڕادەیەک بووەتە هۆی دوورەپەرێزیی ئەم نەوەیە و دیاردەی بەجیهانیبوونیش وەک پەتایەکی گشتی شوێنکەوتی نێگەتیڤی لەسەر خوێندکارەکان داناوە تا کەمتر سەرقاڵی سیاسەت بن!

بەڵام خوێندکارانی کوردی ئەوان سەردەمان دەکرێ وەک نەوەیەکی رچەشکێن سەیر بکرێن، ئەوان بە سازدانی کۆڕ و کۆبوونەوە بەتایبەتی رێزلێنان لەساڵیادی قوربانیانی کارەساتی هەڵەبجە، بەڕێوەبردنی شەوەشیعر و هەروەها دەرکردنی بڵاڤۆکی خوێندکاری (زیاتر لە ٥٠ بڵاڤۆکی خوێندکاری) هەرچەند لە سەرەتای رێگایەکی ئەستەم و دژواردا بوون، بەڵام توانییان تروسکەیەکی هیوا بخەنە ناو دڵی هاوپۆلان و هاوڕێیانی خۆیانەوە و پارێزگاری لە شوناسی نەتەوەیی بکەنە بایەخێکی کۆمەڵایەتی - سیاسی. تەنانەت توانییان ئەم بیرە لە بازنەی زانکۆشەوە بۆ ناو کۆمەڵی کوردەواری بگوازنەوە. بێگومان گۆڤاری خوێندکاری "روانگە" کە لە زانکۆی پزیشکی تەورێز دەردەچوو نموونەیەکی سەرکەوتووی ئەم هەوڵە بوو.

پێموایە تۆوی نەتەوەپارێزی عەقڵانی لە گیانی خوێندکارانی کورددا بە تەواوی مانا و بە سەرجەم رەهەندە جیا جیا و جیاوازەکانی، لە زانکۆکاندا گوورراوە. واتە زانکۆ نەک وەک "شوێن" بەڵکو وەک "کات" لە پەروەردەکردنی خوێندکاری کورددا، دەورێکی حاشاهەڵنەگر دەبینێ، هەر بۆیە بەشێکی بەرچاو لە نووسەران و رۆژنامەوانانی ئەمڕۆی رۆژهەڵاتی کوردستان بەرهەمی ئەم زانکۆیانەن. مەبەستم ئەوەیە ئەگەر زانکۆ وەک شوێنێک بۆ خوێندکارێکی ئاسایی خۆی دەنوێنێ، ئەوا بۆ خوێندکارە بزۆز و سەربزێوەکان - ئەوانەی هەر سەرقاڵی دەرس و دەور نین!- نابێتە شوێن، بەڵکو کاتێکە بۆ تێپەڕین تا لە رەوتی ئەم مەودا زەمەنییەدا پرۆسەی گۆڕانکارییەکی سیاسی کۆمەڵایەتی پێویستیان بەسەردا بێت و دواتر لە زانکۆوە بەرەو کۆمەڵگا ببنەوە!

***

لە ساتەوەختی ئێستادا لەگەڵ تەواوی گوشارەکانی ناوخۆ، کاتی ئەوە هاتووە ئەم بزووتنەوەیە پێداچوونەوەیەکی جددی بەسەر خۆیدا بهێنێ و ستراتیژییەکی تۆکمە بۆخۆی دیاری بکات لەسەر سێ بنەمای ئاوڕێکی رەخنەگرانە و لێکۆڵینەوەیی لە رابردوو، پێناسەیەکی سەرلەنوێ بۆ چەمکە سیاسی، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکانی ئێستا و دواتر دۆزینەوەی رێکارێک بۆ داهاتوو. دیارە بۆ مسۆگەرکردنی ئەم بنەمایانە کە دەبنە بناغەی خەباتێکی مەدەنی، دەبێ پەیوەندییەکی تۆکمە و دینامیک لەگەڵ رۆشنبیران، رۆژنامەوانان و چالاکانی بوارە جۆربەجۆرەکانی ناوخۆی وڵات ساز بدا. ئەم پەیوەندییە دەبێتە هۆی ئەوەی ئاستی بزووتنەوە لە بواری تیۆریکەوە بەرزتر بێتەوە و ئەمەش دواجار دەبێتە پاڵپشتی بزووتنەوە بۆ ئەوەی خۆی وەک باشترین نوێنەری ئەندێشە و عەقڵانییەت لە کۆمەڵگادا بناسێنێ. لەهەمان کاتیشدا پەیوەندییەکی وشیارانە لەگەڵ بزووتنەوەی خوێندکاری سەرانسەری دەتوانێ قورسایی ئەم بزووتنەوەیە لە ئاستی وڵاتدا زیاتر بکات. دیارە پەیوەندی ئۆرگانیکی خوێندکارە کوردەکانیش بەیەکەوە لە سەرجەم زانکۆکانی وڵاتدا پێداویستییەکی حاشاهەڵنەگرە.

با ئەوەش لەبیرنەکەین ئەگەرچی شێوە روانینی دەسەڵاتی سیاسی لە ئێران بۆ پرسی کورد روانینێکی ئەمنییە، بەڵام لە زانکۆکانی دەرەوەی سنووری رۆژهەڵاتی کوردستان بە رێژەیەکی بەرچاو ئەم روانینە کەمترە، هەر ئەمەش دەتوانێ یارمەتیدەریان بێت بۆ ئەوەی بتوانن چالاکتر دەوری خۆیان بگێڕن. وەک دوا وتە بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی ئەگەر دەیەوێ لەسەر ئاستی بزووتنەوەی نەتەوەیی وەک پاڵنەرێک شوێندانەر و کاریگەر بێت، دەبێ بە رەچاوکردنی ئەو تێبینیانەی سەرەوە دەنگی خۆی لەڕێی میدیا جۆربەجۆرەکانەوە بگەیەنێتە رۆژهەڵاتی کوردستان!

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - رێکەوتی: ٢ی جوولای ٢٠١٤

حیزبی دیموکرات و رۆژهەڵات تەوەرەیی

کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستان بڕیاری داوە (رۆژهەڵات تەوەرەیی وەک ئەولەویەتی خەبات) دیاری بکات. ئەم بڕیارە سەرنجڕاکێش و سەرسوڕهێنەرە، لە ناخی خۆیدا هەڵگری چەشنێ رەخنەی نێو گوتاری (نقد درون گفتمانی) بوو، واتە بە باوەڕی من حیزبی دیموکراتی کوردستان بوێرانە دەیەوێ چەشنێ سەربەخۆیی تیۆریک و کرداری لە گوتاری بزووتنەوەی کورد لە رۆژهەڵات دەستەبەر بکات و بە خەڵکی رۆژهەڵات و سەرجەم حیزبە رۆژهەڵاتییەکان بڵێت کە نابێ گوتاری رۆژهەڵات چیدی پاشکۆی گوتاری باشوور یان گوتاری باکوور بێ و ناکرێ ئەم گوتارانە ئەڵتەرناتیڤێکی شیاو بن بۆ رۆژهەڵات.

قۆناغی ساڵانی ١٩٨٠- ١٩٩٠، واتە سەردەمی د.قاسملوو، بێگومان درەوشاوەترین قۆناغی خەبات بوو، گوتاری ئەو قۆناغە گوتارێکی زاڵ بوو کە بەهۆی سەرکردەیەکی کاریزمی وەک دکتۆر قاسملوو، وردەگوتارەکانی دیکەی خستبووە پەراوێزەوە، گوتارێکی ئارمانخوازانە کە بەشێوەیەکی بەرهەست و نابەرهەست خەباتی شاخ و شاری لێک گرێدابوو. پاش نەمانی دکتۆر قاسملوو، دیسان بەهۆیحزووری پێشمەرگەی رۆژهەڵات لەسەر خاکی کوردستان و بوونی رێبەرێکی لێهاتووی وەک دکتۆر شەرەفکەندی خەباتی چەکداری هەر هەبوو.

بەڵام لەپاش نەمانی ئەم دوو رێبەرە کاریزمایە و هەندێ هۆکاری دیکە و هەروەها سازبوونی هەرێمی کوردستان لە باشوور، دەست و پێی ئەم هێزە سیاسییە بە تەواوی دەبەسترێ و ماوەیەکی نێزیک بە ٢٠ ساڵ قرمەی چەکی پێشمەرگە دەوەستێ و بە گشتی چالاکی سیاسی لە جددیەت دەکەوێ و لەسەر بەستێنی عەینی، واتە خاکی

کوردستان و لەناو خەڵکدا نامێنێ. هەربۆیە بۆشاییەک لەسەر ئاستی گوتار پێکدێ و ئەم بۆشاییەش بەهۆی دوو گوتاری سەرەکی دیکە پڕدەبێتەوە:

گوتاری باکوور سەرەتا بە دروشمە بریقەدار و شاعیرانەکەی، واتە کوردستانی گەورە بە شێوەیەکی رووکەشیانە و ئاوێتەی هەست توانی بۆ ماوەیەکی کورتخایەن لەسەر کۆمەڵگای رۆژهەڵات و حیزبەکانیش کاریگەری هەبێ، تەنانەت وەک نموونەیەکی عەینی، فلان حیزب بەرگی پێشمەرگەکانی رێک وەک بەرگی گەریلای باکوور لێدەکات بۆئەوەی لە شەپۆلەکە دوانەکەوێ و تیپۆلۆژی رواڵەتیشی بەرەو ئەم گوتارە بئاژوێ. بەڵام ئەم گوتارە گشتگیرە دواجار بایدایەوە سەر قەناعەتی خۆسەریی دیموکراتیک!

لە ٢٠٠٣ بەملاوە و دوای پەسەندکردنی فیدرالیزم لە عێراق، ئەوە گوتاری باشوورە کە جێ بە گوتاری باکوور لێژ دەکات، تا هەنووکەش چاوەڕوانیی هێزە رۆژهەڵاتییەکان بۆ گوتارێکی هاوچەشنی باشوور بۆ رۆژهەڵات هەر درێژەی هەیە، کەچی ئەم چاوەڕوانییە جگە لە دەستەوەستانی، شکانی کەرامەتی تاکی رۆژهەڵات و خەسیوی، هیچ ئاکامێکی دیکەی لێنەکەوتووەتەوە، چونکە لەڕاستیدا پێکهاتەی نەتەوەیی، جوگرافیای سیاسی و سروشتی، دەسەڵاتی زاڵ لە وڵاتی ئێران لەگەڵ عێراق بە گشتی جیاوازە و ناکرێ بە پێودانگی باشوور لە کێشەکانی رۆژهەڵات بڕوانین.

دیارە حاشا لەوە ناکرێ کە ئەزموونی هەرێمی کوردستان لە باشوور، بەرەوپێشچوونی پێڤاژۆی ئاشتی لە باکوور و سازبوونی کانتۆنەکانی رۆژئاوا، لەسەر پرسی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان کارتێکەریەکی ئەرێنییان هەبووە، بەڵام بەگشتی کێشەی کورد دەبێ لە هەر پارچەیەکدا لەسەر بنەما و چوارچێوەی ئەو وڵاتەی کوردی تێدا دەژی رێکاری بۆ بدۆزرێتەوە.

ئەوەی لەم بڕیارەی حیزبی دیموکراتی کوردستان دەردەکەوێ، ئەوەیە کە دەبێ رۆژهەڵات گوتاری خۆی نوێژەن بکاتەوە. گوتارێک کە بە تەعبیری د.خەدیو بتوانێ خەباتی شاخ و شار لێک گرێ بدا و ببێتە هۆی دەست لە دەست کردنی چیا و شەقام و زیندان، ئەمانە نیشانەی پشکوتنی بەهاری کوردە. بەڵام رەنگە پرسیارێک لێرەدا قوت ببێتەوە، ئەویش ئەوەیە کە چۆن دەکرێ لەژێر دەسەڵاتێکی دیکتاتۆری وەک کۆماری ئیسلامیدا ئەم خەباتە لێک گرێ بدرێ؟

لەلایەکی دیکەوە بە داخەوە چەشنی پەیوەندییەکانی سەرجەم حیزبەکانی باشوور، باکوور و رۆژئاوا لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بە شێوەیەکە کە ئەوەندەی رۆژهەڵات بەدەم خەم و ئازارەکانی ئەم بەشانەوەیە، ئەوان لەهەمبەر

بزووتنەوەی کورد لە رۆژهەڵات یان بێدەنگن یان زۆر جاران بەربەستن.

کەوابوو بەم هەموو کۆسپەوە دەبێ میکانیزمەکانی ئەم پرۆسەیە چۆن بێ؟ خۆ ئەوە حاشاهەڵنەگرە کە بەراورد بە سەرەتای هەشتاکان گوتاری رۆژهەڵات زاڵترین گوتاری هەر چوار پارچە بوو، گوتارێک کە بەتەواوی میراتگری گوتاری سەردەمی کۆماری کوردستان بوو، گوتارێکی ناسیۆنالیستی لەسەر چەند بنەمایەکی سۆسیالیستی، کە سەیری کلیل وشەکانی ئەم گوتارە دەکەی وەک: کۆمار، ئاڵا، سروودی نەتەوەیی، پێشمەرگە، شەهید، نیشتمان، وڵات، ئەندام، ئێستاشی لەگەڵدا بێ گوتاری پارچەکانی دیکەی کوردستان هەر وامداری گوتاری کۆمارن.

تەنیا رێکارێک کە دەتوانێ حیزبی دیموکراتی کوردستان بیگرێتە بەر، گەڕانەوەیە بۆ گوتاری نەتەوەیی سەردەمی شۆڕشی گەلانی ئێران، ئەمەش مسۆگەر نابێ مەگەر بە سووکە ئاوڕێک بۆ سەر قەندیل! لە هەمان کاتیشدا سەرکردایەتی سیاسی کورد دەبێ لە چالاکی جددی و بە کردەوە لە دەرەوە واتە ئەوروپا و ئەمریکا غافڵ نەبێ. لەلایەکی دیکەوە ئەرکی رووناکبیرانی ناوخۆ و چالاکڤانانی مەدەنی دەبێ لە راستای پێکهێنانی ئاڵوگۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بێت کە بە خۆشییەوە ئەم پۆتانسییلەش لە ناوخۆی وڵاتدا هەیە.

دیارە چالاکی حیزبێکی سیاسی کردەیەکی سیاسییە و جەماوەری و ئاکامخوازە، بەم مانایە کە دەیەوێ دواجار لە پێکهاتەی دەسەڵاتی سیاسیدا بەشدار بێت، بەڵام کردەی مەدەنی، چالاکییەکی شارۆمەندی و مافخوازانەیە کە بۆی هەیە هەموو تاکێکی کۆمەڵ حەولی مسۆگەرکردنی ئەم مافانە بدات، ئێستا کە دەرەتانی کردەی سیاسی بۆ ئۆپۆزیسیۆنی کورد لە ناوخۆی وڵاتدا نییە، کردەی مەدنی لە ناوخۆدا دەتوانێ قەرەبووی ئەم بۆشاییە بکاتەوە، ئەم خرۆشە لە شار و ئەو جووڵەیە لە شاخ، سەرەتایەکی شیاوە بۆ نوێژەنکردنەوەی گوتاری رۆژهەڵات.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٢٥ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٤

رووحانی و چارەسەری کێشەی نەتەوەیی بە ٢٠ وشە

وا یەک ساڵ تێدەپەڕێ کە سەرکۆماری ئێران، عەلی یوونسی وەک راوێژکاری تایبەتی خۆی بۆ کاروباری نەتەوەکان و کەمینە ئایینی و مەزهەبییەکان دیاری کردووە بە مەبەستی – بە وتەی خۆی- چارەسەری کێشەی نەتەوەکان و کەمینە ئایینیەکان و... ئەمەش یەکەمجارە وەها پۆستێک لە پێکهاتەی دەوڵەتی کۆماری ئیسلامیدا دەستنیشان دەکرێ، بەڵام تا ئێستا هیچ چەشنە هەنگاوێکی بە کردەوە لەلایەن یوونسییەوە نەهاوێژراوە.

بەر لەوەی بپەرژێمە سەر ئەم باسە، هێنانە گۆڕی بابەتێکی پەیوەندیدار بە پێویست دەزانم. دەوڵەتی رووحانی لە سەرەتای دەستبەکاربوونی، مەنشوورێک بەناوی "مەنشووری مافی شارۆمەندی" وەک ئاڵتەرناتیڤێک بۆ "مەنشووری مافی مرۆڤ" دادەڕێژێ، واتە لەم مەنشوورەدا "شارۆمەند" جێی "مرۆڤ" دەگرێتەوە!

لەڕاستیدا هەر لە سەرەتاوە ئەم مەنشوورە لەسەر بنیادێکی غەیری مافی مرۆڤ دامەزراوە، پرسیار ئەمەیە: بۆ شارۆمەند؟ بۆچی مرۆڤ نا؟ (کارمان بە لایەنی حقووقیی باسەکەوە نییە). هۆکارەکەی دیارە بۆ هەرچی سنووردارترکردنی ویستی خەڵکی ئێران لە چوارچێوەکانی مافی مرۆڤ دەگەڕێتەوە و لە هەمان کاتیشدا موزایەدەیەکی سیاسییە بۆ ئەوەی وا بنوێنرێ کە دەوڵەتی رووحانی بەڵێنەکانی کاتی بانگەشەی هەڵبژاردنی بردووەتە سەر، وەک شیرین عیبادی براوەی خەڵاتی ئاشتی نۆبڵ دەڵێ: "بە خوێندنەوەی مەنشووری مافی شارۆمەندی وەبیر مەسەلەی سەرلەنوێ سازکردنی چەرخ کەوتمەوە و پرسیارم لەخۆم کرد گەلۆ پێویستە دیسان چەرخ سازبکەینەوە؟ ئەوەی وەک مەنشووری مافی شارۆمەندی ئاراستە کراوە، پێشتر لە یاسای بنەڕەتی ئێراندا هاتووە، هەروەها لە کاتی سەرکۆماری خاتەمی لە مەجلیسی شەشەمدا زۆر بە تێروتەسەلی پەسند کراوە، بەڵام هەرگیز نەهاتووەتە واری جێبەجێکردنەوە".

ئەم مەنشوورە ٢٠ لاپەڕەییە سەرەتا بە ئایەتێکی قورئان دەستپێدەکات و پاشان بە وتەیەکی ئیمامی یەکەمی شیعە! ئەم دەسپێکە هەر لە سەرەتاوە مافی ئایین و ئایینزاکانی دیکە پێشێل دەکات.

مەنشوورێک کە قەرارە رێز لە سەرجەم مەزهەبەکان بگرێ، یەکەورێ دەیانخاتە پەراوێزەوە. لە کۆی ئەم مەنشوورەدا تەنیا لە دوو بەندی ٣ - ١١٦ و ٣ - ١١٧دا باسی نەتەوەکانی دیکە کراوە، ئەویش لە ٢٠ وشەدا. واتە دەیەوێ گەورەترین گرفتی ئەم وڵاتە کە زۆر کێشەی ئەمنی لێکەوتووەتەوە لەسەر ئاستی نەتەوەیی و

مەزهەبی، لە کوردستان و ئازەربایجانەوە بگرە هەتا ئەحواز و هورموزگان و بەلووچستان و تەنانەت خۆراسان، تەنیا و تەنیا بە ٢٠ وشە چارەسەر بکات!

لەسەرجەم ئەم مەنشوورەدا مافەکان مەرجدارن و لێکدا لێکدا دەڵێ دەبێ ئەم مافانە لە چوارچێوەی یاسا لەسەر بنەمای ئایینی ئیسلام و یاسای بنەڕەتی بن، ئاسایشی نەتەوەیی تێکنەدا و... ئەم مەرجدارکردنە خۆی لە خۆیدا بەربەستە بۆ ئازادیی بیروباوەڕی جیاواز. ئەحمەد شەهید ڕێپۆرتەری تایبەتی نەتەوە یەکگرتووەکان سەبارەت بە مافی مرۆڤ لە ئێران لە مارسی ئەمساڵدا گوتی: "مەنشووری مافی شارۆمەندی دەوڵەتی رووحانی توانای وەلانانی ئەو یاسا و سیاسەتانەی نییە کە بووەتە هۆی جیاکاری و هەڵاواردنی نەتەوەیی و ئایینی". ئەگەر قەرارە بە وتەی یوونسی، لە چوارچێوەی ئەم مەنشوورەدا کێشەی نەتەوەکان و مەزهەبەکانی ئێران چارەسەر بکرێن، ئەوا هیچ دەراوێکی روونی بۆ بەدی ناکرێ.

ئەوەی تا ئێستا بەدی دەکرێ، ئیرادەیەکی جیددی لە گۆڕێدا نییە بۆ چارەسەرکردنی گرفتی نەتەوەکان و کەمینە مەزهەبییەکان، چون لەڕاستیدا ئیدیۆلۆژی کۆماری ئیسلامی لەسەر بنەمای دووجەمسەرییەک بە ناوی شیعەگەری و ئێرانیچێتی دامەزراوە و جگە لە مەزهەبی شیعە لەگەڵ ئایین و مەزهەبەکانی دیکە هەڵسوکەوتێکی دادوەرانەی نەبووە و لە هەمان کاتیشدا وەک یەکەیەکی گشتی دەڕوانێتە وڵاتی ئێران نەک وڵاتێکی پێکهاتوو لە پاژە جۆربەجۆرە نەتەوەییەکان، کەوابوو باوەڕ بە فرە ئایینی و فرە نەتەوەیی لە ئێراندا نییە و تا هەنووکەش گەلاڵەیەکی تایبەتیشی نییە بۆئەوەی تەنانەت بە رواڵەتیش بووبێ هەنگاوێکی بچووک هەڵێنێتەوە.

رووحانی بەڵێنەکانی خۆی نەبردە سەر، ئەمە لەکاتێکدا زۆرترین دەنگی لە ناوچە کوردنشین و سوننەنشینەکان وەدەستخست کە بێگومان ئەگەر دەنگی ئەوان نەبووایە نەدەگەیشتە شەقامی پاستۆر! کە سەیری پێکهاتەی دەوڵەتەکەی دەکەی وەزیر سەهلە، تەنانەت لە کۆی وەزارەتەکاندا یەک یاریدەدەری سوننە یا کورد نابینی، یەک پارێزگاری کورد نابینی، شوورای راوێژکاری ئەهلی سوننەت کە بەڵێنی دابوو ساز نەدرا و...

بە باوەڕی من بەپێی ئەوەی کە یوونسی خۆی سیمایەکی ئەمنییەتی بووە - وەزیری ئیتلاعاتی دەوڵەتی خاتەمی - ئێستاش هەر بە شێوەیەکی ئەمنییەتی مامەڵە لەگەڵ دۆزە نەتەوەییەکان دەکات و شیاوی ئەم پۆستە نەبوو، لە هەمووان گرینگتر لە سیستمی کۆماری ئیسلامیدا هەندێ ناوەندی دەسەڵاتدار و توندئاژۆ هەن کە وەک دەست و پەیوەندی رێبەری کۆماری ئیسلامی لەسەرووی دەسەڵاتی دەوڵەتەوە، بەردەوام رێگر بوون لە چارەسەری کێشە نەتەوەیی و مەزهەبییەکان. ئەزموونی ٣٥ ساڵەی دەسەڵاتدارێتی کۆماری ئیسلامی نیشانیداوە بە هیچ کلۆجێک

باوەڕی بە پلۆرالیسمی نەتەوەیی، سیاسی، فەرهەنگی و مەزهەبی نییە و ئەم چەشنە پۆست و مەنشوورانە ئاسۆیەکی یەکجار دوورەدەستن و لەئاستی دروشمێکی رووکەشیانە تێناپەڕن.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - رێکەوتی: ١١ی نۆڤەمبەری ٢٠١٤

چاو لە سەرکردە مێژووییەکان بکەن

ئەگەر قایل بین بەوەی کە گوتاری نەتەوەیی گەلی کورد لە تەواوی قۆناغەکانی زەمەنیدا گوتارێکی دوورەپەرێز بووە لە ئاین و ئاینزا، لەگەڵ ئەوەشدا نابێ چاوپۆشی لەو راستییە بکرێ کە ئەم گوتارە لە رەوتی خۆیدا بە چاوی رێزەوە سەیری ئاینی کردووە. سووکە ئاوڕێک بۆ رابردوو رەنگە بۆ شرۆڤەی باسەکەمان یارمەتیدەر بێت.

ساڵانی رابردوو کە تەکنۆلۆژیا و مۆدێرنیزم کەلێن و قوژبنی ژیانی تاک و کۆمەڵی کوردەواری نەتەنیبوو، هەندێ کەسایەتی بەهۆی جێگە و پێگەی کۆمەڵایەتییان سەرچاوەی بڕیار بوون لە ژیانی مرۆڤی کورددا. مەلا و شێخ و سەید بە باکگراوندە ئاینییەکەیان دیارترین سیمای ئەم کەسایەتییانە بوون.

مرۆڤی کورد بەردەوام گیروگرفتە ئاینی و کۆمەڵایەتییەکانی لە مزگەوتەکاندا بە بڕیاری مامۆستایانی ئاینی یەکلایی دەکردەوە، یان بۆ چارەسەری زۆر گرفتی دیکەی کۆمەڵایەتی و تایبەتی پەنای دەبردە بەر تەکیە و خانەقاکان، واتە ئەم کەسایەتییانە تەنانەت ئەگەر وەک تاکیش لەباری ئاوەز و بۆچوونەوە لە سەرووی کۆمەڵانی خەڵکیشەوە نەبوون، بەڵام پێگە کۆمەڵایەتییەکەیان جێگەیەکی تایبەتی پێدەبەخشین.

کە سەیری بزووتنەوە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد دەکەی، هەر لەسەر بنەمای ئەم پێگە کۆمەڵایەتییە و هەروەها لێهاتوویی و بوونی کاریزمایەکی زاتی لە رێبەری بزووتنەوەکاندا، جووڵانەوەکان شکڵ و بیچمیان گرتووە، بۆ وێنە رەنگە بکرێ شۆڕشەکانی شێخ عوبەیدوڵلای نەهری، شێخ سەعیدی پیران، سەید رەزا، پێشەوا قازی محەممەد و مەلا مستەفا بارزانی لەم گۆشەنیگایەوە شرۆڤە بکرێن. لێرەدایە کە بۆ ئانالیزی بزووتنەوەکانی پێشوو وەک دیاردەیەک لە روانگەی زانستە کۆمەڵایەتییەکانەوە دەبێ دەوری کارگێڕ (Agency) زیاتر رەچاو بکرێ تاوەکو پێکهاتە (Structure).

بیردۆزە کۆمەڵایەتییەکان لە روانگەی گرنگیدان بە کارگێڕ یان پێکهاتە بۆ شرۆڤەی دیاردە کۆمەڵایەتییەکان جیاوازییان لەگەڵ یەکدی هەیە، بۆ وێنە پێداگری لەسەر دەوری کارگێڕ یان گرنگیی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی یان وەک گیدێنز دەڵێ پەیوەندی دەروونی: کارگێڕ↔ پێکهاتە دەکرێ بۆ ئانالیز کەڵکیان لێوەربگیرێ.

لە سەردەمانی زووتردا کە بزووتنەوەکان لەسەر دەستی ئەم کەسایەتییە کاریزمایانە سەریان هەڵدەدا، دەوری کارگێڕ شوێندانەرتر بوو- بە نیسبەت پێکهاتەی کۆمەڵایەتی - کە خۆی لایەنی ئاینی بە زەقی پێوە دیار بوو.

لەڕاستیدا تایبەتمەندی ئەم کەسایەتییانە رێگر بوو لەبەردەم دوو شت، هەم پەراوێز خستنی بیری ئیسلامی و هەم توندئاژۆیی ئاینی. لە روانگەی کارگێڕییەوە تەرکیز لەسەر ویست و ئیرادەی تاک واتە کارگێڕ هۆکاری سەرەکی دیاردەکانە و ئیرادەخوازە. بەڵام لە سەردەمانی ئێستادا بەهۆی کاڵبوونەوەی رەهەندە کاریزماییەکانی سەرکردەی کورد، ئەوە پێکهاتەیە کە دەوری تایبەت دەگێڕێ.

مەبەستم لە هێنانی ئەم پێشەکییە ئەوەیە کە ناکرێ لە کۆمەڵگەی ئێمەدا دیاردەی ئاین پشتگوێ بخرێ، ئەگەر لێرەو لەوێ دەبیستین گەنجانی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستانەوە تێکەڵ بە جەرەیانە توندئاژۆ و رادیکاڵە ئیسلامییەکانی وەک داعش دەبن، پێموایە رەچاوکردنی بەستێنی رابردووی بزووتنەوەی نەتەوایەتی کورد و کارگێڕەکانی کە فاکتۆری ئاینیان لەبیر نەکردووە، هۆکارێکی بەریگریکارانە بێت بۆ پێشگرتن بەم پەیوەستبوونەی تاقمێکی سنوورداری لاوانی کورد بە جەریانە توندوتیژە ئیسلامییەکانەوە. واتە رێکار ئەوەیە هەم بەستێن و هەم ئەندامانی بژاردەی کۆمەڵگا دەبێ بواری ئەوە خۆش بکەن کە ئیسلامی میانڕەو بتوانێ پشوو هەڵبکێشێ و بەشداری کۆمەڵایەتی و سیاسی بێت، ئەم رێکارە تەعبیرێکی ئەمڕۆژینییە لە دیموکراسی.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٣١ی دێسەمبەری ٢٠١٤

بابەتەکانی: ساڵی ٢٠١٥

کوردستانێکی "ئەتۆمیزە"

لە زانستی کیمیادا پرۆسەی ئەتۆمیزاسیۆن(Atomization) بریتییە لە شکاندن و وردکردنەوەی هەر چەشنە ماددەیەک بۆ پاژە پێکهێنەرەکانی واتە ئەتۆم، وەک بچووکترین یەکەی پێکهێنەری ماددە کە بە شێوەیەکی جیا و رەها دێ و دەچێ. جین شارپ گەورە بیردۆز و ستراتیژیستی خەباتی بێ توندوتیژی دەستەواژەی ئەتۆمیزە دەگوازێتەوە بۆ واقیعی هەندێ کۆمەڵگای جیهانی سێیەم.

بە تەعبیری جین شارپ، ئەو خەڵکانەی لە وڵاتانی دیکتاتۆریدا دەژین، چەشنێ ئەتۆمیزەیان پێوەدیارە، واتە لەتوپەت کراون، بە جۆرێ کە توانایی هاریکارییەکی ئەوتۆیان بۆ مەبەستێکی هاوبەش نییە. ئاکامی ئەم ئەتۆمیزاسیۆنە دەبێتە هۆی لاوازیی خەڵک و دواجار هەستی متمانە بەخۆبوون و هێز و وزەی خۆڕاگرییان لەناودەچێ. لەم ساتەوەختەدا ئەم ئەتۆمیزاسیۆنەی بەرۆکی خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستانی گرتووە، بەڕوونی لە نێو حیزبەکان و روناکبیرانیشدا دیار و بەرچاوە. بە هێنانەوەی دوو نموونە هەوڵ دەدەم ئەم ئەتۆمیزاسیۆنەی رۆژهەڵاتی کوردستان زیاتر شەنوکەو بکەم:

مانگرتنی زیندانیانی سیاسی لە ورمێ

٢٧ زیندانی سیاسیی کورد کە بە تۆمەتی ئەندامێتی لە حیزبەکانی رۆژهەڵات بە ئیعدام و حەپسی درێژماوە مەحکوم کرابوون، لە کردەوەیەکی کەم وێنەدا بۆ ماوەی ٣٤ رۆژ مان لە خواردن دەگرن! لەم ماوەیەدا جگە لە هەندێ باسی میدیایی بەربڵاو لەلایەن دوو باڵی حیزبی دیموکرات و یەک دوو راگەیاندراو هیچ کارێکی ئەوتۆ نەکرا. پەرش و بڵاویی حیزبەکان هەمان تەعبیری ئەتۆمیزاسیۆنی شارپی دێنایەوە یاد کە ئێستاشی لەگەڵدا بێ نەیانتوانی ئەم هەلە بقۆزنەوە و دەنگی خۆیان بخەنە پاڵ یەک و دواجار کۆمەڵگای رۆژهەڵات، بۆ ئەوەی بتوانن حەرەکەتێک سازبکەن، بە زمانێکی ساکار تەنانەت خاوەنداریتییان لە زیندانیانی سیاسی خۆشیان نەکرد!

سەفەری وەفدی پارلەمانی ئێران بۆ باشوور

دانانی بکوژی دکتۆر قاسملو لە پێکهاتەی وەفدی پارلەمانی ئێراندا بۆ هەرێمی کوردستان، خۆی لە خۆیدا لە هەمان کاتدا کە چەشنێ داڕووشاندنی هەستی نەتەوەیی خەڵکی رۆژهەڵات بوو، چەشنێ بێڕێزیشی بە حکومەتی هەرێمی کوردستان پێوە دیار بوو – مەبەستی ئێمە لێرەدا ئەوە نییە کە بۆچی ئەم وەفدە بە پێچەوانەی سەرجەم یاساو رێسا دیپلۆماتیکەکانەوە لەبری چوون بۆ هەولێر وەک پایتەختی هەرێم سەرەتا دەچێتە سلێمانی و... – لێرەدا حیزبەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان نەدەبووایە تەنیا وەک بکوژی سەرکردەی حیزبی دیموکرات سەیری ئەم "کابرا"یەیان کردبا، بەڵکو دەبوایە وەک تیرۆریستێک هاتنی ئەویان لەقاو دابا. کەچی نەتەنیا ئەم حیزبانە هیچ دژکردەوەیەکیان نەنواند، بەڵکو دوو باڵەکەی دیموکراتیش وەک هەڵوێستی رەسمی هیچ راگەیەندراوێکیان ئاراستەی حکومەتی هەرێم نەکرد... دیسان دیزە بە دەرخۆنە کرا!

لە هەردوو نموونەدا بە راشکاوی پەرشوبڵاوی، نایەکگرتوویی و ناکۆکیی تا سەر ئێسقان بەدی دەکرێ. ئەتۆمیزاسیۆنی باسکراو تەنیا لەناو حیزبە جۆربەجۆرەکاندا بەدی ناکرێ، بەڵکو تەنانەت لە حیزبێکیشدا ئەم بەربڵاوییە بەڕاشکاوی هەستپێدەکرێ.
ئەم ناتەباییەی نێو حیزبەکان لەنێو خەڵکی رۆژهەڵاتیشدا بەدی دەکرێ، بە تایبەتی ئەوان کە لە ژێر دەسەڵاتێکی دیکتاتۆردا گرفتە سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان برستی لێبڕیون، هەر بۆیە رووناکبیرەکانیش کە بە شێوەیەکی لەناخدا هەڵگر خاوەنی بیر و هزری نوێن بواری خۆدەرخستنیان پێنادرێ و زۆر هۆکاری دیکە.

ئەگەر لەنێو حیزبەکاندا زیاتر ئاوڕ لە رەهەندە دامەزراوەیی و رێکخراوەییەکان دراوەتەوە و رەهەندە سیاسی و فکرییەکان کەمتر بەسەرکراونەتەوە، ئەوا لە نێو کۆمەڵانی خەڵک لە شارەکانی کوردستاندا رەهەندی رێکخراوەیی پاشگوێ خراوە. هەر بۆیە گوتارێک کە دەبێ لەسەر بنەمای هاوکاریی هەمەلایانە وەک گوتاری هاوبەشی شاخ بەرهەم بهێنرێ، بوونی نییە و ناگوازرێتەوە ناوخۆ. تەنانەت لە ئەگەری بوونی وەها گوتارێکیشدا لەسایەی کۆمەڵگایەکی ئەتۆمیزە بەهۆی نەبوونی رێکخراو و دامەزراوەی جددی لەناو شارەکان بەستێن و بواری گەشەکردن پەیدا ناکا. بۆ دەربازبوون لەم قەیرانە ستراتیژیکە، پێویستە حیزبەکان لەژێر چەترێکی هاوبەش گوتاری خۆیان شیفت بدەنە نێو رێکخراوە مەدەنییەکانی کۆمەڵگای رۆژهەڵاتی کوردستان. ئەمە تەنیا فۆرمۆلی قوتاربوونی کوردستانە لە ئەتۆمیزەبوون!

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ١٩ی جانیوێری ٢٠١٥

دێموکراتیزەی دێموکرات

ڕەنگە گەرمترین باسی سیاسی ئەمڕۆکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان پرسی یەکگرتنەوەی دوو باڵەکەی حیزبی دیموکرات بێ. پرسێک کە دەمێک ساڵە هەر لە سەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێرانەوە تا هەنووکە بەرۆکی گرتووە و وەک مۆتەکە سینگی لەسەر داکوتاوە و لەم ماوە زەمەنییەدا بەشێکی زۆری وزە و هێزی ئەم حیزبەی بەفیڕۆ داوە و بەردەوام لە بری خەباتی سیاسی سەرقاڵی لێکدابڕان و یەکگرتنەوە بووە! خۆ ئەگەر جودابوونەوەی ساڵانی ١٩٨٠ و ١٩٨٨ وەک (ئینشیعاب) واتە جودابوونەوەی بەشێک لە حیزبی دیموکرات نێودێر کرا و ئەو باڵانەی لەم دوو جودابوونەوەیە پەیدابوون بە "پەیڕەوی کۆنگرەی چوار" یان "لادەر" ناسێنران، ئەوا ساڵی 2006 داستانێکی تری هەبوو، لەبری "ئینشعاب"، "ئینشقاق" بە واتای لەتبوون روویدا.

ڕەنگە لە دوو جودابوونەوەی ساڵانی ١٩٨٠ و ١٩٨٨دا زۆرینەی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە قەناعەتێک گەیشتبوون کە ئەوانەی لە حیزب جودابوونەوە لەڕاستیدا لە ڕێبازی حیزب لایانداوە، بەڵام لە دواین دابڕاندا خەڵک ئێستاشی لەگەڵدا بێ، نە سەلماندی و نە پێمل بوو بەم لێکترازانە. هەربۆیە خەڵک تا ڕادەیەک رووی لە حیزب وەرگەڕاند و لە دیموکراتەکان تۆران. ئەگەر لە دوو جودابوونەوەکەی پێشوودا بەهۆی بوونی ڕێبەرێکی کاریزمایی وەک دکتۆر قاسملوو لەگەڵ باڵی سەرەکی، کۆمەڵانی خەڵکی لەگەڵ خۆی هێشتەوە، ئەوا جاری سێیەم بۆشایی کاریزمایەک بە سانایی هەستی پێدەکرا.

هەر بۆیە هیچ لایەک نەیتوانی زۆربەی هەرەزۆری خەڵکی لەگەڵ بێ، ئەمە لە کاتێکدایە کە دابڕانی ساڵانی ١٩٨٠ و ١٩٨٨ سەردەمێک بوو کە حیزبی دیموکرات وەک سەرەکیترین حیزبی کوردی لە ڕۆژهەڵات کوانووی شۆڕش بوو، حزووری لە ناو کۆمەڵانی خەڵکدا بەرچاو بوو، هێزی پێشمەرگە لە شار دانەبڕابوو، جیلەکانی ئەوان سەردەمان بە تەواوی گۆشکراوی بیرو باوەڕێکی نەتەوەیی بوون، بەڵام ئێستا ئەم فاکتۆرانە هەر نەماون، یان زۆر کاڵ بوونەتەوە، هەر بۆیە ناکرێ بە پێوەری ئەو کات بڕوانینە ئەمڕۆ. خۆ ئەگەر یەکەم دابڕان سێبەری خەستی ئایدیۆلۆژیکی پێوە دیار بوو و لە دووەم دابڕاندا سێبەری ئەم جیاوازییانە کاڵتر بووەوە، بەڵام لە لێکترازانی سێیەمدا هیچ گرفتێکی سیاسی ئەوتۆ لە گۆڕێدا نەبوو! دەکرێ بڵێین ئەوەی کە بوو بە هۆکاری دابڕانی دوایی بەر لەهەموو شتێک کەڵک وەرنەگرتن بوو لە میکانیزمە دیموکراتیکییەکان بۆ چارەسەری گرفتە سەلیقەییەکان!

حەوجێ بە گوتن ناکا کە خەسارەکانی ئەم دابڕانە تا چەند زەرەری لە خەباتی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی

کوردستان داوە و یەکگرتنەوەی ئەم دوو باڵە تا چ رادەیەک دەتوانێ ریزەکانی خەبات لەناو شار و شاخدا هاوتەریب بکات. ئێستا کە شەپۆلێکی گەورە ساز بووە لە کۆمەڵانی خەڵک و ئەندامانی هەردوو باڵی حیزب و بەتایبەتی سیما ناسراوەکانی گۆڕەپانی سیاسەت کە خوازیاری یەکگرتنەوەن، بۆ ئەوەی بە مەرەدی یەکگرتنەوەکانی پێشوو نەچێ، دەبێ ئیزنی رەخنەگرتن و تەنانەت دەربڕینی رای دژوازیش هەبێ لە هەرسێ قۆناغی بەر لە یەکگرتنەوە، لە کاتی دانوستاندنەکان بۆ یەکگرتنەوە و لەمانەش گرینگتر و چارەنووسسازتر قۆناغی پاش یەکگرتنەوە تا ئەم مژارە بە تەواوی خەسارناسی و تاوتوێ بکرێ. بەدەر لەمانەش کۆنترۆڵی رەوانی پرسەکە دەتوانێ لەبەرەو پێشبردنی ئیجابی بارودۆخەکە دەوری سەرەکی بگێڕێ. لە سەرجەم ئەم قۆناغانەی باسم لێوەکردن دەبێ دیموکراتەکان، دیموکرات بن بە مانای راستەقینەی وشە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٢٦ی جانێوێری ٢٠١٥

تراویلکەی هیلالی شیعی

سیاسەتی هەنارده کردنی شۆڕش واتە "صدور انقلاب" بۆ دەرەوەی سنوورەکانی ئێران لە سەرەتای دامەزرانی کۆماری ئیسلامییەوە ئیستراتێژی سەرەکی ئەم حکوومەتە بووە. بەڵام لە ڕاستیدا مەبەستی کۆماری ئیسلامی لەم سیاسەتە لە هەمان کاتدا کە ویستوویەتی بازنەی نفووزی خۆی لە ناو وڵاتانی دەروودراوسێدا بەربڵاوتر بکا، دەیەوێ ئاست و زەریبی ئەمنییەتی خۆی لە سەر بنەمای بیردۆزی پێشگیری (تئوری بازدارندگی) بەرێتە سەر. بۆ ئەم مەبەستەش لە فاکتۆری مەزهەبی شیعە کەڵک وەردەگرێ و جوغرافیای "هیلالی شیعی" وەک ژێئۆپۆلێتیکی شیعی کردووەتە مەیدانی تەراتێنی خۆی. ئەم هیلالە کە جەمسەرێکی لە لوبنانە و بە سەر سووریە، عێراق، کووەیت، بەحرەین، ئەمارات، قەتەر وڕۆژهەڵاتی عەرەبستاندا خەرمانەی داوە جەمسەرەکەی تری دەگاتەوە یەمەن. واتە پانتایەکی جوغرافیایی بەرین بە حەشیمەتێکی بەرچاوەوە. بە پێی ئەوەی کە گەورەترین سەرچاوەکانی وزەی دنیا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدایە، ئەم هیلالەش بەشێکی بەرچاو لەم سەرچاوانە لەخۆدەگرێ و دەورێکی گرینگی ژێئۆپۆلیتیکیان هەیە. بۆ وڵاتێکی وەک ئێران زۆر ئاساییە کە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ خۆی لە حەسارخەڵوەتی ئەم وڵاتانەدا ببینێتەوە و ئاستی ئەمنییەتی خۆی لەمەڕ هەڕەشە دەرەکی و تەنانەت ناوخۆییەکانیشی بەرێتە سەر، بۆ ئەوەش کە بتوانێ شوێن خۆی لەم وڵاتانەدا جێبێڵێ باشترین فاکتۆر هاوتەریب کردنی ئەم وڵاتانە لەگەڵ خۆیەتی کە خەڵکی شیعەمەزهەبیان تێدا دەژی و ڕێک هەمان سیاسەتی شا ئیسماعیلی سەفەوییە کە بۆ

بەرهەڵستی ئیمپراتۆری سوننەمەزهەبی عوسمانی، شیعەگەرێتی کرد بە دوکتورینی سیلسیلەی سەفەوی.

خاڵی سەرنجڕاکێش ئەمەیە کە لە کاتی موناقەشەی ئازەربایجانی زۆرینە شیعەمەزهەب لەگەڵ ئەرمەنستانی مەسیحی لە سەر ناوچەی قەرەباغ، چون ئازەربایجان لە دەرەوەی هیلالی شیعەیە کۆماری ئیسلامی لایەنگری لێناکا و ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە کە ئێران لە فاکتۆری شیعەگەرێتی بۆ ئامانجەکان و ئەمنییەتی خۆی کەڵک وەردەگرێ و تەنانەت بەرژەوەندی وڵاتانی تری هاومەزهەبی خۆی کە لە دەرەوەی دوکتورینەکەیەتی بە لاوە گرینگ نییە!

ئەوەی کە ئێستا لەسەر ئەرزی واقێع بەدی دەکرێ ئەمەیە کە کۆماری ئیسلامی بە دەستتێوەردان لە کاروباری ناوخۆیی ئەم وڵاتانەی لە ناو هیلالی شیعیدان بۆتە هۆی تێکدانی ئاسایش و ئەمنییەتی سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئابووری ناوچەکە. لە ڕاستیدا ئەم ناسەقامگیرییە پەیوەندییەکی ئەمئەویتی لەگەڵ درێژەی تەمەنی ئەم حکوومەتەوە هەیە و زۆر جاران لەم دۆخەی کە خۆی خوڵقێنەرێتی وەک کارتی کایەیەکی سیاسی لەگەڵ وڵاتانی ناوچە و تەنانەت زلهێزەکانی جیهان و لەسەرووی هەمووان ئەمریکا کەلکی لێوەرگرتووە. دیارە بۆ بەدەستەوە گرتنی ئەم کارتەش بە میلیادردها دۆلار لە سامانی نەتەوەکانی ئێرانی تێچووی بۆ داوە و بارودۆخی ئێرانی لە باری سیاسی ئابوورییەوە گەیاندۆتە ئەم قۆناغە کارەساتبارەی کە ئێستا هەیەتی.

بەڵام ئەوەی کە لە تەڕڕاحی ئەم دوکتورینەی کۆماری ئیسلامیدا واتە هیلالی شیعی ڕەچاو نەکراوە و دەتوانێ دواجار پارسەنگی هاوکێشەکە بگۆڕێ و بە زەرەری ئێواندا بشکێتەوە، چەند خاڵێکە کە بە کورتی ئاماژەیان پێدەکەین:

یەکەم: دیارە هەر لە خودی ئەم هیلالەدا ڕێژەی شیعەکان لە وڵاتانی شیعە بەیەکەوە جیاوازی بەرچاوی هەیە بۆ وێنە ئەگەر لە عێراق و بەحرەین زۆرینەن لە یەمەن، سووریا و لوبنان کەمینەن.

دووهەم: لە ناو خودی شیعەکانیشدا کەلێنی سیاسی گەورە بەدی دەکرێ، کە تەنانەت دەگاتە ئاستی دژایەتی کۆماری ئیسلامی.

سێهەم: پرش‌و بڵاوی نفووسی شیعەمەزهەب لە سەر خەریتەی ئەم هیلالە لێکدابڕانێکی جوغرافیایی سازداوە کە دواجار خۆی بەربەستە بۆ بەرنامەکانی ئێران.

چوارەم: ساز بوونی تاقم و گرووپە ڕادیکاڵ و توندئاژۆکانی سوننەمەزهەب وەک دژکردەوەیەک لەبەرامبەر

شیعەتوندڕەوەکان.

پێنجەم: ناوەندەکانی سوننە مەزهەبی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە زۆرتر گوزارە لە ڕای جیهانی ئیسلام دەکەن (بۆ وێنە ئەلەزهەری میسر وەک باڵاترین ناوەندی زانستی جیهانی ئیسلام و مەککەی عەرەبستان وەک قیبلەی موسڵمانانی جیهان) ڕێگرن لە بەدیهاتنی خولیای سەرکردەکانی ئێران.

شەشەم: بیچم گرتنی ناسیۆنالیسمی عەرەبی لەم ناوچەیە بە دوور لە ئینتیمای ئایینی و مەزهەبی کە لە زۆر قۆناغی مێژوویی‌دا کاریگەری خۆی هەبووە.

حەوتەم: ڕکابەریێتی نێوان ئایەتوڵڵا سیستانی گەورە مەرجەعی شیعەکان و خامنەیی، کە بۆتە هۆی کەلێنێکی بنەڕەتی لە ناو لایەنگرانی هەردوو لادا.

هەشتەم: دەوری تورکیا وەک دراوسێییەکی بەهێزی ئێران کە ئەندامی ناتۆشە نابێ لە بیر بکرێ، وتەکانی ئەم داوییەی ئەردۆغان سەرکۆماری تورکیا سەبارەت بەئێران کە دەیەوێ هێژمۆنی خۆی بەسەر ناوچەدا داسەپێنێ گوزارە لەمە دەکا کە دەوڵەتی ئیسلامیخوازی تورکیا هەرگیز ڕازی بەمە نابێ کە وەها هیلالێک بەسەرکردایەتی ئێران شکڵ بگرێ.

نۆهەم: عەرەبستان هەر لەسەرەتای هاتنە سەر کاری کۆماری ئیسلامی هەتا ئێستا گەلێک کێشەی گەورە و گچکەی لەگەڵی هەبووە و ئێستاش لە قەیراناویترین پەیوەندیدان، عەرەبستان وەک گەورەترین وڵاتی بەرهەمهێنەری نەوت لە جیهاندا و سەرکردایەتی دنیای سوننە و هاوپەیمانی لەگەڵ ئەمریکا و لێکنیزیک بوونەوەی لە تورکیا دەورێکی سەرەکی دەگێڕێ لە بەرگری کردن لە ساز بوونی هیلالی شیعی.

جەختی ئێران لە سەر ئەم هیلالە وەک پشتێندێکی ئەمنییەتی بۆ پاراستنی خۆی ڕەنگە لەم ساتەوەختە قەیراناوییەدا دا کە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست پێیدا تێدەپەڕێ لە کورتماوەدا جواب داتەوە، بەڵام بە ئەهوەن بوونەوەی ناوچە و بە سرنجدان بەم خاڵانەی ئاماژەمان پێدا و هەروەها دۆخی نالەباری سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتی ناوخۆیی لە درێژماوەدا ئێران بەتەنیا دەمێنێتەوە.ئەوهیلالە شیعییەی کۆماری ئیسلامی ئێران بەدوویەوە،تراویلکەیە!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٨ی ئەپریلی ٢٠١٥

لە پەراوێزی دامەزراندنی پارتی فێمینیستی کوردستان

ڕۆژی ٨ی مارسی ٢٠١٥ حیزبێکی تایبەت بە ماف و داخوازییەکانی ژن لە کوردستان بەناوی "پارتی فێمینیستی کوردستان" دامەزرا. ئەم حیزبە بە بڵاوکردنەوەی ڕاگەیەندراوێک بۆ رای گشتی و هەروەها بەرنامە و پێڕەوی ناوخۆی، باسی ئەو شتانەی کرد کە بوونەتە هۆی پێکهێنانی حیزبێکی سەربەخۆ بۆ داخوازیەکانی ژنان، بە کورتی باسێک لە کۆمەڵگەی "پیاوسالار" و ئەو بەربەستانە دەکات کە ئەم کۆمەڵگەیە لەسەر ڕێی ژن و مافەکانی دایناوە.

سەرەتا ئەگەر بەپێی بیردۆزییەکی "ئالێن تۆرێن" بێت کە جەخت دەکاتە سەر ئەوەی سەرجەم بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لەسەر سێ بنەمای شوناس و دژایەتی و گشتگیربوون دامەزراون، ڕەنگە نەتوانین قایل بین بەوەی کە شتێک بەناوی بزووتنەوەی ژنان لە ڕۆژهەڵاتی کورستان هەیە، دیارە نکۆڵی لە هەندێ هەوڵی پەراگەندە و ناڕێکخراوەیی ناکەم، بەڵام لانیکەم بەپێی ئەم پێناسەیەی سەرەوە وەها بزووتنەوەیەک بەدی ناکرێ.

دیارە لەم کورتە وتارەدا بواری باس و لێدوان نییە لەسەرئەوەی کە بەربەستەکانی سەر ڕێ کامانەن، بەڵام بەگشتی هەر لە بنەڕەتەوە لە ئێرانیشدا بزووتنەوەیەکی وەها نییە!

ئەگەرچی سازبوونی ئەم حیزبە بەرهەمی بۆشاییەکی بەرچاوە لە حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، بەڵام ژنی کورد لەبری پێداگری لەسەر چەندێتی، دەبێ ئاوڕ بداتەوە سەر چۆنێتی. دامەزراندنی حیزب ڕێک بەمانای باسێکی چەندێتی دێ و بەپێی ئەزموون و بارودۆخی هەنووکەیی ناوخۆی ڕۆژهەڵات و خودی حیزبەکان، ڕەنگە هەر لەسەر کاغەز بمێنێتەوە، چونکە "کردەوە" وەک چۆنێتی گرینگە، شتێک کە دەمێک ساڵە ماڵئاوایی لە خەباتی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات کردووە. بۆ وێنە کاتێ باس لە سەرسامیی دنیا دەکەن لەهەمبەر خۆڕاگریی ژنانی کۆبانی، ئەوەیان لەبیرچۆتەوە کە لە کۆبانی ژن و پیاو، شانبەشانی یەکتر پارێزگاری لە شوناسی نەتەوەیی دەکەن و چون بە کردەوە بوونیان هەیە، توانیویانە لەسەرجەم بوارە سیاسی، کۆمەڵایەتی، چەکداری و...هتد دەوری خۆیان وەک نیوەی کۆمەڵگا بگێڕن. کەوابوو لەم پاشاگەردانی حیزبییەی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا جەخت دەکەمەوە کە دەبێ پێداگری لەسەر چۆنێتی بێ نەک چەندێتی، بۆ وێنە بەرەیەکی یەکگرتوو لە حیزبەکانی ڕۆژهەڵات دەتوانێ زۆر شوێندانەرتر بێ لەسەر هاوکێشە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ناوخۆ.

واتە دەبێ ژنی کورد هەوڵی ئەوە بدا هاوتەریبی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵات لەسەر

هەندێ مافی سەرەکی و بنەڕەتی پێداگر بێ و دواجار لەپاش بڕینی ئەم قۆناغانە، وزە و هێزی خۆی لە کەشوهەوایەکی دێموکراتیکدا کەڵەکە بکا بۆ دەستەبەرکردنی مافەکانی دیکەی. واتە هەنگاو بە هەنگاو و قۆناغ بە قۆناغ دەبێ ببێتە ستراتیژی چالاکڤانانی ژن. پێموایە ئەم دۆستانە ئەگەر ڕەوتی بزووتنەوەی فێمێنیزم لە ڕۆژئاوا سەیر بکەن، باشتر لە مەبەستەکەی من، واتە ستراتیژی هەنگاو بە هەنگاو تێدەگەن. بۆ مسۆگەربوونی ئەم ئامانجەش پەیوەستبوونی بە حیزبێکی ڕۆژهەڵاتی پێویستە کە لەودا هێز و توانای خۆی وەگەڕ بخات. چون پەلکێشی ژنانی حیزبەکانی دیکە بۆ لای ئەم حیزبە و بیرۆکەی بوون بە ئاڵتەرناتیڤی حیزبەکانی دیکە لانیکەم بە پێی بارودۆخی ئێستا زیاتر لە دروشم دەچێ تا واقعییەتێکی سیاسی (هەرچەند ڕەنگە مەبەستیشیان ئەوە نەبێ، بەڵام دواجار ئەم ئاکامەشی لێدەکەوێتەوە).

خۆ ئەوە ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە لە تەواوی قۆناغەکانی خەباتی سەرجەم حیزبەکان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ژن پاشکۆی پیاو و لە ژێر گوتاری پیاوسالاریدا بووە و تەنانەت تا هەنووکەش یەک ژن نەبۆتە ئەندامی دەفتەری سیاسی هیچ حیزبێک! ئەگەر خۆ لەم هۆکارە دیار و ئاشکرا فەرهەنگی، ئاینی و کۆمەڵایەتییانە ببوێرین و لە هەمان کاتدا پیاوی کورد کە بەربەستی سەرەکی بووە لەهەمبەر ژنی کورد، ئەوا ژنی کوردیش وەک تاک نەیتوانیوە دەوری خۆی بگێڕێ، واتە ژنی کورد لەگەڵ قەیرانی تاک بەرەوڕووە و خۆیشی بەربەست بووە. بۆ قوتاربوون لەم دۆخە، ژنی کورد وەک تاکێکی ئەم کۆمەڵگایە دەبێ لەسەر بنەمای میکانیزمەکانی خۆدەرخستن بە شێوەیەکی کردەیی و هەنگاو بە هەنگاو نەک تەنیا لە بواری سیاسیدا، بەڵکو لە بوارە جۆراوجۆرەکانی دیکەی وەک فەرهەنگ، ئەدەب و هونەردا خۆی دەرخا و بوونی خۆی بە کردەوە بسەلمێنێ، ئەمە دەتوانێ دواجار بارستایی و قورسایی ژنی کورد لەسەر هاوکێشە سیاسییەکان لەناو خودی حیزبەکاندا چەندین قات بەرز بکاتەوە و بگاتە ئەو شوێنەی کە مافی خۆیەتی.

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ٢٥ی ئەپریلی ٢٠١٥

-- --------

دۆخی خەسیوی رۆژنامەگەری لە رۆژهەڵات

بارودۆخی رۆژنامەگەری لە پارچەکانی کوردستان لەڕووی چەندێتی و چۆنێتییەوە جیاوازیی هەیە و بەپێی زرووفی زەمەنی هەڵکشان و داکشانێکی زۆریان بەخۆوە بینیوە. بەڵام بێگومان خاڵی هاوبەشی هەموویان دەگەڕێتەوە سەر داکۆکی لە بوون و ناسنامەی نەتەوەیی.

لێنانی ناوی کوردستان لە یەکەم رۆژنامەی کوردی لەلایەن میقداد میدحەت بەدرخان لە سەردەم خۆیدا، بێگومان مەبەستێکی سیاسی لەپشت بووە. ئەوکات کە ئیمپراتۆری عوسمانی هەر چەشنە بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی بە توندترین شێوە سەرکوت دەکرد و زۆربەی میرە کوردەکانی لە ئیستانبوڵ دەستبەسەر کردبوو، زۆر سروشتییە رووناکبیرانی کورد بە شوێن هەوڵێکەوە بووبن بۆ لابردنی ئەو بارودۆخە و دۆزینەوەی ئاڵتەرناتیڤێکی دیکەی خەبات. هەر بۆیە ئەم ناولێنانە رەنگدانەوەی جۆرێک خەون و خولیای گەلی کوردیشی پێوە دیارە، واتە پێداگری لەسەر بوون و شوناسی کورد و بەخشینەوەی سەرلەنوێی پێناسەیەکی کوردی بە نەتەوەی کورد. رۆژنامەگەری کوردی لەو کاتەوە تا ئێستا لەم رێچکە و رێبازە لاینەداوە چون تا هەنووکە ئامانجەکانی خۆی نەپێکاوە.

دیارە لە نێوان گەشەی رۆژنامەگەریی کوردیدا و رادەی کراوەیی فەزای سیاسی، پەیوەندییەکەی ئەم ئەوێتی هەیە. هەرکات لە هەر پارچەیەک خەباتی سیاسیی چەکداری برەوی هەبووە، رۆژنامەگەری کوردیش بەرەو هەڵکشان چووە.

سەرەڕای هەوڵ و تێکۆشانی دڵسۆزانەی ئەو کەس و لایەنانەی لە ناوخۆی رۆژهەڵات و لە تاراوگە ئەرکی تاقەتپڕووکێنی رۆژنامەگەرییان لەئەستۆ بووە، رەنگە نەکرێ دەستەواژەی رۆژنامەگەری کوردی بە مانا پرۆفیشناڵەکەی بۆ رۆژهەڵاتی کوردستان بەکاربەین. لەڕاستیدا بەهۆی ئەوەی کە رۆژنامەگەری لە رۆژهەڵات بە شێوەیەکی کاتی خۆی دەرخستووە و بەردەوام و بێ پسانەوە جگە لە چەند قۆناغێکی سنووردار بوونی نەبووە، ناکرێ لەم بەشە قایل بە بوونی رۆژنامەگەرییەکی پیشەیی بین.

ئاوڕدانەوەیەکی خێرا بۆ چەند هەوڵێک لە رابردوودا رەنگە بۆ شرۆڤەی باسەکە یارمەتیدەر بێ: گۆڤاری نیشتمان کە ئۆرگانی کۆمەڵەی ژێ کاف بوو، بەرهەمی فکر و هزری تاکێکی بژاردە بوو. رۆژنامەی کوردستان زمانحاڵی حکومەتی کۆماری کوردستان بەرهەمی خەباتی سیاسی نەتەوەیی بوو کە لە بۆشاییەکی دەسەڵاتی سیاسیدا - بە

تەعبیری دێیڤید مەک داوڵ - دەردەچوو. گۆڤاری سروە، لە ڕاستیدا بۆ بەرپەرچدانەوەی هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵات لە کوردستان بڵاوبووەوە، ڕێک لەو کاتەدا کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کوانووی شۆڕش بوو. گۆڤار و بڵاڤۆکە خوێندکارییەکانی سەردەمی دەوڵەتی ڕێفۆرمخوازی خاتەمی بەرهەمی کرانەوەی ڕێژەیی کەشوهەوای سیاسی بوون لەناوخۆدا. کەوابوو دەکرێ بڵێین گەشەی ڕۆژنامەگەریی کوردی لە ڕۆژهەڵات پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی لەگەڵ چەندین فاکتەر هەیە کە ڕەنگە بریتی بن لە: کرانەوەی کەشوهەوای سیاسیی ناوخۆ، خەباتی سیاسی نەتەوەیی و هەروەها ڕۆڵی تاکە بژاردەکانی کۆمەڵگا.

بەپێی ئەو هۆکارانەی ئاماژەم پێکردن، ئێستا ڕۆژنامەگەریی کوردی چ لەناوخۆ و چ لە تاراوگە، لە خەسیوترین حاڵەتی خۆیدایە. چون نە کەشوهەوای فەرهەنگی سیاسیی ئێران ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتووە، نە حیزبە سیاسییەکان لە ماوەی زیاتر لە دوو دەیەی ڕابردوودا توانیویانە لەسەر هاوکێشە سیاسییەکانی ناوخۆ بچووکترین کاریگەرییان هەبێ. ڕۆڵی تاکیش بە گرێدراویی بەم دوو هۆکارەوە گەیشتووەتە نزمترین ئاستی خۆی. هەرچەندە لە ناوخۆ بەدەگمەن ئەم وزە و پتانسییلەیان هەیە، بەڵام دەسەڵات بەردەوام ڕێگر بووە لەبەردەمیان. ڕۆڵی تاک لەناو حیزبەکانیشدا بەپێی ماهیەتی دەسەڵاتخواز و بەرژەوەندیی حیزب ئەوەندەی دیکە سنووردار بووەتەوە. بەربەستەکانی دیکەی پرسەکە بریتین لە: نەبوونی ستراتیژییەکی دیاریکراو و پلانێکی تۆکمە، نەبوونی سەربەخۆیی فکری، گرفتە فەنی و تەکنیکییەکان، گرفتی ماڵی، نەبوونی ستافی ئاکادێمیک، نەبوونی ئەزموون، نەبوونی فەرهەنگی کڕین و خوێندنەوەی ڕۆژنامە و...

ئەوەی ڕاستی بێ، لە ساتەوەختی ئێستادا ڕۆژنامەگەریی سوننەتی (کاغەزی) کەوتووەتە پەراوێزەوە و ئەوەی ئەمڕۆ دەتوانێ ژێرخانەکانی ڕۆژنامەگەری لە ڕۆژهەڵات سەرلەنوێ داڕێژێتەوە، ئاوڕدانەوەیەکی جددییە لە ڕۆژنامەگەریی ئەلیکترۆنی و سۆشیال میدیا. ڕەنگە بە کورتی خاڵە ئیجابییەکانی ئەم چەشنە ڕۆژنامەگەرییە بریتی بن لە: تێچوویەکی کەم، بوردی زۆر، سنووردار نەبوونی لەباری تیراژەوە، بەڕۆژ بوونەوەی لە چرکەساتێکدا، پێویستی بە پرۆسەی دووروودرێژ و تەنانەت چەند ساڵەی وەرگرتنی ئیزنی چاپ و بڵاوکردنەوە لەلایەن دەسەڵاتەوە نییە، بەنیسبەت ڕۆژنامەگەریی سوننەتی ریسکەکەی کەمترە و...

ڕۆژنامەگەریی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەم دۆخە خەسیوە ڕزگار نابێ مەگەر قەرەبووی ئەم خەسارانە بکاتەوە کە باسمکردن و پانتایی بەرفراوانی دنیای مەجازی بکاتە گۆڕەپانی چالاکیی خۆی بۆ ئەوەی لەم بەرزەخەی ئێستا نەجاتی بێ.

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ٢٤ی مای ٢٠١٥

ڕۆژهەڵاتی کوردستان و نەبوونی گوتارێکی هاوبەش

گەلی کورد لە ڕۆژهەڵات هەر لە کۆتایی ساڵانی حەفتاکانەوە کە قرمەی چەکی پێشمەرگە وەستاوە، تووشی چەشنێ لە سستی بووە. کە دەڵێم وەستانی قرمەی چەک مەبەستم تەنیا خەباتی چەکداری نییە، بەڵکو مەبەستم نەبوونی گوتارێکە کە لە کۆتایی پەنجاکان تا ناوەڕاستی حەفتاکان گوتاری زاڵ بوو بەسەر کۆمەڵگادا، گوتارێک کە تەواوی ڕەهەندەکانی ژیانی تاکەکەسی و کۆمەڵایەتیشی تەنیبوو. گوتاری بزووتنەوەی نەتەوەیی، گوتارێک کە گرێدراوی"حزوور" بوو! حزوور بە واتای بوونی پێشمەرگە لە پانتایی جوگرافیای ڕۆژهەڵاتدا کە پاڵپشتی ئەم گوتارە بوو. نزیکەی بیست ساڵە تەقە لە چەکی پێشمەرگە نەهاتووە بە زۆر هۆکار (باس لە هۆکارەکانی بواری تایبەت بە خۆی دەوێ)، دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیش سەرەکیترین ستراتیژی بۆ بەرگری لە خەباتی گەلی کورد ئەوە بووە کە بەردەوام کەلێنێک، دابڕانێک لە نێوان شار (خەڵک) و شاخ (پێشمەرگە) سازبکا بەهەر شێوەیەک و لەسەر بنەمای ئەم ستراتیژییەش تاکتیکی جۆراوجۆری ڕەچاو کردووە، دواجار ئەم دابڕانە بووەتە هۆی ئەوەی بوون و حزووری شاخ لە ناو شاردا بگاتە نزمترین ئاستی خۆی، بۆیە لە هەر شوێنێ هەر کاتێک هەست بەوە بکا کە وا خەریکە چەکەرەی حزوورێک سەرهەڵدەدا بێ سێ و دوو دەیقرتێنێ.

دەکرێ بڵێین لە نەبوونی گوتارێکی ئەوتۆدا، بۆشاییەک هەستی پێدەکرێ کە دواجار ئەم بۆشاییە دەبێتە لەمپەری لێکتێگەیشتنی هێزە سیاسییەکان و چالاکڤانانی ناوخۆ، واتە لە نەبوونی گوتارێکدا کە خاڵە هاوبەشەکانی هەردوو لا لەیەکدی کۆبکاتەوە و لەسەر خاڵە جیاوازەکانیشی موناقەشە بکرێ بۆ خەملاندنی ئەم گوتارە، ئاساییە هەست بەم کەلێنە بکەین.

دیارە لە کەشێکی دێموکراتیکدا ئەمە زۆر ئاساییە کە شێوە ڕوانینی دەرێ و ژووری جیاوازییان هەبێ، دەڵێم جیاوازی نەک دژایەتی! بێگومان ئەم شێوە ڕوانینە ئەگەر لەسەر بنەمای ناسینێکی ورد و تۆکمە نەبێ کەلێنەکە چەند قات بەرزتر دەکاتەوە، کە سەیری ئەم دنیا مەجازییە دەکەی، بۆت دەردەکەوێ کە هۆکاری ئەم کەفوکوڵە کاتی و پۆپۆلیستییەی هەندێ جار لۆمپەنیزمێکی هەوسار پساویشی لەسەر بنەمای وەهم و درۆ پێوە دیارە، بەرهەمی توخمی نەناسینی ناوخۆیە لە ڕوانگەی کۆمەڵناسی سیاسییەوە. بەڵام جەمسەرەکەی دیکەش، واتە ژوورەوە، لە قۆستنەوەی هەلەکاندا دەورێکی پاسیڤی گێڕاوە. لە کۆمەڵناسیی سیاسیدا هەندێ جار پێشهات و ئاڵوگۆڕە کۆمەڵایەتییەکانن کە بارودۆخی سیاسی وڵاتێک دەگۆڕن. پارسۆنز پێیوایە ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتی وەک هێزێکی گشتی جەماوەری دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانی کۆمەڵگا و دواجار لەسەر مێژووی وڵاتێک شوێندانەربێ. بە

بڕوای من لە وڵاتانی دیکتاتۆریدا، بۆ بەدیهاتنی ئەم ئاڵوگۆڕە کۆمەڵایەتییە چەشنێ کاتالیزۆر پێویستە کە ببێتە هۆی هەڵایسانی ئاڵوگۆڕەکە، بە مەرجێک پێشهاتەکە بقۆزرێتەوە.

هەربۆیە لە نەبوونی گوتارێکی جددیدا، رووداوە کۆمەڵایەتییەکانی ناوخۆ ناقۆزرێنەوە و کە نەقۆزرانەوە، دەرەوە بە تەعبیری خۆی سەودا لەگەڵ رووداوەکە دەکات تەنانەت ئەگەر ئاستی ناسینەکەشی لاواز بێ. لێرەدایە کە تێکهەڵەنگوتن ساز دەبێ ئەگەر گوتارەکە بوونی بووایە سەنتێزێک لەم دوو شێوە روانینە دەیتوانی رووداوێکی کۆمەڵایەتی بکاتە خاڵگۆڕانێکی جددی لە کۆمەڵگادا. بەڵام لە نەبوونی گوتاردا زیاتر جیاوازییەکان خۆدەردەخەن. وەک رووداوەکەی شاری مەهاباد کە نە ناوخۆ توانی بیقۆزێتەوە نە دەرەوە توانی کاناڵیزەی بکات!

لەڕاستیدا کێشەکە نەبوونی گوتارە نەک جیاوازیی گوتار، رۆژهەڵات تا ئەم دواییە هەر پاشکۆی گوتاری باشوور و باکوور بووە، بەڵام پێموایە ئێستا بۆ هێزە سیاسییەکان بە خوێندنەوەی رووداوەکانی ناوچەکە و بارودۆخی ئێران دەرکەوتووە کە ئەمانە ئاڵتەرناتیڤێکی گونجاو و کردەیی نەبوون و نین بۆ رۆژهەڵات. لاموایە ئەگەر سەرجەم ئەم هێزانە راستگۆیانە ئەو پرسیارە ئاراستەی خۆیان بکەن کە لە ماوەی 20 ساڵی رابردوودا چییان کردووە و بەگشتی چ شوێندانەرییەکیان لەسەر نێوخۆی رۆژهەڵات هەبووە و دەیانەوێ چی بکەن بۆ داهاتوو، بتوانن هەست بەوە بکەن کە سازدانی گوتارێکی هاوبەش لە نێو خۆیاندا بە ئاکامێکی ئیجابییان بگەیەنێ و ئەمە بکەن بە سەرەتای خاڵگۆڕانێکی ئەوتۆ بۆ خۆیان و دواجار بۆ رۆژهەڵاتی کوردستان.

کەوابوو ئەوەی بووەتە "پاژنەی ئاشیل"ی بزووتنەوەی رۆژهەڵاتی کوردستان، نەبوونی قورسایی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەم بزووتنەوەیەیە لە هەمبەر دەسەڵاتی ناوەندیدا بە هۆی نەبوونی گوتارێکی گشتگیری رۆژهەڵاتی. واتە کورت و کرمانجی دەسەڵات بە "هەند"مان وەرناگرێ، بە هێزمان دانانێ و بەلایەوە کەمترین مەترسیمان هەیە بۆ سەر دەسەڵاتەکەی، هەر بۆیە وەک ئاماژەم پێدا لە یەکەم هەنگاودا ئەوەی گرینگە رێکخستنی گوتارێکی هاوبەشە، گوتاری هاوبەش مانای ئەوە نییە کە ئەم هێز و لایەنانەی تووشی لەتبوون هاتوون یەکبگرنەوە، مانای ئەوە نییە رەخنەیان سەبارەت بە سیاسەتەکانی یەکدی نەبێ، لەهەمبەر یەکدی نەوی بکێشن یان لەگەڵ ناوخۆ هیچ جیاوازییەکیان نەبێ، نا لەڕاستیدا ئاراستەی ئەم گوتارە هاوبەشە دەبێ بگۆڕدرێ و رووی قسەی لە "ئەوی تر" بێ، رووی لە دەسەڵات بێ. ئەم گوتارە دەبێ لەسەر چەمکگەلی هاوبەشی هێزەکانی دەرەوە و ناوخۆ خۆی ساغکاتەوە و بتوانێ قورسایی و بارستایی ئەم بزووتنەوەیە بەرزبکاتەوە.

ئەوەش نابێ لەبیر بکەین کە ئەگەری ئەوە هەیە لەم کۆمەڵگای ئێمەدا رووداوگەلێکی لەم چەشنە دووپاتە ببنەوە، ناکرێ و ناشبێ ئەو چاوەڕوانییەمان هەبێ کە یەک شێوە روانین لە دەرەوە و ژوورەوە بەدی بکەین، ئەگەر

گوتارێکی گشتگیر بە تایبەتمەندییە رۆژهەلاتییەکەی بوونی هەبێ، ئەم شێوە روانینانە دواجار دەبنە هۆی پڕبوونەوەی کەلێنەکان. ئەوەی کە سەرەتاکانی سالانی شەست دووانەی شوێن - کات، گەورەترین هۆکاری ئەم بۆشاییە بوو لە نێوان دەرەوە و ژوورەوە، ئێستا ئەوا میدیای نوێ بە دوور لە کەشێکی ئێحساسی و لەسەر بنەمایەکی عەقلانی و بەرژەوەندیی نەتەوەیی دەتوانێ ئەم کەلێنە بە تەواوی پڕ بکاتەوە.

دیارە چالاکیی حیزبێکی سیاسی کردەیەکی سیاسییە و جەماوەری و ئاکامخوازە، بەم مانایە کە دەیەوێ دواجار لە پێکهاتەی دەسەلاتی سیاسیدا بەشدار بێ، بەلام کردەی مەدەنی، چالاکییەکی شارۆمەندی و مافخوازانەیە کە بۆی هەیە هەموو تاکێکی کۆمەڵ حەولی مسۆگەرکردنی ئەم مافانە بدا، ئێستا کە دەرەتانی کردەی سیاسی بۆ ئۆپۆزیسیۆنی کورد لە ناوخۆی ولاتدا نییە، کردەی مەدەنیی روناکبیران لە ناوخۆدا دەتوانێ قەرەبووی ئەم بۆشایی بکاتەوە، ئەمە سەرەتایەکی شیاوە بۆ نوێژەنکردنەوەی گوتاری رۆژهەلات.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٥ی جوونی ٢٠١٥

بەرەو سازدانی گوتارێکی هاوبەش

ڕووداوەکانی ئەم دواییانەی شاخ و شار بۆ هەڵوێستەکردنێکی زۆرجیددی دەبن بەدوور لە کەشوهەوایەکی ئێحساسی و تیژتێپەڕ! گەلی کورد لە ڕۆژهەلات هەرلەکۆتایی حەفتاکانەوە کە قرمەی چەکی هێزی پێشمەرگە وەستاوە، تووشی چەشنێ ناچالاکی بووە. کە دەڵێم وەستانی قرمەی چەک مەبەستم تەنیا خەباتی چەکداری نییە، بەڵکوو ئاماژەم بە نەبوونی گوتارێکە کەلە کۆتایی پەنجاکان تا ناوەڕاستی حەفتاکان گوتاری زاڵبوو بەسەر کۆمەڵگادا،گوتارێک کە گرێدراوی «حزوور»بوو! حزوور بەواتای «بوون» بەواتای بوونی پێشمەرگەی کوردستان! ماوەی نیزیک بەبیست ساڵە کەپێشمەرگەی کوردستان بە زۆرهۆکار تەقەی لەچەکی نەهاتووە و دەسەلاتی کۆماری ئیسلامی ئێرانش سەرەکیترین ئیستراتێژی بۆبەرگری لەخەباتی گەلی کورد ئەوەبووە کە بەردەوام کەلێنێک، دابڕانێک لەنێوان شار(خەڵک) و شاخ (پێشمەرگە) سازبکا بەهەر شێوەیەک و لەسەر بنەمای ئەم ئیستراتێژییەش تاکتیکی جۆراوجۆریشی ڕەچاو کردووە و دواجار ئەم دابڕانە بۆتەهۆی ئەوەکە بوون و حزووری شاخ لەناو شاردا بگاتە نزمترین ئاستی خۆی.

دەکرێ بڵێین لە نەبوونی گوتارێکی ئەوتۆدا، بۆشاییەک هەستی پێدەکرێ کە دواجار ئەم بۆشاییە دەبێتە لەمپەری لێکتێگەیشتنی هێزە سیاسییەکان و چالاکڤانانی ناوخۆ، واتە لەنەبوونی گوتارێکدا کە خاڵە هاوبەشەکانی هەردوو لا لەیەکدی کۆکاتەوە و لەسەر خاڵە جیاوازەکانیشی موناقەشە بکرێ بۆ خەملاندنی ئەم گوتارە، ئاساییە هەست بەم کەلێنەبکەین.

دیارە ئەمە زۆر ئاساییە کە «شێوە ڕوانین»ی دەرێ و ژووریێ جیاوازی بەیەکەوە هەبێ، دەڵێم جیاوازی نەک دژایەتی! بێگومان ئەم شێوە ڕوانینە ئەگەر لەسەربنەمای ناسینێکی وردوتۆکمە نەبێ کەلێنەکە چەندقات بەرزتردەکاتەوە،کە سەیری ئەم دنیا مەجازییەدەکەی بۆت دەردکەوەێ کە هۆکاری ئەم کەفوکوڵە کاتی و پۆپۆلیستییە کە هەندێ جار لۆمپەنیزمێکی هەوسارپساویشی لەسەر بنەمای وەهم و درۆ پێوەدیارە بەرهەمی توخمی نەناسینی ناوخۆیە لەڕوانگەی کۆمەڵناسی سیاسییەوە. بەڵام جەمسەرێکیتر واتە ژوورەوەش لەقۆستنەوەی هەلەکاندا دەورێکی پاسیوی گێڕاوە.

هەربۆیە لە نەبوونی گوتارێکی جیددیدا، ڕووداوە کۆمەڵایەتییەکانی ناوخۆ ناقۆزرێنەوە و کە نەقۆزرانەوە، دەرەوە بە تەعبیری خۆی سەودا لەگەڵ ڕووداوەکە دەکا. لێرەدایە کە تێکهەڵەنگوتن ساز دەبێ ئەگەر گوتارەکە بوونی بوایە سەنتێزێک لەم دووشێوە ڕوانینە دەیتوانی ڕووداوێکی کۆمەڵایەتی بکا بەخاڵگۆڕانێکی جیددی لە کۆمەڵگادا. بەڵام لە نەبوونی گوتاردا زیاتر جیاوازییەکان خۆدەردەخەن. وەک ئەم ڕووداوەی شاری مەهاباد کە نە ناوخۆ توانی بیقۆزێتەوە نە دەرەوە توانی کاناڵیزەی بکا!

لە ڕاستیدا کێشەکە نەبوونی گوتارە نەک جیاوازی گوتار، ڕۆژهەڵات تائەم دواییيانە هەر پاشکۆی گوتاری باشوور و باکوور بووە، بەڵام پێموایە ئێستا بۆ هێزە سیاسییەکان بە خوێندنەوەی ڕووداوەکانی ناوچە و بارودۆخی ئێران دەرکەوتووە کە ئەمانە ئاڵترناتیوێکی گونجاو و کردەیی بۆ ڕۆژهەڵات نەبوون و نین.

کەوابوو ئەوەی بۆتە» پاشنەی ئاشیل»ی بزووتنەوەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، نەبوونی قورسایی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەم بزووتنەوەیەیە لە هەمبەر دەسەڵاتی ناوەندیدا بە هۆی نەبوونی گوتارێکی گشتگیری ڕۆژهەڵاتی. بۆیە ئەم گوتارە دەبێ لە سەر چەمکگەلی هاوبەشی هێزەکانی دەرەوە و ناوخۆ خۆی ساغکاتەوە و بتوانێ قورسایی وبارستایی ئەم بزووتنەوەیە بەرزکاتەوە.

ئەوەش نابێ لە بیر بکەین کە ئەگەری ئەوەهەیە لە کۆمەڵگای ئێمەدا ڕووداوگەلێکی لەم چەشنە دووپاتە ببنەوە، ناکرێ و ناشبی ئەم چاوەڕاونییەمان هەبێ کە یەک شێوەڕوانین لە دەرەوە و ژوورەوە بەدی بکەین، ئەگەر

گوتارێکی گشتگیر بە تایبەتمەندییە ڕۆژهەڵاتییەکەی بوونی هەبێ ئەم شێوەڕوانینانە دواجاردەبنە هۆی پڕبوونەوەی کەلێنەکان. ئەوەی کە سەرەتاکانی ساڵانی شەست دوانەی شوێن – کات، گەورەترین هۆکاری ئەم بۆشاییە بوو لە نێوان دەرەوە و ژوورەوە، ئێستا ئەوامیدیای نوێ بە دوور لە کەشێکی ئێحساسی و لەسەر بنەمایەکی عەقڵانی و بەرژەوەندی نەتەوەیی دەتوانێ ئەم کەلێنە بە تەواوی پڕ کاتەوە.

دیارە چالاکی حیزبێکی سیاسی کردەیەکی سیاسییە و جەماوەری و ئاکامخوازە، بەم مانایە کەدەیەوێ دواجار لە پێکهاتەی دەسەڵاتی سیاسیدا بەشدار بێ، بەڵام کردەی مەدەنی، چالاکییەکی شارۆمەندی و مافخوازانەیە کە بۆی هەیە هەمووتاکێکی کۆمەڵ حەولی مسۆگەر کردنی ئەم مافانە بدا، ئێستا کە دەرەتانی کردەی سیاسی بۆئۆپۆزیسیۆنی کورد لەناوخۆی وڵاتدا نییە کردەی مەدەنی ڕووناکبیران لە ناوخۆدا دەتوانێ قەرەبووی ئەم بۆشایی بکاتەوە، ئەمە سەرەتایەکی شیاوە بۆ نوێژەن کردنەوەی گوتاری ڕۆژهەڵات!

لە ژمارە ٦٥٧ی ڕۆژنامەی کوردستاندا بڵاوبۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی جوونی ٢٠١٥

خامنەیی و سڕینەوەی سیاسەت

عەلی خامنەیی، ڕێبەری کۆماری ئیسلامیی ئێران بەپێی نامەیەک بۆ سەرکۆماری ئەو وڵاتە، سیاسەتە گشتییەکانی بەرنامەی شەشەمی گەشەسەندنی دیاری کرد. ئەو ڕاگەیێندراوە کە لە ٨٠ خاڵ پێکهاتووە، هەشت باسی گشتی لەخۆدەگرێ کە بریتیین لە: کاروباری ئابووری، کاروباری تەکنۆلۆژیی زانیاری و پەیوەندی، کاروباری کۆمەڵایەتی، کاروباری بەرگری و ئاسایش، کاروباری سیاسەتی دەرەوە، کاروباری حقووقی و دادوەری، کاروباری فەرهەنگی و کاروباری زانست، تەکنۆلۆژیا و داهێنان. سەرکۆماری ئێرانیش وەک سەرکۆماری خولەکانی پێشوو بەبێ سێ و دوو، بەبێ هیچ چەشنە تێبینی و پێشنیارێک سیاسەتە گشتییەکانی بەرنامەی پێنج ساڵەی شەشەمی گەشەسەندنی، بە یاریدەدەر و سەرۆکی ڕێکخراوەی بەڕێوەبەرایەتی و گەڵاڵەداڕێژی وڵات ڕاگەیاندووە کە هەرچی زووە بیخاتە واری جێبەجێکردنەوە.

بێگومان ئەم پرۆسەیە کە هەرچییەک ڕێبەری وڵات فەرمانی لەسەر بدات وەک "وحی منزل" وایە بۆ حکومەتەکانی کۆماری ئیسلامی (بە ریفۆرمخواز و بنئاژۆخوازەوە) شتێکی روون و ئاشکرایە، بەڵام ئەوەی کە بۆ چاودێرانی سیاسی لە دەقی سیاسەتە گشتییەکانی بەرنامەی شەشەمدا گرینگە، ئاوڕنەدانەوە بوو لە پەرەسەندنی سیاسی، چون لەڕاستیدا لەکۆی ئەم ٨٠ خاڵەدا هیچ باسێک لە سیاسەتی ناوخۆیی وڵات نەکراوە، گرفتێک کە لەوەتەی کۆماری ئیسلامی دامەزراوە باسی لێوەنەکراوە، واتە ڕێبەری کۆماری ئیسلامی و کاربەدەستانی حکومی هەرگیز قایل بە بوونی کێشەی سیاسی لە ناوخۆ و چارەسەری ئەم گرفتە نەبوون، هەر بۆیە لە سیستمی دادوەریی کۆماری ئیسلامیدا هەر لە بنەڕەتەوە تاوانێک بە ناوی تاوانی سیاسی بوونی نییە!

ئەوە لە کاتێکدایە کە هەر ئێستا بوونی سەدان زیندانی سیاسی، دەیان رۆژنامەنووسی زیندانی، ئیعدامی سیاسی، راگرتنی چالاکیی رۆژنامەوانی و داخستنی رۆژنامە، خستنە ژێر چاوەدێریی چالاکانی مەدەنی و کۆمەڵایەتی، سنووردارکردنی چالاکی NGOکان سەلمێنەری ئەو راستییەن کە پرسی سیاسی لە ناوخۆدا نەک هەر هەیە، بەڵکو گەورەترین کێشەی ئاسایشی ئەم وڵاتەیە.

لەگەڵ ئەوەدا کە لەم بەرنامەیەدا هیچ باسێک لە بەشداری هاووڵاتیان لە پرۆسەی سیاسی و کۆمەڵگای مەدەنی و NGOکان لەگۆڕێدا نییە، ڕێبەری کۆماری ئیسلامی لەبری باس لە پەرەسەندنی سیاسی، بە ئاشکرا لە خاڵی ٥٥ دا دەڵێ: "پاراستنی ئاسایش و سەقامگیریی ناوچە سنوورییەکان بە هەموو شێوەکانی نەرمئامێری و رەقئامێری، بەرباڵوترکردنی یەکەکانی سنوورپارێزی، بەشدارکردنی خەڵکی ناوچە سنوورییەکان لە پلانە ئەمنییەکاندا، بەرفراوانترکردنی چالاکییە ئیتلاعاتییەکان و پشتگیری لە دیپلۆماسی سنووری..."

ئەم خاڵە خۆی لە خۆیدا جۆرێ دژوازی لەگەڵ ئاوڕنەدانەوەی ئەم خاڵە بۆ سیاسەتەکانی ناوخۆ هەیە، واتە ئەگەر لەم خاڵەدا راشکاوانە باس لە چەشنێ بەرگری و داکۆکی لە ئاسایشی سنوورەکان دەکرێ، کەوابوو مانای ئەوەیە کە لە ناوچە سنوورییەکاندا کێشە هەیە! بەڵام کۆماری ئیسلامی لەسەر بنەمای سڕینەوەی کێشەکە لەبری دۆزینەوەی ڕێکار و چارەسەری لە ماوەی تەمەنی خۆیدا، دەیەوێ بە سەرکوتی نەرمئامێری و رەقئامێری بەر بە گەشەی سیاسی لە ناوخۆ و سنوورەکان و بەتایبەتی کوردستان بگرێ.

مەبەستی ڕێبەری کۆماری ئیسلامی لە سڕینەوەی سیاسەت ئەوەیە لە ناوخۆ و دەرەوە وا بنوێنێ کە کێشەیەک بە ناوی سیاسەت لە ناوخۆدا نییە، خاڵی سەرنجڕاکێش ئەوەیە هەر چەند رۆژێک پاش راگەیاندنی سیاسەتە گشتییەکانی بەرنامەی شەشەمی گەشەسەندن، لە دیدارێکی تایبەتی لەگەڵ مامۆستایانی زانکۆی سەرانسەری وڵاتدا دەڵێ: دەبێ زانکۆ و خوێندکاران لە سیاسەت دووبکەونەوە!

لە پەیوەندی لەگەڵ ناوچە سنوورییەکان کە بێگومان مەبەست ڕۆژهەڵاتی کوردستانە، بە تەواوی لە خاڵی 55دا هەڕەشەیەکی جددی بۆ چالاکی سیاسی ناوخۆ و دەرەوەی ڕۆژهەڵاتی پێوەدیارە، جموجۆڵی هێزی پێشمەرگە لە سنوورەکانی ڕۆژهەڵات و باشوور بێگومان یەکێک لە سەرەکیترین هۆکارەکانی نووسینی ئەم خاڵە بووە!

بۆیە پێشبینی ئەوە دەکرێ کە کۆماری ئیسلامی وەک رابردوو سوور و پێداگر بێ لەسەر سڕینەوەی چەمکی سیاسەت لە ژیانی تاکەکەسی و کۆمەڵایەتی سەرجەم نەتەوەکانی ئێران و بەردەوامبوونی لەسەر پێشێلکردنی مافی مرۆڤ. دروشمەکانی رووحانی سەرکۆماری ئێران لە کاتی پڕۆپاگەندەکانی هەڵبژاردن بۆ کرانەوەیەکی زیاتری فەزای سیاسیی ناوخۆ بەم بەرنامەیە بەیەکجاری لە گۆڕنرا!

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ١٥ی جوولای ٢٠١٥

گەورەتر لە حیزب!

هەفتا ساڵ بە سەر تەمەنی حیزبی دێموکراتدا تێدەپەڕێ، حیزبێک کە تا هەنووکەش هیچ ڕێکخراوەیەکی سیاسی دیکە لە هەر چوار پارچەی کوردستان نەیتوانیوە دەسکەوت و شانازییەکانی دووپات کاتەوە، کە بێگومان دیارترینی ئەم دەسکەوتانە دامەزراندنی کۆماری کوردستان بوو لەسەر بنەمای گوتارێکی نەتەوەیی کە کلیلوشەکانی ئەم گوتارە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ تا ئێستاش بە سەر گوتاری پارچەکانی تردا زاڵ و دیارە.

بێشک دەکرێ زۆر دەسکەوتی گرینگی تری حیزبی دێموکراتی کوردستان بەتایبەتی هی سەرەتای دامەزرانی دەسنیشان بکەین کە مەبەستی سەرەکی ئەم وتارە نییە. جگە لەم دەسکەوتانە، بە دڵنیاییشەوە هیچ حیزبێکی کوردی هێندەی حیزبی دێموکرات تووشی کارەسات نەبووە، لە هەرەسی کۆماری کوردستان و لە سێدارەدرانی پێشەوای نەمرڕا بگرە تا دابڕان و لەتبوون و شەهید بوونی سەرکردە کاریزماکانی و دواجار ئەم دۆخە کارەساتبارەی ئێستای خەباتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

بەدەر لەم دەسکەوتانەی وەدەست هاتووە و بەدەر لەم کارەساتانەی بەسەریدا هاتووە، حیزبی دێموکرات «بەرپرسترین» حیزبی مێژووی نەتەوەی کوردە. ئەم حیزبە لە زۆر بڕگەی مێژووی تێکۆشانی خۆی دا غەدری لە

خۆی کردووە، بەڵام داڵدە و یارمەتیدەری شۆڕش لە پارچەکانی تر بووە، لە ڕێبازی نەتەوەیی لاینەداوە تەنانەت بۆ ساتێک، لە هەڵسوکەوت لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی وڵاتانی دراوسێی پارچەکانی تری کوردستان دا هەرگیز بەرژەوەندی براکانی فیدای بەرژەوەندی خۆی نەکردووە و... ئەم هەست بە بەرپرسیارییەت و مەسئوولییەتە بە تەعبیری شەهید دوکتور قاسملوو، گەورەترین سەرمایەی کۆمەڵایەتی لە لای کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بۆ سازکردووە. خۆ ئەگەر ئەم خۆشەویستییە بێوێنەیەی لە لای خەڵکی ڕۆژهەڵات نەبوایە و پاڵپشتی ئەم گەلە نەبوایە دەمێک ساڵ بوو تێداچووبوو. پەیوەندی نێوان حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان هەر لە سەرەتای دامەزانییەوە تا ئێستا جگە لە ڕەهەندە ڕزگاریخوازییەکەی وەک بزووتنەوەیەکی میللی دێموکراتیک، سۆز و عاتیفەیەکی کەموێنەی پێوەدیارە کە زۆر جاران خۆ لە قەرەی چیرۆک و ئەفسانە دەدا و ئەمە بۆتە ڕەمزی هەرمانی حیزبی دێموکرات لە ناو دڵ و گیانی خەڵکی کوردستاندا.

ئاوڕێکی خێرا بۆ سەر قۆناغەکانی خەباتی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەوەمان بۆدەردەخا کە ئێستاشی لەگەڵدابێ سەردەمی کۆماری کوردستان پڕشنگدارترین قۆناغی ئەم حیزبە بووە و لە پاش هەرەسی کۆمار، هەرگیز نەگەیوەتە داوێنی ئەم لووتکەیە. دیارە زۆر هۆکار هەیە کە ئاماژەی پێبکەین کە بۆچی حیزبی دێموکرات لەم قۆناغەی تێنەپەڕاندووە. بەڵام کە بێینە زەمانی حازر، لە ڕاستیدا ئەم حیزبە ئێستا لە دوو ڕەهەندی سیاسی و ڕێکخراوەییدا تووشی قەیران بووە. بەتایبەتی پاش شۆڕشی گەلانی ئێران جگە لە دەیەی 80ی زایینی، ئەم قەیرانانە زیاتر خۆیان دەرخستووە، بەڵام ئەوەی هیوابەخشە دوو پتانسییەلی گەورەی ناوخۆی حیزب و ناوخۆی ڕۆژهەڵاتە کە دەتوانێ ببێتە هۆی ڕزگار بوونی لەم قەیرانانە و بووژانەوی خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

یەکەمیان بریتییە لە توانایی و پتانسییەلی نێوخۆی حیزب بۆ بەخۆداچوونەوە و خوێندنەوەیەکی رەخنەگرانە بە تایبەتی لە دوو دەیەی ڕابردوو. وەک شەهید دوکتور قاسملوو دەڵێ: (پێشەنگیی و ئاوەڵناوی شۆڕشگێڕی حیزبێکی سیاسی لەمەوە سەرچاوە دەگرێ کە چۆناوچۆن بۆ هەڵەکانی ڕابردووی دەڕوانێ، حیزبێکی شۆڕشگێڕ نابێ ترسی ئەوەی هەبێ کە بە کوتنی هەڵەکانی دوژمن پێی شاد دەبێ یان لە ڕادەی باوەڕپێکراوییەکەی کەم دەبێتەوە، بە پێچەوانە دان بە هەڵەنان و ڕاست کردنەوەیان باوەڕپێکراوی حیزب لە ناو خەڵکدا دەباتە سەر و «جیددی» بوون و «بەرپرس» بوونی حیزب نیشان دەدا.) دووەم ئەم پێگە قورس و قایمە کۆمەڵایەتی و سیاسییەی حیزبی دێموکرات کە لە ناوخۆی کوردستان هەیەتی دەکرێ ئەم ئومێدەمان بداتێ کە سەرکردایەتی سیاسی ئەم حیزبە لەم پتانسییەلانە کەڵک وەرگرێ بۆ نوێژەن کردنەوەی گوتار و خەبات، بە ڕەچاو کردنی واقێعبینانەی بارودۆخی ناوخۆیی، ناوچەیی و تەنانەت نێونەتەوەیی.

ئەگەر لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا شاخ و شار لە ناو هەناوی یەکتردا بوون و لە دەیەی ٨٠ دا شاخ و شار

لێک گرێدرابوون، ئەوە لە ساتەوەختی ئێستادا شاخ و شار بە تەواوی لێکدابڕاون. کەوابوو بە پێی ئەوەی کە حیزبی دێموکرات حیزبێکی جیددی و بەرپرس بووە، دەتوانێ بە ئاوڕدانەوەیەکی سەرلەنوێ بۆ دۆخی خۆی و وەرگرتنی ڕەخنە و گلەیی و گازەندەکانی ناوخۆ بە هەموو جیاوازییەکانەوە، دیسان ببێتەوە حیزبەکەی کۆمەلانی هەراوی خەلکی کوردستان، دێموکرات تەنیا حیزبی سکرتێر، دەفتەری سیاسی، کۆمیتەی ناوەندی، کادر و پێشمەرگە نییە... دێموکرات وەک چۆن لە سەرەتای دامەزرانیدا حیزبی تەواوی گەلی کورستان بوو، ئێستاش دەبێ دوکتورینە سەرەکییەکەی ئەوە بێ بە مکانیزمی گونجاو و کردەیی و پشتئەستوور بە تیۆری لە مەیدانی خەباتدا گەورەتر لە حیزبێک خۆی بنوێنێ!

لە ژمارە ٦٦١ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٨ی ئاگۆستی ٢٠١٥

بژاردەکانی کۆمەڵگا و کەلێنەکان

لە کۆمەلناسیی کلاسیکدا، چەمکی کەلێن (Cleavage) زیاتر بریتییە لە دابڕان و جیاوازییەکانی نێوان کۆمەلگای سوننەتی و کۆمەلگای مۆدێرن، بەڵام لە کۆمەلناسیی سیاسیدا ئەم چەمکە زۆر بەربڵاوتر دەبێ، بە واتایەکی دیکە ئەگەر لە کۆمەلگا سوننەتییەکاندا کەلێنەکان کەمتر بوون بەهۆی پێکهاتە و ناوەرۆک و چەشنی پەیوەندییەکانی ئەم جۆرە کۆمەلگایانە، ئەوا لە کۆمەلگای مۆدێرندا ئاست و جۆری کەلێنەکان زۆر زیاتر خۆی دەردەخا. بۆ وێنە ئەو کەلێنانەی ئەمڕۆ لە کۆمەلگاکاندا بەدیدەکرێن بریتین لە: کەلێنە چینایەتییەکان، کەلێنە حیزبییەکان، کەلێنە ئاینی و مەزهەبییەکان، کەلێنە جێندەرییەکان، کەلێنە جیلییەکان و... کۆی ئەم کەلێنانە دواجار لەسەر رەفتاری سیاسی کۆمەلگا شوێندانەر دەبن و کەلێنە سیاسییەکان بەرفراوانتر دەکەن.

ئەم کەلێنانە دواجار دەبنە ڕێگر لەبەردەم سازبوونی گوتارێکی سیاسیی هاوبەش، دیارە لە وڵاتانی پێشکەوتوودا بەهۆی گەشەی ئابووری، فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی ئەم کەلێنانە تا رادەیەکی بەرچاو پڕبوونەتەوە و دەورێکی ئەوتۆیان لە رووداو و رەفتارە سیاسییەکاندا نەماوە، بۆ وێنە بەهۆی بەرزبوونەوەی ئاستی خۆشگوزەرانی لەم وڵاتانەدا کەلێنی چینایەتی گەیشتووەتە نزمترین ئاستی خۆی، بۆیە ئەم چەشنە کەلێنانە زۆر شوێندانەر نین

لەسەر ڕەوتی پێشهاتە سیاسییەکان، بەڵام ئەگەر لەم وڵاتانە مەودا بگرین و بێینە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و بەتایبەتی وڵاتێکی وەک ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئەم کەلێنانە نەک هەر پڕنەبوونەتەوە، بەڵکو بەهۆی کولتووری تایبەتی داسەپاو ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر بوون.

ئەم کەلێنانە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ساتەوەختی ئێستادا زیاتر لە هەموو کاتێک بەدیدەکرێن تەنانەت زۆر جاران دەگاتە ئاستی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی مەترسیدار بۆ داهاتوو. بۆیە دەبێ میکانیزمگەلێک بدۆزرێتەوە بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنانە، ڕەنگە بۆ ئەم مەبەستەش ڕێنیشاندەری بژاردەکانی کۆمەڵگا (Elite-directing) باشترین میکانیزم بێ لەم زرووفە زەمەنییەدا.

بژاردەکان وەک "کارگێڕانی گۆڕان" پێناسە دەکرێن کە توانایەکی شوێندانەریان هەیە بۆ ئەوەی ڕووداوەکان بۆ لایەکی تایبەت و دیاریکراو بەرن یان تەنانەت بەر بە ڕوودانی پێشهاتێک بگرن، دیارە مەرج نییە ئەم بژاردانە تەنیا و تەنیا سەرکردەی سیاسیی حیزبێک بن، ڕێک بەپێچەوانەوە بەپێی بارودۆخی ڕۆژهەڵات ئەوە نووسەران، هونەرمەندان، چالاکڤانانی مەدەنی، ڕۆژنامەوانان و ئەدیبانن کە دەتوانن کەلێنەکان پڕبکەنەوە و هاوتەریبییەکی سیاسی بۆ سازدانی گوتارێکی هاوبەش سازدەن.

کێشەیەک کە لێرەدا خۆی دەردەخا، ئەوەیە کە خودی بژاردەکان لە ناوخۆ و لە دەرەوەی سنوورەکانی ڕۆژهەڵات کەلێنێکی مەعریفەیی و ئانتۆلۆژیکیان هەیە، "شێوەڕوانین"یان بۆ پرسەکان لێک دوورە و ڕەنگە ئەمە گەورەترین مەترسی بێ بۆ سەر دۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی.

هیچ گومانێک لەوەدا نییە کە ئۆپۆزیسیۆنی کورد تەنانەت ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی بەگشتی ناتوانێ ببێتە هۆی ڕووخانی حکومەتی کۆماری ئیسلامی و تەنانەت ئاڵوگۆڕێکی بچووکیش، ئەزموونی 35 ساڵی رابردوو سەلمێنەری ئەم ڕاستییەن. کەوابوو بۆ پڕکردنەوەی کەلێنی ناوخۆ و دەرەوە وەک یەکەم هەنگاو پێویستە ڕەخنەیەکی نێوگوتاری لە هەردوولا ساز بێ، خەسارناسی بکرێ، خاڵە هاوبەش و جیاوازەکان دەستنیشان بکرێن و دواجار ئەم دوو هێڵە لە دۆخی هاوتەریبی بێنەدەر و لە پنتێکڕا یەکبگرنەوە و ئەم پنتە ببێتە سەرەتای خاڵگۆڕانێک بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنانەی باسمان لێوەکردن.

لەڕاستیدا دەکرێ قایل بە سێ فەزای تایبەت بین: فەزای ناوخۆی ڕۆژهەڵات، فەزای دەرەوەی وڵات (حیزبە سیاسییەکانی کوردستان و کوردانی تاراوگەنشین) و فەزای مەجازی. دۆخی ئەم سێ فەزایە بەگشتی لێکتر جیاوازە، ڕەنگە گەورەترین جیاوازییەکەش ئەوە بێ کە بزووتنەوەی مەدەنی لە ناوخۆ بێ سەرە و ڕەهەندە ڕێکخراوەییەکانی

لاوازە، بۆ وێنە ئەو جوولانەی لەناوخۆ سازدەبن بەردەوام نابن و لەسەر یەک کەڵەکە نابن، ئەم رووداوە کۆمەڵایەتی سیاسییانەی ناوخۆ وەک کارگ هەڵدەتۆقن بۆ ماوەیەکی کورت و سەرلەنوێ دادەمرکێنەوە بۆ ماوەیەکی درێژ، لەلایەکی دیکەوە فەزای دەرەوە تاڕادەیەک لەباری بوونی پلانێکی ستراتیژیک و رەهەندی فکرییەوە لاوازن. بەڵام وەک خاڵی ئیجابی دەرەوە خاوەنی سیستمێکی رێکخراوەیی بەئەزموونە و ناوخۆش پتانسییەلێکی باشی لەباری رەهەندی فکرییەوە هەیە، پەیوەندی راستەوخۆی ئەم دوو لایەنە بەهۆی دۆخی دیکتاتۆری لە ئێران نابزوێ، بۆیە فەزای سێیەم واتە فەزای مەجازی و سۆشیال مێدیا کە نوێنەرانی هەردوو لای تێدایە دەتوانێ ببێتە ئاڵقەیەکی بەهێزی پەیوەندیی نێوانیان، شوێنێک کە هەموو لایەک لێکتر گرێدەدا، هەربۆیە ئەرکی بژاردەکانی کۆمەڵگا ئەوەیە لەڕێی ئەم فەزایەوە هەوڵی پڕکردنەوەی کەلێنەکان بدا.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٤ی سێپتەمبەری ٢٠١٥

دەروازەیەکی نوێ بۆ خەبات

لە ساتەوەختی ئێستادا ئەم راستییە بۆ هەموو لایەک سەلمێنراوە کە یەکێک لە بەهێزترین و کاریگەرترین میکانیزمەکان بۆ بە ئامانج گەیشتنی دۆزی کورد، بەجیهانیکردنی ئەم پرسەیە.

ئەزموونی ئەم چەند ساڵەی رابردوو لە باشوور و رۆژئاوا و باکوور نیشانیان داوە کە کورد بۆ ئەوەی بگاتە مەبەست پێویستە بەردەوام پرسەکەی لەناو میدیاکانی جیهاندا لە برەودابێ تا بتوانێ بۆ دوارۆژ پاڵپشت و پشتیوان بۆخۆی مسۆگەر بکا. سووکە ئاوڕێکی خێرا بۆ رابردووی مێژووی خەباتی گەلی کورد، ئەوەمان پێدەڵێ کە سەرکردایەتی سیاسیی کورد لەم بابەتە خافڵ نەبووە و حەولێکی بەردەوامی داوە بۆ ئەوەی سەرنجی میدیاکانی جیهان بۆ لای خۆی رابکێشێ و کەم تا زۆر کاری بۆ کردووە. بەڵام ئەمڕۆکە لە میدیای جیهانیدا رۆژهەڵاتی کوردستان لەچاو پارچەکانی تر غایبێکی گەورەیە!

لە ماوەی سەرکردایەتی شەهید دکتۆر قاسملوو وەک سکرتێری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بەهۆی کەسایەتی ناسراوی لە ئەورووپا و هەروەها ناسیاوی لەگەڵ سیاسەتمەداران و رۆژنامەنووسانی جیهان، پرسی کورد لە رۆژهەڵات ببوو بە رۆژەڤ، بە جۆرێ کە میدیا هەرە بەناوبانگەکانی دنیا بەردەوام هەواڵەکانی کوردستانی

ئێرانیـان دەگواستەوە، وەک نمـوونە: گـاردییەن (بەریتانیـا)، لۆمۆنـد (فەڕەنسـا)، دێیلـی تێلیگـراف (بەریتانیـا)، لوسوار (بەلژیک)، ئیکۆنۆمیست (بەریتانیا)، هیراڵد تریبیۆن (ئەمەریکا)، سەندەی تایمز (بەریتانیا)، زوددۆیچە (ئاڵمانیـا)، نیوزویـک (ئەمەریکـا)، فاینـانشـاڵ تـایمز (بەریتانیـا)، فیگـارۆ (فەڕەنسـا)، فرانکفـۆرتر ئـاڵگمـاینێ (ئاڵمانیا) و... تەنانەت ساڵی ١٩٧٤ لە یەکێک لە ڕۆژنامە پڕتیراژەکانی ئەمریکادا بە قەڵەمی خۆی بابەتێک لەسەر کۆماری کوردستان بڵاودەکاتەوە. با دوو نموونە باس بکەین:

ڕۆژنامەی فیگارۆ وەک پڕتیراژترین ڕۆژنامەی فەڕەنسا لە کاتی لە لووتکەدابوونی شۆڕشی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بەرواری ٢٠ - ٨ - ١٩٧٩ ئـاوا دەنووسێ: ئەگەرچـی کوردسـتان وەک وڵات لەسـەر هـیچ نەخشـەیەک بـوونی نییە، بەڵام ٥٠٠ هەزار کیلـۆمەتری چوارگۆشـە خـاک و زیـاتر لە ٢٠ ملیـۆن حەشیمەتی هەیە و لە مێـژووی هاوچەرخـدا هەرکـات کوردسـتان رادەپەڕێ، پێـنج وڵات دەلەرزێـن.. فیگـارۆ لە درێـژەدا دەنووسێ: نەتەوەی کـورد بەسـەر پێـنج وڵاتی تورکیا، ئێران، عێراق، سووریا و یەکێتی سۆڤیەت (ی پێشوو)دا دابەشکراوە کە بە درێژایی مێـژوو بەردەوام لە شۆڕشدا بوون و هەمیشە وەک ئەرمەنییەکـان سـەرکوتکراون. حیزبـی دێموکراتی کوردسـتان لە سەنەدێکدا کە لە ٢٨ی مـارس پێشکەشـی خـومەینی کـردووە، خوازیـاری مـافی نەتەوەیـی بـۆ سـەرجەم نەتەوەکـانی ئێـران بە شێوەی خودموختاری یان فیدراسیۆن لە چوارچێوەی ئێرانێکی ئازاددا بووە و...

پڕتیراژترین ڕۆژنامەی ئاڵمانیا زوددۆیچە تسایتونگ لە ١ - ٩ - ١٩٧٩دا باس لەوە دەکات کە کۆمیتەی ناوەندیی حیزبـی دێموکراتی کوردسـتان لە ڕاگەیاندراوێکدا لە وڵاتـانی ئەنـدامی **Non-Aligned Movement** لە هاڤـانـا داوای کردووە سیاسەتەکانی ئایەتوڵڵا خومەینی لەهەمبەر کوشتاری کوردی ئێران ئیدانە بکەن.

بێگومان قورسایی هەرەزۆری ئەرکی بەجیهـانیکردنی پرسـی کـورد لە دەیەی هەشـتای زایینیـدا تـا ئەوکـاتەی دکتـۆر قاسملوو مابوو، لەئەستۆی خۆی بـوو. بـا ویـژدان سـەنگی محەک بـێ، سـەرەڕای نەبـوونی ئیمکانـاتی میـدیایی لەو سەردەمەدا، توانی سەرنجی میدیا بەناوبانگەکـانی جیهـانی بـۆ لای خـۆی و نەتەوەکەی ڕابکێشـێ. بەڵام پرسـیارێک کە لێرەدا قوت دەبێتەوە، ئەوەیە کە بۆچی لەسـەردەمی قاسملوودا سـەرەڕای ئەوەی کەرەستەکانی پەیوەنـدی وەک ئینتەرنێت و سۆشیال میـدیا کە ئەمڕۆ لە چرکەیەکـدا هەواڵەکـان دەگوازنەوە بـوونی نەبـوو، یـان حیزبەکـان وەک ئێستا لە ئەوروپا و ئەمەریکا و کانادا کۆمیتەیان نەبوو، یان ئەندام و لایەنگری حیزبەکـان ئـاوا بە بەربڵاوی لە دەرەوەی وڵاتـدا نەبـوون، ئەدی بـۆ بە نیسـبەت سـەردەمی قاسـملوو سـەرەڕای ئەم هەمـووە پێشـکەوتنە تێکنۆلـۆژییە پرسی کوردی ڕۆژهەڵات زۆر زۆر کەمترە و لە پەراوێزدایە؟

خۆ ئەوە ڕاستە کە بە شێوەیەکی جەوهەری و بەهۆی ئەوەی دۆخی تایبەتی پرسی کورد لە باشوور و باکوور و

رۆژئـاوا لە رۆژەڤدایە و میـدیاکانی جیهـانی ئـاوڕی وێـدەدەنەوە، بەڵام ئەمە نـابێتە پـاساو بـۆ ئەوەی رۆژهەڵاتـی کوردستان لەناو میدیای جیهاندا هیچ حزوورێکی نەبێ و پەیوەنـدی حیزبەکـانی رۆژهەڵاتی کوردستان لەگەڵ ئەم میدیایانە لە نزمترین ئاستی خۆیدا بێ! دیارە نکۆڵی لە هەندێ حەولی پەراگەندەی تاکەکەسی و حیزبـی نـاکەم، بەڵام ئەمە بە هیچ کلۆجێک کیفایەت ناکا.

هەنووکە بە پێی ئەم پتانسییەلە میدیاییەوە و بوونی دەیـان رێکخـراوەی سیاسیی نێونەتەوەیی (کە شـارەزای دۆزی کوردن) و حزووری کەسانی ئاکادیمیسییەن و نووسەر و رۆژنامەنووسی نیشتەجێی دەرەوەی وڵات، جێـی خـۆیەتی بە هەموو چەشنێ ئەم پەیوەنـدییانە بە شێوەیەکی تـۆکمە و پلانـدار سەرلەنوێ سـازدرێتەوە و سـەرنجی میـدیاکانی جیهـان کە ئێسـتا وەک میـدیای نێـونەتەوەیی دەوردەگێـڕن و لەسـەر سیاسـەتی دەوڵەت و رای گشـتی نەتەوەکـانی خۆیان و تەنـانەت دەوڵەتـانی تـریش شوێنداندەرن، بـۆ پرسی کـورد لە رۆژهەڵات رابکێشن. ئێسـتا کە خەبـات لە رۆژهەڵاتی کوردستان وەستاوە و هێزی پێشمەرگەی رۆژهەڵات دەمێک ساڵە لە باشوور قەتیس مـاوە، کەڵکوەرگرتن لە وزەی ئەم میدیا جیهانیانە دەروازەیەکی نوێی خەبـاتمـان بەڕوودا دەکـاتەوە... رێـک وەک ئەوەی دکتـۆر قاسملوو کردی!

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٩ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٥

شار وەک شاخ!

یەکەم جار لە بەرگی ٦ی بیرەوەرییەکانی ڕەوانشاد کەریمی حیسامی (١٩٧٩)دا چاوم بە دەستەواژەی "خەباتی شاخ و شـار" کەوت. مامۆسـتا حیسـامی بـاس لەوە دەکـا کە لە خەرمانـانی ١٩٧٩ کـاتێ کە ڕژێمـی کۆمـاری ئیسـلامی بەهێزێکی زەبەلاح و چەکی قورسەوە لە دەروازەکانی شاری مەهاباد بوو بە تەمـای گرتنـی ئەو شـارە، بەرپرسـانی حیزبـی دێمـوکرات لەگەڵ خەڵکی مەهابـاد کـۆدەبنەوە تـا بڕیـارێـک سـەبارەت بە دۆخەکە دەربکەن. بۆچوونەکـان جیاواز دەبن بەڵام شەهید مامۆستا مەلا کەریم شاریکەندی دەڵێ: "موبـارزە شکڵی زۆرن، شەڕ تـاقە شکڵی خەبـات نییە. من لام باشە ڕێگاکـان ئـازاد بکەیـن. ئەگەر بـوو بە شەڕ، بـا لە چیاکـان شەڕ بکەیـن. حیـزب (دێموکرات) تێلگرافێک بۆ خومەینی بنێرێ و بلێ بۆ حوسنی نییەت ڕێگا چۆل دەکەین با لەشکر بێتەوە پادگان. ئەگەر پاسدار و ئەرتەش دەسدرێژیان بۆ سەر خەڵک کرد ئەودەم شەڕ دەکەین با هێزی چەکداری پێشمەرگە بچنە چیا (شاخ) و

ببنە پشتیوانی ئێمە لە شار. ئەو دەم ئەوانیش ناوێرن دەست لە شار بدەن." (لاپەڕەی ١٦٥)

ئەمڕۆ ئەم دەستەواژەیە کە دەمێک ساڵ بوو لە ئەدەبیاتی سیاسی ڕۆژهەڵاتی کورستاندا تەریک کەوتبۆوە خۆی خزاندۆتەوە ناو گوتاری ڕۆژهەڵاتەوە. لە ڕاستیدا بە چاوخشاندنێکدا بە سەر مێژووی خەباتی سەرجەم گەلانی بندەستی دنیا بۆمان دەردەکەوێ کە جووڵەی خەبات یەکەم جار لە شاخڕا دەستی پێکردووە و دواجار گوازراوەتەوە بۆ ناو شار و پەیوەندی نێوانیان ساز بووە، بەتایبەتی لە سیستمە دیکتاتۆرەییەکاندا کە ناوخۆ دەرفەت و دەرەتانی پشووی سیاسی پێنادرێ، شاخ دەتوانێ وەک پاڵپشت و هێزێکی پشتیوانی بەتایبەتی لەباری سایکۆلۆژییەوە دەورێکی ئەرێنی بۆ شار بگێڕێ. نموونەی ئەم پەیوەندییانە لە وڵاتانی جیهاندا زۆرن بە میکانیزمگەلی هاوشێوە و جیاوازەوە. بەڵام لەهەر هەموویاندا ئەوە شاخ بووە کە وەک پشتیوان و پاڵنەری شار دەوری خۆی گێڕاوە هەربۆیە بە تەعبیری ڕۆژ دوبرە شۆڕشگێڕی لاوی فەرەنسی بۆ هەڵبوونی مەکینەی گەورە دەبێ، سەرەتا مەکینەی بچووک هەڵبێ، واتە دەسپێک دەبێ لە شاخەوە بێ.

قەتیس مانەوەی هێزی پێشمەرگە وەک سابت مانەوە لە مقەڕەکانیان لە باشووری کوردستان و چۆڵکردنی ناوچە سنوورییەکان - لە سەرووی هەمووان قەندیل وەک شوێنێکی ئیستراتێژیک کە بۆتە هێمای خۆڕاگری خەباتی چەکداری - و هەروەها ناتەبایی و لەتبوونی هێزە سیاسییەکان و... بە گشتی شاخی لە هاوکێشەی شار = شاخ دەرهاویشتووە و شار بە تەنیا ماوەتەوە.

سەرەڕای زەبروزەنگی حکوومەتی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی ٣٠ ساڵی ڕابردوودا، خەڵکی شار بۆ زۆر بۆنەی نەتەوەیی و حیزبی تەنانەت هی پارچەکانی تریش هەڵوێستی خۆیان نواندووە و هەزینەی قورسیشیان بۆ داوە لە ئێعدام و ئەشکەنجە و زیندان و پەرتەوازەییڕا بگرە تا بێبەشکردنی بەئانقەستی شارەکانی کوردستان لە گەشەی ئابووری و... ئەوەی ڕاستی بێ هەرچەند شاخ و شار لە نزمترین ئاستی چالاکی خۆیاندان بەڵام بەشێوەیەکی ڕێژەیی شار لە شاخ لە پێشترە.

ڕەنگە برێک زوو بێ کە کاردانەوەی جووڵەی هێزی پێشمەرگە لە سنوورەکان هەڵسەنگێنین، بەڵام ئەم جووڵەیە نابێ وەک تاکتیکێکی کاتی بێ، بەڵکوو دەبێ ببێتە ئیستراتیژییەکی نەگۆڕ بۆ پاڵپشتی ناوخۆ. ئانالیزی دۆخی ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەوەمان پێدەڵێن کە بەپێچەوانەی جۆری ئەم پەیوەندییە لە وڵاتانی تردا و تەنانەت لە دەیەی ٨٠ی زایینیدا، لەم ساتەوەختەدا ئەرکە قورسەکە دەکەوێتە ئەستۆی شار و بە زمانێکی سادەتر شار دەبێ جێی شاخ بگرێتەوە، بۆیە شارەکان دەبێ لە لانیکەمی زەرفییەتەکان و دەرفەتەکان کەڵکوەرگرن، نابێ هیچ پتانسییەلێک پشت گوێ بخرێ، دیارە ئەم پرۆسەیە لە باری زەمانییەوە تاقەتپرووکێن دەبێ و گرفت و

کێشەی ئەمنی بەدواوەیە، بەڵام ئەگەر قەرارە ئەم گۆمە مەندە بشڵەقێ بێقوربانیدانی شار و شاخ مسۆگەر نابێ هەرچەند دڵتەزێنیش بێ!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٢ی سێپتەمبەری ٢٠١٥

دێموکرات بێ منەتە

شەهید دکتۆر قاسملوو ساڵی ١٩٧٤ بەر لە کۆنفرانسی سێیەمی حیزب، بە گەڕاندنەوەی چەمکی سەربەخۆیی بۆ ناو حیزبی دێموکرات و سەربەخۆیی لە بڕیاردانیدا بناغە تیۆری و فیکرییەکانی ئەم حیزبەی سەرلەنوێ داڕشتەوە، ئەمە لە هەمان کاتدا کە پرستیژی حیزبی دێموکراتی لەناو ئێران و لە خودی کوردستاندا بردە سەر، شۆکێکی بەهێزی ڕەوانی بوو بۆ ئەو کەس و لایانانەی دڵیان بۆ حیزبی توودەی ئێران لێیدەدا یان دڵبەستەی پارتی بوون. ئێستا حیزبی دێموکرات، حیزبی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی ئێرانە و تەنیا هێز و پاڵپشتی حیزب، خودی گەلە!

ئەمە سەرەتای بنیاتنانەوەی فۆنداسیۆنێکی بەهێز و مەنتقی بوو بۆ حیزبێک کە دەیەوێ خۆی لەناو بازنەی خەڵکەکەیدا ببینێتەوە و بێ منەت لە هێز و لایەنە سیاسییەکانی تر (بە مانا سەربەخۆیی سیاسییەکەی) بەرنامە و پرۆگرامی خۆی بەڕێوەببا و دواجار بەهۆی شۆڕشی گەلانی ئێران و سازبوونی بۆشایی دەسەڵاتی سیاسی لە کوردستانی ئێران ببێتە گەورەترین حیزبی هەر چوار پارچەی کوردستان.

ئەمە قۆناغی قاسملوو بوو، ئەم قۆناغە لە پاش شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ١٩٧٩ تا ١٩٨٩ درێژەی دەبێ و سەرەڕای هەموو کێشە ناوخۆییەکانی ناو حیزب، چەمکی سەربەخۆیی وەها لەناو پێکهاتەی حیزب و کۆمەڵانی هەراوی خەڵکدا پراکتیزە ببوو کە نەیدەهێشت پەراوێز بە دژی دەق قوت بێتەوە!

لە پاش تیرۆری دکتۆر قاسملوو و تەواوبوونی شەڕی ئێران و عێراق و ئاڵوگۆڕە ناوخۆییەکانی ئێران و خویابوونی یاریکەرێکی ناوچەیی وەک هەرێمی کوردستان، حیزبی دێموکرات تووشی هەرەسێکی سەیر بوو. هەم لەباری سیاسییەوە هەم لەباری ڕێکخراوەییەوە. بە تێپەڕبوونی زەمان قورسایی ئەم هەرەسە بەسەر شان و ملی خەڵکدا زیاتر دەبوو، بێگومان زۆر هۆکار هەن ئاماژەیان بۆ بکرێ کە بوون بەهۆی ئەم دۆخەی هەنووکە، بەڵام شک لەوەدا

نییە کە گرینگترینیان هەمان باسی سەربەخۆیی بوو.

پاشکۆنەبوونی حیزبی دێموکرات و پەلکێش نەبوونی بۆ لای حیزبی پارچەکانی تری کوردستان بە مانای نەبوونی پەیوەندیی دیپلۆماتی نییە، بە مانای ئەوە نییە لەمەڕ هاوکێشە سیاسییەکانی دیکە پاسیڤ بێ یان هاریکاری پارچەکانی تر نەبێ، بەڵکوو بەم مانایە دێ کە خاوەنی گوتاری خۆی بێ و سەربەخۆیی خۆی بپارێزێ.

خۆ ئەگەر لەم ساتەوەختەدا حیزبی دێموکرات لەباری قەوارە و پێکهاتەوە بچووکیش بووبێتەوە و کەمهێزیش بێ، بەڵام سەربەخۆیی خۆی وەک حیزبێکی ڕۆژهەڵاتی بپارێزێ لەناو دڵی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان، ئەوەندەی تر گەورە دەبێتەوە و پاڵپشتی دوارۆژ بۆخۆی مسۆگەر دەکا. بۆیە شەهید دکتۆر شەرەفکەندی دەیگوت: ئێمە سیاسەتی خۆمان بۆخۆمان دیاری دەکەین، چونکە حیزبێکی سەربەخۆین. چ بچووک بین و چ گەورە، چ بێ هێز بین و چ بەهێز، سیاسەتی سەربەخۆی خۆمان ناگۆڕین!

دەمەوێ لەسەر بنەمای ئەم وتانەی سەرێ باسەکەم گرێبدەم لەگەڵ شێوە ڕوانینی حیزبەکانی پارچەکانی تر بۆ ڕۆژهەڵات و وەک نموونە یەکێتی نیشتیمانی کوردستان: ماوەیەک لەمەوبەر دوو ئەندامی سەرکردایەتی یەکێتی فەرید ئەسەسەرد و سەعدی ئەحمەد پیرە لە بابەت چەشنی پێوەندییەکانیان لەگەڵ پارچەکانی تر گوتیان: پرسی هاوکارییەکانیان بۆ هەر پارچەیەکی کوردستان، پەیوەستە بە ئەندازەی گەشەکردنی بزووتنەوەی سیاسی ئەو پارچەیە و دواتر بە نموونە باس لە بزووتنەوەی سیاسی لە باکوور و ڕۆژئاوا دەکەن کە توانیویانە پێگەیەکی بەهێز و بە هەوڵ و کۆششی خۆیان پێکبێنن.

دیارە لەوە پێشتریش مەلا بەختیار باسی لە نەمانی شۆڕش لە ڕۆژهەڵات کردبوو. وا باشە ڕوانینی فەرمیی یەکێتیش لە زمانی مەکتەبە سیاسییەکەشیەوە ببینین، مەکتەبی سیاسی یەکێتی لە ڕاگەیەندراوێکدا لە ١١ - ١٠ - ٢٠١٥ سەبارەت بە گرژییەکانی پارێزگای سلێمانی و هەڵەبجە لە بەندی دووەمدا لە ژێر سەردێڕی هەلومەرجی کوردستان باسی باشوور و بەشەکانی تر وەک باکوور و ڕۆژئاوا دەکات وەک ئەوەی ڕۆژهەڵات هەر نەبێ.

دیارە ئەمە مافی یەکێتییە کە چۆن دەڕوانێتە پارچەکانی تر و حیزبەکانیان و لەبەر جۆری پەیوەندییەکانی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی، دووەم پارچەی کوردستان پشتگوێ بخا، بەڵام ئەوەی کە یەکێتی بە کام شاوڵ و پێوەر "ئەندازەی گەشەکردنی بزووتنەوەی سیاسی" ڕۆژهەڵاتی پێواوە جێی پرسیار و دڕدۆنگییە! خۆ یەکێتی زۆر باش دەزانێ کە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بە چ شێوەیەک مامەڵە لەگەڵ کوردستانی ڕۆژهەڵات دەکات، باش دەزانێ سەرەڕای زەبروزەنگی ئەم سیستمە بە ئیعدام و زیندانی و ئەشکەنجەی زیندانیانی سیاسی ساتێ هەدادانی نەبووە،

تۆ بڵێی یەکێتی نەزانێ کە خەڵکی ڕۆژهەڵات بۆ پارچەکانی تری کوردستان لە ژێر دەسەڵاتی دیکتاتۆری کۆماری ئیسلامی چییان کردووە؟

ڕەنگە سووکە ئاوڕێک بۆ ڕابردوو یارمەتیدەرمان بێ. کاتێ بەڕێز ئۆجەلان دەستبەسەر دەکرێ، ئەوە خەڵکی ڕۆژهەڵاتن بە دەیان هەزار کەس دێنە سەر شەقام و دەنگ هەڵدەبڕن و دواجار شەهید دەدەن، کاتێ فیدراڵیزم لە باشوور پەسەند دەکرێ، ئەوە خەڵکی ڕۆژهەڵاتن بە دەیان هەزار کەس دێنە سەر شەقام و شایی و لۆغان دەگێڕن، کاتێ کارەساتی شنگاڵ ڕوودەدا، ئەوە خەڵکی ڕۆژهەڵاتن سەرەڕای گرفتی ئابووری خۆیان یارمەتی بۆ ئاوارەکانی شنگال کۆدەکەنەوە، کاتێ هاوسۆزیی خۆیان بۆ کۆبانێ لە ڕۆژئاوا دەردەبڕن، ئەوە خەڵکی ڕۆژهەڵاتن بە دەیان هەزار کەس دێنە سەر شەقام... باشە ئەمانە نیشانەی زیندوویی ئەم گەلە نییە کە لەژێر گوشاری دەسەڵاتێکی دیکتاتۆری وەک کۆماری ئیسلامی دێتە مەیدان؟ ئەمە واتە خەڵک سەبارەت بە گیروگرفتەکانی پارچەکانی تر خەسیو نییە. با دوور نەڕۆین، دەنگهەڵبڕینی جەماوەریی خەڵکی کوردستان سەبارەت بە کوشتنی شوانەی سەید قادر کە سەرانسەری کوردستانی تەنییەوە نیشانەی زیندوویی خەبات نەبێ چییە؟ داخرانی دووکان و بازاڕ لە ساڵیادی تیرۆری شەهید د. قاسملوو لە کوردستان لە ژێر زەبر و زەنگی کۆماری ئیسلامی ئەگەر نیشانەی بەردەوامیی خەبات نییە ئەدی چ مانایەکی هەیە؟ چالاکیی چالاکڤانە مەدەنییەکان لە بوارە جۆربەجۆرەکاندا واتە زیندوویی و ئاگایی سیاسی خەڵکی کوردستان. لە وڵاتێکی فرەنەتەوەی وەک ئێراندا کام بزووتنەوەی نەتەوەیی جگە لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد بوونی هەیە؟ کام بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی هەیە جگە لە کورد؟ لە ڕۆژهەڵات کۆمەڵگایەکی زیندوو هەیە کە سەبارەت بە هیچ کێشەیەکی ناوخۆیی و پارچەکانی تر خەسیو و بێ هەڵوێست نییە. هەر بۆیە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای شۆڕشەوە تا هەنووکە زیاترین هەزینەی ئەمنییەتی و نیزامی بۆ کوردستان تەرخان کردووە و لە هیچ چەشنە کردەوەیەک بۆ بەرەنگاری لەگەڵ ئەم بزووتنەوەیە درێغی نەکردووە.

لە هەمووان گرینگتر خۆ باشووری کوردستان قەرزداری حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتە. لەبەر ئەو وتە سواوە غەدری لە خۆی و گەلەکەی کردووە کە ئەویش پاراستنی دەسکەوتی هەرێم بووە! بەڵام داخی گرانم ئەوەی وەک هێڵی ٣٦ دەرەجە بۆ باشوور دیاریکرا یان دۆخی سووریا، بۆ ڕۆژهەڵات بووزی نەخوارد!!! کەوابوو دەگەڕێمەوە سەرەتای باسەکەم: سەربەخۆیی حیزبی دێموکرات واتە متمانەی خەڵکی خۆی و بێ منەتی لە حیزب و پارچەکانی تر!

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٥

بە پێکهاتەیی کردنی بەشداریی سیاسی

کۆماری ئیسلامی ئێران لە ماوەی نزیک بە چوار دەیەی رابردوودا هەر ساڵەو یەک هەڵبژاردنی بەڕێوبردووە، وەک هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری، پارلەمان، ئەنجومەنی شارەکان، خوبرەگان و...

بە درێژایی ئەمساڵانەدا رێژیم سەرجەم ئەم هەڵبژاردنانەی وەک هێمایەک لە دێموکراسی لە ناوخۆی وڵات و مەشرووعییەتی ژوورەکی و دەرەکی بە چاوی خەڵکی ئێران و دەرەوەی وڵاتیشی داداوەتەوە! بەڵام سەرەڕای هەولەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ ئەم مەبەستە، چاوەدێرانی سیاسی بەردەوام بە چاوی گومان و دڕدۆنگییەوە سەیری زۆربەی هەرە زۆری ئەم هەڵبژاردنانەیان کردووە، چون لە ڕاستیدا هەرچەند لە هێندیک لەم هەڵبژاردنانەدا رێژەی بەشداریی خەڵک بەرچاو بووە، بەڵام جگە لە تەزویر و سڕینەوەی ئەو جیابیرانەی خۆیان بەربژێری هەڵبژاردنەکان کردووە، لە جەوهەری بەشدارییەکەدا دایمە گرفتێکی سەرەکی هەبووە کە بۆتە هۆی ئەوەی هیچکام لە هەڵبژاردنەکان نەتوانن گۆڕانێکی سیاسی ئەوتۆ لە ئێران سازدەن کە ئەمیش بریتییە لە چەمکێک بە ناوی: "بەشداری سیاسی پێکهاتەیی".

سەبارەت بەم چەمکە هانا ئارێنت پێی وایە بەشداری سیاسی ئەرێنی واتە پرۆسەی دەنگدان لە هەڵبژاردنەکاندا دەبێ بە شێوەیەکی پێکهاتەیی لە قالبی حیزب و لایەنی سیاسیدا بێ تا بەر بە دیکتاتۆرییەت بگرێ، بە واتایەکی تر بەشداری سیاسی ناپێکهاتەیی، تەنیا مەبەستی بەشداری پێکردنی گۆترەیی خەڵکە بۆ شەرعییەتدان بە دەسەڵاتی خۆی و مەبەستی سەرەکی بەرلەوەی چاکسازیی ناوخۆیی بێ، سەلماندنی مەشرووعییەتی خۆیەتی بۆ دەرەوەی سنوورەکانی وڵات، ئەمە رێک ئەو شتەیە کە لە سیستمە تۆتالیتێرەکاندا بەدیدەکرێ. ئارێنت دەیەوێ بڵێ کە سیستمی تۆتالیتێر لە هەمان کاتدا کە بە توندی بەر بە بەشداری سیاسی پێکهاتەیی دەگرێ دەیەوێ ئاستی بەشداری سیاسی ناپێکهاتەیی بەرێتە سەر، تەنانەت ئەگەر بە میکانیزمگەلێکی پڕوپاگەندەیی و فرتوفێڵئامێزیشەوە بێ و دواجار بە زەبری زۆری و تۆقاندن!

بۆیە مادام پرۆسەی هەڵبژاردن لە ئێران لەسەر بنەمای بەشداری سیاسی بە شێوەی پێکهاتەیی نەبێ و بۆ وێنە

کۆمەڵانی خەڵک لە کوردستان نەیەنە قالبی پێکهاتە و حیزبەوە و رەخنەکانیان ئاراستەی دەسەڵاتی سیاسی و حوکمڕانی نەکەن، هیچ لە دۆخەکە ناگۆڕدرێ. ئەوەی کە تا ئێستا لە کوردستان سەبارەت بە بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا بەدیکراوە - سەرەڕای نەبوونی بەشداری سیاسی بە شێوەی پێکهاتەیی - ئەمە بووە کە بە شێوەیەکی ڕێژەیی دەنگی خەڵکی کوردستان بەردەوام پەیامێکی سیاسی بۆ ناوەند پێبووە، بە تەعبیرێکی تر دەنگی خەڵکی کوردستان لەسەر بنەمای شعوورێکی سیاسی و خوێندنەوەیەکی دروست دراوە و تەنانەت بایکۆت کردنەکەشی هەڵگری ئەم پەیامە بووە. شرۆڤەی ناوەرۆکی ئەم پەیامە، ناهەوتەریب بوونی خەڵکی کوردستان بووە لەگەڵ دەسەڵات، واتە کورد هەمیشە دەنگی داوە بەم بەربژێر یان بەربژێرانە کە رەخنەگری حکوومەت بوون یان لانیکەم لێی دوور بوون.

بۆ پێکانی ئەم مەبەستە واتە بەشداری سیاسی بە شێوەی پێکهاتەیی کۆمەڵگای کوردەواری پێویستی بە سەرلەنوێ خۆسازدانەوەی ڕێکخراوەیی لەناوخۆ هەیە. خۆ رەنگە دیاریکردنی تاقم و لایەنە سیاسییەکانی کۆمەڵگای رۆژهەڵات بە شێوەیەکی بەرهەست دژوار بێ، بەڵام لانیکەم وەک جووڵەیەکی مەدەنی - بە هەموو خۆپارێزییەکانیەوە - بەدیدەکرێن: لە بەرەی یەکگرتووی کورد و ریفۆرمخوازە کوردەکانڕا بگرە تا جەماعەتی دەعوەت و ئیسلاح و مەکتەبی قورئان و NGOکان و تەنانەت هەندێ رەوتی فکری بەرچاوی سەربەخۆ کە زیاتر لە پانتای هەندێ لە شارەکاندا بەدیدەکرێن. ئەمە خۆی لە خۆیدا پتانسییەلێکی باشە کە لە نەبوونی ئۆپۆزیسیۆنی کوردی لە گۆڕەپانەکەدا بۆ هۆی نایاسایی بوونیانەوە، خەڵک خۆی تێدابیبینێتەوە.

دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بە هەموو توانای خۆیەوە لە ڕێی دەزگا ئەمنی و چاوەدێرییەکانییەوە بە فیلتێرکردن و رەدی سەڵاحییەتی بەرفرەوان لە هەڵبژاردنەکان تا ئەو جێگایەی شیری بڕیویەتی ئیزنی نەداوە جیابیران خۆیان بەربژێری هەڵبژاردنەکان بکەن و هەولی داوە وەک دەسەڵاتێکی تۆتالیتێر ئەم یوونیفۆرمیزاسیۆنە بپارێزێ. لە پاش ئەم پرۆسەی فلتەرە ئەوە دێتە گۆڕێ کە کۆماری ئیسلامی تا چ ڕادەیەک ئیزن دەدا بەشداری سیاسی خەڵک بەرگێکی پێکهاتەیی بە خۆیەوە بپۆشێ؟ پرسیارێک کە لە ماوەی دەسەڵاتداری ئەم ڕێژیمەدا هیچ وەڵامێکی بۆ نەدۆزراوەتەوە. بۆیە دەبێ چاوەڕوان بین بزانین ئەمجارە هەولی چالاکڤانانی سیاسی ومەدەنی ناوخۆ بۆ بە پێکهاتەیی کردنی بەشداری سیاسی خەڵک بە پێی پتانسییەلە جۆربەجۆرەکانی مێدیایی بەتایبەتی سۆشیال میدیا تا چەند دەتوانێ ئەم خەونە بێنێتەدی؟ هەرچەند بە پێی ئەزموون و دەرئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ڕابردوو،

ئاسۆی ئەمجارەش زۆر لێڵ و هیوابڕە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٥

بۆم بکەنە کەچەڵەکە!

میدیای کوردی هەر لە سەرەتای هاتنە ئارایەوە لەسەر بنەمای پاراستنی بەرژەوەندیی تاک و حیزب دامەزراوە و بەرژەوەندیی نیشتمانیشی لە سۆنگەی حیزبایەتییەوە شرۆڤە کردووە، بۆیە ناکرێ بڵێین میدیایەکی لەسەدا سەد سەربەخۆ هەیە. دیارە مەبەست ئەوە نییە کە بڵێین میدیای حیزبی بەردەوام دژی بەرژەوەندیی نەتەوەیی بووە، بەڵکوو چەمکی بەرژەوەندیی نیشتمانی تا ئەو کاتە لە میدیای حیزبیدا هەیە کە نەبێتە هۆی خەسار لە بەرژەوەندیی حیزب! لەڕاستیدا میدیای حیزبی بە پێوەر و شاوڵی خۆی بەرژەوەندیی نەتەوەیی هەڵدەسەنگێنێ و خاڵی سەرنجڕاکێش ئەوەیە کە هەندێ جار تاریفی بەرژەوەندیی نەتەوەیی و نیشتیمانی لەلایەن دوو میدیای حیزبییەوە نەک هاوشێوە و هاوتەریب نین، بگرە تا ئاستی دژایەتی لێکتر دوورن.

بێگومان بەهۆی نەبوونی سیستمێکی دەوڵەت نەتەوەیی کە نوێنەرایەتی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا بکا سەبارەت بە پرسە ناوخۆیی و دەرەکییەکان، تاریفێکی نەتەوەییش لە بەرژەوەندی لەگۆڕێدا نییە. خۆ ئەمە ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە میدیاکار وەک هەموو مرۆڤێک خاوەنی بیروبۆچوونی خۆیەتی و ئینتیمای تایبەتی هەیە بۆ حیزب و لایەنێکی سیاسی، لە هەمان کاتیشدا میدیای حیزبی وەک تەواوی میدیاکانی جیهان ئاکامخوازە و بەدووی قازانج و ئامانجەکانی خۆیەتی، هەربۆیە ناکرێ قایل بە سەربەخۆییەکی لەسەدا سەدی میدیایی بین. بەڵام شتێک کە دەتوانێ بە شێوەیەکی ڕێژەیی بەردەنگ و وەرگری میدیایی بۆ لای خۆی پەلکێش بکا چەمکێکە بەناوی "متمانە".

متمانە لە درێژماوەدا بەدەستدێ، واتە تۆ کە سەیری پڕۆگرامە هەمەجۆرەکانی کەناڵێکی تەلەڤیزیۆنی دەکەی، بێگومان دواتر فیدباکی بەرنامەکان لە ژینگەی سیاسیی کۆمەڵایەتی خۆتدا بەدی دەکەی و ئاست و ڕادەی ئەم متمانەیەت بۆ خویا دەبێ. بەڵام کاتێک هەستی متمانە بە میدیا دەتوانێ چەند قات بەرزتر بێتەوە کە پرەنسیپی "بێلایەنی" تێدا بەدی بکەی.

لێرەدا پرسیارێک قوت دەبێتەوە: ئایا ئەمە خواست و چاوەڕوانییەکی بەجێیە کە لە کوردستان خوازیاری میدیایەکی لەسەداسەد سەربەخۆ و بێلایەن بین؟ لە یەک وشەدا وەڵامی ئەم پرسیارە "نا"یە. چوون حیزب هەموو کەلێن و قوژبنی ژیانی تاکی کوردی تەنیوە، ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لە هەموو بوارەکانی ژیانی تاکدا حزووری هەیە و ئیتر حەوجێ بە گوتن ناکا کە بڵێین سەرچاوەی سەرجەم قەیرانە ورد و درشتەکان لە کوردستان بەرژەوەندیی حیزبییە. کەوابوو ئاساییە میدیای کوردیش بەپێی ئەوەی بژێو و قووتەکەی حیزب دابینی دەکا لایەنگری لە حیزب بکا. بەڵام لێرەدا فاکتەرێک کە زۆر گرینگە، متمانەی خەڵک و بێلایەنیی میدیایە لەسەر پێوەرێکی ڕێژەیی نەک موتڵەق.

ئەوەی بووەتە هۆی ئەوەی (ڕووداو) بە تەعبیری خۆی ببێتە یەکەمی بێ ڕکابەر، وەک پێشتر ئاماژەم پێدا، متمانەبەخشین بە بەردەنگەکەیەتی لەسەر بنەمای بێلایەنی لە ڕووماڵی ڕووداوەکاندا. خۆ ئەگەر ڕووداو ئینتیمای پارتی پێوە دیارە، ئەمە نەبووەتە هۆی ئەوەی ئەم حیزبە لە تانەوتەشەر و ڕەخنەی تۆڕی میدیایی ڕووداو بێبەش بێ. کەم بەرنامەی ڕووداو هەیە کە پارتی ڕاستەوخۆ نەکەوێتە بەر ڕەخنەی ئەم کەناڵە، بوونی ڕەخنەگرانی ناسراوی پارتی لە بەرنامەکاندا کە تا ئاستی دژایەتی قسەی لەسەر دەکەن لە هیچ میدیایەکی تردا نابینرێ. ڕەنگە کێشەی هەندێ کەس لەگەڵ ڕووداو ئەوە بێ کە بە عەقڵانییەتێکی بێلایەن سەیری ڕووداو ناکەن (ڕێک ئەم عەقڵییەتە بێلایەنەی کە ڕووداو حەولی بۆ دەدا).

هۆکاری ئەمەش خودی ڕووداوە! ڕووداو ئاستی خواستی بەردەنگەکانی بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر بردووەتە سەر. گواستنەوەی هەواڵە گەرمەکان بە شێوەی ڕاستەوخۆ لە کوێرەدێیەکەوە بگرە تا ناو کۆشکی سپی و پرۆگرامە پڕبینەرەکانی (واتە ڕەهەندی نەرم ئامێری) و کواڵیتی باڵای تەکنیکی ئەم تۆڕە میدیاییە (واتە ڕەهەندی ڕەق ئامێری) بەردەوام بینەر و بیسەر و خوێنەرەکەی تامەزرۆتر دەکا، بۆیە ئەو چاوەڕوانییەی ئەمڕۆ لە ڕووداو هەیە لە هیچ میدیایەکی تری کوردی نییە.

ئاوڕدانەوەی بەردەوام و بەرپرسانە و ڕاستگۆیانەی ڕووداو لە پارچەکانی تری کوردستان، بوونی پرۆگرامی فیکس و نەگۆڕی تایبەت بەم پارچانە سیمای ئەم میدیایەی لە میدیایەکی حیزبییەوە بەتەواوی گۆڕیوە بۆ میدیایەکی نیشتیمانی.

ئەگەر لەگەڵ سازبوونی یەکەم کەناڵی تەلەڤیزیۆنی کوردی لەسەر دەستی پەکەکە واتە Med TV خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان شەوی دووی ڕێبەندان بۆ سەیری بەرنامەی تایبەتی لەسەر کۆماری کوردستان پۆل پۆل بەرەو ماڵ دەبوونەوە بۆ دیتنی ئەم پرۆگرامە، ئەوە ئێستا ڕووداو بووەتە میوانی نەگۆڕی شاشەی تەلەڤیزیۆنی خەڵکی

ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ڕەنگە ڕستەیەکی تراژێدی کۆمیکی هاوسەرۆکی پەژاک لە دیدارێکی لەگەڵ تەلەڤیزیۆنی نەورۆز تی ڤی سەلمێنەری ئەم بۆچوونەمان بێ کە دژبەرەکانی ڕووداویش بەردەوام سەیری ئەم کەناڵە دەکەن: "من بۆخۆم قەت ڕووداو ناگرم بەڵام خۆم لە ڕووداو گوێم لێبوو"!

کەوابوو ئەگەر حەولی تۆڕی میدیایی ڕووداو بردنەسەری ئاستی متمانەیە لە ڕێگای حەولدان بۆ پاراستنی بێلایەنییەکی ڕێژەیی، ئەوە وەرگر و تەنانەت حیزب و لایەنە سیاسییەکانی تریش دەبێ حەول بدەن بۆ ئەوەی زیاتر عەقڵانییەتی لایەنگری میدیای حیزبی خۆیان بخەنە پەراوێزەوە.

بۆم بکەنە کەچەڵەکە! ئەمە قسەی پیرەپیاوێکی شاری مەهابادی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە کە هەموو شەوێ بەم ڕستەیە داوا لە ئەندامانی خێزانەکەی دەکا بەرنامەی کاژێر ٨ی کەناڵی ڕووداوی بۆ بگرن، دیارە مەبەستیشی لە کەچەڵەکە، پێشکەشکاری ئەم بەرنامەیە، شاهۆ ئەمینە. وێدەچێ ئەو، ئەم متمانەیەی بۆ سازبووبێ!

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ١٧ی نۆڤەمبەری ٢٠١٥

دەروازەیەکی نوێی خەبات

لە ساتەوەختی ئێستادا ئەم ڕاستییە بۆ هەموو لایەک سەلمێندراوە کە یەکێک لە بەهێزترین و کاریگەرترین میکانیزمەکان بۆ بە ئامانج گەیشتنی دۆزی کورد، بەجیهانیکردنی ئەم پرسەیە. ئەزموونی ئەم چەند ساڵەی رابردوو لە باشوور و رۆژئاوا و باکوور نیشانیان داوە کە کورد بۆ ئەوەی بگاتە مەبەست پێویستە بەردەوام پرسەکەی لە ناو میدیاکانی جیهاندا لە برەودابێ تا بتوانێ بۆ دوارۆژ پاڵپشت و پشتیوان بۆخۆی مسۆگەر بکا. سووکەئاوڕێکی خێرا بۆ رابردووی مێژووی خەباتی گەلی کورد ئەوەمان پێدەڵێ کە سەرکردایەتی سیاسی کورد لەم بابەتە خافڵ نەبووە و حەولێکی بەردەوامی داوە بۆ ئەوەی سرنجی میدیا و ڕێکخراوە جیهانییەکان بۆ لای خۆی رابکێشێ و کەم تا زۆر کاری بۆ کردووە. بەڵام ئەمرۆکە لە میدیای جیهانیدا رۆژهەڵاتی کوردستان لەچاو پارچەکانی تر غایبێکی گەورەیە!

لە ماوەی سەرکردایەتی شەهید دوکتور قاسملوودا وەک سکرتێری حیزبی دێموکرات بە هۆی کەسایەتی ناسراوی لە

ئەورووپا و هەروەها ناسیاوی لەگەڵ سیاسەتمەداران و رۆژنامەنووسانی جیهان پرسی کورد لە رۆژهەڵات ببوو بە رۆژەڤ، بە جۆرێ کە میدیا هەرە بەناوبانگەکانی دنیا بەردەوام هەواڵەکانی کوردستانی ئێرانیان دەگواستەوە. وەک نموونە: گاردییەنی بەریتانیا، لۆمۆندی فەرەنسا، دێیلی تێلگرافی بەریتانیا، لوسواری بەلژیک، ئیکۆنۆمیستی بەریتانیا، هێراڵد تریبۆنی ئەمەریکا، ساندی تایمزی بەریتانیا، زوددۆیچە ئاڵمانیا، نیوورویکی ئەمەریکا، فاینەشناڵ تایمزی بەریتانیا، فیگارۆی فەرەنسا، فرانکفۆرتر ئالگماینێی ئاڵمانیا و...

تەنانەت ساڵی ١٩٧٤ لە یەکێک لە رۆژنامە پرتیراژەکانی ئەمریکا بە قەڵەمی خۆی بابەتێک لەسەر کۆماری کوردستان بڵاودەکاتەوە. با دوو نموونە باس بکەین:

رۆژنامەی فیگارۆ وەک پڕتیراژترین رۆژنامەی فەرەنسا لە کاتی لە لووتکەدا بوونی شۆڕشی رۆژهەڵاتی کورستان لە بەرواری ٢٠ - ٨ - ١٩٧٩ ئاوا دەنووسێ: ئەگەرچی کوردستان وەک وڵات لەسەر هیچ خەریتەیەک بوونی نییە بەڵام پێنجسەد هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشە خاک و زیاتر لە بیست ملیۆن حەشیمەتی هەیە و لە مێژووی هاوچەرخدا هەرکات کوردستان رادەپەڕێ پێنج وڵات دەلەرزێن... فیگارۆ لە درێژەدا دەنووسێ: نەتەوەی کورد بەسەر پێنج وڵاتی تورکیا، ئێران، عێراق، سووریا و یەکێتی سۆڤییەت [ی پێشوو] دابەشکراوە کە بە درێژایی مێژوو بەردەوام لە شۆڕشدا بوون و هەمیشە وەک ئەرمەنییەکان سەرکوتکراون. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەنەدێکدا کە لە ٢٨ی مارس پێشکەشی خومەینی کردووە خوازیاری مافی نەتەوەیی بۆ سەرجەم نەتەوەکانی ئێران بە شێوەی خودموختاری یان فیدراسیۆن لە چوارچێوەی ئێرانێکی ئازاددا بووە و...

پڕتیراژترین رۆژنامەی ئاڵمانی "زوددۆیچە تسایتونگ" لە بەرواری ١ - ٩ - ١٩٧٩ باس لەمە دەکا کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە راگەیاندراوێکدا لە وڵاتانی ئەندامی "جنبش عدم‌تعهد" لە هاوانا داوای کردووە کە سیاسەتەکانی ئایەتوڵڵا خومەینی لەهەمبەر کوشتاری کوردەکانی ئێران ئیدانە بکەن.

بێگومان قورسایی هەرەزۆری ئەرکی بەجیهانی کردنی پرسی کورد لە دەیەی هەشتای زایینی تا ئەوکاتەی دوکتور قاسملوو مابوو لەئەستۆی خۆی بوو، سەرەڕای نەبوونی ئیمکاناتی میدیایی لەو سەردەمدا توانی سرنجی میدیا بەناوبانگەکانی جیهانی بۆ لای خۆی و نەتەوەکەی رابکێشێ.

نموونەیەکی بەرچاوی تر وەک هەوڵێکی تازە بۆ بە جیهانیکردنی دۆزی کورد بەئەندامکردنی حیزبی دێموکرات لە رێکخراوەی ئینتەرناسیۆنال سۆسیالیستدا بوو.

بەڵام پرسیارێک کە لێرەدا قوت دەبێتەوە ئەوەیە کە بۆچی لەسەردەمی شەهید دوکتور قاسملوودا کە کەرەسەکانی پەیوەندی وەک ئینتێرنێت و سۆشیال میدیا کە ئەمڕۆ لە چرکەیەکدا هەواڵەکان دەگوازنەوە بوونی نەبوو، یان حیزبەکان وەک ئێستا لە ئەورووپا و ئەمەریکا و کانادا کۆمیتەیان نەبوو، یان ئەندام و لایەنگری حیزبەکان ئاوا بە بەربڵاوی لە دەرەوەی وڵاتدا نەبوون، ئەدی بۆ بە نیسبەت سەردەمی دوکتور قاسملوو سەرەڕای ئەم هەمووە پێشکەوتنە تێکنۆلۆژیکییە پرسی کوردی ڕۆژهەڵات زۆر زۆر کەمترە و لە پەراوێزدایە؟

خۆ ئەمە راستە کە بە شێوەیەکی جەوهەری و بە هۆی دۆخی تایبەتی پرسی کورد لە باشوور و باکوور و ڕۆژئاوا لە ڕۆژەڤدایە و میدیاکانی جیهانی ئاوڕی وێدەدەنەوە، بەڵام ئەمەش نابێتە پاساو بۆ ئەوەی کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ناو میدیای جیهاندا هیچ حزوورێکی نەبێ و پەیوەندی حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەگەڵ ئەم میدیایانە لە نزمترین ئاستی خۆیدابێ! دیارە نکۆڵی لە هەندێ حەولی پەراکەندەی تاکەکەسی و حیزبی ناکەم بەڵام ئەمە بە هیچ کلۆجێک کیفایەت ناکا.

ئێستا بە پێی ئەم پتانسییەلە میدیایی و راگەیەندراوییەوە و بوونی دەیان ڕێکخراوەی سیاسی نێونەتەوەیی (کە شارەزای دۆزی کوردن) و حزووری کەسانی ئاکادیمیسییەن و نووسەر و ڕۆژنامەنووسی نیشتەجێی دەروەی وڵات، جێی خۆیەتی بە هەموو چەشنێ ئەم پەیوەندییانە بە شێوەیەکی تۆکمە و پلاندار سەرلەنوێ سازبدرێتەوە و سەرنجی میدیاکانی جیهان کە ئێستا وەک میدیای نێونەتەوەیی دەوردەگێڕن و لەسەر سیاسەتی دەوڵەت و رای گشتی نەتەوەکانی خۆیان و تەنانەت دەوڵەتانی تریش شوێندانەرن، بۆ پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات ڕابکێشن. ئێستا کە خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەشێوەیەکی ڕێژەیی لە کزێی داوە، کەڵکوەرگرتن لە وزەی ئەم میدیا جیهانیانە دەروازەیەکی نوێی خەباتمان بەڕوودا دەکاتەوە، ڕێک وەک ئەم کارەی دوکتور قاسملوو کردی!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٥ی دێسەمبەری ٢٠١٥

نامەیەک بۆ شەهید دوکتور قاسملوو

لەو ڕۆژەوە دوور بۆتەوە سایەت لە سەری من
سووتاوە لەتاوت هەموو گیان و جگەری من

مەزن سەرکردەم سڵاو!

دەزانی بۆچی بەم دوودێڕە شێعرەی وەفایی دەستم پێکرد؟ چون لە ڕاستیدا هیچ ڕستەیەک وەک ئەم بەیتە گوزارە لە دەروونی شڵەژاوم ناکا، ئەم بەیتە گوزارە لە دۆخی هەموو تاکێکی کوردی وەفادار بە ڕێبازت دەکا کە لە پاش کۆچی سوور و ناوادەت، پەشێو کوتەنی "وەک چنگێک دانەوێڵەی فڕێدراوی ئاشی مێژوو لێرولەوێ پەراکەندە و سەرگەردان بووین."

زۆر کەس لە سەر ژیان و ئەندێشەی تۆیان نووسی، بە سەدان کتێب، وتار، شێعر، کۆنفرانس، بەڵگەفیلم، وتوویژ و... بڵاوکرانەوە بۆ ئەوەی چاکترت بناسین، دەستی هەموو لایەک خۆش بێ، بەڵام منی قەڵەم کول و بیر کورت چ بنووسم و باسی چی بکەم؟ بۆیە شاعیر کوتەنی: "مێرووله نەچێ چاکە بە گژ قوللەیی قافا!"

ئیزن بفەرموو لەم شەوەدا، شەوی یەلدا، شەوی لەدایکبوونت، چەند ڕستەیەک بۆ دڵی خۆم بنووسم:

من وەک تارماییەک تۆم لەبیرە... وەک شتێکی دوورەدەست، وەک تاسەی دایکێکی دوورخراو لە جگەرگۆشەکەی، وەک تامەزرۆیی پاڵەیەکی ماندوو بۆ قاپێک دۆی ترش و ساردی بەقەزوان، وەک حەزی مناڵێکی هەژاری پێخواس بۆ بەستەنی دەستی کیژۆڵەکی پۆشتە، وەک حەسرەتی پێشمەرگەیەکی کونجی بەندیخانە بۆ ئازادی و سەربەستی...

منداڵ بووم، پێموایە ساڵی ١٣٥٨ بوو. ڕۆژێکیان لە گەڕەکی سەربەرداشی مەهاباد بەرەو مەیدانی چوارچرا بووینەوە، بابم دەستی گرتبووم. تۆ قسەت دەکرد، دوور بە دوور وەک تارماییەک دیتمی، تەمەن بەشی ئەوەی نەکرد لە وتەکانت تێبگەم... ئیتر لە پاش ئەم میتینگە لە هەر کوێ ناوت هاتبا یان قسەت کردبا قوت دەبوومەوە، ئێستاش پاشی نیزیک بە چوار دەیە لە هەموو کەلێن و قوژبنی ژیانی تاکەکەسی و کاریمدا بوونت

هەیە...

خوێندكار بووم، لە زانكۆی مازەندەران لە بابولسەر، لە باكووری ئێران، پووشپەڕی ١٣٦٨ بوو، بەرەبەرە بەرەو كۆتایی تاقیكردنەوەكانی زانكۆ دەچووین... هاوڕێیەك لەپڕ لێمان وە ژوور كەوت، شڵەژابوو، كوتی؛ بیستووتانە دوكتور قاسملوو وەبەر دەسڕێژ كەوتووە و بریندار بووە...؟ گەنج بووم، زۆر لە دنیا حاڵی نەبووم بەڵام بڕوام پێبكە ئاسمان هەرەسی بەسەرەمدا هێنا... شتێكی سەیرت عەرز بكەم، لەم شوێنە دوورەی ئێمە لێمان دەخوێند ڕادیۆ دەنگی كوردستانی ئێران زمانحاڵی ئەو حیزبەی جەنابت سەركردایەتیت دەكرد، زۆر باش ئاتێنی هەبوو، ئەوەم بۆیە عەرز كردی بزانی بەداخەوە دۆخی ئێستای ڕاگەیاندنمان وەك هەموو شتەكانی تر گەلێك خراپە! هەر لەوێش لە زمان كاك ئەحمەد شێربەگییەوە گوێمان لێبوو كە تۆ بۆ هەمیشە نەتەوەكەت بە سەغیری جێهێشت! تاقیكردنەوەكان تەواو بوون، لە بابولسەر بۆ تاران و لەوێشڕا ڕۆیشتمەوە بۆ مەهاباد. ئوتوبۆووسەكانی مەهاباد بەیانیان زۆر زوو دەگەیشتنەوە، وڵات هەر تاریك بوو، شەقامەكانیش چۆلوهۆل. لە هەورازەكەی تەپەی قازی وەسەركەوتم. لە دەرگام دا. لەو دیوی دەركەكە بە دەنگی هەناسە و نیخە نیخی سینگی ناسیمەوە. دایكم بوو، ئاخر نەخۆش بوو، ئاسمی هەبوو، پشووی زوو سوار دەبوو (خودا لە مردووی هەموو لایەكمان خۆش بێ)، دەرگای بەڕوودا كردمەوە و لە ئامێزی گرتم و كوتم: دایە دوكتور... بەدەم هەنیسكانەوە كوتی دەزانم ڕۆڵە...

گەورەم!

من پێموایە جەنابت بەرلەوەی سیاسەتمەدار و سەركردەیەكی سیاسی بی، ڕۆشنبیرێكی بە تەواو مانا بووی! چون بە باوەڕی من دوو تایبەتمەندی سەرەكی واتە: "داهێنان" و "شوێندانەری" لە ژیان و سیاسەتەكانی جەنابتدا بەئاشكرایی بەدیدەكرێن. ڕێك ئەم دوو خاڵەی ئێستا لەسەر ساحەی سیاسی، كۆمەڵایەتی و فەرهەنگی كوردستان نادیترێن. خۆ دەمێك ساڵە بەناو ڕووناكبیرەكانمان تەنیا پۆزی ڕۆشنبیری لێدەدەن و نازانن "داهێنان" بەری چ دارێكە و لە قوللەی قافی گۆشەگیریڕا نوسخە بۆ شاخ و شار دەپێچنەوە بێئەوەی خۆیان لەناو بەتنی ڕووداوەكاندا ئامادە بن، كەچی تۆ نەك لەناو جەرگی ڕووداودا بەڵكوو خودی ڕووداو بووی. تۆ هەم داهێنەر بووی هەم شوێندانەر!

زۆر دژوارە باسكردن لە هەموو ڕەهەندكانی ژیانی تۆ، دەرفەتی دەویێ، دەرفەتێك بەقەرا تەمەنی نەتەوەیەكی فەرامۆشكار. دەزانی، بەردەوام سەرسامم دەكەی. سەرسامم بەو پێشەكییەی بۆ "تاریك و ڕوون"ی مامۆستا هێمنت نووسیبوو، شارەزایی سیاستمەدارێك لە ڕەخنەی ئەدەبی تا ئەم ئاستە؟! سەرسامم كاتێ بەم هەموو زمانە لێدوانت دەدا بۆ ڕاگەیاندنە ناوخۆیی و بیانییەكان! هەستم بە شانازی دەكرد كە تۆ سەركردەمی. سەرسامم ئێستاش كە

دەبینم لە سەردەمی تۆدا پرسی کورد لە ئێران ببوو بە ڕۆژەڤی میدیاکانی دنیا، سەرسامم بە پەیوەندییە دیپلۆماسییەکانت لەگەڵ کەسایەتییە سیاسییەکانی جیهان و... ڕاستی ئێمە ناوی ساڵانی سەرکردایەتی جەنابتمان ناوە: قۆناغی قاسملوو.

سەیرە لە چاخی ئاوابوونی چەمکی کاریزمایی، ئێمە هەرھەموومان ڕوو لە چیا هاوار دەکەین:

هۆ شۆڕەسوار کەی دێیەی خوار!

من دەڵێم جگە لە تۆ و هزری تۆ کەس شک نابەین وەک ڕێنشانیدەر، بۆیە بەخۆم دەڵێم دەبێ بخوێنینەوە و بخوێنینەوە. دەبێ ئاستی پەروەردە و زانستمان بچێتەسەر. خوێندنەوەی سەرلەنوێی جەنابت ئەرکی هەموومانە، ڕاست دەکەن قاسملوو قوتابخانەیە، بەڵام خۆزگە ئەوەشیان درکاندبا چەندە لەم قوتابخانەیە فێر بوون؟!

هەرچەند دۆخەکەمان لەچاو باشوور و باکوور و ڕۆژئاوا بە گشتی باش نییە، بەڵام تۆ کارێکی واتکردووە کە هەست بە بوون بکەین و هیوادار بین بە دوارۆژ و یەکبوون و یەکگرتن. چون بەبێگومان بوونمان بە ناوی تۆوە گرێدراوە. لە شەوی لە دایکبوونت واتە یەکی بەفرانبارڕا تا ڕۆژی شەهیدبوونت، بازنەیەک سازبووە کە تێیدا دێین و دەچین، واتە چ شەوی لە دایک بوون و چ ڕۆژی شەهید بوونت بیانوویەکن بۆ زیندووبوونمان.

گەورەم!

تۆ وەها تێکەڵ بە گۆشت و خوێن و ئێسکی ئەم نەتەوەیە بووی کە ئەم جیلەی ئێستا پاش شەهید بوونت سوێندی هەرەگەورەیان "بە قەبری دوکتور قاسملوو"یە. بۆیە گەشبینم بە داهاتووی خۆمان هەرچەند:

کارێ کە غەم و دەردی فیراقت بە منی کرد
سەرما بە هەتیو، با بە دەواری شڕی ناکا

لە کورتی دەبڕمەوە. مەزن سەرکردەم، لەبری ماڵاوایی سڵاو و هەزاران سڵاو... ئەم نەتەوەیە فێری ماڵاوایی لە تۆ و لە ڕێبازت نەبووە و نابێ هەرگیز!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢١ی دێسەمبەری ٢٠١٥

خاک مەیلبڕە؟

وا مەزەندە دەکرێ، ژمارەی پەناخواز و کۆچبەران لەماوەی ئەمساڵدا گەیشتبێتە ملیۆن و نیوێک، ئەم ژمارەیە لە پاش کۆنوانسیۆنی ژنێف لەساڵی ١٩٥١ بێوێنە بووە. خاڵی سەرسوڕهێنەر و جێی داخ ئەوەیە لەساڵی ٢٠٠٠ەوە تا ئێستا نزیکەی ٣٠ هەزار کەس لە دەریای مەدیترانەدا خنکاون!

ڕێکخراوی لێبووردەیی نێودەوڵەتی دەڵێ: قەیرانی پەنابەران گەورەترین گرفتی سەدەی 21ەو پێویستی بە ستراتیژییەکی جیهانی هەیە! لەم نێوەدا کوردیش بە هۆکاری جیاواز، یەکێک بوون لەو نەتەوانەی رەگەڵ ئەم شەپۆلە کەوتوون. سەرەتا بەرلەوەی بچینە ناو کرۆکی باسەکەوە و هۆکارەکانی پەیوەستبوونی کورد بەم شەپۆلەوە، وا باشە چەند تێرمێک پێناسە بکەین:

- **پەنابەر (Refugee)**: بەپێی تاریفی کۆنوانسیۆنی ژنێف لەساڵی ١٩٥١ و دواتر پرۆتۆکۆڵی هاوپێچی ساڵی ١٩٦٧، پەنابەر بەو کەسانە دەگوترێ کە لەبەر هۆکاری تۆرەمەیی، ئایین و ئایینزایی، نەتەوەیی و ئیتنیکی یان ئەندامبوون لە گرووپە کۆمەڵایەتییە دیاریکراوەکاندا، لە ترسی ئەشکەنجە و ئازاری دەسەڵاتی وڵاتی نیشتەجێبوونیان ناتوانن بگەڕێنەوە وڵاتی خۆیان.

- **پەناخواز (Asylum Seeker)**: بە پلەیەک خوارتر پەناخواز دێ، واتە پەناخواز بە کەسێک دەگوترێ کە خۆی رادەستی کۆمیسارێای باڵای پەنابەرانی نەتەوە یەکگرتووەکان کردووە و دۆسیەکەی لەژێر لێکۆڵینەوەدایە، بەڵام هێشتا وەڵامی ئەرێنی یان نەرێنی وەرنەگرتووە.

- **کۆچبەر (Migrant)**: بریتییە لەو کەسە کە بە هۆکاری ئابووری و زیاتر لەبەر دۆزینەوەی ژیانێکی خۆشتر پەڕیوەی هەندەران دەبێ و مەترسیی گیانی لەسەر نییە.

بۆ ئەوەی باسەکەمان گرێ بدەین لەگەڵ ئەم کۆڕەوەی کورد، لێرەدا دەبێ هێڵێکی تۆخ دیاری بکەین لە نێوان کۆچبەر و پەنابەردا. لەڕاستیدا کۆچبەر دڵەڕاوکێی خاکی نییە بە مانا سیاسییەکەی، کۆچبەر بۆ ئەوەی لە بەرزەخی وڵاتی دووەم رزگار بێ و بگاتە بەهەشت، واتە وڵاتی سێیەم، لە هیچ کردەوەیەک ناپرینگێتەوە بۆ ئەوەی مافی پەنابەرێتی بۆخۆی مسۆگەر بکا. خۆم وەک ئەزموونی تاکەکەسی شاهید بووم کە بۆ وێنە زۆر کەس بە

درۆ دەبێتە مەسیحی و بەهایی، دەبێتە گەی و لێزبیەن، دەبێتە ئەندام و لایەنگری حیزبی و... هتد.

بەڵام کێشەی پەنابەری راستەقینە خاکە، کەوابوو مەبەستی ئەم وتارە نە کۆچبەرەکانە، نە ئەو کەسانەی کە بەناوی پەنابەرەوە خۆیان لە دۆخی پەناخوازی رزگار دەکەن بەرەو ژیانێکی ئاسوودەتر و خۆشگوزەرانتر، بەڵکوو ئەوانەن کە وەک پەنابەر خەمی خاک لە دەروون و هەناویاندایە و ئەگەرچی لەباری فیزیکی و جەستەییەوە لە وڵاتی خۆیان دابڕاون، بەڵام رووحیان لەوێیە.

***

لە روانگەی زۆر بیردۆزەوە، کۆچ و سەفەر ئاڵوگۆڕێکی بنەڕەتی لە مرۆڤی پەنابەردا سازدەکا و توخمەکانی نەتەوەخوازی تێدا تۆختر دەکا و دواجار گەڕانەوەی جەستەیی یان رووحی بۆ وڵاتی دایک سوودبەخش دەبێ، بەڵام لانیکەم لەم ساتەوەختەی ئێستادا بۆ ئێمەی کورد چون هۆکاری زۆربەی هەرە زۆری سەفەرەکان لەسەر بنەمای کۆچبەرێتییە نەک پەنابەرێتی، تا ئێستا دەرئەنجامێکی ئەوتۆی لێنەکەوتووەتەوە. لەم پەیوەندییەدا بێگومان چەمکی ناسنامە و شوناس گرینگترین کێشەی سایکۆلۆژیکی پەنابەرە!

هانا ئارێنت دەڵێ: ئەگەر پەنابەر بتوانێ ناسنامە و شوناسی خۆی بپارێزێ، ئەوە دەتوانێ ببێتە پێشەنگی خەڵکی خۆی، بەڵام ئەوەی بووەتە جێی مەترسی، ئەوەیە کە پەنابەر دەبێتە بوونەوەرێکی دەستەمۆ! ئارێنت لە چەمکی فەرامۆشی بۆ ئەم پەنابەرانە کەڵک وەردەگرێ و دەڵێ: هەر کە پەناخواز رزگار دەبێ و دەبێتە پەنابەر، ژیانێکی نوێ دەست پێدەکا و بە وردی گوێڕایەڵی رزگاریدەرەکانی دەبێ و پێی دەگوترێ هەموو شت لە بیر بکا و ببێتە بەشێک لە پێکهاتەی ئەو وڵاتەی تێیدا سەقامگیر بووە.

دیارە رەچاوکردنی یاسا و رێساکانی وڵاتێک نەک بە مانای دەستەمۆبوون نایەت، بەڵکوو جۆرێکە لە کولتووری شارۆمەندیی مرۆڤەکان، هەربۆیە پەنابەر کە دەگاتە وڵاتی مەبەست، بۆ ئەوەی بتوانێ دواجار بەشدارییەکی پێکهاتەیی فەرهەنگی، کۆمەڵایەتی و سیاسی هەبێ، دەبێ خۆی بە تەواوی لەگەڵ نۆرمەکانی ئەو وڵاتەدا بگونجێنێ، بەڵام پەنابەری کورد لە مابەینی دەستەمۆیی و یاخیبووندا لانکە دەکات و زۆر جاران تای تەرازووەکەی بۆ لای دەستەمۆیی دەشکێتەوە. ئێدوارد سەعید لەوبارەوە دەڵێ: بارودۆخی ژیانی مرۆڤی هەڵقەندراو لە زێدی خۆی، بەردەوام خەریکە حەیسییەت و شوناسی لێدەستێنێ و "بوون"ەکەی بەرەو "نەبوون" دەبات.

ئەم غیابە سیاسی کۆمەڵایەتییەی گەلی کورد گەورەترین مەترسییە بۆ شوناسی نەتەوەیی. زۆربەی هەرە زۆری پەنابەرە کوردەکانی (دیارە پارچەکانی کورستان بۆ وێنە رۆژهەڵات و باکوور بەنیسبەت یەکتر جیاوازن) ئەم

سەردەمە، ئارێنت گوتەنی بەدەست پەتای فەرامۆشییەوە دەناڵێنن و ناتوانن ناسنامە و شوناسی خۆیان بپارێزن و دواجار ئێدوارد سەعید گوتەنی بەرەو نەبوون هەنگاو دەنێن.

خاک مەیلبرە! ئەم مەسەلە کوردییە بۆ کەسوکاری کۆچکردوویەک دەگوترێ، بەڵام ڕەنگە ڕێک بۆ مرۆڤی پەنابەری کوردیش جێ بگرێ، کاتێ خاکی خۆی جێدێڵێ، مەیلیشی بەنیسبەت ئەم خاکە دەبڕێ!

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٢٦ی دێسەمبەری ٢٠١٥

بابەتەکانی: ساڵی ٢٠١٦

ترسی رۆشنبیری کورد!

ئەگەر سەرجەم ئەو پێناسانەی بۆ رۆشنبیر کراون بخەینە تای تەرازوویەکەوە، دەکرێ دوو خاڵی سەرەکی و هاوبەشیان تێدا بەدی بکەین کە بریتین لە: داهێنان (Creation) و شوێندانەری (Effectiveness).
رێک ئەم دوو خاڵەی ئێستا لەسەر گۆڕەپانی سیاسی، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی کوردستان بەدی ناکرێن. دیارە داهێنانی فکری لە فەزایەکی تاکەکەسی و ئیزۆلە (Isolation)دا سازدەبێ، بەڵام شوێندانەری لە فەزایەکی گشتی و پەرەگیر (Inclusion)دا دواجار دێتەدی، واتە ئەگەر وەک پرۆسەیەک سەیری ئەم چەمکە بکرێ، دەتوانین بڵێین کە لە تاکەوە بەرەو کۆمەڵ رێچکە دەبەستێ. بەدەر لەم رەوتە، رۆشنبیری دەبێتە پرۆسەیەکی سەقەت و ناتەواو!

رەنگە هێنانەوەی نموونەیەک بۆ باسەکە یارمەتیدەر بێ. کاتێ کە ئیدوارد سەعید کتێبی رۆژهەڵاتناسی نووسی و شێوەڕوانینی یەکلایەنەی رۆژئاوای بۆ رۆژهەڵات بردە ژێر پرسیارەوە، ئەوەندەی کاریگەری لەسەر کۆمەڵگای جیهانی هەبوو کە زانکۆکانی رۆژئاوای هەژاند و کتێبەکە بۆ زیاتر لە 36 زمانی زیندووی جیهان تەرجەمەکرا و بەسەدان وتار و بابەتی زانستی و ئەکادیمی لەسەر نووسرا، ئەمە واتە داهێنانی فکری.

لەلایەکی دیکەوە کاتێ ئێدوارد سەعید لە وێنە ناسراوەکەیدا، هاوڕێی خەڵکی ئاسایی بەرد لە تانکەکانی ئیسرائیل دەگرێ (بەدەر لە شێوەڕوانینێکی بایەخدارانە) گوزارە لە بوونی رۆشنبیر لەسەر گۆڕەپانی سیاسیی کۆمەڵگا دەکات و ئەمە واتە شوێندانەری. دیارە نموونەی مێژوویی زۆرن کە رۆشنبیری داهێنەر حزوورێکی کاریگەر و رەخنەگرانەی هەبووە لە کۆمەڵگەی خۆی و کۆمەڵگەی جیهانیدا. ئێنگڵس، گرامشی، ئادۆرنۆ، ئاڵتۆسێر، بۆردیۆ، سەعید، گراس و... مشتێ لە خەڵواری ئەم حزوورەن.

بێگومان هیچ کوردێک وێنەی هارۆڵد پینتێری براوەی خەڵاتی نۆبێلی ئەدەبی لەبیر ناکا کە کاتی رفاندنی

عەبدوڵڵا ئۆجەلان لەلایەن دەوڵەتی تورکیاوە، بە نیشانەی دەنگ هەڵبڕین و دەربڕینی ناڕەزایەتی لەبەردەم کۆنسولخانەی تورکیا لە لەندەن مانی گرتبوو!
واتە دەمەوێ بڵێم کە ئەگەر رۆشنبیری کورد تەنانەت لە قۆناغی یەکەم لە خەڵوەتی خۆیدا خەریکی ئافراندن و داهێنانە بە هەموو کەموکووڕییەکانەوە - کە لەم بابەتەدا بواری باسکردنیان نییە بە تایبەتی لە روانگەی رۆشنبیری بەرهەمهێن و رۆشنبیری دابەشکار - ئەوە لە قۆناغی دووەمدا، واتە شوێندانەری، بەهۆی نەبوونی لەسەر ساحە و غیابی کردەوەیی، پرۆسەکە تووشی نوقسان و دواجار شکست دەکا. لە کوردستان ئەم پرۆسەیە بە کاملی نادیترێ یان تووشی خەلەلی جددی بووە، رەنگە زۆر هۆکار بکرێ بۆ ئەمە دەستنیشان بکرێ، بەڵام بە باوەڕی من گرینگترینیان بریتین لە:

نەبوونی سەربەخۆیی فکری، سەربەخۆیی ئابووری، لاوازیی رێکخراوە مەدەنییەکان، لایەنگریی حیزبی و لە هەمان کاتدا لاوازیی ئاستی ژێرخانە فەرهەنگییەکانی کۆمەڵگەکەی خۆمان. لەلایەکی دیکەوە دەبێ ئاماژە بە دەوری نەرێنی خودی رۆشنبیریش بکەین. دەمێک ساڵە دەستەواژەی "پۆزی رۆشنبیری" بۆ ئەم رووناکبیرانە دەکاردەکرێ کە لە قوللەی قافی گۆشەگیریڕا نوسخە بۆ شەقام دەپێچنەوە بێ ئەوەی خۆیان لەناو بەتنی کۆمەڵگادا ئامادە بن، بۆیە ناکرێ رۆشنبیر خۆی لەناو لاپەڕەکانی رۆژنامە و ماڵپەڕە ئینتەرنێتییەکان وەک گۆشەنووس و رۆژنامەوان حەشار بدا، واتە دەبێ جیاوازییەکی سەرەکی لە نێوان چەمکی رۆشنبیری و نووسین بە هەموو فۆرمەکانی وەک شیعر، چیرۆک، وەرگێڕان، شانۆنامە، دەقێکی مۆسیقایی قایل بین و دەرئەنجام ناکرێ بە هەموو جۆرە نووسەر و گۆشەنووسی رۆژنامە و هونەرمەندێک بڵێین رۆشنبیر!

هۆکاری ئامادەنەبوونی رۆشنبیریش لەناو کۆمەڵگادا کە بووەتە هۆی لەمپەر لەبەردەم کاملبوونی پرۆسەی رۆشنبیری، چەشنێ "ترسی مێژوویی"یە، ترس لە هەڵەکردن، ترس لە خوێندنەوەیەکی هەڵە بۆ رووداوەکان. واتە رۆشنبیری ئێمە دەترسێ لەوەی ئەگەر ببێتە یەک لە کارەکتەرەکانی هاوکێشە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان و دواجار تووشی هەڵەیەکی سیاسی بێ، دۆڕاندوویەتی.

ئەمە رێک بەپێچەوانەی دەوری رۆشنبیری رۆژئاواییە. لە مێژووی وڵاتانی رۆژئاوایی کەم نەبوون ئەو رۆشنبیرانەی کە لە قۆناغێکی زەمەنیدا بۆ بابەتێکی تایبەت لە هەڵسەنگاندنەکانیاندا تووشی هەڵە بوون و خۆشیان دانیان پێدا ناوە، بەڵام دواتر لەسەر بنەمای ئەم ئامادەگییە هەڵەکانیان راست کردووەتەوە و بەگوڕتر لە پێشوو لە ساحەی سیاسیدا کاریگەر بوون. رۆشنبیری ئێمە وەک تاکێکی حیزبی ئاکامخوازە و بەدووی دەسکەوتەوەیە، بۆیە ئەو ترسەی دایم لە دڵدایە کە ئەگەر تووشی هەڵە بێ دەسکەوتێکی بۆ مسۆگەر نابێ، هەربۆیە دەگاتە ئەو قەناعەتە کە لە دوورەوە خەریکی داهێنان بێ با دەنگیشی نەگاتە گوێی خەڵکەکەی. رۆشنبیری کورد ئەگەر

دەیەوێ دەوری خۆی هەبێ دەبێ ئەم ترسە مێژووییە وەلانێ و شەهامەتی ئامادەبوونی لەناو گەلەکەیدا هەبێ!

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ٢ی جانێوێری ٢٠١٥

دیسان بەزمی هەڵبژاردن لە ئێران!

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ماوەی نزیک بە چوار دەیەی رابردوودا ساڵێ یەک هەڵبژاردنی بەڕێوە بردووە، وەک هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری، پارلەمان، ئەنجوومەنی شارەکان، خوبرەگان و... بە درێژایی ئەم ساڵانەش، سەرجەم ئەم هەڵبژاردنانەی وەک هێمایەک بۆ دێموکراسی لە ناوخۆی وڵات و مەشرووعییەتی ژوورەکی و دەرەکی بەچاوی خەڵکی ئێران و دەرەوەی وڵاتیشدا داوەتەوە!

بەڵام سەرەڕای هەوڵەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ ئەم مەبەستە، چاودێرانی سیاسی بەردەوام بە چاوی گومان و دڕدۆنگییەوە سەیری زۆربەی هەرە زۆری ئەم هەڵبژاردنانەیان کردووە، چون لەڕاستیدا هەرچەند ڕێژەی بەشداریی خەڵک هەندێ جار بەرچاو بووە، بەڵام جگە لە تەزویر و سڕینەوەی ئەو جیابیرانەی خۆیان بەربژێری هەڵبژاردنەکان کردووە، لە جەوهەری بەشدارییەکەدا هەمیشە گرفتێکی سەرەکی هەبووە کە بووەتە هۆی ئەوەی هیچکام لە هەڵبژاردنەکان نەتوانن گۆڕانێکی سیاسیی ئەوتۆ لە ئێران سازبدەن کە ئەویش بریتییە لە چەمکێک بەناوی: "بەشداریی سیاسی پێکهاتەیی".

سەبارەت بەم چەمکە، هانا ئارێنت پێیوایە بەشداریی سیاسی ئەرێنی واتە پرۆسەی دەنگدان لە هەڵبژاردنەکاندا دەبێ بەشێوەیەکی پێکهاتەیی لە قاڵبی حیزب و لایەنی سیاسیدا بێ تا بەر بە دیکتاتۆرییەت بگرێ، بە واتایەکی دیکە بەشداریی سیاسی ناپێکهاتەیی، تەنیا مەبەستی بەشدارکردنی گۆترەیی خەڵکە بۆ شەرعییەتدان بە دەسەڵاتی خۆی و مەبەستی سەرەکی بەرلەوەی چاکسازیی ناوخۆیی بێ، سەلماندنی مەشرووعییەتی خۆیەتی بۆ دەرەوەی سنوورەکانی وڵات. ئەمە ڕێک ئەو شتەیە کە لە سیستمە تۆتالیتێرەکاندا بەدی دەکرێ. ئارێنت دەیەوێ بڵێت سیستمی تۆتالیتێر لە هەمان کاتدا کە بە توندی بەر بە بەشداریی سیاسی پێکهاتەیی دەگرێ، دەیەوێ ئاستی بەشداریی سیاسی ناپێکهاتەیی بەرێتە سەر، تەنانەت ئەگەر بە میکانیزمگەلێکی پڕوپاگەندەیی و فرتوفێڵئامێزیشەوە بێ و دواجار بە زەبری زۆری و تۆقاندن!

بۆیە مادام پرۆسەی هەڵبژاردن لە ئێران لەسەر بنەمای بەشداریی سیاسی بەشێوەی پێکهاتەیی نەبێ و بۆ وێنە خەڵک لە کوردستان نەیەنە قاڵبی پێکهاتە و حیزبەوە و رەخنەکانیان ئاراستەی دەسەڵاتی سیاسی و حوکمڕانی نەکەن، هیچ لە دۆخەکە ناگۆڕدرێ. ئەوەی کە تا ئێستا لە کوردستان سەبارەت بە بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا بەدی کراوە - سەرەڕای نەبوونی بەشداریی سیاسی بەشێوەی پێکهاتەیی - ئەوە بووە کە بەشێوەیەکی رێژەیی دەنگی خەڵکی کوردستان بەردەوام پەیامێکی سیاسی بۆ ناوەند پێبووە، بە تەعبیرێکی دیکە دەنگی خەڵکی کوردستان لەسەر بنەمای شعوورێکی سیاسی و خوێندنەوەیەکی دروست دراوە و تەنانەت بایکۆت کردنەکەشی هەڵگری ئەم پەیامە بووە. شرۆڤەی ناوەڕۆکی ئەم پەیامە، ناهاوتەریببوونی خەڵکی کوردستان بووە لەگەڵ دەسەڵات، واتە کورد هەمیشە دەنگی داوە بەو بەربژێرانە کە رەخنەگری حکوومەت بوون، یان لانیکەم لێی دوور بوون.

بۆ پێکانی ئەم مەبەستە، واتە بەشداریی سیاسی بەشێوەی پێکهاتەیی، کۆمەڵگای کوردەواری پێویستی بە سەرلەنوێ خۆسازدانەوەی رێکخراوەیی لەناوخۆ هەیە. خۆ رەنگە دیاریکردنی تاقم و لایەنە سیاسییەکانی کۆمەڵگای رۆژهەلات بە شێوەیەکی بەرهەست دژوار بێ، بەڵام لانیکەم وەک جووڵەیەکی مەدەنی - بە هەموو خۆپارێزییەکانیەوە - بەدی دەکرێن: لە بەرەی یەکگرتووی کورد و ریفۆرمخوازە کوردەکانەوە بگرە تا جەماعەتی دەعوەت و ئیسلاح و مەکتەبی قورئان و NGOکان و تەنانەت هەندێ رەوتی فکری بەرچاوی سەربەخۆ کە زیاتر لە پانتایی هەندێ لە شارەکاندا بەدی دەکرێن. ئەمە خۆی لە خۆیدا پتانسییەلێکی باشە کە لە نەبوونی ئۆپۆزیسیۆنی کوردیدا خەڵک خۆی تێدا ببینێتەوە.

دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بە هەموو توانای خۆیەوە لەرێی دەزگا ئەمنی و چاودێرییەکانییەوە بە فیلتێرکردن و رەدی سەڵاحیەتی بەرفراوان لە هەڵبژاردنەکاندا تا ئەو جێگایەی شیری برپویەتی ئیزنی نەداوە جیابیران خۆیان بەربژێری هەڵبژاردنەکان بکەن و حەولی داوە وەک دەسەڵاتێکی تۆتالیتێر ئەم یونیفۆرمیزاسیۆنە بپارێزێ. لە پاش ئەم پرۆسەی فلتوبرە، ئەوە دێتە گۆڕێ کە کۆماری ئیسلامی تا چ رادەیەک ئیزن دەدا بەشداری سیاسیی خەڵک بەرگێکی پێکهاتەیی بپۆشێ؟ پرسیارێک کە لە ماوەی دەسەڵاتداریی ئەم رژێمەدا هیچ وەڵامێکی بۆ نەدۆزراوەتەوە. بۆیە دەبێ چاوەڕوان بین بزانین ئەمجارە حەولی چالاکڤانانی سیاسی مەدەنی ناوخۆ بۆ بە پێکهاتەییکردنی بەشداریی سیاسی خەڵک بەپێی پتانسییەلە جۆربەجۆرەکانی مێدیایی بەتایبەتی سۆشیال میدیا تا چەند دەتوانێ ئەم خەونە بێنێتەدی؟ هەرچەند بەپێی ئەزموون و دەرئەنجامی هەڵبژاردنەکانی رابردوو، ئاسۆی ئەمجارەش زۆر لێڵ و هیوابڕە.

سەرچاوە:ماڵپەڕی رووداو - رێکەوتی: ٣١ی جانێوێری ٢٠١٥

کۆماری ئیسلامی بەراوەژوو!

مەسەلێکی چینی دەڵێ: کاتێ شتێک بەراوەژوو نیشان دەدەی، واتە درۆ دەکەی! ئەمە تایبەتمەندیی سەرەکیی حوکمڕانانی وڵاتانی دواکەوتوو و دیکتاتۆرییە کە بۆ شاردنەوەی کەموکوڕییەکانی وڵات ڕاستییەکانی نێوخۆی وڵات بەپێچەوانە نیشان دەدەن، ئەم مۆدێلە لە دەسەڵاتداری لەسەرەتای حوکمڕانیی مرۆڤەوە تا ئێستا وەک شێوەیەک لە دەسەڵاتی ئیستیبدادی لەئارادا بووە.

ماوەیەکە ڕێبەری کۆماری ئیسلامیی ئێران ئایدیۆمی «نفووز»ی کردۆتە بنێشتەخۆشکە و دەستوپەیوەندەکان و میدیاکانی بەردەوام دەیجوونەوە. دیارە ئەمە سیاسەتی بەردەوامی کۆماری ئیسلامی و بەتایبەتی دوکترینی ڕێبەری ئەم وڵاتەیە و بەردەوام بەڕەچاوکردنی ئەم سیاسەتە هۆشداری دەداتە نێوخۆ و هەرلەو کاتەشدا چەشنە هەڕەشەیەکیشە.

لە سەرەتای دامەزرانی کۆماری ئیسلامییەوە تا ئێستا، ستراتیژیی سەرەکیی ئەم وڵاتە بۆ نێوخۆ و دەرەوە لەسەر بنەمای بەراوەژوونیشاندانی واقعییەتەکانی کۆمەڵگە لەسەرجەم بوارەکاندا بووە و بەجۆرێک حەولی داوە سیمای ڕاستەقینەی خۆی بشارێتەوە و بەپێچەوانەی حەقیقەتەکان خۆی بنوێنێ. بۆ ئەم مەبەستەش لە سەر بنەمایەکی پاڕانۆیدی بۆ شاردنەوەی ڕاستییەکان و بە لاڕێدابردنیان،لە زۆر تاکتیکی سەیروسەمەرە کەڵکی وەرگرتوە و بۆ وێنە ئەم وشەو دەستەواژانە بەردەوام لە گوتاری سیاسیی ئەم حکوومەتەدا بەدی دەکرێن: پیلان، دوژمن، تەماع، سیخوڕی، نفووز، خەیانەت، هەڕەشەی دەرەکی، دەستی پشت پەردە و...ئەم پاڕانۆیدەش دواجار بۆتە هۆی ئەوە کە بە یەکجاری بەر بە پلۆرالیسمی سیاسی لەم وڵاتەدا بگیرێ.

***

دیارە زۆر ناوەندی باوەڕپێکراوی نێونەتەوەیی لێکۆڵینەوە هەن کە بەردەوام لە بوارە جۆربەجۆرەکاندا خەریکی پلەبەندیی وڵاتانی جیهانن ، با چەند نموونەیەک لە پەیوەندی لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا بخەینە بەرباس با بزانین سیمای ڕاستەقینەی ئەم وڵاتە بە پێچەوانەی ئیددیعاکانی خۆی چۆنە:

- پلەی ئازادی میدیایی: ١٧٣ (Reporters Without Borders ساڵی ٢٠١٥)،

پلەی سانسۆر: ٧ واتە لە ڕیزی یەکەمی ١٠ وڵاتی دنیادایە کە سانسۆر پیشەیانە(Committee to Protect Journalists ساڵی ٢٠١٥)،

- پلەی پاسپۆرت: ٨٧ لە نێو ٩٤ وڵاتدا (بونیادی Henley & Partners ساڵی ٢٠١٤)،
- پلەی ئێعدام: 1(Amnesty International USA ساڵی ٢٠١٥)،
- پلەی هەڵاتنی مێشکەکان: 1 (international monetary fund ساڵی ٢٠١٥)،
- پلەی دەکارکردنی هێرۆئین وەک ماددەیەکی سرکەری مەترسیدار: 1 (World Drugs report)
- پلەی شەفافییەتی نێونەتەوەیی کە پێوەرێکە بۆ گەندەڵیی ئابووری لە نێو ١٧٤ وڵاتدا، ١٣٦ە! (Transparency International ساڵی ٢٠١٥)،
- پلەی فەلاکەت هێمایەکی ئابوورییە کە پەیوەندیی بە ڕێژەی بێکارییەوە هەیە: 2 (Cato Institute)،
- پلەی تەندروستی: ٩٣ (World Health Organization)،
- بە پێی نەخشەی کۆمپانیای راوێژکاری «Control Risks»ئێران وەک ناوچەیەکی « زۆر مەترسیدار» دەستنیشانکراوە.
- لەباری خۆشگوزەرانییەوە لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا پلەی ئێران بەم شێوەیەیە:
ئابووری ١٠٥، حوکمڕانی ١٢٢، ئازادیی تاکەکەسی ١٣١، خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی ٩٥، سەرمایەی کۆمەڵایەتی ١١٥، ئاسایش ١٢٠ (LEGATUM INSTITUTE ساڵی ٢٩١٥)

ئەم ئامارانە و زۆر داتای دیکەش هەن کە دۆخی کارەساتباری ئێران نیشان دەدەن و لە ڕاگەیاندن و میدیاکانی کۆماری ئیسلامیدا نەک باس ناکرێن، بەڵکوو باسکردنیشیان باسی سەرە! دەسەڵاتدارانی ئەم وڵاتە بە دانی داتای هەڵە بە خەڵک حەولی ئەوە دەدەن کە ئێران وەک بەهەشتی مەوعوود نیشان بدەن، لە کاتی هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماریی ئێراندا ساڵی ٢٠٠٩ ئەحمەدی نەژاد سەرکۆماری ئەو کات کە لەگەڵ کەڕرووبی (کە ئێستا لە ماڵێکدا لە ژێرچاوەدێریدایە) وەک ڕکابەری هەڵبژاردن موقابەلەیان هەبوو، هەندێ ئاماری درۆی لەسەر تەلەڤیزیۆن باس کردن کە کەڕرووبی بەسەرسوڕمانەوە لێی پرسی: ببوورە تۆ باسی ئێران دەکەی؟!

ئێران ئەو وڵاتە نیە کە خۆی باسی دەکا، ئێران لە هەموو بوارەکاندا تووشی دارمان و هەرەسهێنان بووە و هیچ وڵاتێک لە دنیادا بێگومان شک نابەی کە وەک ئێران قەیرانی نێوخۆیی، ناوچەیی و نێونەتەوەیی بەرۆکی گرتبێ، ئێران ئەو دارەیە کە لە نێوخۆیدا کرمۆڵ و هلۆڵ بووە و هاکا ئەمرۆ و هاکا سبەی کەوتە عەرز!

لە ژمارە ٦٧٥ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٠ی مارچی ٢٠١٥

ئێرانی پاش هەڵبژاردنەکان

کەفوکوڵی هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی شوورای ئیسلامی (پارلەمان) و مەجلیسی خوبرەگان (ئەنجوومەنی شارەزایان) دامرکایەوە و ئێستا کاتێتی بە شێوەیەکی خەسارناسانە لەم رووداوە بڕوانین. وەرگێڕێکی بەناوبانگی ئێرانی کاتی رکابەرێتی سەرکۆماریی ساڵی ٢٠٠٥ لە نێوان رەفسەنجانی و ئەحمەدی نەژاددا گوتی: لووتم دەگرم و دەنگ دەدەم! مەبەستی ئەوە بوو کە سەرەڕای ناشیاوبوونی رەفسەنجانی بۆ پۆستی سەرکۆماری، وا باشترە دەنگ بە ئەحمەدی نەژاد نەدرێ چوون هاتنە سەرکاری ئەو بەمانای سەرکەوتنی فاشیزمە! وێدەچێ لەسەر بنەمای وەها مەنتقێک لە هەڵبژاردنەکانی ئەمجارەیاندا ریفۆرمیستەکان جێگەیان بە بنئاژۆخوازەکان لێژکردبێ لانیکەم لە تاران کە رێک هەر ٣٠ کورسییەکەیان وەچنگ خست و هەروەها مەجلیسی خوبرەگان کە تێیدا رەفسەنجانی وەک براوەی یەکەم، پەیامێکی تایبەتی هەبوو بۆ شەخسی خامنەیی رێبەری کۆماری ئیسلامی! ئەگەر بمانەوێ تەعبیرێکی ئەمڕۆژینی و گەنج پەسەند بێنینەوە، لە راستیدا خەڵکی ئێران مۆرکی dislike یان لەبری like بە هەڵبژاردنی ئەمجارەوە نا، واتە لە بەزمی ئەمجارەی هەڵبژاردندا خەڵک لووتیان گرت و دەنگیان دا.

بەڵام چیرۆکی هەڵبژاردن لە کوردستان جیاوازە و تێکچندراوییەکی سەیری پێوە دیارە. بێگومان هەموو لایەک لەسەر ئەوە سوورن کە کۆماری ئیسلامی وڵاتێکی نادێموکراتیکە بە هەموو پێوەرەکان و هەڵبژاردن لەم وڵاتە لەگەڵ ستانداردەکانی جیهانی مەودایەکی یەکجار زۆری هەیە و لە ماوەی دەسەڵاتداریتی ئەم حکومەتەدا چ بایکۆتی حیزبەکان و یاخود بەشداریی خەڵک، هیچ شتێکی نەگۆڕیوە و کاریگەرییەکی ئەوتۆی لەسەر ئەم دەسەڵاتە دانەناوە، بەڵام جوولەکە گوتەنی: کاتێ لەڕووی ناچارییەوە دوو رێگات لەبەردەم بوو، رێک رێگای سێیەم هەڵبژێرە! واتە باشتر بوو ئۆپۆزیسیۆنی کورد لەبری بایکۆت یان لەبری سەرپشککردنی خەڵک بۆ بەشداریکردن یان بەشدارینەکردن، تۆپەکەی هاویشتبایە گۆڕەپانی دەسەڵاتەوە، واتە ئەگەر دەسەڵات خوازیاری بەشداریی ناپێکهاتەییە بۆ شەرعیەتدان بەخۆی لەڕێی دەنگدانی خەڵکەوە، دەبووایە بەشداریی پێکهاتەیی (بە تەعبیری هانا ئارێنت) لە قاڵبی بەشداریی سەلبی و دەنگهەڵبڕینێکی مانادار وەک پاتەک بە دژی بەشداریی گۆترەیی رەچاو کرابا. ئەمە کارێکی هاسان بوو، بۆ وێنە خەریتەی رۆژهەڵاتی کوردستان پێمان دەڵێ کە:

- لەم ناوچانەی دێمۆگرافیی کوردستان ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتووە وەک: ورمێ، نەغەدە، سەڵماس، ماکۆ، سایینقەڵا، تیکاب و..هتد، دەکرا خەڵک بۆ بەشداری لە پاراستنی شوناسی نەتەوەیی ئەم شوێنانە هاندرابا کە ئەمە دواجار لەباری رەوانییەوە شوێن و دەوری تایبەتی خۆی دەبوو و لە هەمان کاتیشدا پەیامێکی تایبەتی

پێدەبوو بۆ پێکهاتەی دەسەڵاتی ئیداری ئەم ناوچانە کە بە دەست نەتەوەی ئازەرییەوە و دەمێک ساڵە نەتەوەی کورد دەچەوسێنێتەوە، تەنانەت لە ڕوانگەیەکی پڕاگماتیستی و ئاکامخوازانەوە دەکرێ بڵێین بەشداریی چالاک لەم ناوچانە و ناردنی نوێنەرێک بۆ پارلەمان چەشنێ گشتپرسی لۆکاڵییە بۆ سەلماندنی کوردبوونی ئەم ناوچانە. (کاردانەوەی هەستی شادی خەڵکی شارێکی وەک نەغەدە لە پاش هەڵبژاردنی نوێنەرێکی کورد ڕەنگە سەلمێنەری دروستی ئەم بۆچوونە بێ.)

- ئەو کەسانەی خۆیان بەربژێری هەڵبژاردن کردبوو، دەبوو بە باشی لە هەموو ڕوویەکەوە بۆ ڕای گشتی پێناسەکرابان، ئەگەر دژی بەرژەوەندیی نەتەوەیی بوون بەگشتی، دەبوایە ئۆپۆزیسیۆن و چالاکانی ناوخۆ ڕاستەوخۆ ناویان درکاندبان و داوایان کردبا دەنگیان نەدرێتێ و تەنانەت ئەگەر لە ناوچەیەک هیچ بەربژێرێکی شیاو نەبووایە، هەڵبژاردن لەوێ بایکۆت کرابا.

- بە پێچەوانە، ئەو کەسانەی کە لانیکەمی تایبەتمەندییەکانیان هەبوو و دژایەتی پرسە نەتەوەییەکانیان نەکردووە، حەق وابوو پشتگیری بکرێن، لەلایەن ئۆپۆزیسیۆنەوە بەشێوەیەکی نابەرهەست و لەلایەن چالاکانی ناوخۆ بە شکلێکی ڕاستەوخۆ.

ئەم بەراوردە سادەیە چی لێدەکەوێتەوە: ئەمە سەرەتا دەبوو بەهۆی چەشنێ لێکنزیکبوونەوەی هەڵوێستی جیاوازی حیزبەکان، چەشنێ یەکانگیریی گوتاری لە نێوان ناوخۆ و دەرەوە و دواجار پەلکێشی بۆ سازدانی گوتارێکی هاوبەش یان هەمان لێکگرێدانی خەباتی شاخ و شار!

با ئەوەش لەبیرنەکەین کە بزووتنەوەی میللی دێموکراتیکی کوردی تا ئێستا نەیتوانیوە لەناوخۆی ئێران لەسەر هاوکێشەکان شوێندانەرییەکی ئەوتۆی هەبێ، بۆیە ڕەنگە چاوەڕوانییەکی زۆر بەجێ نەبێ کە ئۆپۆزیسیۆنی کوردی لە خەڵکی هەبێ بەدەم بانگەواز و داخوازییەکانییەوە بێن. کە سەیری باشوور و باکوور و ڕۆژئاوا دەکەی، بە سانایی بۆت دەردەکەوێ کە ئەوان بەهۆی هەبوونی هێز، لەسەر هاوکێشە سیاسییەکانی ناوخۆی وڵاتەکەی خۆیان و تەنانەت ناوچەکەش شوێندانەرن. هەر بۆیە قسەیان لە ناوەند بە هەند وەردەگیرێ، کەچی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات نە حزووری فیزیکییان هەیە، نە میدیایەکی بەهێزیان هەیە بۆ پەیوەندی لەگەڵ خەڵک، تەنانەت ناتوانن بۆ بچووکترین پرسێکی ناوخۆ ئیجماعێک سازکەن یان بەرەیەکی کوردی پێکبێنن، کەوابوو بۆ دەبێ چاوەڕوانی ئەوەت هەبێ خەڵک بە پیر دەنگتەوە بێن؟

بە پێی هەموو لێکدانەوەکان و خوێندنەوەی دۆخەکە، حیزبەکانی ڕۆژهەڵات بۆ ئەوەی شوێندانەرییان هەبێ و بە

"هەند" وەربگیرێن لەلایەن ناوەند و ناوخۆش حیسابێکی تایبەتیان بۆ بکات، هیچ رێگەیەکیان لەبەردەم نییە جگە لە یەکگرتن کە ئەم یەکڕیزییە مەیسەر بوو، ئەوکات "قسە"یان بڕەکات بۆ هەر رووداوێک.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٠ی مارچی ٢٠١٥

لە خولیای پێچ بەسەرەکانەوە تا سەرڕووتەکانی سەردەم!

پێشکەش بە ڕووحی پاکی بەڕێزان: کەریم جەهانگیری (کەریم بەفراو) و حەمەدەمین ئەحمەدپوور (حەمەدەمین شەشە)

ئەگەر بە شێوەیەکی هێڵی سەیری ڕابردووی خەباتی گەلی کورد بکەین لەسەر بنەمای "کارەکتێرە گشتییەکانیی" بەشدار لە خەباتی سیاسی چەکداریی نەتەوەی کورددا، دەتوانین هەندێ لە تایبەتمەندییەکانی ئەم کارەکتێرانە بە شێوەیەکی مۆرفۆلۆژیک دیاری بکەین تا لە هەناوی ئەم بیچمانەدا، چەشنێ تیپ دیاری بکەین کە وەک سەربازی ون ژیان و تەمەنیان بوو بە سووتەمەنی و ئاوردووی شۆڕش. دیارە ئەم چەشنە کارانە لە زانستە کۆمەڵایەتییەکاندا باوە و وەک نموونەی بەرچاو دەکرێ ئاماژە بە کارەکانی ڤلادیمیر پڕاپ فۆڕمالیستی ڕووس بکەین کە بۆ ئەفسانە ڕووسییەکان ئەنجامیدا.

کارەکتێرە گشتییەکانیی بەشدار لە خەباتی سیاسی چەکداریدا بە کێ دەکوترێ؟ لە ڕاستیدا ئەم کارەکتێرانە سەر بە کۆمەڵگای سوننەتیی کوردستان و جیلەکانی ڕابردوون کە وەک ناوێکی تایبەت لە ڕەوتی خەباتدا نادۆزرێنەوە و نابیندرێن و تەنانەت هەندێ جار لە مێژووی زارەکیشدا ونن، بۆیە دەکرێ بڵێین بە نیسبەت خودی خەبات وەک دەق، ئەمان خودی پەراوێزن، بەڵام پەراوێزێک کە هەرگیز بە دژی دەق قوت نەبوونەوە و بەڵکوو بەردەوام لە خزمەتی خەباتەکەدا بوون. بە پێچەوانەی زۆر "کارەکتێری سەرەکی" کە لەسەر دەسەڵات زۆرجاران زەبری کوشندەیان لە خەبات داوە، ئەوان هەرگیز گیرۆدەی هێز و دەسەڵات نەبوون.

جلوبەرگی کوردی (لێرەدا بەتایبەتی پێچ و جامانە و کەواوپانتۆڵ و پشتێند وەک نموونە) وەک پاژێک لە گشت بۆ پێناسەیەکی نەتەوایەتی لەبەرچاو گیراوە، واتە ئەگەر چەمکی کوردایەتی وەک سیستم (گشت) سەیر بکەین

دەکرێ جلوبەرگ، زمان، ئەدەب، هونەر، کلتوور و... وەک پاژەکانی پێکهێنەری ئەم سیستمە شرۆڤەیان بۆ بکرێ و چەشنی پەیوەندییان بەیەکەوە و دواجار لەگەڵ کۆی سیستم دیاری بکەین، ئەمە هەمان مێتۆدی پێکهاتەخوازییە Structuralism)) کە بۆ شرۆڤەی دیاردە کۆمەڵایەتییەکان کەلکی لێوەردەگیرێ. ئەگەر بمهەوێ زۆر بە کورتی هەندێ پێناسەی ئەم کارەکتێرە گشتییانە بخەمە بەرباس کە قەت سەریان ڕووت نەبووە و بە پێی جوغرافیای شوێنی ژیان پێچ، مێزەر و جامانەیان لەسەردەنا و هەرگیز جگە لە کەوا و پانتۆڵ بەرگێکی تریان نەپۆشی، دەکرێ ئاماژە بەم تایبەتمەندییانە بکەین:

- سەر بە کۆمەڵگەی سوننەتین
- نەخوێندەوارن
- لەباری کۆمەڵایەتییەوە زۆر شوێندانەرن
- تا دوایین ساتی ژیان لە ناوخۆی کوردستان بوون
- هەزینەی قورسیان داوە، بۆ وێنە باوکی شەهید یان باوکی پێشمەرگەن، تووشی زیندان هاتوون، مڵک و ماڵیان لە لایەن دەسەڵاتەوە دەستی بەسەرداگیراوە
- هەرگیز لە حاڵ و ڕۆژی سیاسی حیزبەکان و دۆخی پارچەکانی تریش خافڵ نەبوون
- پێداگری لەسەر یەکریزی و یەکێتی، دڵەڕاوکێی ناوونیشان و دەسەڵاتیان نەبووە
- ئەخلاقمەداری و ئیمانێکی پتەو بە دوارۆژی نەتەوەی کورد و...

خۆ حاشا لەوە ناکرێ کە گلۆبالیزاسیۆن (بە زەبری تەکنۆلۆژیا و کەرەسە پەیوەندییەکانی) شوێندانەری تایبەتی خۆی هەبووە لەسەر تەواوی کەلێن و قوژبنەکانی ژیانی تاکەکەسی و کۆمەڵایەتی نەتەوەی کورد وەک سەرجەم گەلانی دنیا و بە پێی زۆربەی لێکۆڵینەوە زانستییەکان گلۆبالیزاسیۆن لەم ساتەوەختەدا بە هۆی ئەم کەرەسانەی لەبەردەستیدایە بۆتە هۆی ئەوەی کە پێناسە و ناسنامەی نەتەوایەتی و ناساندنی پرسی کورد لەسەر ئاستی جیهانی تۆختر و زەقتر خۆی بنوێنێ. بەڵام کە سەیری ئەم شوێندانەرییە لەسەر خودی نەتەوەی کوردە دەکەی دەبینی لەبری سازدانی گوتارێکی هاوبەش یانی لانیکەم نیزیک لێکتر، مەودای و کەلێنێکی زیاتری لەنێو کورددا سازکردووە، ئەگەر جیلە پێچبەسەرەکە لە نەبوونی ئەم کەرەسانە خۆبەخشانە و بەکردەوە خۆی بەختی خەباتی نەتەوەی کردووە ئێستا جیلی تازە کە بەتەعبیری ڕابردوو سەرڕووتەکانن، بەبێ حزووری کردەوەیی تەنیا و تەنیا بە کەلکوەرگرتن لە سۆشیال میدیا خەریکی بەرفراوانتر کردنی کەلێنەکان و مەوداکانن.

ئەوەی کە ئێستا نەوەی سەرڕووت کوردایەتی وەک ڕێبازی ژیان سەیری دەکا بۆ جیلی پێچبەسەر نەک ڕێباز بەڵکوو خودی ژیان بوو، بۆیە حەولی ئەوەی دەدا ژیان و زمانی پاک و بێخەوش بێ، بەپێچەوانەی ئێستا کە لۆمپەنیزمێکی

هەوسارپساوی سۆشیال میدیایی و پۆپۆلیسمێکی زاڵ بەسەر ئەم دنیا مەجازییەدا لەبری دەربڕینی بیروڕای ئازاد و کردنەوەی دەرگای دیالۆگ بەردەوام خەریکی بڵاوکردنەوەی ژار و تۆوی دووبەرەکایتییە. ئەگەر خەون و خولیای جیلی ڕابردوو بەئەنجام گەیشتنی خەباتی کورد بوو ئەوە سەرڕووتەکانی سەردەم خەونی گولی بەیەکترەوە دەبینن!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٤ی ئەپریلی ٢٠١٥

بارزانی وەکوو راسپێردراو

١

شارەزایانی مافی نێونەتەوەیی سەبارەت بە پرسی جودابوونەوەی بەشێک لە وڵاتێک بەگشتی دوو ئاراستەی جیاوازیان هەیە، یەکێکیان لەسەر یەکپارچەیی خاکی "دەوڵەتان" پێداگرە و ئەویتر پاڵپشتی لە مافی بڕیاردانی چارەنووسی "نەتەوەکان" دەکا.

لە سیستمی مافی نێونەتەوەییدا لەمەڕ "جودابوونەوە"ی یەکلایەنە یان "پێشگیری لە جودابوونەوە"ی یەکلایەنە هیچ چەشنە یاسایەک بە ئەرێنی و نەرێنی بوونی نییە، بەڵام ڕەوتی ریفراندۆمەکان بۆ پرسی سەربەخۆیی بە تایبەتی لە دوو دەیەی ڕابردوودا نیشان دەدەن کە ڕێکاری دووەم، واتە مافی بڕیاردانی چارەنووسی گەلان بە شێوەیەکی

سیستماتیک لە پەیوەندییەکی تۆکمەدایە لەگەڵ مافی مرۆڤ، هەر بۆیە جودابوونەوەی یەکلایەنە خەریکە ڕەواییەکی نێونەتەوەیی وەردەگرێ، دوو نموونەی دیاری ئەم چەشنە هەڵوێستە نێونەتەوەییە، دانپێدانان بە سەربەخۆیی کۆسۆڤۆ بوو لە ساڵی ٢٠٠٨ یان ئەو گشتپرسییەی بۆ سەربەخۆیی سکۆتلەند ساڵی پار بەڕێوەچوو.

لە ڕوانگەی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکانەوە، چون جودابوونەوەی یەکلایەنە لەسەر ویستی خەڵکی ئەو بەشە لە وڵاتیک دێتە ئەنجام و ئەم خەڵکە کە خوازیاری جودابوونەوەن پەنا بۆ توندوتیژی و شەڕ نابەن، کەوابوو دەوڵەتەکانی دیکە دەبێ ڕێز لە ئیرادەی ئەو خەڵکە بگرن و بیسەلمێنن، هەر بۆیە بڕیاری ژمارە ٧١٣ی ڕۆژی ٢٥ی سێپتەمبەری ١٩٩١ی ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان هەر چەشنە سەرکوت و پەنابردنە بەر چەک و چۆڵیان لەهەمبەر ئەم پرسە یاساغ کردووە. تەنانەت ڕای دیوانی ئەورووپایی مافی مرۆڤ لە ساڵی ٢٠٠١ لەمەش هەنگاوێک ئەولاتر دەنێ و دەڵێ هەر حیزب و لایەنێکی خوازیاری سەربەخۆیی، بەو مەرجە کە بنەما دێموکراتیکییەکان بپارێزن و لە توندوتیژی خۆ ببوێرن، دەتوانن چالاکییان هەبێ.

٢

دیارە ئەوە ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە کێشەی کوردی هەر پارچەیەک – لانیکەم لە ساتەوەختی ئێستادا – دەبێ لە چوارچێوەی ئەو وڵاتەی تێیدا دەژی چارەسەر بکرێ، بەڵام دەبێ هەست و سۆزی هاونەتەوەیی و هاونیشتمانیی سەرجەم کوردەکانی جیهان لەهەمبەر کێشەکانی یەکدی و پاڵپشتییان بۆ یەکتر وەک پوتانسییەلێکی بەهێز سەیر بکرێ.

بەدەر لە هەموو بۆچوون و شرۆڤەی بەرتەسکی حیزبایەتی، لام وایە ئەم پاڵپشتییە لە ناوخۆی کوردستان وەک پاڵپشتییەکی بە تایبەتی ئابووری دەتوانێ بڕیاری چارەنووسساز بدات بۆ پرسی سەربەخۆیی لە باشووری کوردستان. بۆ سەلماندنی ئەم وتەیە با ئاوڕێکی خێرا بدەینەوە سەر ژمارەی کورد لە دەرەوەی وڵات.

بە پێی سەرژمێرییەک، نزیکەی چوار ملیۆن کورد لە دەرەوەی کوردستان دەژین کە داهاتی هەر تاکێک نێزیکەی ٢٠ هەزار دۆلار مەزەندە کراوە و هەر بەم پێیە ساڵانە دەبێتە ٨٠ ملیارد دۆلار! ئەمە لە کاتێکدایە کە داهاتی هەرێمی کوردستان بەگشتی لە ساڵێکدا ١٥ ملیارد دۆلار مەزەندە کراوە، ئەمە خۆی لە خۆیدا لە باری تیۆریک و لانیکەم لەسەر لاپەڕەکانی کاغەز واتە لەبارکردنی بەستێنێکی شیاو و گونجاو بۆ پشتیوانی ئابووریی کوردستان و دەرئەنجام بۆ هەنگاونان بەرەو سەربەخۆیی.

٣

ساڵی ٢٠٠٦ کە مۆنتینیگرۆ لە سێربستان جودا بووەوە، کۆی خوازیارانی سەربەخۆیی ٥٥.٤%ی دەنگیان بۆ خۆ مسۆگەرکرد، ئەمە لە کاتێکدایە کە بەپێی ئەو ڕاپرسییە نافەرمییەی لە سەرەتای ساڵی ٢٠٠٥ لە باشووری کوردستان بەڕێوەچوو، ٩٨%ی خەڵک دەنگ دەدەن بە سەربەخۆیی! کەوابوو سەرۆکی هەرێمی کوردستان نەک نیگەرانی شەقام نییە، بەڵکوو دواجار بەرگی بەرندەیەتی.

لەلایەکی دیکەوە بارزانی لەگەڵ لایەنە سیاسییەکانی نێوخۆ لە سەرەتای دامەزرانی حکوومەتی بنکە فراوانەوە هەمیشە لە مشتومڕدا بووە، بەڵام ئەو یاساو ڕێساکانی کایەکە دەزانێ، بۆیە لە ساتەوەختێکی زۆر گونجاودا پرسی سەربەخۆیی دیسان ورووژاندووەتەوە و خەریکە ئەم بیانووەش لە نەیارە ناوخۆییەکانی دەستێنێ و ئیتر ناتوانن بڵێن ئەمە موزایەدەی سیاسییە و کارتێکە کە بارزانی کایەی پێدەکا، بۆیە زیرەکانە ئیتر ئەمەی کردووەتە ئەمری واقیع لەسەر هەموو لایەک و دەیەوێ مێژوو بکا بە دادوەری داهاتوو و بۆ دوارۆژ بەرۆکی ئەو کەسانە بگرێ کە دەبنە کۆسپی بەردەم پرسی سەربەخۆیی!

لەم بەینەدا لە ناو هێزە سەرەکییەکاندا یەکگرتوو لە ماوەی ڕابردوودا بووەتە یاری غاری پارتی، یەکێتی و گۆڕانیش (ئەمیان ناڕاستەوخۆتر) خۆیان بە هەڵگری مێژوویی دروشمی مافی چارەی خۆنووسین دەزانن و نایانەوێ سبەی ڕۆژ هەرچی هەیە بە ناوی پارتی تەواو بێ، بۆیە لارییەکی ئەوتۆیان نییە، هەرچەندە ئەگەر حیزبێکی وەک کۆمەڵی ئیسلامی کە لە کۆی ١١١ کورسی پارلەمان ٦ کورسی هەیە و لە هەموو حیزبەکان زیاتر لەسەر میدیاکان باس لە سازنەبوونی بواری سەربەخۆیی دەکا، بەرلەوەی ببنە هۆی چەت تێخستن لەم پرۆسەیە، زیاتر دەبنە کەرەستەی گاڵتەجاڕیی خەڵک!

کەوابوو سەرەڕای شەڕی داعش، دابەزینی نرخی نەوت، نەمانی بودجە، قەیرانە سیاسییەکانی ناوخۆ، لاوازیی ژێرخانی ئابووری، گەندەڵی، شێوە هەڵسوکەوتی حکوومەتی بەغدا لەگەڵ هەرێم و... تازە بارزانی زەحمەتە پاشگەز ببێتەوە و ڕەنگە ئەمە بە پەیامێکی مێژوویی بزانێ و خۆی وەک راسپێردراو سەیر بکا.

٤

هەڵوێستی وڵاتانی دەرەوە سەبارەت بە پرسی سەربەخۆیی چ لە ئاستی نێونەتەوەیی و چ لە ئاستی ناوچەکە

جیاواز بووە. ئەگەر پێشتر زۆر وڵات سیگناڵەکانیان بۆ سەربەخۆیی کورستان سەوز نەبوو، لانیکەم ئێستا سوور نییە و پێداگری بارزانی لەسەر پرسی سەربەخۆیی خەریکە بیکاتە ماڵ لەسەر ئەم وڵاتانە!

زۆر ساویلکانەیە کە پێمانوابێ سەرۆکی هەرێم لە گۆترە باس لە بەڕێوەبردنی ڕیفراندۆم دەکا و لەم ماوەی سەرۆکایەتی خۆیدا زەمینەسازی نێونەتەوەیی بۆ نەکردووە و جەولەکانی بۆ دەرەوەی وڵات تەنیا بۆ قاوەخواردنەوە بووە! وەبیرهێنانەوەی هەڵوێستی دیپلۆماسی دەگمەنی UN وەک سیگناڵێکی زەرد کە ساڵی ٢٠١٥ دژایەتی خۆی بۆ هەوڵەکانی بارزانی ڕانەگەیاند بۆ سەربەخۆیی کوردستان و بێلایەنی خۆی نواند، سەلمێنەری ئەم بۆچوونەمانە. هەر بۆیە ڕەنگە چاکسازی نێو حکوومەت و ئەهوەنکردنەوەی نێوانی لایەنەکانیش – کە وێدەچی نەویکێشانی پارتی پێوە دیار بێ - دەبێ لەم ڕاستایەدا هەڵسەنگێندرێ.

بارزانی دەزانێ زۆر دژوارە بتوانێ گوتارێکی هاوبەش لە نێوان هێز و لایەنە سیاسییەکان بۆ ئەم گرفتانەی ناوخۆی هەرێم ساز بدا، بەڵام ئەوەش باش دەزانێ کە دژایەتی هەر هێز و لایەنێک بۆ پرسی سەربەخۆیی، خۆکوژی سیاسییە، بۆیە دەکرێ بڵێین تا ئێستا چاکی هێناوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٦ی مای ٢٠١٥

گورگە درۆزنەکان

هەر لە سەرەتای دامەزرانی ئیمپراتۆری عوسمانییەوە، هەموو بەڵگە مێژووییەکان دەرخەری ئەو راستییەن کە هیچ کات پان تورکیزم لەوان سەردەماندا وەک بزووتنەوەیەکی شوناسخوازانە بوونی نەبووە، ئەمەش ڕێک بە پێچەوانەی بۆچوونی پان تورکیستەکانی سەردەمە.

لەڕاستیدا ئەوەی بەدی دەکرێ، هەر لە سەرەتاوە عوسمانییەکان بە هیچ کلۆجێک مەبەستیان پان تورکیزم نەبووە، چون پانتایی جوگرافیای بەربڵاوی ئەم ئیمپراتۆرییە و بوونی دەیان نەتەوەی جیاوازی غەیرەتورک لەم جوگرافیایەدا نەیدەتوانی ئەم پلانە وەک ئایدیۆلۆژییەکی هاوبەش وەگەڕبخات، بۆیە عوسمانییەکان لەبری زمان و ئێتنیک لە ئیسلام وەک کۆڵەکەیەکی سەرەکی کەڵک وەردەگرن بۆ کۆکردنەوەی ئەم نەتەوانە لە دەوری یەکتر.

دیاره له سەردەمی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم بەولاوە (کۆتاییەکانی دەسەڵاتی عوسمانی) بەپێی ئەوەی کە کۆڵەکەکانی ئیمپراتۆریی عوسمانی کەوتبوونە لەرزین، حەولێکی نەزۆک بۆ زەقکردنەوەی چەمکی "تورکایەتی" هاتە ئاراوە کە دواجار نەیتوانی بەر بە هەرەسی ئەم ئیمپراتۆرییە کۆنەساڵە بگرێ.

دواتر بیرۆکەی پان تورکیسم بە شێوەیەکی پەرشوبڵاو لێرەولەوێ لەلایەن هەندێ کەسەوە حەولی بۆ درا تا بەشێوەیەکی تیۆریک بناغەی بۆ دابرێژرێ، بەڵام پێشوازییەکی ئەوتۆی لێنەکرا و نەیتوانی شوێندانەرییەکی بەرچاوی هەبێ. پان تورکیسم تەنانەت وەک باسێکی تیۆریکیش لە پاش شەڕی دووەمی جیهانی، لەلاپەڕەکانی تاکوتەرای چەند رۆژنامە و چەند کتێبێک تێناپەڕێ. ئەوەش کە لە بنەڕەتەوە پان تورکیسم لەلایەن سێ کەسایەتی جوولەکەوە فۆرمۆلیزە کراوە بۆ سازکردنی دووبەرەکی لەنێوان نەتەوە جیاوازەکانی ئیمپراتۆریی عوسمانی و دواجار لەناوبردنی ئەم دەسەڵاتە، لە تاقەتی ئەم وتارەدا نییە، بەڵام چاوخشاندنێکی خێرا بەسەر سەرچاوە مێژووییە باوەڕپێکراوەکاندا پێمان دەڵێ کە لە بنەڕەتەوە ئیدیعای پان تورکیستەکان سەبارەت بە مێژووی هەزاران ساڵە و زمانی تورکی دوورە لەڕاستی، لێکۆڵەرە مێژووییەکان زۆر جاران بەتەوسەوە ڕوو لە تورکان دەڵێن: ئادی، ئێوە راست دەکەن، هەرچی هەیە و نییە تورکە! مینۆرسکی گوتەنی: "لە هەر شوێنێ گرێکوێرەیەک سەبارەت بە مێژوو و فەرهەنگی نەتەوەکانی رۆژهەڵاتی کەونارا لەئارادابێ، تورکەکان ڕێک قامک دەخەنە سەر ئەوێ و مێژوونووسە پان تورکیستەکان ئەو گرێکوێرانەیان کردووە بە بەستێنێک بۆ ساختەچێتیی مێژوویی و مەبەستی ئایدیۆلۆژیکی پان تورکیسم".

****

نوسخەی سەقەتی پان تورکیسم لە ئێران کە بە پان ئازەریسم ناسراوە (دەڵێم سەقەت، مەبەستم ئەوەیە کە پلانی پان ئازەریسم لەباری تیۆریکەوە تا ئاستی داماوی، هەژار و لاوازە و بەگشتی لەسەر بنەمای درۆ و ساختەچێتی دامەزراوە) لە پاش شۆڕشی گەلانی ئێران، جارناجارێک لە هەندێ بۆنەدا بە تایبەتی سیاسی، سەروپۆتراکی خویا دەبێ، لەڕاستیدا دەکرێ بڵێین بە شێوەیەکی شارەزایانە لەلایەن دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامییەوە کاناڵیزە دەکرێ تەنیا و تەنیا بۆ دژایەتی لەگەڵ بزووتنەوەی مافخوازانەی گەلی کورد لەو ناوچانەی نەتەوەی ئازەری وەک میوان لێی نیشتەجێن. کەوابوو ئەوەی ئێستا لە ئێران وەک پان ئازەریسم خۆی دەردەخا، بەرلەوەی ماهییەتێکی شوناسخوازانە و مافخوازانەی هەبێ، بووەتە داردەستێک لە دەست کۆماری ئیسلامیدا بۆ بەربەرەکانی لەگەڵ بزووتنەوەی نەتەوەی کورد، واتە پان ئازەریسم لەبری ڕۆچوون بە ناخی خۆیدا، لەبری ئاوڕدانەوە لە خۆی، سەلماندنی بوونی خۆی، خەسارناسیی خۆی و خزمەتی بەرژەوەندیی نەتەوەی ئازەری، تەنیا حەولی ئەوە دەدا خۆی لەبەرامبەر "ئەوی دیکە"دا پێناسە بکات کە ئەویش بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەی کوردە. لەوە سەیرتر و سەرسوڕهێنەرتر پان ئازەریسمی ئۆپۆزیسیۆنی دەرەوەی وڵاتە. پان ئازەریسمێک کە کۆی چالاکییەکانی

لە یەک دوو ماڵپەڕی لاوازدا خۆدەردەخا و بەرواڵەت دژبەری کۆماری ئیسلامییە، کەچی ئەوەندە دەمارگرژ و کورتبینە کە ئامادەیە بۆ دژایەتیی بزووتنەوەی کوردی و نەتەوەی کورد دەستەوداوێنی کۆماری ئیسلامی بێت!

لە هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەی پارلەمانی ئێراندا کار گەیشتە جێگایەک کە ئەم ئۆپۆزیسیۆنە بەتکاو ڕەجا هاواری بەرزکردبووەوە بۆ مەلای شیعە مەزەبی دژەکوردی شاری ورمێ کە ئازەرییەکان لەهەمبەر کوردەکان یەکگرتوو بن بۆ ئەوەی کورد نەچێتە پارلەمانی ئێران! ئەم هەڵوێستە لە درێژماوەدا دەتوانێ زۆر مەترسیدار بێ بۆ سەر ئاسایش و ژیانی هێمنانەی دوو نەتەوەی کورد و ئازەری، هەرچەند ئەمە ناتوانێ گوزارە لە جۆری بیرکردنەوەی سەرجەم نەتەوەی ئازەری بکا، بەڵام دەبێ بە هەند وەرگیرێ. کە سەیری پێکهاتەی دەسەڵاتی ئیداری خۆجێیی لەم شوێنانەی کوردستان دەکەی کە نەتەوەی ئازەریشی تێدا دەژی، دەردەکەوێ کە دەسەڵات تا چ ڕادەیەک نەتەوەی کوردی خستووەتە پەراوێزەوە.

بۆ وێنە ئامارە نافەرمییەکان باس لەوە دەکەن کە لە شاری ورمێ 95%ی دەسەڵاتی ئیداریی ئەم شارە بەدەست ئازەرییەکانەوەیە! لوورە لووری گورگەکان لە ماوەی چوار دەیەی پاش شۆڕشی گەلانی ئێراندا، هەرگیز بۆ داکۆکی لە مافی نەتەوەی ئازەری نەبووە، بەڵکوو لە هاوپەیمانێتییەکی ناپیرۆزدا لەگەڵ دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی خەریکی سەرکوت و هەڵاواردنی کورد، وەک دانیشتووی ڕەسەنی ئەم ناوچانەیە. نەبوونی بزووتنەوەیەکی دێموکراتیک بۆ نەتەوەی ئازەری ڕەنگە گەورەترین هۆکاری سەرهەڵدانی گورگە درۆزنەکان بێ!

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ١٧ی مای ٢٠١٥

کتێبەکان بسووتێنن

مێژووی سووتاندنی کتێب دەگەڕێتەوە بۆ ئەو سەردەمەی کە مرۆڤ بۆ یەکەمجار دەستی بە نووسین و وەشانی پەڕتووک کرد. دیارە سووتاندنی کتێب بەرلەوەی وەک کردەوەیەکی فیزیکی سەیر بکرێ، لەڕاستیدا بیانوویەکە بۆ سەرکوتی بێ بەزەییانەی هەر چەشنە بیر و هزرێکی جیاواز و دەرئەنجام کوشتنی مرۆڤەکان. دەکرێ بڵێین سووتاندنی کتێب وەک هێمایەک، وەک ئیماژێک بودریار گوتەنی بووەتە بیانوویەک کە مەبەستی واقیعی و سەرەکی واتە فەوتاندنی بیر و هزر و لە هەمان کاتیشدا کوشتنی لەخۆدا حەشارداوە. ئەوەی فەرمانی سووتاندنی کتێب دەردەکا، مەبەستی تەنیا سانسۆر نییە، مەبەستی تەنیا پێشگیری لە دەربڕینی بیروڕای جیاواز نییە، بەڵکوو ڕێک مەبەستی کوشتن و فەوتاندنی ئەو مرۆڤانەیە کە جیاواز بیردەکەنەوە. هاینریش هاینێ، شاعیری ئاڵمانیی سەدەی هەژدە راستی دەگوت: لەو شوێنەی کتێبەکان دەسووتێنن، دواجار مرۆڤەکانیش دەسووتێنن. مێژووش ئەوەی سەلماندووە کە سووتاندنی کتێب سەرەتایەکە بۆ کوشتنی مرۆڤ.

هێرشی سیستماتیکی داگیرکەران وەک هێرشی ئەسکەندەری مەکدۆنی، مەغۆلەکان، عەرەب، سوڵتانی غەزنەوی و...هتد بۆ سەر وڵاتانی دیکە، لەگەڵ ئەوەدا کە کتێبخانەکانی ئەم وڵاتانەی دەکردە ئامانجی خۆی، ڕێخۆشکەر بوو بۆ هۆمۆجینسازی (Homogenization) و داسەپاندنی فەرهەنگی لەشکری داگیرکەر. ڕەنگە نموونەی بەرچاو سووتاندنی کۆگاکانی کتێب لە ساڵی ١٩٣٣ بێ کە لەلایەن ئاڵمانیای نازییەوە زیاتر لە ٢٥٠٠٠ کتێبیان کردە دەستەچیلەی ئاگر بە بیانووی ئەوەی ئەم کتێبانە فاسیدن و بیری لاوانی ئاڵمانی بە لاڕێدا دەبەن!

بەگشتی دەکرێ بڵێین لەناوبردنی بەرهەمە فەرهەنگییەکان بەشێوەیەکی کۆنترۆڵنەکراو وەک سووتاندنی کتێب دەچێتە خانەی ڤەندالیزم (Vandalism)ەوە. بەڵام ئەم ڤەندالیزمە کاتێک خۆی بە ئایدیۆلۆژیایەکی

تایبەتەوە تەیار دەکا، ئەوەندەی دیکە مەترسیدار دەبێ.

بەم دواییە وتاربێژی نوێژی هەینیی تاران لەڕێی ئەو مینبەرە فەرمییەی حکوومەتەوە هۆشداریی دایە بەڕێوەبەرانی پێشانگای نێونەتەوەیی کتێبی تاران و گوتی: ئەگەر گەنجێک کتێبێکی (فاسید) بکڕێ و بیباتەوە ماڵێ و بەهۆی ئەوەوە خوشک و برا و دایک و بابی بە لاڕێدا بەرێ، ئێوە بەرپرسان تا ڕۆژی قیامەت لەژێر غەزەبی ئیلاهیدا دەبن! ئەمە ڕێک لە وتەکانی گۆبێلز، وەزیری پڕۆپاگەندەی ئاڵمانی نازی دەچێ کە لە ڕێوڕەسمی سووتاندنی کتێبدا، باس لە کتێبی فاسید دەکا. ئەم دوو ڤەندالیزمە ئەگەرچی بە دوو ئاراستەی ئایدیۆلۆژیکی جیاوازدا دەڕۆن، بەڵام دواجار یەک بەرهەم بەدووی خۆیاندا دێنن، سووتاندنی کتێب و سووتاندن و ئیعدامی مرۆڤەکان.

هەر لەم ڕۆژهەڵاتی کوردستانە بوو کە لەسەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێراندا پاسدارەکانی کۆماری ئیسلامی بە ماڵان وەردەبوون و هەر ماڵێک کتێبی کوردی یان چەپی هەبووایە، خاوەنەکانیان ئیعدام دەکرد. لەم پنتەدا مەلا و نازی یەکدەگرنەوە: کابرای نازی بە سووتاندنی کتێب و دواتر سووتاندنی مرۆڤ، مەلاش بە قەدەغەی کتێب و دواتر ئیعدامی مرۆڤ! نموونەی لەم چەشنە لە کۆماری ئیسلامیدا زۆرن، کۆتایی ساڵی ١٣٨٤ی هەتاوی لە زەمانی دەوڵەتی نۆهەمدا بوو کە بڕیار درا کتێبە پەیوەندیدارەکان بە ژن و پرسی ژن لەناوببرێن! ترسی ئەم حکوومەتە ئایدیۆلۆژیکانە لە کتێب خەوی لە چاوی سیستم زڕاندووە. ڕێبەری کۆماری ئیسلامی لە زۆربەی هەرە زۆری چاوپێکەوتنەکانیدا هۆشداری داوەتە بەرپرسانی حکوومی کە وریای نفووزی فەرهەنگی بن، هەر سەرەتای نەورۆزی ئەمساڵ بوو کە وەک هەمیشە باسی لە دڵەڕاوکێ فەرهەنگییەکانی خۆی کرد و دیسان هۆمۆژێنی فەرهەنگی هێنایە گۆڕێ.

دیارە ستراتیژی کولتووریی کۆماری ئیسلامی لەسەر بنەمایەکی ئایدیۆلۆژیک دامەزراوە و بەدەر لەم چوارچێوەیە، هیچ پلۆرالیسمێکی فەرهەنگی بوونی نییە. چاوپێخشاندنێکی خێرا بەسەر کتێبەکانی سەرجەم قۆناغەکانی خوێندن هەر لە سەرەتاییەوە تا زانکۆ، سەلمێنەری ئەو ڕاستییەن کە هۆمۆژێنسازیی فەرهەنگی کۆڵەکەی کولتووری ستراتیژیکی ئەم وڵاتەیە و بۆ گەیشتن بەم مەبەستە لە هیچ کردەوەیەک ناپرینگێتەوە، ئەگەر ئەمڕۆ وتاربێژی هەینی تاران داوای قەدەغەکردنی کتێب دەکا، دوێنێ بنیاتنەری کۆماری ئیسلامی فتوای کوشتنی نووسەری دەردەکرد. ئەوان داوا دەکەن کتێبەکان بسووتێنن تا خۆیان بمێننەوە!

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ٥ی جوونی ٢٠١٥

بۆچی کودەتا سەری نەگرت؟

لە تورکیا تەنانەت لە سەردەمی ئیمپراتۆریی عوسمانییشدا کودەتا وەک نەریتێکی باو بۆ گۆڕینی دەسەڵاتی سیاسی بەکارهاتووە، تەنانەت سەری چەند سوڵتانێکی عوسمانیشی خواردووە و لە سەردەمی کۆماری تورکیاشدا، لە ساڵی ١٩٦٠ـەوە تا ئێستا نیزیکەی ٦ - ٧ کودەتا ڕوویانداوە کە ڕەنگە کودەتای سەرکەوتووی ساڵی ١٩٨٠ بە سەرکردایەتی ژەنراڵ کەنعان ئێڤرەن تەنیا وێکچوونی لەگەڵ کودەتای ئەمجارەیان یەک شت بێ، ئەویش ئەوە بوو کە ٣٦ ساڵ لە پاش ١٢ی ئەیلولی ١٩٨٠، دیسان تانکەکانی سوپا ڕژانە سەر شەقامەکان و هیچی دی! بەڵام پرسیار ئەوەیە سەرەڕای بەسەرچوونی سەردەمی کودەتاکان، بۆچی کودەتای ١٥ی تەمووز سەرنەکەوت؟ بە باوەڕی من دەکرێ سێ یاریکەری سەرەکی بۆ ئەم سەرنەکەوتنە دەستنیشان بکەین:

(١) ڕای گشتی:

شەقام بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ هەر لە یەکەم ساتەکانی کودەتا لە پاش بانگەوازەکەی ئەردۆغان لە مەڕمەڕەوە کە گوتی: وەرنە مەیدان منیش دێم! دژکردەوەیەکی زۆر خێرای لەخۆی نواند. خەڵک ڕژانە سەر شەقامەکان بۆ پشتیوانی لە دەوڵەت (ئەوەی من لە ناوەندی ئاناتۆلی بە چاوی خۆم بینیم ئامادەیی ئەم خەڵکە بوو بۆ گیانبەختکردنیان لە پێناو مانەوەی دەسەڵات)، میدیا و سۆشیال میدیا دەورێکی بەرچاویان بینی بۆ ڕاوەستان لە بەرامبەر کودەتاچییەکاندا، تەنیا لە هەندێ ناوچەی دوو گەورە شاری ئانکەرەی پێتەخت و بە تایبەتی ئیستانبوڵ شڵەژانێکی کورتخایەن دیترا و لە شارەکانی دیکە بەپێچەوانەوە هەستی هاوسۆزی بۆ دەوڵەت جەماوەری هێنایە سەر شەقام، کودەتاچییەکان چەند شوێن و بنکەیەکی - بە باوەڕی خۆیان گرینگ -ی وەک فڕۆکەخانەی ئیستانبوڵ، والیلیکی ئیستنابوڵ، بارەگای TRT و پارلەمانیان لە ئانکەرە بۆ ماوەیەکی کاتی خستە ژێر کۆنترۆڵ، بەڵام مەیدانی تەقسیم و پردی گەورەی ئیستانبوڵ بوو بە ناوەندی کۆبوونەوەی خەڵک و هاوکێشەکانی گۆڕی، دەوری پیاوانی ئایینی و مزگەوتەکان یەکجار گرینگ بوو بۆ جاڕدان و ڕێکخستنی جەماوەر بۆ پرۆتێستۆکردنی کودەتا، هەر لە شەوی کودەتاکەوە واتە ١٥ی جوولای تا نیوەڕۆی ١٦ی جولای لانیکەم دەیان جار بانگ درا!

(٢) خودی AKP:

ئەوەی جێگەی سەرنج بوو، ئەوە بوو کە خودی ئەردۆغان لەڕێگەی موبایلێکەوە توانی بەر بە کودەتایەکی نیزامی

بگرێ و بە بانگەوازەکەی خۆی، خەڵک بڕژێنێتە سەر شەقامەکان، ئەوەی ئەردۆغان کردی خۆبەدەستەوەنەدان بوو. ٢- خێرایی بوو، ٣- عەبدوڵلا گول و بولەنت ئارینچ و تا ڕادەیەک ئەحمەد داودئۆغلۆو کە وەک باڵی ناکۆکی ناو AKP سەیر دەکران، بە لێدوانی خۆیان پشتوانییان لە ئەردۆغان کرد، بە تایبەتی کارتێکەری قسەکانی عەبدوڵلا گول وەک سەرکۆماری پێشووی تورکیا زۆر بەرچاو بوو. هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و میت زۆر وەفادارانە کەوتنە بەربەرەکانی لەگەڵکودەتاچییەکان.

دیارە لەم نێوەدا سەرجەم حیزبە سەرەکییەکان واتە CHP، HDP، MHP بە دژی کودەتا هەڵوێستیان گرت (هەرچەندە زۆر بە پارێزەوە)، بەڵام دەوری پارلەمان کە لە راستیدا شیلەی سیاسی خەڵک و حیزبەکانی تورکیا بوو، بە دەستپێشخەریی AKP دژی کودەتا وەستان.

(٣) کودەتاچییەکان:

ئەوانەی پلانی کودەتایان دارِشتبوو تووشی چەندین هەڵەی حساباتی و ستراتیژیکی بوون کە دەکرێ ئاماژە بە چەند خاڵێک بکرێ: نەبوونی سیمایەکی کاریزماتیک و ناسراو وەک رێبەری کودەتا، بە جۆرێک کە تەنانەت سەربازە ساکارەکەی سوپا گوتەنی، نەیدەزانی فەرمانی لە کێ وەرگرتووە و هەر پێیان گوتووە بچووە سەر شەقام و مەهێڵە خەڵک هاتوچۆ بکەن! سنووردارببوونی ناوچەی کودەتاکە کە تەنیا لە دوو گەورە شاری ئانکارا و ئیستانبوڵ بوو و شارەکانی تری نەگرتەوە، نائاگایی لە دەور و کاریگەریی میدیای ئازاد و سۆشیال میدیا کە بوو بەهۆی خۆڕێکخستنی خەڵک بۆ هاتنە سەر شەقامەکان، کودەتاچییەکان پێیانوابوو بە دەستگرتن بەسەر TRTدا ئیتر کار تەواوە، زەینییەتی ئەوان لەڕاستیدا هی سەردەمی کودەتا کلاسیکەکان بوو. ئەم کودەتایە تەنانەت لەناو سوپاشدا سەرجەم ئەفسەر و پلەدار و سەربازەکانی لەخۆنەگرتبوو، لە کۆتاییدا ترسی میدیایی و سۆشیال میدیایی و کاردانەوە جیهانییەکانی نەیهێشت سوپا قامک بۆ پەلاپیتکەی تفەنگان بەرێ.

ئەردۆغان لە ماوەی مانگی رابردوودا، داوای لێبوردنی لە رووسیا کرد، پەیوەندە دیپلۆماسییەکانی لەگەڵ ئیسرائیل خستە قۆناغێکی نوێوە و بەنیازە لەگەڵ میسریش بکەوێتەوە گفتوگۆ و دەنگۆی ئەوە هەیە کە لەگەڵ سووریاش سەرەتاتکێیەک بکات.

ئەمانە هەر هەمووی وەرچەرخانێکی جیددین لە سیاسەتەکانی تورکیادا و بەمەبەستی هاتنەدەر لەم پەراوێز و ئیزۆلاسیۆنەیە کە ماوەی دوو سێ ساڵێکە تووشی بووە و لەباری ئابووری و سیاسییەوە کەوتووەتە نزمترین ئاستی خۆی، رەنگە بە بیری ئەردۆغاندا نەهاتبێ کە ئەو لە کاتێکدا خەریکی چاکسازیی گرژی و ئاڵۆزییەکانی لەگەڵ

وڵاتانی دیکە بوو، لە کاتی پشوودانی لە مەڕمەڕە سوپای تورکیا لێی راستەوەبێ. بەڵام کودەتا روویدا و بە خێراییش کۆتایی هات. ئەوەی دەبێ ئێستا بیری لێبکرێتەوە ئەوەیە کە لە دوای کودەتاکە مێژووی تورکیا و ئاکەپە و بە تایبەتی شەخسی ئەردۆغان ئاوا دێتەبەر چاو:

ئەردۆغانی پێش کودەتا و ئەردۆغانی پاش کودەتا. ئەردۆغان ئەگەرچی وەک باسمکرد بەر لە کودەتا دەستی کردبوو بە چاکسازیی پەیوەندییەکانی لەگەڵ وڵاتانی دەرەوە، بەڵام دوای کودەتا ئێستا دۆخێکی سەقامگیرتر و زۆر بەهێزتری هەیە و دەتوانێ درێژە بە سیاسەتەکانی بدا، بۆیە بۆ خەڵکی تورکیا ئەردۆغانی پاش کودەتا بە پەیامە سکاییپیەکەی رەنگە لایەنی کاریزماتیکییەکەی چەند قات بەرزبێتەوە، بەڵام دیسان گەورەترین گرفت بۆ ئەردۆغان کێشەی کوردە. کوردێک کە لە درێژایی مێژووی خۆیدا بەهۆی بیرەوەریی تاڵ و کارەساتباری لەگەڵ سوپای تورکیا، وەباڵی بۆ ئەم کودەتایەش نەکێشا و بگرە ئیدانەشی کرد، بۆیە ئەردۆغان و تیمی راوێژکارانی سەرکەوتنیان بەسەر ئەم کودەتایەدا دەبێ لەگەڵ چارەسەری ئاشتییانەی کورد لە باکوور گرێبدەن. من وای بۆدەچم سەرکەوتنی کودەتای سەربازی بە قازانجی کورد لە باکوور و باشوور نەدەشکایەوە!

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٢١ی جوولای ٢٠١٦

سێ کوچکەیەک بۆ خەبات

دەکرێ ئێلێمانە سەرەکییەکانی خەبات لە فۆرمی سێکوچکەیەکدا کە بریتین لە: حیزب و هێزە سیاسییەکان، خەڵکی نێوخۆی رۆژهەڵات و کوردی دیاسپۆرا کۆ بکەینەوە. خوێندنەوەی ئەزموونەکانی رابردوو پێمان دەڵێن کە ئەم سێ بەشە دەتوانن بە هەموو وردە جیاوازییە فکرییەکانیان (بە هۆی ژینگەی سیاسییانەوە) لەسەر هاوکێشە سیاسییەکانی نێوخۆ شوێندانەر بن. هەرکاتێ ئەم سێکوچکەیە هاوئاهەنگ بوون، شوێندانەریی ئەم یەکڕیزییەمان بەکردەوە لە نێوخۆی رۆژهەڵات بینیوە و ناهاوئاهەنگیی پاژەکانی ئەم سێکوچکەیە لەگەڵ یەکتر، بۆتە هۆکاری تەریککەوتنەوەی بزووتنەوەی نەتەوەیی لە رۆژهەڵاتی کوردستان.

بۆیە پێویستە بە خەسارناسییەکی زانستی و واقعبینانە و بەدوور لە کەشوهەوایەکی ئیحساسی، هۆکار و بەربەستەکانی ئەم تەریککەوتن و ناهاوئاهەنگییە -هەرچەند زۆر زۆر بە کورتی – کە دواجار دەبنە بەربەستی

خەباتێکی هەمەلایەنە، دەسنیشان بکەین:

بوونی کەلێنەکان:

ئەوەی راستی بێ لە نێو ئەم سێکوچکەیەدا هەندێ جار بۆ هەندێ بابەت، کەلێنێکی مەعریفەیی و ئانتۆلۆژیک بەدی دەکرێ. "شێوەڕوانین"یان جیاوازە (دەڵێم جیاواز نەک دژبەیەک) و رەنگە ئەمە مەترسی‌یەکی گەورە بێ بۆ سەر دۆخی سیاسی و کۆمەلایەتی. کەوابوو بۆ پڕکردنەوەی کەلێنی نێوخۆ و دەرەوە پێویستە رەخنەیەکی نێوگوتاری ساز بێ، خەسارناسی بکرێ، خاڵە هاوبەش و جیاوازەکان دەسنیشان بکرێن و دواجار لە دۆخی هاوتەریبی بێنەدەر و لە پنتێکرا یەکبگرنەوە و ئەم پنتە ببێتە سەرەتای خاڵگۆڕانێک بۆ پڕکردنەوەی کەلێنەکان.

نەقۆستنەوەی هەلەکان:

لە مێژووی خەباتی گەلانی دنیادا لەباری زەمانی‌یەوە، شتێک هەیە کە وەک پنتی خاڵگۆڕانی نەتەوەکان سەیر دەکرێ. واتە لە کاتێکی تایبەتدا بە هۆی رووداوێکی تایبەت گۆڕان و تەنانەت وەرچەرخانێک ساز دەبێ کە دواجار پاش هەموو ململانی‌یەک دەبێتە هۆی ئەوەی کە رەوڕەوەی خەبات بکەوێتەوە سەر رەوتی خۆی و بە شێوەیەکی دینامیکی درێژە بە چالاکی‌یەکانی بدا، ئەمە واتە کەوتنەسەر رێلی راستەڕێی خەبات، تەنانەت ئەگەر لە کورتماوەشدا سەرجەم ویست و داخوازی‌یەکانی خەبات دەستەبەر نەبێ، هەر ئەوەندە کە شۆکەکە وە بەژنی جووڵانەوە کەوتووە دەسکەوتێکی گرینگە! بەڵام گرینگ ئەوەیە یاریکەرەکانی بزووتنەوە واتە سێکوچکەی خەبات هەلەکە بقۆزنەوە. لە کۆمەڵناسی سیاسی‌دا هەندێ جار پێشهاتە و ئاڵوگۆڕە کۆمەڵایەتی‌یەکانن کە بارودۆخی سیاسی وڵاتێک دەگۆڕن. بۆ بەدیهاتنی ئەم ئاڵوگۆڕە کۆمەڵایەتی‌یە چەشنێ کاتالیزۆر پێویستە کە ببێتە هۆی هەڵیسانی ئاڵوگۆڕەکە، دەکرێ جەولە و جموجۆڵی هێزی پێشمەرگە لەنێوخۆ یان بۆنە جۆربەجۆرەکان یەکێک بن لەم کاتالیزۆرانە.

نەبوونی گوتارێکی هاوبەش

گەلی کورد لە رۆژهەڵات هەر لە نێوەڕاستی حەفتاکانەوە کە قرمەی چەکی هێزی پێشمەرگە وەستاوە، تووشی چەشنێک ناچالاکی بووە. کە دەڵێم وەستانی قرمەی چەک مەبەستم تەنیا خەباتی چەکداری نییە، بەڵکوو ئاماژەم بە نەبوونی گوتارێکە کە لە کۆتایی پەنجاکان تا نێوەڕاستی حەفتاکان گوتاری زاڵ بوو بەسەر کۆمەڵگەدا، گوتارێک کە تەنانەت تەواوی رەهەندەکانی ژیانی تاکەکەسی و کۆمەڵایەتیشی تەنیبوو. گوتاری بزووتنەوەی نەتەوەیی، گوتارێک کە گرێدراوی "حزوور" بوو! حزوور بە واتای "بوون" بە مانای بوونی پێشمەرگەی کوردستان!

واتە "حزوور"ی پێشمەرگەی کوردستان لە پانتایی جوگرافیای رۆژهەڵاتدا پاڵپشتی ئەم گوتارە بوو و پێشمەرگەش هێمای فیزیکی بوونی نەتەوە بوو. ماوەی نیزیک بە بیست ساڵە کە پێشمەرگەی کوردستان تەقەی لە چەکی نەهاتووە(هێرشی نەکردۆتە سەر بنکە و مۆڵگەکانی رێژیم)، بە زۆر هۆکار کە باس لە هۆکارەکانی مەجالی تایبەت بە خۆی دەوێ، دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێرانش سەرەکیترین ئیستراتێژی بۆ بەرگری لە خەباتی گەلی کورد ئەوە بووە کە بەردەوام کەلێنێک، دابڕانێک لە نێوان شار(خەڵک) و شاخ(پێشمەرگە) ساز بکا بە هەر شێوەیەک و لەسەر بنەمای ئەم ئیستراتێژییەش تاکتیکی جۆراوجۆریشی رەچاو کردووە و دواجار ئەم دابڕانە بۆتە هۆی ئەوە کە بوون و حزووری شاخ لە نێو شاردا بگاتە نزمترین ئاستی خۆی، بۆیە لە هەر شوێنێ هەر کاتێک هەست بەمە بکا کە ئەوا خەریکە چەکەرەی حزوورێک سەرهەڵدەدا بێسێودوو دەیقرتێنێ.

گوتاری هاوبەش مانای ئەوە نییە کە ئەم هێز و لایەنانەی تووشی لەتبوون هاتوون یەکبگرنەوە، مانای ئەوە نییە رەخنەیان سەبارەت بە سیاسەتەکانی یەکدی نەبێ، لە هەمبەر یەکدی نەوی بکێشن یان لەگەڵ نێوخۆ هیچ جیاوازییەکیان نەبێ...نا... لە راستیدا ئاراستەی ئەم گوتارە هاوبەشە دەبێ بگۆڕدرێ و رووی قسەی لە "ئەویتر" بێ... رووی لە دەسەڵات بێ... ئەم گوتارە دەبێ لە سەر چەمکگەلی هاوبەشی سێکوچکە خۆی ساغکاتەوە و بتوانێ قورسایی و بارستایی ئەم بزووتنەوەیە بەرز کاتەوە.

بەدەستەوەنەگرتنی فەزای سۆشیال میدیا

کۆنترۆڵی رەوانی ئەم فەزایە، وەک چوارچێوەیەکی ئازاد زۆر گرینگ و کاریگەرە. لە راستیدا دەکرێ قایل بە سێ فەزای تایبەت بین: فەزای نێوخۆی رۆژهەڵات، فەزای دەرەوەی وڵات(حیزبە سیاسییەکانی کوردستان و کوردانی تاراوگەنشین) و فەزای مەجازی. دۆخی ئەم سێ فەزایە بەگشتی لێکتر جیاوازە، رەنگە گەورەترین جیاوازییەکەش ئەوە بێ کە بزووتنەوەی مەدەنی لە نێوخۆ بێسەرە و رەهەندە رێکخراوەییەکانی لاوازە، بۆ وێنە ئەو جووڵانەی لە نێوخۆ ساز دەبن بەردەوامیان پێوە دیار نییە و لەسەر یەک کەڵەکە نابن، ئەم رووداوە کۆمەڵایەتی و سیاسییانەی نێوخۆ وەک کارگ هەڵدەتۆقن بۆ ماوەیەکی کورت و سەرلەنوێ دادەمرکێنەوە بۆ ماوەیەکی درێژ، لە لایەکی دیکە فەزای دەرەوە تا رادەیەک لە باری بوونی پلانێکی ئیستراتێژیک و رەهەندی فکری لاوازن. بەڵام وەک خاڵی ئیجابی دەرەوە خاوەنی سیستمێکی رێکخراوەیی بەئەزموونە و نێوخۆش پتانسییەلێکی باشی لەباری رەهەندی فکرییەوە هەیە، پەیوەندی راستەوخۆی ئەم دوو لایەنە بە هۆی دۆخی دیکتاتۆری لە ئێران پێک نایە، هەر بۆیە فەزای سێهەم واتە فەزای مەجازی و سۆشیال میدیا کە نوێنەرانی هەردوو لای تێدایە دەتوانێ ببێتە ئاڵقەیەکی بەهێزی پەیوەندی نێوانیان، شوێنێک کە هەموو لایەک لێکتر گرێ دەدا، هەر بۆیە ئەرکی بژاردەکانی کۆمەڵگە ئەوەیە کە لە رێی ئەم فەزایە حەولی پڕکردنەوەی کەلێنەکان بدا.

کەلکوەرگرتن لە وزەی میدیاکانی جیهانی

یەکێک لە بەهێزترین و کاریگەرترین میکانیزمەکان بۆ بە ئامانج گەیشتنی دۆزی کورد، بەجیهانیکردنی ئەم پرسەیە. ئەزموونی ئەم چەند ساڵەی رابردوو لە باشوور و رۆژئاوا و باکوور نیشانیان داوە کە کورد بۆ ئەوەی بگاتە مەبەست پێویستە بەردەوام پرسەکەی لە نێو رێکخراوە جیددی و نێونەتەوەییەکان، هەروەها میدیاکانی جیهاندا لە برەودا بێ تا بتوانێ بۆ هەنووکە و دوارۆژ پاڵپشت و پشتیوان بۆخۆی مسۆگەر بکا.

دیارە بوونی میدیای جیددی خۆجێیی، داڕشتنی پلان و ستراتیژی بە بەراوردی دەسکەوت و دەرکەوت، لۆجێستیک و پشتیوانی ماددی و... ئەمانەش بۆ خەبات پێوستن، بەڵام تا ئەم خاڵانەی لە سەرەوە ئاماژەم پێکردن وەک لایەنی نەرمئامێری رەچاو نەکرێن و ئەم سێکوچکەیە نەبێتە ئەمری واقیع و هەمووان لە ژێر کەپرێکی هاوبەشدا نەبن، دۆخی خەبات لە رۆژهەڵات ناتوانێ لەم قەتیسماوییە دەربازبێ!

لە ژمارە ٦٨٩ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٦

ڕۆژهەڵات لە هەناوی باشووردا

لە ماوەی نزیک بە چوار دەیەی ڕابردوو، کۆماری ئیسلامی ئێران لە پەیوەندی لەگەڵ جموجووڵی حیزبەکانی ڕۆژهەلاتی کوردستان بەردەوام دوو ستراتیژی ڕەچاوکردووە:

١- شاردنەوە و دیزەبەدەرخۆنە کردنی هەر چەشنە جووڵەیەک، جا چ سیاسی بێ و چ نیزامی.
٢- کەلکوەرگرتن لە هەرێمی کوردستان وەک حەسارخەڵوەتێک بۆ گوشارخستنە سەر ئەم حیزبانە. لە چەند ساڵی رابردوودا و بە دوای هێندێک جموجووڵی پێشمەرگانە لە لایەن پێشمەرگەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و پێشکەش کردنی چەندین شەهید لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان، لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوو بەتایبەتی

ئەمساڵ، هەندێ لە هێزەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بڕیاریان دا جموجۆڵی سیاسی و چەکداری خۆیان لە ناوخۆی ڕۆژهەڵات ولەسەر سنوورەکان زیاتر پەرەپێبدەن، دیارە ئەمە هەست کردن بە چەشنێ بۆشایی بوو کە پاش ساڵانێکی زۆر ئەوانی بەم ئاکامە گەیاند کە پێویستە لەسەر بنەمای گوتاری "حزوور" پەیوندی خۆیان لەگەڵ خەڵکی ناوخۆ پتەوتر بکەن. هەر لەو کاتەوە لەبەر نەبوونی مێدیایەکی پرۆفیشناڵ و جیددی ڕۆژهەڵاتی، ئەم جموجۆڵانە بە هۆی هەندێ میدیای باشوور بە خەستی رووماڵ کرا و خەڵکی ڕۆژهەڵات بە وردی ئاگاداری بارودۆخ و چالاکییەکانی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات بوون، شتێک کە لەوەپێش وەک بڤە و تەنانەت هێڵی سووربوو. بۆیە ئەگەرچی میدیای زۆنی سەوز و نیلی بە هۆی چەشنی پەیوندەنییەکانیان بە تایبەتی لە باری ئەمنییەوە لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بێدەنگییەکی مانادارییان هەڵبژاردووە بۆ باسکردنی دۆخی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەڵام هەندێ میدیا - بە تایبەتی رووداو و K۲٤ - باسەکانی ڕۆژهەڵاتیان بەشێوەیەکی بەردەوام خستە بەرچاوی بەردەنگی کوردەوە و ترسەکەی کۆماری ئیسلامیش ڕێک لەم پنتەوە دەست پێدەکا، واتە کۆماری ئیسلامی کە بە تەعبیرێ، خۆی وەک دوورگەیەکی ئارام لە ناوچەی پڕشەڕوشۆڕی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست پێناسە دەکا، تاقەتی ئەوەی نییە پرسێکی ئەمنی – نەتەوەیی وەک پرسی کورد بە مێدیایی بکرێ، کارێک کە خۆی لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا بەردەوام حەولیداوە بە زەبری سانسۆری مێدیایی، پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ و سەرکوتی هەمەلایانەی نەتەوەی کورد بشارێتەوە. سانسۆر و شاردنەوەی پرسی کورد لەناوخۆ و دەرەوەی وڵات بۆ کۆماری ئیسلامی بەقەرا خودی پرسەکە گرینگە، بۆیە ڕەنگدانەوەی هەر چەشنە تێکهەڵچوونێکی چەکداری لەگەڵ پێشمەرگەی ڕۆژهەڵات لە میدیاکانی باشووردا ژانی پێدەکا و دەرئەنجام زۆر جاران هەڕەشەوگوڕەشە لە هەرێمی کوردستان دەکا. لە لایەکی ترەوە زۆربەی شەقامی باشوور، بەشێکی بەرچاوی ڕۆژنامەنووس و ڕووناکبیر و... تەنانەت هەندێ لە ئەندامانی باڵای حیزبەکان - دیارە بە پارێزەوە - دەڵێن: نابێ چیتر بزووتنەوەی ڕۆژهەڵات ببێتە قوربانی بەرژەوەندییەکانی باشوور و لە هەمان کاتیشدا حکوومەتی هەرێمیش گەیوەتە ئەم قەناعەتە کە دژکردەوەیەکی ئەوتۆ لە خۆی نیشان نەدا. کۆماری ئیسلامی دەمێکە بەئاشکرایی دژایەتی خۆی بۆ پرسی سەربەخۆیی هەرێمی کوردستان نیشانداوە و وێدەچێ بەربەستی سەرەکیش بێ بۆ سازبوونی دەوڵەتێکی کوردی لە داهاتوودا. کەوابوو ئەوەی لەم ساتەوەختەدا زۆر گرینگە شێوە هەڵسوکەوتی حکوومەتی هەرێمە لەگەڵ هێزی پێشمەرگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان. لەم ڕووەوە حکوومەتی هەرێم دەبێ کایەیەکی دووسەر بردنەوە لەگەڵ کۆماری ئیسلامی سازبکا، بەڵام چۆن؟ لە ڕاستیدا هەرێمی کوردستان دەبێ نەک بەربەست و لەمپەر بێ لەهەمبەر هەڵایسانەوەی شۆڕش لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەڵکوو دەبێ قەرەبووی ئەم بیست و چەند ساڵەش بۆ ڕۆژهەڵات بکاتەوە کە بۆ پاراستنی سەقامگیری باشوور تەنیا بۆ چرکەساتێک گرفتی بۆ هەرێم سازنەکردووە، ئەمە هەم ئەرکێکی ئەخلاقییە هەم نیشتمانی. لە لایەکی ترەوە ئیزندان بە جووڵەی هێزی پێشمەرگە و چالاکی ئەم هێزە لەناوخۆ بێگومان هاوکێشە سیاسییەکانی ڕابردوو دەگۆڕێ و لانیکەمەکەی ئەوەیە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی پاشەکشە دەکا لە هەڕەشە و گوڕەشەکانی و بۆی هەیە دواجار ئەم دەسەڵاتە پێمل بکا بە دانوستانێکی جیددی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی کورد بە

بوونی حکوومەتی هەرێم لە ڕەوتی ئەم وتوێژانەدا. کەوابوو بوونی پرسی ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک ڕۆژەڤ هەم لە ئیعلان و میدیای باشووردا و هەم لە سەر ساحەی سیاسەتەکانی هەرێم، قازانجی هەر دوو پارچەی لێدەکەوێتەوە و دەبێتە هۆی ئەوە کە ئێران نەتوانێ وەک ئێستا باشوور بکا بە مەیدانی تەراتێنی خۆی. ئەزموونی بیست و چەند ساڵی ڕابردوو نیشانی داوە نە بە نەوی کێشانی حکوومەتی هەرێم و نە بە قەتیسمانەوەی بزووتنەوەی ڕۆژهەڵات، کۆماری ئیسلامی هەرگیز لە سیاسەتەکانی دژ بە باشوور و ڕۆژهەڵات پاشگەز نەبۆتەوە، ئەگەر تەعاروفە دیپلۆماسییە درۆیینەکان وەلانێین، بێگومان بە پێی هەموو خوێندنەوەکان کۆماری ئیسلامی ئێران گەورەترین هەڕەشەیە بۆ سەر هەرێمی کوردستان ، بۆیە باشوور ئەگەر دەیەوێ خۆ لەم مەترسییە قوتار بکا، دەبێ ڕۆژهەڵات بخاتە نێو هەناوی خۆیەوە و لە هیچ پشتیوانییەک دەریغێ لێنەکا.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٦

هەواکە دەگۆڕدرێ؟

(١)

دۆناڵد تڕامپ بوو بە ٤٥ەمین سەرکۆماری ئەمریکا. (خاڵێک دابنێ و بڕۆ سەرەتای رستە)

ئەگەرچی زۆربەی هەرەزۆری چاوەدێرانی سیاسی، ڕۆژنامەنووسان، ئاکادێمێسیەنەکان، ناوەندەکانی ڕاپرسی، ناوەندەکانی توێژینەوەی سیاسی و کۆمەڵایەتی لە نێوخۆی ئەمریکا و لە دەرەوە پێیان وابوو تڕامپ وەک کەسایەتییەکی بێئەزموونی سیاسی، بێ پلان و بێبەرنامە، بە بێڕێزی بەردەوامی بەمویەو، هەبوونی گرفتی جیددی لەگەڵ پرسی پەنابەرێتی، بە ئەدەبیاتێکی پۆپۆلیستی کە هەردەم لێرە شتێک دەڵێ و لەوێ شتێکیتر و دەیان خاڵی لەم چەشنە ناتوانێ براوەی ماراتۆنی هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماریی ئەمریکا بێ، کەچی توانی بە تاقیتەنیا جەخت دەکەمەوە بە تاقی تەنیا دیموکراتەکان، تەنانەت بەشێکی بەرچاوی ئەندامانی حیزبەکەی خۆی کە دژایەتیان دەکرد وەلابنێ و ببێتە سەرۆکی ئەم وڵاتە. تەنانەت رای گشتیی دنیا لە ئاستی باڵای سیاسیدا زمانی بەخێری پێدانەدەهێنا و زیاتر مەیلەوە هیلاری بوون. بگرە پوتین و دوومای روسیەش لە دوایین رۆژەکاندا لەسەر بنەمای نەناسینی تڕامپ وەک کەسایەتییەکی پێشبینینەکراو، بۆ لای هیلاری بایاندابۆوە!

بەڵام چ رووی دا؟

ئەوە کە بۆچی زۆربەی پێشبینییەکان بەپێچەوانە دەرچوون رەنگە بگەڕێتەوە سەر دۆخی نێوخۆیی ئەمریکا، واتە ئەوەی رووی دا جۆرێ دەنگهەڵبڕین بوو بە دژی "سیستم". ئانالیزە سەرەتاییەکان نیشان دەدەن کە بەشێکی بەرچاوی دەنگدەرانی ترامپ ئەو سپی‌پێستە لادێییانە و چینی کرێکاری ئەم وڵاتە بوون کە بە سازکردنی ئەم شەپۆلە بەدژی سیستم (لێرەدا دەسەڵاتی سیاسی کە بە دەست دێموکراتەکانەوە بوو) رق و تووڕەیی خۆیان لە هەمبەر ئەم سیستمە بەتایبەتی لە باری ئابوورییەوە دەربڕی. ئەم رقە تا ئەو ئاستە دەڕواتە پێش کە چینی کرێکارەکە کە زاتەن لەگەڵ سەرمایەداری کێشەی هەیە، ئەم جیاوازییە مێژووییە وەلادەنێ و بە دژی سیستمی هەنووکەیی دەنگ دەدا بە سەرمایەدارە تۆخەکە!

رەنگە هۆکاریکی تریش ئەوە بێ کە ئەم خەڵکە زیاتر خوازیاری ئەوە بوون کە سیستم دەبێ زیاتر ئاوڕ وە ناوخۆی وڵات بداتەوە. لە راستیدا دێموکراتەکان دەمێک ساڵە بەدووی ئەوەوەن کە بەرنامەی Pax Americana وەک مەبەستی سەرەکی لە سیاسەتەکانی دەرەوەیاندا بۆ برەوپێدانی دێموکراسی لە وڵاتانی دیکتاتۆریدا بخەنە واری جێبەجێ کردنەوە و بۆ ئەم مەبەستەش تیۆری جۆزێف نای واتە Smart Powerیان کردە کەرەسەی گەیشتن بەم ئامانجە بۆ دەستێوەردان لە کاروباری وڵاتان. بەڵام ترامپ لەسەر بنەمای دروشمی America First جۆرێ سیاسەتی تەریک خستنەوەی ئەمریکای لە لا مەبەستە واتە Isolation. کۆماریخوازەکان -هەرچەند هەموویان کۆک نین- دەیانەوێ بەم خۆ دوور خستنەوەیە چیتر تێچوو بۆ وڵاتانی تر سەرف نەکەن. بۆیە پێداگری ترامپ لەسەر نێوخۆی وڵات بە نیسبەت دەرەوە، خەڵکی ئەم وڵاتەی بەم قەناعەتە گەیاند کە وا باشترە سەرۆکەکەیان هەر سەرۆکی ئەمریکا بێ نەک سەرۆکی جیهان! تەنانەت هەندێ پێیانوایە ئەوانەی دەنگیان بە ترامپ داوە، لە راستیدا دەنگیان بە کۆمایخوازەکانیش نەداوە، بەڵکوو دەنگیان داوە بە کەسێک کە دەبێ لە دەرەوەی ئەم حیزبەش سەیری بکە. دژایەتی هەندێ سیمای ناسراوی کۆماریخوازەکان لەگەڵ ترامپ سەلمێنەری جۆچوونی ئەوانە.

(٢)

دوو رووداوی برگزیت Brexit چوونە دەرەوەی بەریتانیا لە یەکێتی ئەورووپا) و ئێستاش سیاسەتی تەریککەوتنەوە و ئایزۆلێشێنی ئەمریکا وەک هەرەگرینگترین دوو وڵاتی جیهان لە ئاستی سیاسی و ئابووری زەنگێکی مەترسیدارن بۆ زۆر پرسی جیهانی و ناوچەیی.

چـون لە راسـتیدا ئەوەی زۆر بـۆتە جێگـای مشـتومڕ ئەمەیە کە سیاسـەتەکانی تراмپ بە نیسـبەت دەرەوەی وڵات چۆنـاوچۆن دەبـێ؟ ترامپێـک کە ئێسـتا کۆنگرەشـی - بە سـێنا و ئەنجـومەنی نـوێنەرانەوە کە کەوتـۆتە دەسـت کۆماریخوازەکانەوە - لە پشتە، شتێک کە لە ساڵی ١٩٢٩وە بێوێنە بووە، چۆن دەتـوانێ ئەم بەڵێنـانەی لە کـاتی هەڵبـژاردندا بە هانـدەرانی دابـوو جێبەجـێ بکـا و لەمـانە گرینگتـر لە ئەگەری جێبەجـێ کردنیـاندا دنیـا بەرەو چ ئاقارێکدا دەڕوا؟

- ئایا رێکەوتننامەی ئەتۆمیی ئێران و و لاتانی رۆژئاوا (ناسراو بە برجام) دەدڕێنێ؟
- ئایا سنوورەکانی دادەخا و دیوارە بەناوبانگەکەی لە نێوان ئەمریکا و مێکزیک سازدەکا؟
- ئایا لە توانایدا دەبێ "Obama care insurance" هەڵوەشێنێ؟
- ئایـا دەتـوانێ لە عەرەبسـتان و وڵاتـانی تـری کەنـداو پـارە بسـتێنێ چـون هێزەکـانی ئەمریکـا پارێزگاریيـان لێدەکەن؟
- ئایا دەتوانێ رێکەوتنە ئابوورییەکانی لەگەڵ هەندێ وڵات وەک کانادا و مێکزیک هەڵبوەشێنێتەوە؟
- ئایا دەتوانێ رێکخراوی World Trade Organization جێبێڵێ؟
- ئایا دەتوانێ خۆ لە پەیمانی ناتۆ بێسێحەب بکا؟
- ئایا دەتوانێ رێکەوتننامەی پاریس سەبارەت بە ئاڵوگۆڕەکانی کەشوهەوا هەڵوەشێنێتەوە؟
و دەیان ئایای تر... دەبێ بە نیگەرانییەوە چاوەڕوان بین بزانین هەواکە دەگۆڕدرێ یان نا؟!

لە ژمارە ٦٩٢ی رۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٢٠ی نۆڤەمبەری ٢٠١٦

یەکگرتنەوە دەبێتە هۆی ساز بوونی گوتارێکی ڕۆژهەڵاتی کە دەتوانێ دواجار خەباتی شاخ و شار لێک گرێ بدا

باسی یەکگرتنەوەی دێمۆکراتەکان لەگەڵ ئەوەیدا کە پرسێکی هەستیارە، هاوکات داخوازیی زۆرینەی خەڵکی کوردستانە و وەک پرسێکی چارەنووس سازی نەتەوەیی دێتە نرخاندن، بەو حاڵەشەوە وەها شرۆڤە دەکرێ لە بەرژوەندیی هیندێک تاک د (لە ئاستی دەسەڵات لە هەر دوو لا) نیە تا ئەو پرۆسەیە بە ئەنجام بگەیەنن.

پرسی یەکگرتنەوە بۆتە ئەمرێکی واقعی سیاسیی نەتەوەیی، ئەگەر ئیرادەیەکی تاک ڕەهەندیی پرش و بڵاو، هۆکارەکانی ئەو لێکدابڕانە بێ، لایەنێکی دیکەی نیشتمانی، هۆکارەکانی پێکەوەبوون شیدەکاتەوە و پێداگری لەسەر دەکا، هەوڵدان بۆ یەکگرتنەوەو نەوەی دێمۆکراتەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کارێکی گونجاوە و هیچ بەرگرێکی تەکنیکی و تەشکیلاتی بە هۆکاری ئەو جیاییە نازاندرێ.

بۆ تیشکخستنە سەر ئەو باسە، ناوەندی ڕۆژی کورد ڕای نووسەر و چالاکی سیاسی "ناسر باباخانی" دەخاتە ڕوو و چەند پرسیارێکی گەڵاڵە کردووە کە بەڕێزیان وڵامیان داوەتەوە.

ڕۆژی کورد: یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان بۆ پێویستە؟

باباخانی: بە باوەڕی من لەتبوونی حیزبی دێموکرات بە گشتی هەم کۆمەڵگا و هەم بژاردەکانی بە تایبەتی تووشی شۆک کرد، کە تا ئێستاش ئەم شۆکە و ئاسەوارەکەی هەر بەردەوامە. هەروەک بۆخۆت دەزانی من هەرگیز ئەندامی حیزبی دێموکرات نەبووم بەڵام ڕەنگە وەبالم بۆ بکێشی کە ئەوکات کە لە ناوخۆش بووم دێموکراتم نەک وەک حیزب، بەڵکوو گەورەتر لە حیزب و وەک ڕێباز سەیر کردووە و تا ئێستاشی لەگەڵدا بێ بۆ بەرژەوەندی ئەم حیزبە درێغیم لە هیچ چەشنێ کارێ نەکردووە.

لەسەر بنەمای ئەم باوەڕە لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی خۆشەویستم نیزیک بە دوو ساڵ لەمەوبەر "کەمپینی یەکی بەفرانبار"مان دامەزراند. بۆیە بەر لەوەی وڵامی پرسیارەکەت بدەمەوە ئەگەر ئیزنم بدەی لە بەرەبەری ساڵوەگەڕی دامەزرانی ئەم کەمپینە بە کورتی هۆکاری دامەزراندنیت بۆ باس بکەم کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی هەبوو بە پرسی یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان و دواجار لەگەڵ وڵامی پرسیارەکەت لێکیان گرێ بدەم:

لە ڕاستیدا بیرۆکەی ساز بوونی کەمپینی یەکی بەفرانبار دەگەڕاوە سەر چەشنێ بۆشایی فکری - ڕێکخراوەیی لە ناوخۆی ڕۆژهەڵات و تاراوگە (مەبەستم هەم باشوورە و هەم ئوروپا و ئەمریکا). واتە بۆشاییەکی بیرۆکەیی لە ڕۆژهەڵاتدا هەبوو کە پێویست بوو پڕ کرێتەوە و پاشان لە قالبێکی ڕێکخراوەییدا پراکتیزە کرێ.

هەر وەک دەزانن ئێمە زۆر جاران لەگەڵ هەندێ دیاردە و پێشهاتە بەرەوڕوو دەبین کە هەندێ جار چاوەڕواننەکراون... ئەم خێراییە دەرفەتی ئەوەت ناداتێ خۆ ڕێکخەی و خۆ تەیار کەی بۆ دژکردەوەیەکی خێرا و بەجێ و زۆرجاران لە کیست دەچێ. ئەم ڕووداوانە سەرجەم پێشهاتە سیاسی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگییەکان و تەنانەت پەیوەندیدار بە ماڤی مرۆڤن کە لە ناوخۆ و لە تاراوگەدا ڕوو دەدەن. هەر بۆیە بوونی ڕێکخراوەیەکی فکری بۆ مۆنیتۆرینگی ڕووداوەکان پێویستە. کەمپین لەو ڕاستایەدا وەک ویژدانێکی ئاگا و بەرپرس هەڵوێستی خۆی نواند بە تایبەتی بۆ پرسی یەکگرتنەوەی ماڵی گەورەی دێموکرات. بەڵام پێم خۆشە ئاماژە بەم خاڵە گرینگەش بکەم کە بەرلەوەی وەک کەمپینێکی ڕێکخراوەیی سەیری کەمپینی یەکی بەفرانبار بکەین دەکرێ بڵێین زیاتر ڕەوتێکی فکری بوو بە تام و بۆنێکی سیاسییەوە.

دیارە حەوجێ بە کوتن ناکا لە ژێر سایەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا چالاکیی سیاسی واتە زیندان و پەت و سێدارە و چالاکییەکانی تریش بە توندی کۆنترۆڵ دەکرێن. هەر بۆیە ناکرێ و ناشبێ زۆرمان چاوەڕوانی لە ناوخۆ هەبێ، هەرچەند با ویژدان سەنگی مەحەک بێ هەندێ کار و چالاکی لە لایەن چالاکڤانانی سیاسی و مەدەنی هاتۆتە ئاراوە کە لە قۆرگی شێردا کراوە... سەبارەت بە دۆخی تاراوگەش بە داخەوە سەرجەم هێز و لایەنە سیاسییەکان لە دۆخێکی پاسیودان و لەهەمبەر کێشەکان نە بایان پێدا هاتووە و نە باران! کە وا بوو لە گەڵ دۆستانی ماندوویینەناسی کەمپین هاتینە سەر ئەم قەناعەتە کە بوونی کەمپەینێک بەم تایبەتمەندییانەوە پێویستییەکی حاشاهەڵنەگرە.

بۆ زانیاریتان هەر چەند کارەکانی کەمپەین تاقمێکی یەکجار سنووردار ڕایدەپەڕاند، بەڵام پرس و مەسڵەحەت و ڕاوێژ و ئیدە وەرگرتن لە چالاکڤانانی ناوخۆ، ئەندام و لایەنگرانی هێزە سیاسییەکان، سیما دیار و ناسراوەکانی سیاسی فەرهەنگی کوردستان، ئێستراتێژی سەرەکیمان بوو و لامان وا بوو ئاوا دەنگمان کاریگەرترە کە بە ئەزموونیش ئەوەمان بۆمان دەرکەوت. هەوڵی کەمپین بۆ یەکخستنەوەی نێو ماڵی دێموکرات بەشی هەرەزۆری لەسەر ویستی خەڵکی ناوخۆ بوو کە خوازیاری ئەوە بوون کە بەردەوام بین بۆ ئەم پرسە و ماندوو نەبین، بەڵام بەداخەوە عەقڵانییەتی خێڵەکی (بەرژەوەندی تاکەکەسی، شارچێتی، گەڕەکچێتی، خزمخزمێن و...) تا ئێستاش بە سەر عەقڵانییەتی ڕەخنەگرانەدا زاڵە و ئیزنی ئەم کارە نادا و جارێ زەحمەتە دێموکراتەکان یەکبگرنەوە.

لە دوو جودا بوونەوەی ساڵانی ١٩٨٠ و ١٩٨٨دا زۆرینەی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەکرێ بڵێین بە جۆرێ قەناعەتییان بەم دابڕانانە هێنابوو... بەڵام لە دوایین دابڕاندا خەڵک ئێستاشی لەگەڵدا بێ نە سەلماندی و نە پێمل بوو بەم لێکترازانە. هەر بۆیە خەڵک تا ڕادەیەک ڕووی لە حیزب وەرگەڕاند و لە دێموکراتەکان تۆرا. ئەگەر لە دوو جیابوونەوەکەی پێشوودا بە هۆی بوونی ڕێبەرێکی کاریزما وەک دوکتور قاسملوو لەگەڵ باڵی سەرەکی، کۆمەڵانی خەڵکی لەگەڵ خۆی هێشتەوە، ئەوا جاری سێهەم بۆشایی کاریزمایەک بە سانایی هەستی پێدەکرا. هەر بۆیە هیچ لایەک نەیتوانی زۆربەی هەرەزۆری خەڵکی لەگەڵ بێ، ئەمە لە کاتێکدایە کە دابڕانی ساڵانی ١٩٨٠ و ١٩٨٨ سەردەمێک بوو کە حیزبی دیموکرات وەک سەرەکیترین حیزبی کوردی لە ڕۆژهەڵات کوانووی شۆرش بوو، حزووری لە ناو کۆمەڵانی خەڵکدا بەرچاو بوو، هێزی پێشمەرگە لە شار دانەبڕابوو، جیلەکانی ئەوان سەردەمان بە تەواوی گۆشکراوی بیرو باوەڕێکی نەتەوەیی بوون و... بەڵام ئێستا ئەم فاکتۆرانە هەر نەماون یان زۆر کاڵ بوونەتەوە هەر بۆیە ناکرێ بە پێوەری ئەو کات بڕوانینە ئەمڕۆ. خۆ ئەگەر یەکەم دابڕان سێبەری خەستی ئایدۆلۆژیکی پێوە دیار بوو و لە دووهەم دابڕاندا سێبەری ئەم جیاوازییانە کاڵتر بۆوە... بەڵام لە لێکترازانی سێهەمدا هیچ گرفتێکی سیاسی ئەوتۆ لە گۆڕێدا نەبوو!!! دەکرێ بڵێین ئەوەی کە بوو بە هۆکاری دابڕانی دوایی بەر لەهەموو شتێک کەلک وەرنەگرتن لە میکانیزمە دێموکراتیکییەکان بوو بۆ چارەسەری گرفتە سەلیقەیییەکان!

ڕۆژی کورد: زۆر باشە با پرسیارەکە ئاوا بنینەگۆڕێ: ئەم هەمووە پێداگرییە بۆ یەکگرتنەوە چییە؟ باشە بە یەکگرتنەوەی ئەم دوو باڵە چ ڕووی دەدا؟

باباخانی: هەموو لایەک دەزانین کە دۆخی ڕۆژهەڵات لەچاو باشوور و باکوور و ڕۆژئاوا چەندە کارەساتبارە، لە یەکەم ڕۆژی وەستانی قرمەی چەکی پێشمەرگە گوتاری ڕۆژهەڵات بوو بە پاشکۆی گوتاری باکوور و گوتاری باشوور، کە بە کردەوە دیتمان ئەم دوو گوتارە ناتوانن لەگەڵ بارودۆخی ڕۆژهەڵات خۆ بگونجێنن. من وەک خۆم سێ ساڵ لەوەپێش بە وتار و نووسراوە باسم لە "گوتاری حزوور" کردووە و ئەم دەستەواژەیەم هێناوەتە ناو گوتاری سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تەنانەت ڕێک ئەم دەستەواژەیەم دەکارکردووە: "سووکەئاوڕێک بۆ سەر قەندیل". چون لە ڕاستیدا زیاتر لە دوو دەیە چاوەڕوانی و دەستەوەستانی ئاکامەکەی هەنووکە بۆتە هیچ! جا سەیرەکە لەوەدایە هەندێ تاقم و لایەن دیسان چاوەڕێی ئەوەن بە هاتنی سەرکاری دۆناڵد ترامپ کوردستان ڕزگاری بێ!!!

من پێموایە یەکگرتنەوەی مەنتقی لە سەر بنەمایەکی خەسارناسانەی ئەم دوو باڵە بە پێی قورسایی سیاسییان لە ناوخۆی وڵات و لە لای هێزە سیاسییەکانی تر، دواجار بەرەیەکی یەکگرتوو لەگەڵ حیزبەکانی تری ڕۆژهەڵات ساز دەکا و باری ڕەوانی ئەم یەکگرتنەوە دەبێتە شۆکێکی بەهێز بۆ کۆمەڵگای مەدەنی بۆ چالاکییەکی زیاتر و بەربڵاوتر، کە وا بوو ئێمە لامان وایە یەکگرتنەوە دەبێتە هۆی ساز بوونی گوتارێکی ڕۆژهەڵاتی کە دەتوانێ

دواجار خەباتی شاخ و شار لێک گرێ بدا. ئێستا کە قسە هاتە سەر لێکگرێدانی خەباتی شاخ و شار ئیزن بفەرموو با ئەم ڕاستییەت لە لا بدرکێنم ئەم دەستەواژەیە بەرهەمی بیری ڕۆشنبیرانی ناوخۆ بوو لانیکەم چەند ساڵ لەوەپێش کە پێیان وابوو بۆ نوێژەنکرندەوەی گوتاری ڕۆژهەڵات ئەم کارە پێویستە و هەر وەک دەزانی یەکەم جار لە بەرگی ٦ی بیرەوەرییەکانی ڕەوانشاد کەریمی حیسامی (١٩٧٩)دا دەستەواژەی "خەباتی شاخ و شار" هاتووە. مامۆستا حیسامی باس لەوە دەکا کە لە خەرمانانی ١٩٧٩ کاتێ کە ڕژێمی کۆماری ئیسلامی بەهێزێکی زەبەلاح و چەکی قورسەوە لە دەروازەکانی شاری مەهاباد بوو بە تەمای گرتنی ئەو شارە، بەرپرسانی حیزبی دێموکرات لەگەڵ خەڵکی مەهاباد کۆدەبنەوە تا بڕیارێک سەبارەت بە دۆخەکە دەربکەن. بۆچوونەکان جیاواز دەبن بەڵام شەهید مامۆستا مەلا کەریم شاریکەندی دەڵێ: "موبارزە شکڵی زۆرن، شەڕ تاقە شکڵی خەبات نییە. من لام باشە ڕێگاکان ئازاد بکەین. ئەگەر بوو بە شەڕ، با لە چیاکان شەڕ بکەین. حیزب (دێموکرات) تێلگرافێک بۆ خومەینی بنێرێ و بڵێ بۆ حوسنی نییەت ڕێگا چۆڵ دەکەین با لەشکر بێتەوە پادگان. ئەگەر پاسدار و ئەرتەش دەسدرێژیان بۆ سەر خەڵک کرد ئەوودەم شەڕ دەکەین با هێزی چەکداری پێشمەرگە بچنە چیا (شاخ) و ببنە پشتیوانی ئێمە لە شار. ئەو دەم ئەوانیش ناوێرن دەست لە شار بدەن." هەرچەند ئەم باسە زۆر هەڵدەگرێ بەڵام بە کورتی بۆ وڵامی پرسیارەکەی جەنابت دەبێ بڵێم یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان هاوکێشە سیاسییەکان لە کوردستان دەگۆڕێ.

ڕۆژی کورد: تا ئێستا هەوڵێکی زۆر بۆ یەکگرتنەوە لە ئارادا بووە بەڵام سەری نەگرتووە، هۆکارەکانی ئەو یەکنەبوونەوە بە ڕای ئێوە چین؟

باباخانی: وەک لە زۆر شوێن باسم کردووە ئەم پرسیارە شابەیتی غەزەلی باسەکەمانە! ئیزن بدە بۆ وڵامی ئەم پرسیارە پشت بە هەندێ باسی تیۆریک ببەستین. ئەوەی ڕاستی بێ هەندێ لە ئەندامانی سەرکردایەتی حیزبی دێموکرات تووشی جۆرێ ئۆستوورەی چوارچێوەیی بوون. پۆپێر دەڵێ من ماوەی پەنجا ساڵە لەگەڵ مارکسیستەکان، فرۆیدیستەکان و... کە خاوەنی "ئۆستورە چوارچێوە"ن ناسیاویم هەیە، هیچ کام لەوان سەبارەت بە ڕوانگەی خۆیان لەمەڕ جیهان و دیاردەکان هەرگیز تووشی شک و دڕدۆنگی نابن و هەر چەشنە دەلیلێکی بە دژی ئەم چوارچێوەی پێوەی گرێدراون وەها شرۆڤە و تەفسیر دەکەن کە لەگەڵ چوارچێوەی ئەوان هاوئاهەنگ بێ. پۆپێر پێداگری لە سەر ئەمە دەکات کە ئەو کەس و لایەنانەی لە ناو فەرهەنگەکان و سوننەتەکان و چوارچێوە جۆراوجۆرەکاندان ئەگەر لە سەر بنەمای ڕاسپاردەیەکی تایبەتی وەک مێتۆدێکی تایبەت حەولی گفتوگۆ لەگەڵ دیتران بدەن لە ڕەوتی دانوستانەکاندا تێدەگەن کە لێکتێگەیشتنێکی ئەوتۆیان بۆ مسۆگەر نابێ کە وا بوو یەکەم گرفتی فکری بوونی ئەم ئۆستوورە چوارچێوەییە کە دەبێ لێی دەرباز بن.

پێم خۆشە لێرەدا ئاماژە بە دەستەواژەیەکی جین شارپ، ئیستراتێژیست و گەورە بیردۆزی خەباتی بێتوندوتیژی

بکەم واتە ئەتۆمیزاسیۆن. شارپ دەڵێ ئەم خەڵکانەی کە بە هۆی گوشاری دەسەڵات توانایی هاریکارییەکی ئەوتۆیان نییە بۆ مەبەستێکی هاوبەش لە ڕاستیدا لەتوپەت کراون ڕێک وەک شکاندنی مادە بۆ پاژە پێکهێنەرەکان واتە ئەتۆم. ئێستا خوازیارانی یەکگرتنەوە لە هەر دوو باڵدا یەکجار زۆرترن لەوانەی دژی یەکگرتنن بەڵام دەکرێ بڵێین ئەتۆمیزە کراون، کە وا بوو دووەم گرفت ئەم ئەتۆمیزاسیۆنەی ناو هەر دوو باڵە، لە بەدەنەوە بگرە تا سەرکردایەتی، هەر بۆیە دەبێ هاوئاهەنگییەک لەناوخۆیاندا ساز دەن تا ببنە جەرەیانێکی شوێندانەر لە ناو باڵەکانی خۆیاندا و دواجار پەیوەندییەکی ئۆرگانیک لەگەڵ باڵەکەی تر.

کەواتە لە باری فکرییەوە بوونی ئەم دوو خاڵەی ئاماژەم پێکرد بەداخەوە هەنگاوەکانی بەرەوە یەکگرتنەوەیان شل کردووە بۆیە بۆ چارەسەری ئەم گرفتە نەزەرییانە بە باوەڕی من بۆ ئەوەی یەکگرتنەوەکە بە مەرەدی یەکگرتنەوەکانی پێشوو نەچێ دەبێ ئیزنی ڕەخنەگرتن تەنانەت دەربڕینی ڕای دژواریش هەبێ - بە مانای دژایەتی لەگەڵ یەکگرتنەوە - با بزانین ئەم ڕوانینە چی پێیە بۆ کوتن! کە وا بوو لە هەر سێ قۆناغی بەر لە یەکگرتنەوە، کاتی دانوستانەکان و لەمانەش گرینگتر و چارەنووسسازتر قۆناغی پاش یەکگرتنەوە، دەبێ هەر هەموو کەس بتوانێ لە کەشوهەوایەکی دێموکراتیکدا قسان بکا تا ئەم مژارە بە تەواوی خەسارناسی و تاوتوێ بکرێ.

هەرچەند سیگنالەکان هەندێ جار لە کزی دەدەن بەڵام بە گشتی ئەم ئیرادەیە بەهێزە (چون ویستی خەڵکە) و دیارە نکۆڵی لەوە ناکەم لە ناو بەدەنە و تەنانەت لە ئاستی ڕێبەرایەتیدا هەن کەسانێک کە بە دژی ئەم پرۆسەیەن کە زۆرم بە لاوە ئاساییە. دیارە تێبینی هەندێ کەس لە سەربنەمای نیگەرانی دوارۆژ لە جێی خۆیدایە کە دەڵێن نابێ بە پێی ئەزموونە تالەکانی ڕابردوو، یەکگرتنەوەیەکی ڕووکەشیانە و ڕوالەتی بێ و دەبێ بە وردبینییەوە و لە سەر بنەمای خەسارناسی ڕابردوو بێ، بۆ ئەوەی بەر بە لێکترازانێکی تر بگیرێ ئەمە ڕوانینێکی دروستە، بەڵام ئەم تاقمە سنووردارەی تر دەزانن کە لە حیزبێکی یەکگرتوودا جێگایەکی ئەوتۆ بۆ ئەوان نییە، ئەوان ژانی کورسی گرتوونی! بەڵام هەوەک پێشتر باسم کرد پرسی یەکگرتنەوە بۆتە بایخێکی سیاسی کۆمەڵایەتی، کەس ناتوانێ بە دژی بوەستێ، بەڵام ئەوە بەم مانا نایە کە کەس ڕەخنەی نەبێ و نەوێرێ دەنگ هەڵبڕێ، ڕێک بە پێچەوانە دەبێ خەسارەکان بە باشی دەسنیشان کرێن، گرفتەکان تاوتوێ کرێن تا چی تر شاهیدی لێکترازانێکی تر نەبین.

لە پەیوەندی لەگەڵ پرسی یەکگرتنەوەی دوو باڵی حیزبی دێموکراتدا، پرسەکە زۆر زۆر هەستیارترە... کۆمەڵێ گرفتی لەمێژینە و چەند ساڵە هەیە کە بە داخەوە تێکەڵ بە ڕق و قین و بوغزێکی شاراوە و نەشاراوە و لە هەمان کاتیشدا تاکەکەسی بووە، هەر بۆیە ئاساییە کە لە هەندێ کاتدا ئەم گەرموگوڕییە لە کزی بدا، بەڵام

دەبینی لە کاتێکی تردا، بە هۆی زرووفێکی زەمانییەوە یان بۆنەیەکی تایبەتییەوە تێیهەڵدێنییەوە.

ڕۆژی کورد: دەور و ڕۆڵی دنیای مەجازی و سوسیال میدیا چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

باباخانی: بەهەرحاڵ نابێ ئەمە لە بیر بکەین کە دنیای مەجازیش، بەشێکە لە ژیانی واقێعی و ئاسایی هەموومان، مەگە جگە لەوەیە کە جەنابت و من لە چوارچێوەی دنیایەکی مەجازیدا (وەک کەرەسەیەک) بە یەکەوە دەدوێین و لە هەمان کاتیشدا ئەمری واقێعین. کە وا بوو ئەم باسوخواسانەی لە دنیای مەجازیدا دێنە گۆڕێ هەڵقوڵاوی واقعییەتەکانی کۆمەڵگەی خۆمانن، تەنانەت من بە ئەرێنی وەسفی دەکەم – هەرچەند ڕەنگە هەندێ جاریش بەداخەوە، بەتایبەتی ئەم دواییانە سنووری ئەخلاقییاتیان بەزاندووە – ئەزموونە کارەساتبارەکانی ڕابردوو چ کاتی لێدابڕانەکانی حیزبی دێموکرات، چ شەڕی براکوژی ئاگر و خوێنی ڕشتنی تێدابوو، ئێمە لەو قۆناغە ڕزگار بووین، دواتر پێکهەڵپڕژانی فیزیکیمان بە چەکی سارد بینی، لەم قۆناغیش قوتار بووین... ئێستا لەم دنیای مەجازی و فەیسبووکەدا بە زمانی تانەوتەشەر بەرەوڕووی یەکتر بووینەوە... باش تۆ وەباڵم بۆ ناکێشی کە لەوسایەڕا هاتووینە ئەو پایەیە کارێکی گەورەیە؟ من دڵنیام ئەم قۆناغەش تێپەڕ دەکەین و دەگەینە قۆناغی دیالۆگ هەرچەند ناهومێدییەک باڵی بەسەر ئەم فەزایەدا کێشاوە بەتایبەتی لە دوای دەست لە کارکێشانەوەی بەڕێز کاک خالید عەزیزی کە بەپێچەوانەی قسە و قسەڵۆکەکان، زیاترین حەولی سادقانەی دا بۆ یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان.

ڕەنگە جەنابیشت لە من ئاگادارتر بی ڕادەی ئەم کەسانەش کە لەم دنیا مەجازییەدا ئاقاری باسەکە بەرەو فەزایەکی پڕ لە ڕق و دەمارگرژی دەبەن زۆر کەمن، هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە سەر تەعبیرە ئەرەستوویی‌یەکەی کە دەڵێ: توندوتیژی و دەمارگرژی بەرهەمی نەزانی و قەبووڵ نەکردنی "ئەوی تر"ە . لە لایەکی ترەوە بەش بە حاڵی خۆم پێموایە هەندێ لەم قسە و قسەڵۆکانە بەرهەمی زیاتر لە ٣٠ ساڵ کێشە و ڕکابەرایەتی شەخسی نێوان چەند کەسێکە کە تەشەنە دەکاتە نێو لایەنگرە دەمارگرژەکانیان کە وەک دەروێشی جەزمبوو زیکری شێخەکانیان دەکەن... قەی ناکا با ئەم ڕق و بوغز و قین هەڵڕێژرێ... ئێستا جەنگەیەتی... بە گشتی پێموایە ئەمە شەپۆلێکی تێژتێپەڕو هەیەجانییە کە جێمان دێڵێ و ئەم تاقمە زۆر لەوە سنووردارترن کە بە سازکردنی ئاڵۆزی و پەشێوی لەم دنیا مەجازییەدا بتوانن دەورێکی نەرێنی لە سەر کۆی پرۆسەی یەکگرتنەوە دابنێن، کەشوهەوای زاڵ بەسەر ئەم تاقمە سنووردارەدا عەقڵانییەتێکی گاڵتەجارییە کە لە ئاستنزمی سیاسی موتوربە کراوە. بۆیە لە درێژخایەندا دەکەونە پەراوێزەوە و ناتوانن ببنە لەمپەر.

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕۆژی کورد - ڕێکەوتی: ٩ی دێسەمبەری ٢٠١٦

بابەتەکانی: ساڵی ٢٠١٧

خولانەوە لە بازنەی هەڵبژاردنەکاندا

١

دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بە پاڵپشتیی ئەو ڕێکخراوانەی ڕاستەوخۆ سەر بە ڕێبەری ئەو وڵاتەن، لە هەرسێ قۆناغی هەڵبژاردن: واتە بەر لە هەڵبژاردن، کاتی هەڵبژاردن و دوای هەڵبژاردن، بە دەستێوەردان لە سەرجەم قۆناغەکاندا، بە جۆرێ پرۆسەی هەڵبژاردنەکان موهەندیسی دەکا. دیارە پێشتر لە دوو قۆناغی یەکەم و دووەمدا بە کەیفی خۆیان بە فیلتەرینگی دەزگا ئەمنییەکان، وەفدی چاودێریی شار و پارێزگاکان، شوورای نیگەهبان (ئەنجوومەنی چاودێری) و... کاندیداکانیان قەڵتوبڕ دەکرد، بەڵام ئەوەی لە پاش دوایین هەڵبژاردنەکانی ئەمجارەیان ڕووی دا، دەریدەخات کە قۆناغی سێهەمیش، واتە قۆناغی دوای هەڵبژاردنیش بە تەواوی قۆرخ کراوە.

بۆ وێنە پۆستی سەرۆکی ئەنجوومەنی شارەزایانی ڕێبەری دەدرێتە کەسێ کە لە هەڵبژاردنەکانی تاران دوایین دەنگی هێناوە، کەچی دەبێتە سەرۆکی ئەم ئەنجوومەنە! یان سەرۆکی پارلەمانی کۆماری ئیسلامی لە شارێکی وەک قوم بە کەمتر لە دووسەد هەزار دەنگ ئەم پۆستە وەردەگرێ، کەچی نوێنەر هەیە لە شاری تاران دە قاتی سەرۆکی پارلەمان دەنگی هێناوە! یان لە گەورەشارێکی وەک ئیسفەهان خانمێکی سەر بە باڵی ریفۆرمخوازان سەرەڕای هێنانی دەنگی پێویست ئیزنی چوونە پارلەمانی پێنادرێ و ڕەدی سەلاحییەت دەکرێتەوە! ئەمانە مشتێ لە هەشتێن تا بۆمان دەرکەوێ کە ئیتر ئەم قۆناغەش بە مەرەدی قۆناغەکانی پێش خۆی چووە.

٢

لە لایەکی دیکەوە هەڕەشە و گوڕەشەکانی سەرکۆماری تازەی ئەمریکا - بەدەر لەوەی تا کوێ دەگاتە ئاستی کردەوەیی - باوکی ڕووحیی ڕیفۆرمخوازەکانی ئێران دێنێتە سەر خەت و لەبەر بەرژەوەندیی کۆماری ئیسلامی داوای

"ئاشتی نەتەوەیی" دەکا، هەرچەند لە روانگەی خاتەمییەوە ئاشتی نەتەوەیی نەک بەشداریی نەتەوە جیاوازەکانی ئێرانە لە دەسەلاتی سیاسیدا (بە شێوەیەکی پێکهاتەیی)، بەڵکوو گەڕانەوەی باڵێکی پەراوێزخراوە بە ناوی ئیسلاحات بۆ لۆسەی دەسەلات! کەچی سەرەڕای ئەوەش، ڕێبەری ئێران بە توندی وەلامی خاتەمی دەداتەوە و ئەم پێشنیارە ڕەت دەکاتەوە، ئەمە بەو مانایە دێ ڕێبەری کۆماری ئیسلامی کە دەمێک ساڵە لە سەنگەری توندئاژۆکاندایە، ئامادە نییە بە هیچ کلۆجێک دۆخێکی وەها سازبێ کە بچووکترین هیوای چاکسازی (تەنانەت لە ڕوانگەی باڵی ڕیفۆرمخوازەکانیشەوە) بێتەدی و لە هەمان کاتیشدا وەک لە سەرەتادا باسم کرد، ئیتر ئیزن نادەن بەناو هەڵبژاردنەکانیش بە شێوەیەکی دادوەرانە بەڕێوەبچن.

٣

تەنیا مەبەستی هێزی پاوانخوازی کۆماری ئیسلامی بە سەرکردایەتی ڕێبەری ئەو ولاتە، بەشداریکردنی گۆترەیی خەڵکە بۆ شەرعییەتدان بە سیستم و سەلماندنی مەشرووعییەتی خۆی بۆ دەرەوەی سنوورەکانی ولات، ئەمە ڕێک ئەو شتەیە کە لە سیستمە تۆتالیتێرەکاندا بەدی دەکرێ. هانا ئارێنت لەم بارەدا باس لە چەمکێک دەکا بە ناوی: "بەشداریی سیاسی پێکهاتەیی". ئارێنت پێیوایە بەشداریی سیاسی ئەرێنی واتە پرۆسەی دەنگدان لە هەڵبژاردنەکاندا دەبێ بە شێوەیەکی پێکهاتەیی لە قاڵبی حیزب و لایەنی سیاسیدا بێ تا بەر بە دیکتاتۆرییەت بگرێ، بە واتایەکی تر ئارێنت دەیەوێ بڵێ سیستمی تۆتالیتێر لە هەمان کاتدا کە بە توندی بەر بە بەشداریی سیاسی پێکهاتەیی دەگرێ، دەیەوێ ئاستی بەشداریی سیاسی ناپێکهاتەیی بەرێتە سەر، تەنانەت ئەگەر بە میکانیزمگەلێکی پۆپۆلیستی، پڕوپاگەندەیی و فرتوفێڵیش بێ و دواجار بە زەبری زۆری و تۆقاندن! بۆیە مادام پرۆسەی هەڵبژاردن لە ئێران لەسەر بنەمای بەشداریی سیاسی بەشێوەی پێکهاتەیی نییە و بۆ وێنە خەڵک لە کوردستان نایەنە قاڵبی پێکهاتە و حیزبەوە و ڕەخنەکانیان ئاراستەی دەسەلاتی سیاسی و حوکمڕانی ناکەن، هیچ لە دۆخەکە ناگۆڕدرێ.

٤

جگە لەم گرفتە پێکهاتەییەی باسم کرد، لە راستیدا گرفتێکی جەوهەریش لەگۆڕێدایە، ئەویش ئەوەیە کە ئەگەرچی هەڵبژاردن وەک هێمای سەرەکیی دێموکراسییە، بەلام لە نەبوونی ئازادیدا دەبێتە ئامرازێک بە دەستی دیکتاتۆرەوە بۆ سەپاندنی خۆی. خۆ کەم نین ئەو حکوومەتە دیکتاتۆرانەی کە تێیاندا پرۆسەی هەڵبژاردن بەڕێوە دەچێ، بەلام دواجار ئەوە ویست و خواستی دیکتاتۆرە دێتە دی. ئەگەرچی دەنگدان وەک ماف بۆ شارۆمەندی ولات دیاریکراوە تا بە دەنگی خۆی بەربژێرێک بۆخۆی هەڵبژێرێ، بەلام سیستم کە باوەڕی بە ئازادی نەبێ، دواجار بەربەستە بۆ سازبوونی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان، واتە ئەوە هێژمۆنی سیستمە کە بە زەوتی ئازادی، دۆخی ئاماڵ

دیموکراسییەکی سەقەت لە پرۆسەیەکی وەک هەڵبژاردندا بەرەو نزمترین ئاستی خۆی دەبات، ئەو وتە مەشهووره کە دیمۆکراسی سەقەت ئەو باڵندەیەیە لە ڕکەی خۆی هاتۆتەدەر، بەڵام باڵەکانی کراون، واتە ئازادیی لێ زەوت کراوە، ڕێک گوزارە لە دۆخی ئەمڕۆی ئێران دەکات. ڕەنگە ئەم ئانالیز - ڕاپۆرتەی خوارەوە یارمەتیدەری باسەکەمان بێ:

ئانالیز - راپۆرتەکەی ساڵی ٢٠١٦ی ماڵی ئازادی (Freedom House) ئاماژە بەمە دەکا لە کۆی ١٩٥ وڵاتی دنیا، ٨٦ وڵات ئازاد و سەربەستن ((Free، ٥٩ وڵات تا رادەیەک ئازادن (Partly Free) و ٥٠ وڵاتیش سەربەست نین (Not Free).

لەم راپۆرتەدا کۆماری ئیسلامیی ئێران دێتە خانەی ئەم وڵاتانەی کە ئازاد و سەربەست نین. ئەم داتایانە بەم مانایە دێن کە ئەگەر تەنانەت لە وڵاتێکی وەک ئێران پرۆسەیەکی وەک هەڵبژاردنیش بەڕێوەبچێ، لەبەر نەبوونی ڕەوتێکی دیمۆکراتیزە و ئازادیی سیاسی، هیچ ئەنجامێکی ئەرێنی بۆ کۆمەڵگای لێناکەوێتەوە. هەربۆیە سیستم بەگشتی و لە سەروویەوە لۆسەی دەسەڵات واتە ڕێبەری کۆماری ئیسلامی، بەردەوام خەریکی سڕینەوەی چەمکی ئازادیی سیاسییە لە کۆمەڵگادا. ئەگەر هانا ئارێنت گوتەنی سیاسەت مەزهەر و هێمای ئازادییە، کەوابوو سەیر نییە، دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بەردەوام بە دژی ئەم بیرۆکەیە بوەستێ.

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ١٧ی مارچی ٢٠١٧

«کوردستان»، ڕۆژنامەیەک بۆ هەموو وەرزەکان!

(بە بۆنەی دەرچوونی ٥٧٠٠ەمین ژمارەی کوردستان)

ناوی ڕۆژنامەکە واتە «کوردستان» جگە لەوەی کە ئاماژە بە جوغرافیایەکی سیاسییە و دیاری کردنی چوارچێوەیەکی سنوورییە بۆ شوێنێکی تایبەت، لە هەمان کاتیشدا مۆرکێکی ناسنامەییشی پێوەدیارە. واتە لە پشت ڕواڵەتی ئەم ناوە جیهانبینییەکی تایبەتی خۆی حەشارداوە و ئەوانەی ئەم ناوەیان بۆ ئۆرگانی ڕەسمی حیزبی دیموکراتی کوردستان وەک دامەزرێنەری کۆماری کوردستان هەڵبژاردووە، هەم ئاگایان لە ڕابردوو بووە و هەم چاویان بڕیوەتە داهاتوو و هەم بە دروستی درکی دۆخی هەنووکەییشیان کردوە.

کە دەڵێم ڕابردوو مەبەستم ئەوەیە ئاگاهیان هەبووە کە یەکەم ڕۆژنامەی کوردی لە سەر دەستی کوڕانی بەدرخان بە ناوی کوردستان بڵاو بوەتەوە و تەنانەت لەباری دیزاین (هەرچەند زۆر ساکارە) بە تایبەتی لاپەڕەی یەکیان، فۆرمەتەکەیان زۆر لێکدەچێ. سەرەڕای ئەوەی مەودایەکی نیزیک بە نیو سەدە جیاوازی تەمەنیان هەیە - ڕۆژنامەی کوردستانی بەدرخانییەکان ساڵی ١٨٩٨ و کوردستانی سەردەمی کۆمار ١٩٤٦ - بەڵام خاڵی هاوبەشی هەردووکیان ناوەکەیە کە بێگومان مەبەستێکی سیاسی لە پشت بووە. واتە ئەم جۆرە ناو لێنانە ڕەنگدانەوەی جۆرێک خەون و خولیای گەلی کوردی پێوە دیارە و پێداگرییە لە سەر بوون و هۆوییەتی کوردستان و کورد و بەخشینەوەی سەرلەنوێی پێناسەیەکی کوردی بە نەتەوەی کورد. دەکرێ بڵێین هەر دوو ڕۆژنامەی کوردستان بەر لەوەی دەوری تایبەتی خۆیان - بە مانا ئەمڕۆیی‌یەکەی - واتە ڕاگەیاندن، ئانالیز، هەواڵ و... بگێڕن، زۆرتر حەولی سەلماندنی پێناسەیەکی نەتەوەییان داوە.

خاڵێکی‌تر کە بە باوەڕی من دەبێ گرینگی پێبدەین ئەوەیە کە زۆربەی هەرەزۆری ژیانی ئەم ڕۆژنامەیە لە تاراوگە بووە جگە لە قۆناغی سەردەمی لە دایکبوونی لە شاری مەهاباد و قۆناغێکی کورت دوای ڕووخانی دەسەڵاتی پاشایەتی. بە پێی ئەوەی کە تاراوگەش ژینگەیەکی سیاسی تایبەت بە خۆی هەیە و دەرکەوتەکانی لەسەر مرۆڤی کورد زۆر تایبەتتر بووە، بۆیە کوردستان هەم لەباری ناوەرۆکەوە هەم لەباری بەردەوامی بڕێک ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێ کە هەندێ جیاوازە لەگەڵ ژینگەی سەرەکی خۆی.

با ئەوەش لەبیر نەکەین ڕۆژنامەی کوردستان ئەزموونێکی کەموێنەی وەک نیشتیمان ئۆرگانی «ژێ.کاف»ی وەک

ڕابردووی خۆی لەپشت بوو هەرچەند ١٠ ژمارە زیاتری لێ بڵاونەبووەوە. بەڵام ئەوانەی ئەندامی کارا و چالاکی ژێ.کاف بوون و لە نیشتیماندا بابەت و وتاریان بڵاو دەکردەوە، دواتر خۆیان لە کوردستاندا دیتەوە.

***

دەرچوونی ٧٠٠ ژمارە لە ڕۆژنامەی کوردستان زمانحاڵی حیزبی دیموکرات دەکرێ وەک ڕووداوێکی گرینگی مێژوویی لە ڕوانگەی ڕۆژنامەگەرییەوە سەیر بکرێ. ڕۆژنامەیەک کە لەگەڵ دامەزرانی کۆماری کوردستان لە مەهاباد لە دایک بوو و پاش هەرەسی کۆمار، سەرەڕای دۆخێکی سەخت و دژوار لە شاخ و تاراوگە و هەندەران درێژەی بە ژیانی خۆی دا.

ئەگەر بە شێوەیەکی زۆر خێرا و سەرپێیی بمەوێ لەسەر داتا بدوێم دەبێ ئاماژە بەم خاڵە بکەم کە لە ماوەی نیزیک بە ٧١ ساڵ و دوو مانگ لە دەرچوونی یەکەم ژمارەی کوردستان لە بەفرانباری ١٣٢٤ (ژانوییەی ١٩٤٦) نیزیک بە ٢٦٠٠٠ ڕۆژ تێدەپەڕێ، بێتوو ئەم ٧٠٠ ژمارەی دەورەی دووهەمی کوردستان و ١١٣ ژمارەی دەوری یەکەم بەسەر ئەم ڕۆژانەدا دابەش بکەین دەتوانین بڵێین هەر ٣٢ ڕۆژ یەک ژمارە، کە ئەگەر وەک شێوەی دەرچوونی ئەوڕۆیی بڵاڤۆکەکان چاوی لێبکەین دەکرێ بڵێین مانگێ جارێک کوردستان دەرچووە، کە ئەمە وەک خاڵێکی ئەرێنی و جێگەی سرنج دەبێ لێکبدرێتەوە. بە واتایەکی تر لەباری زەمانییەوە کوردستان لە ماوەی تەمەنی خۆیدا بە شێوەیەکی بەردەوام حزووری مەتنی هەبووە بە هەموو هەڵکشان و داکشانەکانییەوە و وەک دەق، لە کۆمەڵگا بەگشتی و بەتایبەتی لە بژاردەکان دانەبڕاوە.

خاڵێکی گرینگتری کە دەبێ ئاماژەی پێبکەین ئەوەیە کە ئاستی هەر ڕۆژنامەیەک بە ئاستی توانایی و لێوەشاوەیی نووسەران و ستافی ڕۆژنامەکە هەڵدەسەنگێندرێ، بۆیە من لام وایە ئەم ڕۆژنامەیە هەرگیز بە مانا ژورنالیستییەکەی دانەبەزی، دیارە ڕەنگە تووشی نزمی هاتبێ، کز و لاواز بووبێ بەڵام بە پێی سەردەمی دەرچوون و چاپ و بڵاوبوونەوەی دەکرێ بڵێین جێگەی سەرنج بووە. بۆ وێنە سەیری هەندێ لەم ناوانە بکە کە لە ڕۆژنامەی کوردستاندا وەک وەچەی یەکەم بابەتیان تێدا بڵاو کردۆتەوە: نەمر سەیید محەممەد حەمیدی (سەرنووسەری ڕۆژنامەی کوردستان)، مامۆستا هەژار، مامۆستا هێمن، مامۆستا زەبیحی، مامۆستا حەسەن قزڵجی، نەمر عەتری گلۆڵانی، نەمر محەممەد (دڵشاد) ڕەسووڵی و... ئەوەی کە لە قۆناغی وەچەی یەکەم بۆمان دەردەکەوێ ئەوەیە کە لە قۆناغەدا بەردەوام هەندێ سیمای ئەدەبی (وەک شاعیر و چیرۆکنووس و فەرهەنگنووس و...) ئەرکی نووسین و ڕاپەڕاندنی ڕۆژنامەکەیان لەئەستۆ بووە، واتە لەم قۆناغەدا ئەدەب و سیاسەت و ڕۆژنامەگەری وەها تێکەڵ بە یەک دەبن کە دواتر دەبێتە میراتێک بۆ جیلی ئێستا و تەنانەت دەکرێ وەک پرۆسەیەک لێکدانەوەمان بۆی هەبێ!

وەچەی دووەم ڕەهەندە سیاسییەکانی تۆخترە، هەرچەند شارەزایی‌یەکی تەواویان بە سەر ئەدەبیاتدا هەیە، بەڵام ئەم وەچەیە بە پێی ئەوەی کە بەرپرسیاریەتی گەورەی حیزبییان دەکەوێتە ئەستۆ بۆ وێنە پۆستی سکرتێری گشتیی حیزبی دیموکرات، تای تەرازووەکەیان بۆ لای سیاسەت خواردەبێتەوە، بەرچاوترینی ئەم ناوانە لەم قۆناغەدا بریتین لە: شەهید دوکتور قاسملوو، شەهید دوکتور شەرەفکەندی، نەمر کاک کەریم حیسامی، نەمر کاک فەتاح کاویان، مامۆستا عەبدوڵلا حەسەنزادە و... بە پێی ئەوەی لەم دوو وەچەیەی باسم لێوەکرد، شیعر و ئەدەب بە بەژنیان دوورابوو، زمان و ڕێزمانی ڕۆژنامەکە بە تایبەتی لەسەردەمی ئەواندا ڕێکوپێکتر و وردتر بوو، تەنانەت لەچاو زۆربەی ئەو بڵاڤۆکانەی بۆ وێنە لە باشوور دەردەچن و دەسەڵاتی سیاسی و ئابووری پاڵپشتیانە ئێستاشی لەگەڵدابێ زمانەکە خۆماڵیتر و ڕەسەنتر و کەمهەڵەترە، کەوابوو دەکرێ بڵێین کوردستان بە جۆرێ پارێزەری زمانەکەش بووە!

وەچەی سێهەم کە جیلی ئەمڕۆن، ئەرکەکەیان چەند قات لەچاو وەچەکانی پێشتر قورستر بووە، بە هۆی ئەوەی دنیای ڕاگەیاندنی ئێستا لەگەڵ ئەوان سەردەمان جیاوازی زۆرە. ئینتێرنێت و سۆشیال میدیا و کاناڵە ئاسمانییەکان و... لە چرکەساتێکدا هەواڵەکان دەگوازنەوە، شرۆڤە و ئانالیزی ڕووداوەکان ڕاستەوخۆ بۆ تەواوی دنیا دەنێرن و لە هەمان کاتیشدا لەباری ئابوورییەوە زۆر بەهێزن و... کۆی ئەمانە دەبنە هۆکاری سەرەکی بۆ ئەوەی ئەم جیلەی ئێستا کارێکی دژوارتری لەبەردەم بێ و دەبێ بە شێوەیەکی داهێنەرانە لەبەرامبەر ئەم هێژمونییە میدیایی‌یەدا خۆڕاگرێ و بەردەنگەکەی خۆی واتە کوردی ڕۆژهەڵات بۆ لای خۆ پەلکێش بکا. بۆیە لەگەڵ ئەوەدا کە بەڕێوبەرانی ئێستای ڕۆژنامەی کوردستان کارێکی سەخت و ئەستەمیان لەپێشە بەڵام ئەگەر وەبیر خۆیان بێننەوە کە لە جێی کەسانێک دانیشتوون کە لەوەپێش کەلـلای نووسین و ڕۆژنامەگەری بوون، بێگومان شێلگیرانەتر، جیددیتر و بەرپرسیارانەتر دەنووسن و ئەرکەکانی کوردستان ڕادەپەڕێنن. یادی سەرجەم نووسەرانی کۆچکردووی کوردستان بەخێر، بەردەوامی و سڵامەتیش بۆ هاوڕێیانی ئێستا!

(لە ژمارەی ٧٠٠ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی مارچی ٢٠١٧

کڵاوەکە بۆ لای ئێران خوار دەبێتەوە؟

(١) کابینەی ترامپ و کۆماری ئیسلامی!

کابینەکەی ترامپ، کابینەیەکی ئابووری ئەمنییە و تەنانەت هەندێ چاودێری سیاسی لەسەر ئەو بڕوایەن کە ئەم کابینەیە تەواو دژی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامییە. ئەوان لە لێدوانەکانیاندا بەردەوام ئێران بە هۆکاری ناسەقامگیریی ناوچەکە لە قەڵەم دەدەن و دەڵێن ئەم وڵاتە خەریکی فێڵ و تەڵەکە و درۆ و دەلەسەیە. کە سەیری ئەم ناوانە دەکەی: ستیڤ بانێن (ستراتیژیستی باڵای ترامپ و ئەندامی هەمیشەیی ئەنجوومەنی ئاسایشی ئەمریکا، کە هەندێ کەس بە سەرۆک کۆماری پشتی پەردە یان سەرۆک کۆماری سێبەر ناوزەدی دەکەن)، مایکڵ پێنس (جێگری ترامپ)، مایک پۆمپیێئۆ (سەرۆکی CIA)، جێیمز ماتیس (وەزیری بەرگری)، رێکس تیلەرسن (وەزیری دەرەوە)، پۆل ڕایان (سەرۆکی ئەنجوومەنی نوێنەرانی ئەمریکا)، جۆن بۆڵتن، بێن کارسن و... بۆت دەردەکەوێ کە ئەوان هیچ متمانەیەکیان بە کۆماری ئیسلامی نییە و تا ئاستی دەستوەشاندن لە ئێران کۆکن.

ئەوەی لە دیسکۆرس و گوتاری ئەوانەدا بەدی دەکرێ، کلیل وشەیەکی سەرەکییە کە ناوەند و چەقی گوتارەکەشە، ئەویش بریتییە لە کۆماری ئیسلامیی ئێران. ئەوەندەی لە ماوەی هاتنە سەر کاری ترامپ دیتراوە و بیستراوە، هیچ وشەیەک یان وردتر بڵێین هیچ وڵاتێک هێندەی ئێران وەک مەترسی بۆ سەر ناوچەکە و هۆکاری ناسەقامگیری پێناسە نەکراوە.

(٢) کۆنفرانسی ئاسایشی میونیخ

مایکڵ پێنس، جێگری سەرۆکی ئەمریکا رۆژی ١٨ی شوبات لە یەکەم ئامادەبوونی لە کۆنفرانسێکی نێونەتەوەییدا، ئێرانی وەک هۆکاری ناسەقامگیریی ناوچەکە هێنایە ئەژمار. پێنس گوتی ئێران سەرەکیترین وڵاتی پشتیوانی تیرۆریزمە! بەڵام دەوڵەتی ئەمریکا هەرگیز ئەو ئیزنە نادا بە کۆماری ئیسلامی کە دەستی بە چەکی ئەتۆمی رابگا.

دانیشتنەکەی میونیخ لە ١٩ی شوباتی ٢٠١٧ و هاوتەریبی سێ زلهێزی ناوچەیی: تورکیا، عەرەبستانی سعودی و ئیسرائیل، بە دژی کۆماری ئیسلامیی ئێران باس لە سازبوونی جۆرێ لە هاوپەیمانیی نەنووسراو دەکەن کە لەوە پێشتر بێ وێنە بووە. ئەمەش دەگەڕێتەوە سەر ئەو هەڕەشە و گوڕەشانەی ترامپ و تیمەکەی کە بەجۆرێ غیرەت و

دڵگەرمییەکی بۆ ئەو وڵاتانە ساز کردووە تاوەکو بەر بە کۆماری ئیسلامی بگرن کە خەریکە بە زەبری چەکی ئەتۆمی و چەمکێکی ئایینزایی بە ناوی شیعەگەریتی، ناوچەکە بەرەو قەیران و ناسەقامگیری بەرێ.

هەر لەو کۆنفرانسەدا، سێناتۆری کۆماریخواز لیندزی گراهام، ئێرانی وەک خراپترین یاریزانی سیاسیی ناوچەکە ناوزەد کرد. ئەو گوتی کە کاتی ئەوە هاتووە کۆنگرێسی ئەمریکا راستەوخۆ ئێران بخاتە ژێر گوشارەوە نەک لەبەر بەرنامە ئەتۆمییەکەی، بەڵکوو لەبەر بەرنامە مووشەکییەکەی!

(٣) وڵاتانی ناوچەکە لە هاوکێشەی ئەمریکا و ئێراندا

زۆر وڵاتی ناوچەیی و تەنانەت لە دەرەوەی بازنەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش هەن کە لەسەر هاوکێشەی ئەمریکا و ئێران شوێندانەرن و هەرکام بەپێی قورسایی و باڵای خۆی لەم پەیوەندییەدا دەور دەگێڕن. تا ڕادەیەکی زۆر ئەم وڵاتانە ئاراستە سیاسییەکانیان دیارە و لەم نێوەدا رووسیا وەک زلهێزێک دەبێ زیاتر هەڵوێستەی لەسەر بکرێ.

وێدەچێ پەیوەندیی ترامپ و رووسیا کە کۆماری ئیسلامی زۆری دڵ پێ خۆش کردووە، دواجار بە دژی ئێران بشکێتەوە. ترامپ و کابینەکەی ئەگەرچی دژی رێککەوتنی ئێران و وڵاتانی پێنج کۆ یەکن و ئەمە بە حاتەمبەخشی ئۆباما لە قەڵەم دەدەن، بە هەندێ شەرت و مەرجەوە پێمێل بوون پێی. بەڵام وەک خۆیان ئاماژەی بۆ دەکەن، کێشەکە هەر ئەوە نییە بەڵکوو: کێشەی پێشێلکردنی مافی مرۆڤ لە ئێران، تاقیکردنەوەی مووشەکی بالستیک و باوکی تیرۆریزمی دەوڵەتی و نێودەوڵەتی، ئەمانە بۆ کابینەی ترامپ قابیلی قەبووڵ نین. ئەو خاڵە گرینگەش لەبیر نەکەین کە هەوڵی نوێنەرانی کۆنگرێس بۆ ئەوەی سوپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامی بخەنە لیستی تیرۆرەوە و ئەگەر وەک لایحە بێت و پەسەند بکرێ، زەبرێکی گورچووبڕ دەبێ لە ئێران.

بەم پێیە تەنانەت ئەگەر "برجام" بکەوێتە پەراوێزیشەوە، ئەم سێ بابەتەی باسم لێوەکردن لە دواڕۆژدا دەبنە تەوەری سەرەکیی نێوان رۆژئاوا - بەتایبەتی ئەمریکا - و ئێران. مێژووی کۆن و هاوچەرخی رووسیا نیشانی داوە کە بۆ بەرژەوەندیی خۆی دوور نییە بە سەودا و مامەڵەیەک لەگەڵ ئەمریکا، لە سووریا بکشێتەوە و پشتی ئێران بەربدا، بەو مەرجەی ئەمریکاش چاوپۆشی لە کردەوەکانی بکات لە ئۆکراین و کریمیا و گەمارۆ ئابوورییەکانی ئەورووپاشی لەسەر هەڵگرێ. لە ئەگەری هاوتەریبنەبوونی رووسیاش لەگەڵ ئەمریکا، رەنگە ڕووسیا زیاتر زەرەرمەند بێ!

ئەوەی کە لەکۆی خوێندنەوەی دۆخی هاوکێشەی ئەمریکا و ئێراندا بۆمان دەردەکەوێ - دیارە دۆخی ناوخۆی

ئەمریکا چیرۆکێکی تەواو جیاوازی لەگەڵ بارودۆخی دەرەوە هەیە- ئەوەیە کە سیاسەتی ئەمریکا، گوشاری زیاترە بۆ سەر ئێران، بە تایبەتی گوشاری ئابووری (کە لە سیاسەتی ئەمریکادا بە Economic Democratization بەناوبانگە) و لە هەمان کاتیشدا بە هێنانە گۆڕێی دۆسیەکانی: پێشێلکردنی مافی مرۆڤ، مووشەکە بالستیکەکانی، پشتگیری لە تیرۆریزم، هەڕەشە لە ئیسرائیل، سازکردنی پشتێنەی ئەمنی واتە هیلالی شیعی و دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆی وڵاتانی دراوسێ، کۆماری ئیسلامی ناچار بکا پێمل بێ بە ویست و داخوازییەکانی. لەڕاستیدا ئەم سیاسەتە دەکرێ بە سیاسەتی "کۆنترۆڵ و مەهاری هەنگاو بە هەنگاو" ناوزەد بکەین. ئیدارەی نوێی ئەمریکا لە بۆسەدایە کۆماری ئیسلامی ئێران لەم جەغزەی بۆیان دیاری کردووە بترازێ، تا کڵاوەکەی بۆ لای خوار بکەنەوە!

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٥ی ئەپریلی ٢٠١٧

چەهچەهەی بولبول و شمشێری مەلا!

لەم وتارەدا هەوڵم داوە کارتێکەری سۆشیال میدیا لەسەر پرسی هەڵبژاردن تاوتوێ بکەم و بۆ ئەم مەبەستەش چەهچەهەی بولبولم وەک نمادی تویتەر بەگشتی بۆ سۆشیال مێدیای ئازادی ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دیاری کردووە و، شمشێری مەلایانیش وەک هێمای دەسەڵاتی ئایینی لە کۆماری ئیسلامیی ئێراندا!

سەرەتا پێویستە ئەوە بدرکێنم کە باسەکەم نایەوێ پرسی بەشداریکردن یان نەکردن لە هەڵبژاردن شرۆڤە بکا و وەک خۆم لەوەپێش ئەم هەڵبژاردنانەم وەک گەمە دەستنیشان کردووە. بۆ ئەم مەبەستە پێویستە تاقم و چینە شوێندانەرەکانی هەڵبژاردنەکانی کۆماری ئیسلامی لە سەرەتاوە تا ئێستا دیاری بکەین. بە گشتی گرووپە کۆمەڵایەتییە شوێندانەرەکان لەسەر بیچمگرتنی بیروڕای گشتیی ئێران بریتین لە:

ڕێکخراوە و ئۆرگانەکان وەک: زانکۆکان، بازاڕ، مزگەوتەکان و...
چینە تایبەتەکان: ڕووناکبیران، نووسەران، هونەرمەندان و...
مێدیا سوننەتییەکان: ڕۆژنامە و گۆڤار و...
مێدیا ئاماڵمۆدێرنەکان: تەلەڤیزیۆن و رادیۆ
تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان: تێلیگرام، تویتەر، فەیسبووک، یوتیوب، ئینستاگرام و...

هەر کام لەمانە شوێندانەری تایبەت بە خۆی هەیە، بەڵام لەگەڵ بەرەوپێشەوەچوونی زەمان، چوار گرووپی یەکەم لەهەمبەر تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تا ڕادەیەکی بەرچاو کارتێکەرییان دابەزیوە. هێنانەوەی نموونەیەک لە ململانێی ڕێفۆرمخوازەکان و بنئاژۆخوازەکانی کۆماری ئیسلامی دەتوانێ نیشانمان بدا ئاستی پەرەگرتوویی و چوونیان بۆ ناو کۆمەڵانی خەڵک چۆناوچۆنە:

لە سەردەمی دەوڵەتی ئیسڵاحاتی خاتەمیدا، تیراژی ڕۆژنامەی بەناوبانگی "شرق" ١٦٠ تا ١٧٠ هەزار نوسخە بوو لە ڕۆژێکدا و بە جۆرێ سەنگەری ڕاگەیاندنی ڕیفۆرمخوازەکان بوو بەرامبەر بە دەنگوڕەنگی کۆماری ئیسلامی کە پێگەی سوننەتی و سەرەکیی توندئاژۆکان بوو و زۆر بە باشی توانیبووی ڕای گشتی بۆ لای خۆی ڕابکێشێ و پاشەکشەیەکی سەیر بە دەنگوڕەنگی کۆماری ئیسلامی بکا. بەڵام هەر ئێستا تیراژی ئەم ڕۆژنامەیە بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر دابەزیوە و بووەتە ١٦ تا ١٧ هەزار دانە! ئەمە واتە کارتێکەری مێدیای سوننەتی وەک ڕۆژنامە لە سەت بۆ دە دابەزیوە. هۆکارەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە خەڵک بە گشتی ڕوویان کردووەتە سۆشیال مێدیا و چاویان بڕیوەتە زاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کە لە ساتەوەختی ئێستادا لەسەر ڕای گشتی هەرە شوێندانەرترینن. بەواتایەکی تر، لە نێزیک بە سێ دەیەی ڕابردوودا شوێندانەری ڕێکخراوە و ئۆرگانەکان وەک: زانکۆکان، بازاڕ، مزگەوتەکان و...هتد، چینە تایبەتەکان: ڕووناکبیران، نووسەران، هونەرمەندان... مێدیا سوننەتییەکان: ڕۆژنامە و گۆڤار و... بەرەبەرە هەر لە کزیی داوە و لە دەیەی ڕابردوودا دەوری مێدیا ئامانمۆدێرنەکانیش وەک: تەلەڤیزیۆن و ڕادیۆ کاڵتر بووەتەوە، بە باوەڕی من ڕەنگە هۆکاری سەرەکیی ئەمەش بگەڕێتەوە سەر چەمکێک بە ناوی: "دیالۆگ"!

تەواوی گرووپە کۆمەڵایەتییەکان کە لەوە پێش ئاماژەم پێکردن، بە پێچەوانەی سۆشیال مێدیا تایبەتمەندییەکی مۆنۆلۆگ"یان پێوە دیارە و بە تەعبیرە "ئۆروێل"یەکەی وەک برا گەورە لە سەرێڕا سەیری کۆمەڵگا دەکەن. بەڵام لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بە دوور لە هەر چەشنە گوشار و ترس و سانسۆرێک لەسەر سێ بنەمای ئازادی، زانیاری و بەرابەری، مرۆڤەکان بە هەموو چین و توێژەکانەوە کۆمەڵێ ڕوویکردی بایەخدارانە دێننە دی کە دواجار دەتوانێ وەک کەرەسەیەکی شوێندانەر لەسەر هەڵسوکەوت و کارکردی دەسەڵات وەک دەوڵەت یان تەنانەت حیزب کارتێکەری تایبەتییان هەبێ. تەنانەت سۆشیال مێدیا بووەتە هۆی ئەوەی تابشتی خەڵک تا ڕادەیەک بچێتە سەر و لە ڕێگای لێکتێگەیشتن، پەیوەندی و پاساوی عەقڵانی لە کەشوهەوایەکی مەنتقیدا، بە جۆرێ مومارەسەی دێموکراسیش بکەن. کەوابوو دەکرێ بڵێین تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان مۆدێلێکی باشن کە وەک دەڤەری گشتی (Public Sphere) یورگێن هابرماس سەیر بکرێن.

سۆشیال مێدیا (وەک تێلیگرام، فەیسبووک، یوتیوب، تویتەر و...) دەکرێ بڵێین سنوورەکانی شوێن و کاتیان

تێکشکاند. ئەو میدیایانە لەسەر بنەمای جۆرێ دابەشکردن (Share) دامەزراون و لە ڕاستیدا گۆڕەپانێکی پان و بەرینن بۆ ئەو کەس و لایەنانەی بە هەر شێوەیەک خراونەتە پەراوێز و ڕێک بە دژی سیستمە دیکتاتۆرییەکان دەوەستن کە تێیاندا فرەدەنگی بوونی نییە و مۆنۆلۆگ پێناسەی سەرەکییانە. ڕەنگە فیلتێرینگی سۆشیال میدیا لە وڵاتانی دیکتاتۆریدا نموونەیەکی باش بێ بۆ ترسی دەسەڵات لە کارتێکەریی ئەم ڕاگەیاندنانە. هێنانەوەی سێ نموونە لە ئاستی جیهاندا دەتوانێ بۆ شرۆڤەی باسەکەمان یارمەتیدەر بێ:

لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی شارەزایانی ڕێبەری کۆماری ئیسلامیی ئێراندا، بەپێی ئەوە کە دەزگاکانی چاودێری و فیلتێرینگی ئەم وڵاتە دەیانویست گوێ لەمستەکانی ڕێبەر بخەنە ناو ئەنجوومەن، خەڵک لە دژکردەوەیەکی سەرنجڕاکێشدا لە تاران کەمپینێکیان ساز کرد بە ناوی نا بۆ جیم، جیم کورتکراوەی ناوی سێ مەلای بە تەمەنی توندئاژۆ: (جەننەتی، یەزدی، میسباح) بوو، بڵاوبوونەوەی ئەم کەمپینە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا وەها پەرەی ستاند کە خەڵک توانییان نەهێڵن دووانیان بچنە ئەنجوومەن و یەکێکیشیان (سەرەڕای فێڵ و تەڵەکەیەکی زۆر) بوو بە کەسی ئاخر!

لە جەرەیانی کودەتای تورکیادا سەرەڕای ئەوەی کە کودەتاچییەکان ڕادیۆ و تەلەڤیزیۆنی ئەو وڵاتە (TRT) دەگرن و ڕایدەگەیەنن کە کودەتا سەرکەوتووە، کەچی ئەردۆغان بە مۆبایلێک و لەڕێی سکایپەوە خەڵک دێنێتە سەر شەقام و بە جۆرێ کۆتایی بە کودەتا دێنێ.

لە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری ئەمریکادا، زۆربەی ڕێکخراوە و ئۆرگانەکان، چینە تایبەتەکان، مێدیا سوننەتییەکان.

مێدیا ئاماڵمۆدێرنەکان واتە تەلەڤیزیۆن و ڕادیۆ، لایەنگری هیلاری کلینتن بوون کەچی ترامپ بوو بە سەرکۆمار. هەر لە پاش هەڵبژاردنەکان بوو کە ترامپ گوتی: سۆشیال مێدیا منی سەرخست.

دیارە دەبێ سیلەی چاوێکیشمان لە کارتێکەرییە سەلبییەکانی سۆشیال مێدیا بێت. بۆ وێنە تیمی ئەمنییەتی فەیسبووک بۆ ئەوەی بەر بە هەواڵی ناڕاست و دەستکرد (Fake) بگرێ، لەم پەیوەندییەدا ٣٠ هەزار ئەکاونتی فەیسبووکی لە فەڕەنسا سڕیوەتەوە لەبەر بڵاوکردنەوەی هەواڵی درۆ سەبارەت بە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری لەو وڵاتە. ڕەنگە ئەم خاڵە سەرنجڕاکێش بێ کە لە کاتی بانگەشەکانی هەڵبژاردنی سەرکۆماری ئەمریکادا ئەو پۆستە ساختە و دەستکردانەی دادەنران و شەیر دەکران (٣٠ - ٤٠ ملیۆن جار) زیاتر بوون لە ڕاپۆرت و هەواڵەکانی ئاژانسە بەناوبانگەکانی نیویۆرک تایمز، واشنتن پۆست و NBC News!

بە پێی ئاماره فەرمییەکانی وەزارەتی پەیوەندییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران، نێزیک بە ٢٨ ملیۆن بەکاربەری ئینتەرنێتی مۆبایل هەیە و نێزیک بە ١٠ ملیۆن بەکاربەری ئینتەرنێتی تەلەفۆن کە ئەگەر بۆ هەر ماڵێک ٣ بەکاربەر ڕەچاو بکەین، دەکاتە ٣٠ ملیۆن و سەرجەم دەبێتە ٥٨ ملیۆن بەکاربەر. لەم نێوەدا ئاماره نافەرمییەکانی باس لە ٤٠ ملیۆن بەکاربەری تێلیگرام، ١٥ ملیۆن ئینستاگرام، ٢٠ ملیۆن فەیسبووک دەکەن، ئەم داتایانە واتە پتانسییەلێکی یەکجار بەهێز کە دەتوانم بڵێم کەموێنەیە. بۆیە ئەگەر هەر لایەن و هێزێک پلان و بەرنامەیەکی تۆکمە و جیددی و هەبێ، دەتوانێ بە دانی کەمترین تێچوو ڕای گشتی بۆ لای خۆی ڕاکێشێ، هەر بۆیە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئەم ڕاستییە دەزانێ و فەیسبووک و یوتیوب و تویتەر لە ناوخۆدا فیلتێر دەکا و خێرایی ئینتەرنێت دێنێتە خوار و... بەڵام ئایا پەتی سێداره و شمشێری مەلا دەتوانێ بەر بە چەهچەهەی بولبول بگرێ؟ بەڕای من، نا!

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ١٠ی مای ٢٠١٧

کاک سدێق کۆمان دکاتەوە!

ئەوەندەی بیرم بڕ بکا، نەبووە کوردێک بە زیندەسەری بکەوێتە بەر سرنجی مێدیاکانی جیهان و دەوڵەتە بیانییەکان و هەروەها ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکانی لایەنگری مافی مرۆڤ و ڕۆژنامەوانی. لەمەش بترازێ چەند خەڵاتێکی پڕبایخی نێونەتەوەیی لە بواری مافی مرۆڤی پێبدرێ و لەمانەش گرینگتر، وەک بەربژێری خەڵاتی ئاشتیی نۆبێل دیاری بکرێ.

ئەمانە بۆ هەموو ئینسانێک، بەتایبەتی بۆ مرۆڤی کوردی بێدەوڵەت و ناسنامە، جێگەی شانازین. بەڵام ئەودیوی دراوەکەش بۆ ئەم مرۆڤە بێکیانە لایەنی تراژیکی باسەکەیە. ئەو تێچوویانەی داوێتی تا بگاتە ئەم ئاستە، تێچووگەلێک کە بەنرخی لەدەستدانی تەمەن و گەنجێتی، ئازار و ئەشکەنجە و سووکایەتی، زیندانی تاکەکەسی، دابڕان لە هاوژین و جگەرگۆشەکان، تووشی چەندین نەخۆشی هاتن و زیاتر لە دە ساڵ مانەوە لە بەندیخانەدا و... وە دەست هاتووە.

ئەمانە تاڵ و شیرینی ژیانی مرۆڤێکی خەباتکاره، بەڕێز محەممەد سەدیق کەبوودوەند یان هەمان «کاک سدیق»ی

خۆمان. ئەو ماسییە ڕەشە بچکۆلەیەی گۆمە مەندەکەی دیواندەرە، کە تەمای شڵەژاندنی ئۆقیانووسی تارانی هەبوو!

ئەوە کە ئێمەمانان چەندە لە باری فکری و سیاسییەوە لەگەڵ کاک سدیق هاوتەربین، چەندە لێکتر نیزیکین بە لای منەوە زۆر گرینگ نییە، ئەوەی گرینگە ئەمەیە کە نەفسی «کردەیەکی ئینسانی» بۆ داکۆکی لە مافی مرۆڤ و بەتایبەتی کەرامەتی تاکی کورد بۆ ئێمە جێگەی ڕێز و پێزانینە کە لە پێناو ئەم کردەیەدا تێچوویەکی قورسی داوە، تێچوویەک کە ڕەنگە بیر لێکردنەوەشی گیانت وە لەرزین بخا!

من پێموایە ڕەهەندەکانی سێکوچکەی زیندان، بەندیخانە و دەسەڵات، لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کەمتر ئاوڕی وێدراوەتەوە. چون لە ڕاستیدا لایەنە ڕەقئامێرییەکەی کە تواندنەوەی فیزیکی جەستەی زیندانییە لەبەر چاوانە، بەڵام لایەنی نەرمئامێری کە ئەویش چەشنێ سڕینەوەیە، ڕەهەندەکانی شاراوەترن. دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران لە ماوەی نیزیک بە چل ساڵ دەسەڵاتداریێتی خۆیدا بەندیخانەکانی لیپاولیپ بوون لە زیندانی سیاسی و ڕۆژنامەوان، بەتایبەتی کورد کە بەشێکی بەرچاوی لەم نێوەدا بەرکەوتووە. دیارە کۆماری ئیسلامی، لە سیستمی سزادانی خۆیدا ئازار و ئەشکەنجە و ئێعدامی بە لێشاو هەبووە و بە عالەم ئاشکرا ئەم پێشێلکارییانەی کردووە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا لە بەندیخانە وەک شوێنێک بۆ کۆنترۆڵی ڕووح و ڕەوانی زیندانیش کەلکی وەرگرتووە، فۆکۆ کوتەنی وەک سیستمێکی چاوەدێری باڵادەست، کە ڕەنگە ئەو ئومێدەت هەبێ کە دەرئەنجامەکەی چاکسازی تاکی لێبکەوێتەوە. بەڵام دەسەڵاتێکی سەرەڕۆ و نابەرپرسی وەک کۆماری ئیسلامی مەبەستی چاکسازی نییە، کە ئەگەر وەها مەبەستێکی هەبوایە بێگومان ئەشکەنجە و ئێعدامی هەڵدەگرت. کە وا بوو لێرەدا باس لەسەر ئەوە نییە کە وەردیان تەنیا لە ڕوانگەی فیزیکییەوە چاوی بە سەر زیندانییەوە بێ، بەڵکوو ئەم چەشنە دەسەڵاتانە دەیانەوێ لە کۆمۆنی بەندیخانەدا، لەم کۆمەڵگە داخراوەدا «تاکێتی»ی تاکەکان بستێنێن و ئۆژن یۆنسکۆ گوتەنی هەمووان بکەن بە کەرگەدەن لە ڕێی هۆمۆژێن کردنیانەوە.

لەم نێوەدا ئەوانەی لەهەمبەر ئەم هۆمۆژێنسازییەدا خۆڕاگری دەکەن، هەرچەند لەباری ڕووحی و ڕەوانی و تەندروستییەوە تێچوویەکی زۆری بۆ دەدەن، بەڵام دواجار دەبن بە هێمای خۆڕاگری و سەمبولی خەباتی مەدەنی و لە سایەسەری ئەوانەوە دەنگهەڵبڕینەکە بە شێوەیەکی گشتی و جەماوەری تەشەنە دەکا. ئەمە ڕێک ئەم خاڵەیە کە دەبێ هەمووان سرنجی بدەینێ، بە جەماوەری کردنی خەبات، لە ڕێی هەر بیانوویەکەوە. بیانووی ئەمڕۆمان کاک سدیق!

بۆ وێنە کاتێ نازناوی باوکی مافی مرۆڤی کوردستانی لێدەنرێ، کاتێ ڕۆژی ٣٠ جون وەک ڕۆژی کەبوودوەند دیاری دەکرێ، کاتێ کەمپینگەلی جۆراوجۆر بۆ پشتگیری و ئازادی کەبوودوەند سازدەکرێ، کاتێ کومیتەی خەڵاتی نۆبێلی

بۆ ساز دەکرێ، کاتێ بە سەدان سیمای ناسراوی نێوخۆ و دەرەوە بەدووی ئازادیی کەبوودوەندەوەن، کاتێ گەردەلوولی توییتێری بۆ سازدەکرێ، کاتێ گەنجەکان بۆ پاڵپشتی مانگرتن لە خواردنی کەبوودوەند، ئەوانیش لە دەرەوەی وڵات ماندەگرن و دەیان کاتێ کاتێ کاتێی تر، مانای ئەوەیە ئەم کەسایەتییانە گرێدەری خەباتی ناوخۆن و دەرەوەن.

کاک سدیق بەرهەمی خەباتی مەدەنییە لە نێوخۆی وڵات، با ویژدان سەنگی مەحەک بێ ئەوەندەی ئەم کەسایەتییە وەک تاکێکی کورد، توانیویەتی سرنجی جیهان بۆ پرسی مافی مرۆڤی کورد ڕابکێشێ ئایا بەڕاستی لەم سەردەمەی ئێستادا کورد لە دەرەوەی سنوورەکانی ئێران توانیویەتی وەها کاریگەرییەکی هەبێ؟ کەوابوو ئێمە، هەموومان وەک سێکوچکەی خەبات (نێوخۆ، دیاسپۆرا و هێزە سیاسییەکان) دەبێ ئەم جۆرە هەلانە بقۆزینەوە و بیکەین بە بنەمای و بناغەی کاری هاوبەش، لێرەدایە کە دەتوانین بڵێین کاک سدیق کۆمان دەکاتەوە!

(لە ژمارەی ٧٠٥ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٨ی جوولای ٢٠١٧

گەورەتر لە حیزب

هەفتا و دوو ساڵ بە سەر تەمەنی حیزبی دێموکراتدا تێدەپەڕێ، حیزبێک کە تا هەنووکەش هیچ ڕێکخراوەیەکی سیاسی دیکە لە هەر چوار پارچەی کوردستان نەیتوانیوە دەسکەوت و شانازییەکانی دووپات کاتەوە، کە بێ گومان دیارترینی ئەم دەسکەوتانە دامەزراندنی کۆماری کوردستان بوو لەسەر بنەمای گوتارێکی نەتەوەیی کە کلیل وشەکانی ئەم گوتارە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ تا ئێستاش بە سەر گوتاری پارچەکانی تردا زاڵ و دیارە.

بێشک دەکرێ زۆر دەسکەوتی گرینگی دیکەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەتایبەتی هی سەرەتای دامەزرانی دەسنیشان بکەین بەڵام جگە لەم دەسکەوتانەش، بە دڵنیاییەوە هیچ حیزبێکی کوردی هێندەی حیزبی دێموکرات تووشی کارەسات نەبووە، لە هەرەسی کۆماری کوردستان و لە سێدارەدرانی پێشەوای نەمرڕا بگرە، تا دابڕان و لەتبوون و شەهید بوونی سەرکردە کاریزماکانی و دواجار ئەم دۆخە نالەبارەی ئێستای خەباتی ڕۆژهەڵاتی

کوردستان.

بەدەر لەم دەسکەوتانەی وەدەست هاتووە و بەدەر لەم کارەساتانەی بەسەریدا هاتووە، حیزبی دێموکرات «بەرپرسترین» حیزبی مێژووی نەتەوەی کوردە. ئەم حیزبە لە زۆر برگەی مێژووی تێکۆشانی خۆیدا غەدری لە خۆی کردووە، بەڵام داڵدە و یارمەتیدەری شۆڕش لە پارچەکانی دی بووە، لە ڕێبازی نەتەوەیی لای نەداوە تەنانەت بۆ ساتێک، لە هەڵسوکەوت لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی وڵاتانی دراوسێی پارچەکانی تری کوردستاندا هەرگیز بەرژەوەندیی براکانی فیدای بەرژەوەندی خۆی نەکردووە و... ئەم هەست بە بەرپرسیارییەت و مەسئوولییەتە بە تەعبیری شەهید دوکتور قاسملوو، گەورەترین سەرمایەی کۆمەڵایەتی لەلای کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بۆ سازکردووە. خۆ ئەگەر ئەم خۆشەویستییە بێ وێنەیەی لەلای خەڵکی ڕۆژهەڵات نەبوایە و پاڵپشتی ئەم گەلە نەبوایە دەمێک ساڵ بوو تێداچووبوو. پەیوەندیی نێوان حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان هەر لە سەرەتای دامەزانیەوە تا ئێستا جگە لە ڕەهەندە ڕزگاریخوازییەکەی وەک بزووتنەوەیەکی میللی دێموکراتیک، سۆز و عاتیفەیەکی کەم وێنەی پێوەدیارە کە زۆر جاران خۆ لە قەرەی چیرۆک و ئەفسانە دەدا و ئەمە بۆتە ڕەمزی هەرمانی حیزبی دێموکرات لە نێو دڵ و گیانی خەڵکی کوردستاندا.

ئاوڕێکی خێرا بۆ سەر قۆناغەکانی خەباتی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەوەمان بۆ دەردەخا کە ئێستاشی لەگەڵدابێ سەردەمی کۆماری کوردستان پڕشنگدارترین قۆناغی ئەم حیزبە بووە و لە پاش هەرەسی کۆمار، هەرگیز نەگەیوەتە داوێنی ئەم لووتکەیە. دیارە زۆر هۆکار هەیە کە ئاماژەی پێبکەین کە بۆچی حیزبی دێموکرات لەم قۆناغەی تێنەپەڕاندووە. بەڵام کە بێینە زەمانی حازر، لە ڕاستیدا ئەم حیزبە ئێستا لە دوو ڕەهەندی سیاسی و ڕێکخراوەییدا تووشی قەیران بووە. بەتایبەتی پاش شۆڕشی گەلانی ئێران جگە لە دەیەی 80ی زایینی، ئەم قەیرانانە زیاتر خۆیان دەرخستووە، بەڵام ئەوەی هیوابەخشە دوو پتانسییەلی گەورەی نێوخۆی حیزب و نێوخۆی ڕۆژهەڵاتە کە دەتوانێ ببێتە هۆی ڕزگاربوونی لەم قەیرانانە و بووژانەوی خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

یەکەمیان بریتییە لە توانایی و پتانسییەلی نێوخۆی حیزب بۆ بەخۆداچوونەوە و خوێندنەوەیەکی ڕەخنەگرانە بە تایبەتی لە دوو دەیەی ڕابردوو. وەک شەهید دوکتور قاسملوو دەڵێ: (پێشەنگیی و ئاوەڵناوی شۆڕشگێڕی حیزبێکی سیاسی لەمەوە سەرچاوە دەگرێ کە چۆناوچۆن بۆ هەڵەکانی ڕابردووی دەڕوانێ، حیزبێکی شۆڕشگێڕ نابێ ترسی ئەوەی هەبێ کە بە کوتنی هەڵەکانی دوژمن پێی شاد دەبێ یان لە ڕادەی باوەڕپێکراوییەکەی کەم دەبێتەوە، بە پێچەوانە دان بە هەڵەنان و ڕاست کردنەوەیان باوەڕپێکراویی حیزب لە نێو خەڵکدا دەباتە سەر و «جیددی» بوون و «بەرپرس»بوونی حیزب نیشان دەدا.) دووەم ئەم پێگە قورس و قایمە کۆمەڵایەتی و سیاسییەی حیزبی دێموکرات کە لە ناوخۆی کوردستان هەیەتی دەکرێ ئەم ئومێدەمان بداتێ کە سەرکردایەتی سیاسی ئەم حیزبە لەم

پتانسییەلانە کەڵک وەرگرێ بۆ نوێژەن کردنەوەی گوتار و خەبات، بە ڕەچاوکردنی واقێعبینانەی بارودۆخی ناوخۆیی، ناوچەیی و تەنانەت نێونەتەوەیی.

ئەگەر لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا شاخ و شار لە نێو هەناوی یەکتردا بوون و لە دەیەی 80دا شاخ و شار لێک گرێدرابوون، ئەوە لە ساتەوەختی ئێستادا شاخ و شار بە تەواوی لێکدابڕاون. کەوابوو بە پێی ئەوەی کە حیزبی دێموکرات حیزبێکی جیددی و بەرپرس بووە، دەتوانێ بە ئاوڕدانەوەیەکی سەرلەنوێ بۆ دۆخی خۆی و وەرگرتنی ڕەخنە و گلەیی و گازەندەکانی ناوخۆ بە هەموو جیاوازییەکانەوە، دیسان ببێتەوە حیزبەکەی کۆمەڵانی هەراوی خەڵکی کوردستان، دێموکرات تەنیا حیزبی سکرتێر، دەفتەری سیاسی، کۆمیتەی ناوەندی، کادر و پێشمەرگە نییە... دێموکرات وەک چۆن لە سەرەتای دامەزرانیدا حیزبی تەواوی گەلی کورستان بوو، ئێستاش دەبێ دوکتورینە سەرەکییەکەی ئەوە بێ بە مکانیزمی گونجاو و کردەیی و پشتئەستوور بە تیۆری لە مەیدانی خەباتدا گەورەتر لە حیزبێک خۆی بنوێنێ!

(لە ژمارەی ٧٠٨ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٦ی ئاگۆستی ٢٠١٧

بزووتنەوەی خوێندکاریی کوردی لە ڕکەی فکری و ڕێکخراوەییدا

ئێزن دەخوازم سەرەتا بەم پرسیارە دەست پێبکەم کە ئایا لە بنەڕەتڕا لە ئێرانی ئێستادا، ئەم جموجۆڵانەی دەکرێ، دەتوانین لە ڕوانگەی کۆمەڵناسییەوە بە پێی ئەو تایبەتمەندییانەی کە بۆ بزووتنەوە دیاری کراوە پێی بڵێین بزووتنەوە بە مانا گشتییەکەی؟ کە خۆیشی دواجار بە هێندێک ژێرمەجمووعەی دی یا وردەبزووتنەوە (خردەجنبش) دابەش دەبێ؟

بە باوەڕی من ئەمڕۆکە شتێک بەم ناوە لانیکەم لەسەر ساحەی سیاسیی ئێران بوونی نییە. چون هیچ کام لە پاڕامێترەکانی کۆمەڵناسی کە بۆ تاریفی ئەو چەمکە ڕەچاو کراوە، ئێمە نایبینین. بەڵام ئەگەر بکرێ بە «تەساهول و تەسامحەوە» قائیل بە بوونی بزووتنەوە بین، بزووتنەوە بە تەواوی ئەو سنووردارییانەی کە

ئەمڕۆکە لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا هەیە، دەکرێ ڕێک ئەو ئیستدلالەی کە بۆ بزووتنەوەی گشتی یا بۆ بزووتنەوەی سەراسەری دەکەین بۆ بزووتنەوەی خوێندکاری، بۆ بزووتنەوەی ژنان، بۆ بزووتنەوەی کرێکاری و سەرجەم بزووتنەوەکانی دیکەی ڕەچاو بکەین و بڵێین لە ڕاستیدا بە هۆی زەبروزەنگ و سیستمی داخراو و دەسەڵاتی تایبەت کە بەسەر ئەم وڵاتەدا حاکمە، ئێمە ئەو بزووتنەوانەمان نییە.

بەڵام ئەگەر بمهەوێ باسەکە گرێ بدەم لەگەڵ بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی لەم سەردەمەی ئێستادا، دەبێ ئاوڕێک بدینەوە سەر بزووتنەوەی خوێندکاری لە ئێران. بزووتنەوەی خوێندکاری لە ئێران، بزووتنەوەیەکە کە ڕیشەیەکی سەدساڵەی دێموکراسیخوازی هەیە و لە سەد و چەند ساڵی ڕابردوودا لەسەر بنەمای دێموکراسی و بەرابەری وەک ژێرمەجموعەیەک لە بزووتنەوەی گشتی، لە ئێران بوونی هەبووە. کەوابوو دەکرێ بە جۆرێ بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی لە تای تەرازووی بزووتنەوەی خوێندکاری لە ئێراندا هەڵسەنگێندرێ. بەڵام بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی تایبەتمەندییەکی زۆر گرینگی دیکەشی هەیە کە میراتگری شتێکە بە ناوی بزووتنەوی نەتەوەیی. کەوابوو ئەگەر بە شێوەیەکی پێکهاتەیی بێنین باس لە بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی بکەین، دەبینین کە بزووتنەوەی خوێندکاری لە بزووتنەوە دەست پێدەکا وەک بزووتنەوەیەکی سەراسەری و دواجار بە بزووتنەوەیەکی کوردی کۆتایی پێدێ. مەبەستم ئەوەیە کە بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی هەم لە ئاستی بزووتنەوەی سەراسەریدا، هەم لە ئاستی بزووتنەوەی نەتەوەییدا و لە نێوان ئەو دوو گوتارەدا بوونی هەیە و کەڵکی لێوەرگرتوون. دیارە ئەمە بەم واتایە نایە کە بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی پەلکێشی کردبێ بۆ لای بزووتنەوەی سەراسەری، بەڵام لە هەر شوێنێک کە بزووتنەوەی سەراسەری بە شێوەیەکی بەرحەق و دێموکراسیخوازانە، بە دژی دەسەڵات هەستابێ ئەوە بزووتنەوەی خوێندکاری کوردیش تەئسیراتی تایبەتی خۆی لێ وەرگرتووە و توانیویەتی هاوتەریب لەگەڵ بزووتنەوەی نەتەوەیی، لە نێوان ئەم دوو گوتارەدا ئەرکەکانی خۆی بەڕێوەبەرێ. کە وا بوو دەکرێ بڵێین بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی، جگە لە بزووتنەوەی خوێندکاری سەراسەری، لە هەمان کاتیشدا میراتگری بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی حەفتاو چەند ساڵەشە.

دەمەهەوێ دەستەواژەیەکی ساموئێل هانتینگتۆن بە قەرز وەربگرم بۆ دەسنیشانکردنی هۆکاری سەرەکیی گۆڕانی بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی و بە گشتی بزووتنەوەی خوێندکاری، کە ئەویش بریتییە لە «کەلێنە کۆمەڵایەتییەکان». هانتینگتۆن پێی وایە کاتێک بزووتنەوەی خوێندکاری شکڵ دەگرێ کە خوێندکار دەچێتە شارێکی گەورەتر، دەچێتە کەلانشارێک و لەوێدا هەست بەوە دەکا کە لە باری کۆمەڵایەتی و چینایەتییەوە چ جیاوازییەکی بەرچاو هەیە و تەنانەت هەر لەم سۆنگەیەوە بۆ ڕادیکالیزمی بزووتنەوەی خوێندکاری پاساو دێنێتەوە.

کەوابوو ئەگەر بمانهەوێ ئەو تەعبیرەی هانتینگتۆن بەکار بەرین زۆر ڕاشکاوانە دەتوانین بڵێین ئەو مەسئەلەیە دەقاودەق لە نێو بزووتنەوەی خوێندکاری کوردیدا هەیە و لەسەر ئەم کەلێن و جیاوازییانە شکڵی گرتووە. واتە کاتێ خوێندکارێکی کورد لە کوردستانێک کە بە گشتی لە باری ئابوورییەوە، لە باری کلتوورییەوە، لە باری گەشەسەندنی هەمەلایانەوە بە نیسبەت گەورە شارەکانی ئێران زۆر لە دۆخێکی دواکەوتووتردا ڕاگیراوە، کاتێک هەست بەم جیاوازییە دەکا بە پێی جەوهەری زاتی خۆی واتە وەک: گەنجێتی، ئارمانخوازبوون و ڕادیکاڵ بوون وردە وردە وەک کاتالیزۆرێک بۆ بیچمگرتنی ئەو بزووتنەوەیە بە شێوەیەکی ڕادیکاڵ شوێندانەر دەبێ.

بەڵام بۆچی بزووتنەوەی خوێندکاری بە گشتی لە ئێران و بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی لە کوردستان، لە سەر ساحەی سیاسیی ئێران لەوپەڕی کزی دایە؟

ڕەنگە سووکەئاوڕێک بۆ سەر ڕابردوو یارمەتیدەرمان بێ بۆ وڵامی پرسیارەکە، بە تایبەتی مێژووی بزووتنەوەی ساڵانی چل تا کۆتاییەکانی دەیەی پەنجای هەتاوی، لەو کاتەدا کە بیری چەپ بە سەر کەشوهەوای سیاسی وڵاتدا حاکم بوو دەتوانێ بۆ پێکگرتنێکی ئەمڕۆ لەگەڵ ئەوان سەردەمان یارمەتیمان بدا و دواجار بە ئاکامێکی ئیجابیمان بگەیەنێ. هەر وەک دەزانن بەر لە شۆڕشی گەلانی ئێران و لە ساڵانی چل تا نێوەڕاستەکانی پەنجای هەتاوی، بە تەعبیرێک «موتوری محرکە»ی سیاسی لە وڵاتدا جەریاناتی چەپ بوون کە بە شوێنەوەرگرتن لە بیری چەپی ئەو سەردەمی توانیبوویان لە بواری تیۆری و عەمەلییەوە بەسەر جەریاناتی جۆراوجۆری سیاسی نێوخۆی وڵاتدا شوێندانەر بن.

ئەوەی ئەمڕۆ چ ڕووی داوە و بۆچی ئەو جەریانانە نابینین و بۆچی ئەم دوو بزووتنەوەیە تووشی قەیران و بنبەست بوون، بە باوەڕی من دەگەڕێتەوە سەر چەند هۆکارێک کە زۆر بە کورتی و بە تیژی بەسەریاندا تێ دەپەڕم و ئاماژەیان پێ دەکەم:

١) یەکەم شت کە زۆر گرینگە و دەبێ ئاوڕی لێ بدەینەوە پرسی تاکە، واتە دەوری تاک لە جەریاناتی سیاسیدا. دیارە نەک بە واتای کاریزماییەکەی، بەڵکوو بە مانا ڕووناکبیرییەکەی.

لەو سەردەمدا بزووتنەوەی خوێندکاری وامداری هێندێک سیمایە کە دواتر لە سەر هاوکێشە سیاسی و فەرهەنگی و تیۆریکییەکانی نێو ئەحزابی سیاسی شوێندانەر دەبن، یانی تا ئەو ئاستە ئەو شوێندانەرییە دەچێتە پێش کە لە سیمارا یانی لە کەسایەتی، لە تاکرا دێنە ئاستی ڕووناکبیری. بە چ مانا؟ بەو مانایەی کە دوو کارکردی داهێنەری و شوێندانەری لەو سیمایانەدا دەبیندرێ. یانی کەسایەتییەکی سیاسی، کەسایەتییەکی کە لە قالبی

ڕێكخراوە و حیزبدا كار دەكا، ئەو ئاستە دەبڕێ بەرەو ئاستی ڕووناكبیری كە هەم داهێنەرە و هەم لە كۆمەڵگەدا شوێندانەرە.

ئەگەر بمەوێ ئاماژە بە ناوەكانی ئەو سەردەمە بكەم بۆ وێنە دەبێ ئاماژە بە مەسعوود ئەحمەدزادە، بیژەن جەزەنی، ئەمیرپەرویز پوویان، عەباس مێفتاحی و... بكرێ كە ئەوانە هەموویان بە تەئسیروەرگرتن لە بیر و باوەڕی چەپی ئەو سەردەمە بە تایبەتی «ڕۆژێ دۆبرۆی» كە بە قەولێك دەتوانین بڵێین مامۆستای تیۆریكی چێگواراش بوو، لەو سەردەمدا دێنن لە خەڵوەتی تاكەكەسی خۆیاندا پرۆسەی داهێنان وەك یەكەم ئەركی ڕووناكبیری دێننە گۆڕێ.

بۆ وێنە مەسعوود ئەحمەدزادە كتێبی «مبارزە مسلحانە، هم استراتژی هم تاكتیک» دەنووسێ، بیژەنی جەزەنی «پێشەنگیی شۆڕش و ڕێبەریی گەل» دەنووسێ، ئەمیر پەرویزی پوویان «ضرورت مبارزە مسلحانە» و «تئوری رد بقا» دەنووسێ. ئەوانە هەموویان بە تەئسیروەرگرتن لە بیری چەپی ئەو سەردەم دێنە گۆڕێ، بەڵام مەبەستم ئەوەیە كە لە خەڵوەتی تاكەكەسیدا بە شێوەیەكی داهێنەرانە دێنن ئەو بەرهەمانە دەخوڵقێنن و دواجار قۆناغی دووهەمی پرۆسەی ڕووناكبیری كە شوێندانەرییە لەسەر ڕێكخراوە و ئەحزابە سیاسییەكان و دواجار گیانیشیان لە سەر ئەو ڕێبازە دادەنێن و شوێندانەریی خویان لە سەر كۆمەڵگە تا هەنووكەش دادەنێن.

بەڵام لەم سەردەمەدا ئێمە ئەو سیمایانەمان نییە، ئێمە ئەو ئاستی ڕووناكبیرییەمان نییە، چ لە سەتحی ئێراندا و چ لە ئاستی بزووتنەوەی خوێندكاری كوردیدا.

٢) هەموومان ئاگادارین كە دەسەڵاتی دیكتاتۆری ئەو سەردەمی لەگەڵ ئێستا جیاوازییەكەی یەكجار زۆرە. یانی ئەگەر تۆ ژینگەی سیاسی ئەو سەردەمی لەگەڵ ئێستا پێك بگری هەردووكیان سیستمێكی دیكتاتۆڕن بەڵام لانیكەمەكەی ئەوە بوو كە لە سیستمی ئەو سەردەمدا دادگایەك لە گۆڕێدا بوو، لانیكەم گوێبیستنێك لە گۆڕێدا بوو، بەڵام لەو سەردەمەدا بە پێی ئەوەی زەختەكان بۆ سەر خەڵك، بۆ سەر چینی خوێندكار ئەوەندە بەرز بۆتەوە بۆتە هۆی ئەوەی كە جۆرێك پاشەكشە و پاشگەز بوونەوەی بزووتنەوەی خوێندكاری لە كوردستان بە تایبەتی و بە گشتی لە سەراسەری ئێراندا بەدی بكەین.

٣) ئەگەر بزووتنەوە وەك گوتارێكی گشتی سەیر بكەین، دەتوانین بزووتنەوەی خوێندكاری وەك گوتارێكی تایبەت پێناسە بكەین و لە كۆتاجاردا دەتوانین لە بزووتنەوەی خوێندكاری كوردی وەك گوتارێكی تایبەتتر باسی لێوە بكەین، دەبینین كە لە هەرسێك لەو قۆناغانەدا بەرەبەبەرە بازنەی چالاكییەكان سنووردارتر و سنووردارتر دەبێ.

واتە ئێمە لە بزووتنەوەی سەراسەریڕا دێینە سەر بزووتنەوەی خوێندکاری، لە بزووتنەوەی خوێندکاریڕا دێینە سەر بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی و ئەوە هەمان سنووردارتر کردنەوەی ڕادەی بەردەنگ یان با بڵێین گوتارە، لە گوتاری گشتیڕا دەڕۆین بەرەو گوتاری تایبەت و لە گوتاری تایبەتڕا دێین بەرەو گوتاری تایبەتیتر. کەوابوو لە نەفسی خۆیدا ئەو جۆرە بزووتنەوانە بە پێی ماهییەتەکەی خۆیان گوتارێکن بە بەردەنگی تایبەت بە خۆیانەوە، کە ئەمەش دەگەڕێتەوە سەر جەوهەری خودی ئەو جۆرە بزووتنەوانە.

٤) هەرچەند بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی ئەو شانسەی هەبووە و هەیە کە پەیوەندییەکی ئەم ئەوێتی و ڕاستەوخۆی لەگەڵ بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردی هەبێ و بتوانێ هەم شوێندانەر و شوێنوەرگر بێ، بەڵام ئێستا بە پێی ئەو دۆخەی کە بزووتنەوەی نەتەوەییش تێیدا قەتیس ماوە و بەداخەوە ئەو جۆرەی کە دەبێ چالاک نییە لە ئاستی وڵات و لە ئاستی کوردستاندا، کەوابوو ئەوەش بۆخۆی بووە بە هۆکارێک بۆ ئەوەی دووقات ئەوەندەی دیکە ئەم بزووتنەوەیە، بزووتنەوەیەک بێ کە گەیشتبێتە ئاستی قەیران.

هێربێرت مارکووزە ڕستەیەکی جوانی هەیە دەڵێ: بزووتنەوەی خوێندکاری زیاتر هۆکارێکە بۆ گەشەونەشەی بزووتنەوەی نەتەوەیی. جا من دەمەوێ لەم ڕوانگەیەوە سەیری ئەو ڕستەیە بکەین کە بە هەرحاڵ بزووتنەوەی نەتەوەیی و بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی پەیوەندییەکی دوولایانەیان هەیە کە وەک باسم کرد بەداخەوە ئێستا ئەم پەیوەندییە هەم لە لایەن بزووتنەوەی نەتەوەیی و هەم لە لایەن بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی، دەکرێ بڵێین زۆر لە کزی و نزمی داوە.

٥) لە سەردەمێکدا زانکۆ زۆر کەم بوون لە ئێران، بۆیە زۆربەی هەرەزۆری خوێندکارەکان ڕوویان دەکردە تاران و تەورێز وەک دوو گەورەشار کە لە باری سیاسییەوە بەتایبەتی تاران زۆر ئاوانگارد بوو و لەم زانکۆیانە خوێندکارەکانی شارەکانی دیکە یەکتریان دەگرتەوە، مەبەستم ئەوەیە کە زانکۆ ببوو بە شوێنێک بۆ کۆبوونەوە و لەو شوێنەدا ئەوانە یەکتریان دەدیتەوە و لێرەدابوو کە بیروبۆچوونەکان ئاڵوگۆڕی بەسەرداهات.

بۆ وێنە ئەوان سەردەمان خوێندکارێک کە لە شاری مەهابادەوە بەرەو تاران دەبێ وەک شەهید سمایلی شەریفزادە، وەک زۆر خوێندکاری دیکە کە دەچنە ئەم گەورەشارانە و ئەو دۆخە دەبینن ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێ. هەر وەک ئیشارەم پێکرد بە دەستەواژەکەی هانتینگتۆن واتە کەلێن، کاتێ کەلێنە جۆربەجۆرەکانیان دەدی، دواجار کە دەگەڕانەوە بەرەو وڵاتەکەی خۆیان هەوڵیان دەدا کە لە ڕوانگەی ئەو شکافەوە بە شێوەیەکی دادپەروەرانە، بە شێوەیەکی ئارمانخوازانە قەرەبووی ئەو کەلێنانە بکەنەوە.

بەڵام لەو سەردەمەی ئێستادا بە پێی ئەوە کە زانکۆ لە هەموو کوێرەدێیەکی ئێستای ئێران ئەویش بەبێ کارناسی داندراوە (زانکۆی سەراسەری، زانکۆی ئازاد، زانکۆی پەیامی نوور، زانکۆی جامعی عیلمی کاربوردی و زۆر زانکۆی کەرتی تایبەتیش...) دەبینین کە خوێندکار لە چوارچێوەی جوغرافیای ژیانی شوێنی خۆی ناچێتە دەر، یانی خوێندکارێک کە قەرار وابوو لە تەمەنی ١٨ و ١٩دا هەستێ بڕوا بۆ شارێکی دیکە و لەوێ هەست بەم جیاوازییانە بکا، نایبینێ و لە سنوورێکی زۆر بەرتەسکی جوغرافیایی ژیانی خۆیدا قەتیس دەمێنێ و دواجار ئەو ئاڵوگۆڕەی کە دەبێ بەسەر بیروبۆچوونیدا بێ، ئەو دگردیسی سیاسییەی دەبێ پێکبێ، نایەتە دی.

٦) هەوڵێکی جیددی و بەبەرنامە هەیە بۆ دەستەمۆ کردنی خوێندکار. لەوەتی کۆماری ئیسلامی هاتۆتە سەر کار، بە تایبەتی لە ٢٥ ساڵی ڕابردوودا هەولێک هەیە بۆ سڕینەوەی چەمکی سیاسەت لە گشت کۆمەڵگا بە تایبەتی لە زانکۆکان. ئێمە ئەگەر سەیری قسەکانی ڕێبەری ئەم وڵاتە دەکەین بەردەوام لە قسەکانیدا هەولی ئەوە دەدا کە زانکۆ نابێ ببێتە شوێنی مشتومڕی سیاسی، کەچی لە تەواوی دنیادا ئەوە زانکۆکانن کە دەبنە شوێنی مشتومڕی سیاسی و گۆڕینی بیروڕای جیاوازی سیاسی. شۆڕشی بە قەولی خۆیان فەرهەنگی لە زانکۆکان، سازکردنی هەندێ ڕێکخراوەی چاوەدێری خوێندکاران وەک ئەنجومەنی ئیسلامی لە سەرەتای شۆڕش و دواتر جامعەی ئیسلامی لە زانکۆکان هەموو ئەوانە بۆ ئەوەن کە کۆنترۆڵێکی بەردەوام و زیاتر بە سەر خوێندکاراندا هەبێ و لەم هێڵە سوورانەی بۆیان دیاری کردوون نەترازێن.

٧) ئەگەر لەبیرمان بێ لە ساڵانی ٦٧ و ٦٨ی زایینی، چینی گەنج و خوێندکاری کۆمەڵگای ئێمە وەک زۆر شوێنی دی کەوتبووە ژێر تەئسیری بیری چەپ و ئامانجی لابردنی ستەمی چینایەتی و نەتەوایەتی بوو. لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا ئەو بیرە شکڵی گرتبوو، بۆ وێنە لە جوغرافیای زۆر جیاواز، مەسەلەن لە تورکیە دێنیز گەزمیشمان هەبوو، لە کوردستان سمایل شەریفزادەمان هەبوو، لە باکووری ئێران مەسعوودی ئەحمەدزادەمان هەیە، هەمووی ئەوانە بە شوێنوەرگرتن لە بیرۆکەی چەپ لە حەولی ئەوەدان کە بە شێوەیەکی ئارمانخوازانە ستەمی چینایەتی بە تایبەتی و لە لایەن ئێمەوە وەک نەتەوەی کورد ستەمی نەتەوایەتیش لابەن. ئەوان لە باری سیاسییەوە زیاتر کەوتبوونە ژێر تەئسیری بیر و بۆچوونەکانی کتێبی «شۆڕش لە شۆڕش»ی ڕۆژێ دۆبرۆ، بیردۆزی فەرەنسی کە شاگردی لوویی ئاڵتۆسیری مارکسیست بوو و لە باری خەباتی چەکدارییەوە کەوتبوونە ژێر تەئسیری چێگواراوە.

ئەمڕۆ ئێمە، لەسەر ساحەی سیاسی کوردستان، نە لە بواری سیاسییەوە ڕۆژ دۆبرۆیەکمان هەیە کە کتێبێکی پیرۆزی وەک شۆڕش لە شۆڕشمان بۆ بنووسێ - قەیرانی فکری - و نە لە بواری خەباتی چەکدارییەوە چێگوارایەکمان هەیە - قەیرانی ڕێکخراوەیی -. یانی لە هەموو ساحەکانی خەباتی چەکداری و خەباتی سیاسیدا ئێمە کەلێنمان هەیە. بۆیە ئەمن پێموایە لە نەبوونی ئەو دوو باڵەدا فڕین بۆ خوێندکاری کورد زۆر ئەستەمە.

دوا قسە:

دەمێکە کاتی ئەوە هاتووە کە بزووتنەوەی خوێندکاری کوردی پێداچوونەوەیەکی جیددی بەسەر خۆیدا هەبێ و ستراتیێژییەکی تۆکمە بۆخۆی دیاری بکا لەسەر سێ بنەمای: ئاوڕێکی ڕەخنەگرانە و لێکۆڵینەوەیی بۆ ڕابردووی، پێناسەیەکی سەرلەنوێ بۆ گرفتە سیاسی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکانی ئێستا و دواتر دۆزینەوەی ڕێکارێک بۆ داهاتوو.

ئەو کۆنفرانسە بۆیە گیراوە کە ئێمە خەسارناسی بکەین. دەبێ یەکیەتیی نەتەوەیی خوێندکاران و ئەو کەسانەی کە لە قالبی ڕێکخراوەکانی خوێندکاریدا کار دەکەن گۆڤاری تایبەت بە خۆیان هەبێ کە بە شێوەیەکی بەردەوام دەربچێ، بەردەوام دەبێ سمینار و لانیکەم کۆنفرانسی ساڵانەیان هەبێ، پەیوەندییان لەگەڵ ئەو شوێنانە هەبێ کە لە ڕوانگەی نێونەتەوەییەوە وەک سازمان و ڕێکخراوەی خوێندکاری چالاکن. من پێموایە ئەرکی سەرەکی یەکیەتیی نەتەوەیی خوێندکاران دەبێ سازدانی پەیوەندییەکی ئۆرگانیک بێ لە سێکوچکەیەک کە پێکهاتووە لە پێشمەرگە - خوێندکار، خوێندکار - تاراوگە، خوێندکار - نێوخۆ.

داوای لێبوردن کە بە پەلە کۆتاییم بە قسەکانم هێنا. زۆر سپاس.

(لە ژمارەی ٧١١ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٧

ناسیۆنالیزمی سەر شەقام

«شەقام» بە تەنیا هەر شوێن نییە، شەقام واتا و مانای ڕاستەقینەی ژیانە. تەنیا شوێنێکە کە دەکرێ متمانەی پێبکەی. ئەوەی لە شەقام فێری دەبی لە هیچ شوێنێکی دیکە فێری نابی. هیچ زانکۆیەک، هیچ دەسەڵات و حکوومەتێک، هیچ مزگەوت و کلیسە و کەنیسەیەک وەک شەقام ڕاستگۆ نین. تەنانەت لە زەمەنیش ناچێ، چون

هەموو کات و ساتەکانی لە هەموو قۆناغێکی تەمەندا هی تۆن، شەقام ئاوێنەی باڵانوێنی ڕووحی تاکەکانە لە نێو ئاپۆڕای خەڵکدا، لە شەقامدا خۆتی بە بێدەمامک، وەک هەزاران و سەدان هەزار کەسی دی، دێی و دەچی بەبێ جیاوازی لەگەڵ دیتران. شەقام دەریایە بۆ مەلەوانی ئازا و بەجەرگ.

(لە دەفتەری بیروەرەییەکانم)

١

خرۆشانی ئەم ڕۆژانەی شەقامی شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەڵگری هەندێ دال و هێمای تایبەتن کە شرۆڤەی هەر هەموویان دەمانگەیەنێتە چەمکێک بە ناوی «پێکەوەلکاوی ناسیۆنالیزمی». مەبەستم لە پێکەوەلکاوی ئەوەیە کە ئەگەر سەیری بزووتنەوەی نەتەوەیی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بکەی لە ڕوانگەیەکی خەسارناسانەوە دەبینین کە بەردەوام لەگەڵ گرفتێک بە ناوی «کەلێن» بەرەڕوو بووە.

لە کۆمەڵناسیی کلاسیکدا، چەمکی کەلێن زیاتر بریتییە لە دابڕان و جیاوازییەکانی نێوان کۆمەڵگای سوننەتی و کۆمەڵگای مۆدێرن، بەڵام لە کۆمەڵناسیی سیاسیدا ئەم چەمکە بەربڵاوتر دەبێ، بە واتایەکی دیکە ئەگەر لە کۆمەڵگا سوننەتییەکاندا کەلێنەکان کەمتر بوون بەهۆی پێکهاتە و نێوەرۆک و چەشنی پەیوەندییەکانی ئەم جۆرە کۆمەڵگەیانە، ئەوا لە کۆمەڵگەی مۆدێرندا ئاست و جۆری کەلێنەکان زۆر زیاتر خۆی دەردەخا. بۆ وێنە ئەو کەلێنانەی ئەمڕۆ لە کۆمەڵگاکاندا بەدیدەکرێن بریتین لە: کەلێنە چینایەتییەکان، کەلێنە حیزبییەکان، کەلێنە ئایینی و مەزهەبییەکان، کەلێنە جێندەرییەکان، کەلێنە جیلییەکان و... کۆی ئەم کەلێنانە دواجار لەسەر ڕەفتاری سیاسیی کۆمەڵگە شوێندانەر دەبن و کەلێنە سیاسییەکان بەرفراوانتر دەکەن. بەڵام وێدەچێ حزووری ئەم دواییانەی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە سەر شەقامەکان، خەریکە کەلێنە جۆربەجۆرەکانی ڕۆژهەڵات دادەپۆشێ و، لە ڕاستیدا ئەو پێکەوەلکاوییە ناسیۆنالیزمییەی باسم لێوە کرد زۆر بە ڕاشکاوی لەم ساتەوەختەی ئێستادا هەستی پێدەکرێ. هەم بە ڕەهەندە نێوخۆییەکەیدا، هەم لە پەیوەندی لەگەڵ پارچەکانی دیکەی کوردستانیشدا.

تایبەتمەندییەکانی ناسیۆنالیزمی سەر شەقام ڕەنگە بکرێ بەم شێوەیە پۆلێن بکرێ:

هەمەگیرە: واتە لە گەنجەوە تا بە ساڵاچوو، ژن و پیاو، لە باکووری ڕۆژهەڵاتەوە هەتا باشووری ڕۆژهەڵاتە مەیدانی چالاکییەتی.

کایەکەرە: واتە سنووردارییەکان دەناسێ و یاساوڕێساکانی کایەکە دەزانێ و دروشمی ڕادیکاڵ بۆ وێنە ڕووخاندن تاکتیکی ئەم ناسیۆنالیزمە نییە. (لانیکەم تا ئێستا)

لێک گرێدراوە: واتە کەلێنی تێدا بەدیناکەی، تەنانەت بە هۆی ئایینزای سوننە و شیعە کە ڕۆژهەڵات دابەش کرابوو، لەم جووڵەی سەر شەقامەدا ئەو کەلێنە بەتەواوی پڕبۆتەوە و خەریکی مەودا گرتنی زیاترە لە دەسەڵات.

وەبەرهێنەرەوەیە: واتە بەخەستی شوێن لە پارچەکانی دیکە وەردەگرێ و سەرلەنوێ لە نێوخۆیدا دەزێتەوە (Reproduction)

ڕەگاژۆکەرە: واتە بە هۆی کەرەسەی بەردەستی وەک سۆشیال میدیا پەلوپۆ داوێ.

٢

لەم پەیوەندییەدا وەبیرهێنانەوەی بیرۆکەیەکی مەترسیدار بە پێویست دەزانم. بیرۆکەیەک ڕێک بە دژی ناسیۆنالیزمی سەر شەقام. ئەم بیرۆکە مەترسیدارە، بە تایبەتی لەم چەند ساڵەی دواییدا خەریکە ناسیۆنالیزمی کوردی لە ڕۆژهەڵات لە چەمکە سەرەکییەکانی داماڵێ. دیارە نایهەوێ خودی ناسیۆنالیزمەکە بسڕێتەوە، چونکی دەزانێ ئەوەیانی بۆ ناکرێ و لەوە پێشتریش هەولی داوە ئەم کارە بکا، بەڵام لەگەڵ دژکردەوەیەکی بەرگریکارانە بەرەوڕوو بووە و ڕیسەکەی لێ بۆتەوە خوری. بۆ وێنە هێرش بە هێزی سەخت و ئاسمیلاسیۆن لە ساڵانی ڕابردوودا، حەولێکی جیددی بوون بۆ سڕینەوەی یەکجارەکی ناسیۆنالیزمی کوردی لە ڕۆژهەڵات. بەڵام کە بۆی دەرکەوت بەم شێوازە بۆی ناچێتە سەر، ئێستا خەریکە بە داماڵین و سڕینەوەی چەمکەکان (یەک لەوان: پێکەوەلکاوی ناسیۆنالیزمی) لە ناسیۆنالیزم و دەبەرکردنی قاوغێکی تیۆریکیش بەم داماڵین و سڕینەوەیە، بەرەنگاری تەقەڵەکانی ناسیۆنالیزم لەسەر شەقام بێتەوە و دواجار ئەم تەقەڵ و پێکەوەلکاوی و بەستراوەییە هەڵوەشێنێتەوە.

ئەوان دەیانەوێ، سەرەتا بە لێدانی مۆرکی ناسیۆنالیزمی سوننەتی و کلاسیک، لە چەمکی نەتەوەخوازی، مرۆڤی کورد لە بەها شۆڕشگێڕییەکان بەتاڵ کەنەوە، دەیانەوێ ڕووحی کێویی مرۆڤی سەرکەشی کوردی ڕۆژهەڵات لە شەقامەکان، کەوی کەن و بەرەو ماڵ کەنەوە و دەرئەنجام سڕینەوە و داماڵینی هەر چەشنە ڕادیکالیزمێک لە هەر چەشنە بزووتنەوەیەک، بەتایبەتی لە بزووتنەوەی مەدەنی و جووڵەی هێزی لەبڕان نەهاتووی شەقامەکان.

ئەم بیرۆكە هەر لە درێژەی پرۆژەكەیدا و بۆ پێكانی مەبەست، هۆكاری گەشەونەشەی ناسیۆنالیزم لە ڕۆژهەڵات گرێ دەداتەوە بەوە كە ئەم ناسیۆنالیزمە، ناسیۆنالیزمێكی بێكارە. سەرقاڵی خۆی نییە، سەرقاڵی پارچەكانی دیكەیە و خەریكی كاری جیددی نییە. تەنانەت دێنێ ئەو ناسیۆنالیزمەی كۆمەڵانی خەڵكی لە دەوری یەكتر كۆكردۆتەوە، تا ئاستی سۆزێكی نابەئاگا دادەبەزێنێ و خۆیشی سوورسوور دەزانێ ئەوەی لە شەقامەكانی ڕۆژهەڵات ڕوو دەدا گەشەسەندنێكی بێ وێنەی ناسیۆنالیزمێكی عەقڵانییە لەسەر بنەمای بایەخە ئینسانییەكان.

٣

وەک لە سەرەتادا باسم لێوە كرد، پێكەوەلكاویی ناسیۆنالیزمی لە ڕۆژهەڵات لەم دواییانەدا كارتێكەرییەكی بێوێنەی بووە كە دەكرێ لە دوو ڕەهەندەوە بۆی بچین:

یەكەمیان لە پەیوەندی لەگەڵ پارچەكانی دیكەدا، لاموایە زۆر لەوە ئاشكراترە كە بمانەوێ باسی هەست و دژكردەوەی ڕۆژهەڵات بە نیسبەت بەشەكانی دیكەی كوردستان بكەین. لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوودا هاتنی دەیان هەزار كەسی لە خەڵكی شارە جۆربەجۆرەكانی ڕۆژهەڵاتی كوردستان بۆ سەر شەقامەكان، سەلمێنەری ئەم ڕاستییەن كە ناسیۆنالیزمی كوردی لە ڕۆژهەڵات بەتەواوی پەلوپۆی هاویشتۆتە پارچەكانی دی و ڕەگئاژۆی كردووە و خەریكی تەقەڵ و دروومانی سنوورەكانە لەباری زەینی و سۆزدارییەوە. ڕۆژێک بۆ پەسندی فیدرالیسم لە عێراق یان پشتگیری لە شنگال یان بە بۆنەی ئەنجامدانی ڕیفراندۆم لە باشوور دێتە شەقام، ڕۆژێک بە بیانووی كۆبانی بۆ ڕۆژاوا، ڕۆژێک بە بیانووی دەسبەسەر كردی سەرۆكی بزووتنەوەی كورد لە باكوور و... و بۆ هەمووی ئەمانەش تێچووی بۆ داوە بە گیان و ماڵ و ژیان.

دووەمیان سەبارەت بە ڕەهەندە نێوخۆییەكە، ڕەنگە باس لە دوایین نموونەی هاتنی خەڵكی ڕۆژهەڵات لە شەقامەكان پێوانەیەكی باش بێ بۆ مەبەستەكەمان. هەرەوەزی نەتەوەیی بۆ كارەساتی بوومەلەرزەی كرماشان و خوێندنەوەی وردی ئەم هەرەوەزە و لێكدانەوەی سەرجەم دال و نیشانەكانی سەر شەقامەكانی ڕۆژهەڵات، دەرخەری ئەم ڕاستییەن كە باكووری ڕۆژهەڵات و باشووری ڕۆژهەڵات وەک دوو جەمسەری كوردی سوننەمەزەب و كوردی شیعەمەزەب و یارسان لێک گرێ دراون، ئیرادەی گەل لە سەرووی خواستی دەسەڵاتی حاكم بە شێوەیەكی دژكردەوەیی، هاوتەریبە لەگەڵ تاک و كۆمەڵی كوردەواری. بە واتایەكی دی ئەو بارهەڵگرانەی كەلوپەلی پێویستیان بۆ ناوچە بوومەلەرزەلێدراوەكان دەگواستەوە، لەگەڵ برینی تاک بە تاكی سنووری نێوان شارەكانی ڕۆژهەڵاتی كوردستان، لە ڕاستیدا تەقەڵ و دروومانی لێكترازانی مێژوویی شار و ناوچەكان بوو. ئەمە واتە بە دەروونی كردنەوەی چەمكی نەتەوەخوازی لە نێوخۆدا.

لە هەمان کاتدا هەر ئەم هەرەوەزە نەتەوەییەی بۆ کارەساتی بوومەلەرزەی کرماشان کرا و لایەنە نێوخۆییەکەشیمان باس کرد، لە ڕاستیدا بەشێکیشی بە جۆرێ دژکردەوەیەکی نیشتمانیش بوو لە سەر بنەمای سایکۆلۆژیکی نسکۆی پاش ئەو کارەساتەی بەسەر باشووری کوردستان هێندرا. ئەو دروشمانەی خەڵک دەیانوتەوە و بەرزیان کردبۆوە گوزارە لەوە دەکەن کە ڕۆژهەلات بە حەماسەی حزووری لە شەقامەکان دەیویست تالایی شکستی باشووریش لە نابەئاگای زەینی تاک و کۆمەڵی کورد کەم کاتەوە و کردیشی. بە دوور لە غەڵبەغەڵب و زەنازەنا و پەرتەوازەیی حیزبەکان، ڕۆژهەلات بۆخۆی خەریکی تەقەڵ و درووماني ناسیۆنالیزم و پێکەوەلکاندنی ئەم چەمکەیە لە نێوخۆ و لە پارچەکانی دیکەش.

(لە ژمارەی ٧١٥ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی دێسەمبەری ٢٠١٧

بابەتەکانی: ساڵی ٢٠١٨

هێلکەکەی کۆماری ئیسلامی

(١) ئەستاندنەوەی شەقام

لە نێو خەڵکی ئێران ئەم ڕۆژانە بۆتە باو، کە گرانبوونی کەلوپەل بۆ وێنە هێلکە _وەک هێمایەک بۆ گرانیی شتومەک_ هۆکاری ڕژانە سەر شەقامە! بۆیە دەکرێ لەسەر ئەم بنەمایە، جۆری پەیوەندییەکانی حکوومەتی کۆماری ئیسلامیی ئێران و خەڵکی ئەم وڵاتە، زیاتر لەسەر هاوکێشەی جیقنە و هێلکە لێکدەینەوە. دیارە تووشی هەڵەش دەبین ئەگەر لێکدانەوەکەمان هەر بە هۆکاری ئابوورییەوە سنووردارکەین و لە کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی کۆماری ئیسلامی خافڵ بین.

بەهەرحاڵ ئەزموونی چل ساڵ حوکمڕانیی کۆماری ئیسلامی نیشانی داوە تا ئێستا بەشی خەڵک هەر جیقنە بووە و بەشی حکوومەت و دەست و پەیوەندەکانی هێلکەی دووزەردێنە، هێلکەیەک کە ڕەنگە ئەمجارەیان سەری نەخوا، بەڵام لانیکەم زۆر هاوکێشەی لە نێوخۆدا گۆڕی، کە بە باوەڕی من گرینگترینیان گەڕانەوەی شەقام بوو بۆ خەڵک. خەڵک لە هەموو دنیادا خاوەنی شەقامن، شەقام گەورەترین هێزە بەرامبەر بە چواردیوارییەک کە خاوەن دەسەڵاتەکان خۆیانی تێدا حەشار دەدەن. کەوابوو لەمەو بەدوا ئیتر ترسەکە ڕژاوە و شەقام هی خەڵکە و هەر کات مەیلیان لەسەر بێ و ئیرادە بکەن دەتوانن بڕژێنە سەر شەقامەکان، ئەمە ڕێک ئەو دیاردەیە بوو کە چل ساڵە کۆماری ئیسلامی بە تەواوی توانایەوە حەولی بۆ دەدا نەیەتە دی و نەبێتە ئەمری واقیع، بۆ ئەم مەبەستەش لە هیچ چەشنە سەرکوت و زیندان و کوشتنێکیش درێغی نەکرد. خەڵک شەقامیان ئەستاندەوە و ئەمە گرینگترین دەسکەوتی ئەم ڕاپەڕینەی دوایی بوو.

(٢) کێرد و ئێسقان

ئەوەی لە شەقامەکانی شارەکانی ئێران ڕوودەدەن - لانیکەم تا ئەم ساتەوەختە - زیاتر لە سەرهەڵدان و شۆڕشی چینی هەژار و پێخواس و مامناوەندی ئێران دەچێ، کە گوشاری ئابووری بڕستی لێ بڕیون. لە لایەکی دیکەوە هەر لە پەیوەندی لەگەڵ ئەم گوشارە ئابوورییانەدا، دزی و گەندەڵیی بەرپرسانی باڵای حکوومەتی کۆماری ئیسلامی هەم خۆیان، هەم خزم و کەسی هەرە نیزیکیان، ئەم دژکردەوەیەی ئێستای شەقامەکانی ئێرانی لێ کەوتۆتەوە. بەڵام ئەمە تەنیا بەرهەمی گوشاری ئابووریی ئەم ماوەیەی ڕابردوو نییە، ئەمە بەرهەمی کەڵەکەبوونی گوشاری سیاسی و دارمانی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی چل ساڵ حوکمڕانیی کۆماری ئیسلامییە. دەنگ هەڵبڕین لە بۆشایی نایەتەدی، ئەم خۆپیشاندانانە باکگراوندێکی چل ساڵەی لەپشتە.

ئەوانەی گیانیان لەسەر دەستیان داناوە و بەرامبەر بە ڕێژیمێکی دیکتاتۆر وەک کۆماری ئیسلامی ڕاوەستاون، زۆربەی هەرەزۆریان چینی هەژار و مامناوەندی کۆمەڵگەی ئێرانن کە لەم دواییانەدا بە تایبەتی نادادپەروەری کۆمەڵایەتی بۆتە هۆکاری یاخیبوونیان لەم سیستمە پاوانخواز و ملهوڕە.

کێرد گەیشتۆتە ئێسقانی خەڵک، ئەو ستەمەی لە خەڵکی ئێران دەکرێ، دەبێ خۆت بیچێژی ئەگینا ئازارەکانی دەگوتن نایە. وڵاتێکی دارماو و وێران لە هەموو ڕوویەکەوە. وڵاتێک کە نانی نیە بیدا بە خەڵکەکەی، کەچی گەورە تیرۆریستێکی وەک حەسەن نەسروڵڵا بەبەر چاوی خەڵکی دنیا ڕاشکاوانە دەڵێ: «بەڵێ، پارەی ئێمە، مووشەکی ئێمە... کۆماری ئیسلامی دابینی دەکا، حاڵی بوون؟» ئەمە لە کاتێکدایە کە لەپاش بوومەلەرزەی کرماشان سەرەڕای یارمەتییەکانی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئێستاشی لەگەڵدا بێ خەڵک لە دۆخێکی زۆر خراپ دایە و دەوڵەت بچووکترین هەنگاوی جددیی بۆ باشترکردنی ژیانی زیانوێکەوتووان هەڵنەهێناوەتەوە. بۆیە ئاساییە تەنانەت کرماشان گەورەترین شاری کوردستان بەنیسبەت شارەکانی دیکەی ڕۆژهەڵات ڕادیکاڵتر لەسەر هێڵ بێ. دیارە زۆر هۆکاری کۆمەڵایەتی و سیاسی و فەرهەنگیی دیکەش هەن کە هەر هەموویان لە ڕاستای ئاسیمیلاسیۆنی ئەم شار و ناوچەیەدا دەوریان گێڕاوە کە باسکردنی مەجالی تایبەت بە خۆی دەوێ.

(٣) دیاردەیەکی سەیروسەمەرە؛ ئەحمەدینەژاد

ئەم بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە خۆڕسک و بێ سەر و بێ ڕێبەرانە، زۆر جاران بۆ ئەوەی وەک پشکۆ و ژیلەمۆی بن خۆڵەمێش بگەشێنەوە، ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ پێویستیان بە کاتالیزۆرێک هەیە کە ئەم کارە ئەنجام بدا. بۆ وێنە خۆسووتاندنی محەممەد بووعەزیزی لە توونێس دەکرێ وەک کاتالیزۆرێکی ڕاستەوخۆی بەهاری عەرەبی سەیر

بکرێ. بەڵام هەندێ جار تەنانەت کەسایەتییەک دەبێتە کاتالیزۆر کە خۆی سەردەمێک بەشێک بووە لە دەسەڵاتێکی نگریس. بۆ وێنە هەڵوێست و قسەکانی ئەم دواییانەی ئەحمەدی نەژاد، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بوو بە هۆی ئەوە کە کۆمەڵگە هێڵە سوورەکان خێراتر ببەزێنێ، هەرچەند ئەو قازانج و مەسڵەحەتی خۆی و پیاوەکانی مەبەستە، بەڵام ناکرێ لە شێوازە پۆپۆلیستییەکەی وەک داکۆکی لە مافی هەژاران بەرامبەر بە مافیای سیستمی دادی کۆماری ئیسلامی ئێران هەر وا بەسانایی تێپەڕین. بێدەنگیی ئەحمەدی نەژاد تا ئەم ساتەوەختە ڕەنگە نیشان لەوە بێ کە خۆی وەک خاوەنی نابەرهەستی خۆپیشاندانەکان هەست پێ بکا! ڕەنگبێ بۆیە، فەرماندەی سپای پاسدارانی ئێران، مەحموود ئەحمەدی نەژاد وەک بانگەشەکەری خۆپیشاندانەکان تاوانبار دەکا!

(٤) تێپەڕین لە ڕووحانی - تیپەڕین لە خامنەیی

ئەگەرچی بزووتنەوەی سەوز لە ساڵی ٢٠٠٩ سنوورەکانی ڕیفۆرمخوازی تێ نەپەڕاند و دروشمەکانی چاکسازی بوو لە نێو پێکهاتەی دەوڵەت و حکوومەتدا، بەڵام لەم بزووتنەوە نوێیەدا، ویستی خۆپیشاندەران ئەوەیە: سەرجەم ڕیفۆرمخواز و توندئاژۆ بەیەکەوە بە دۆڵێدا! واتە ئەم جارەیان خەڵک ئیتر لە ڕووحانی و خامنەیی تێ پەڕاندووە.

دیارە ئەمە جاری یەکەم نیە لە خۆپیشاندانەکاندا وێنەی خامنەیی دەسووتێندرێ، خامنەییەک کە لە ڕوانگەی حکوومەتەوە جێگری خودایە لەسەر عەرز. بەڵام ئەوەندەی ئەو بوو بە نیشانەی تیری دروشمی خەڵک، لەوەپێش بێ وێنە بووە. بۆیە لە یەکەم کاردانەوەی بەرامبەر بەم خۆپیشاندانانە زۆر بە کزی دەردەکەوێ و وەک جاری جاران هێرش ناکاتە سەر خەڵک و ڕەنگە چاوەڕێی ئەوە بکا پاش سەرکوتی خەڵک بە تۆپی پڕەوە بێتەوە مەیدان.

کاتێ کە ڤیدیۆی دڕاندن و سووتاندنی وێنەی پاسدار قاسم سلێمانیش لە گەورەشارێک وەک شیراز بڵاو بۆوە، زیاتر بۆمان دەرکەوت کە سەردارەکەی کاکی مەلا هیچ بایەخێکی لای خەڵک نیە، سەردارێک کە بە پارەی خەڵکی نێوخۆی ئێران، ماڵی خەڵکانی دراوسێ بەقوڕ دەگرێ. کەوابوو ئەمجارەیان ئەوەی کرا لادان لە نۆرمەکانی کۆماری ئیسلامی بوو، لادان لە هێڵە سوورەکانی بوو. ئەو هێڵانەی بۆ کۆماری ئیسلامی هێڵی شەرەف و شانازی بوون کەچی بە چرکەساتێک؛ سەردار و مەلا (بە ڕیفۆرمخواز و توندئاژۆکەییەوە) فت.

(٥) دروشمی خۆپیشاندەران

بە باوەڕی من شیلەی هەموو هاتنە سەر شەقامێک، دروشمەکانێتی کە ئاراستەی دەسەڵات دەکرێ. خوێندنەوەیەکی

هێماناسانە بۆ دروشمەکان دەمانگەیەنێتە دوو ئەنجامی گرینگ: یەکەم ڕەخنەی توند لە سیاسەتی دەرەوەی کۆماری ئیسلامی بە نیسبەت دەستێوەردانی لە کاروباری نێوخۆی وڵاتانی دەرودراوسێ و مەسرەفی پارەی خەڵک بۆ ئاژاوەنانەوە و سازکردنی ناسەقامگیری لە ناوچە، ڕێک ئەو شتەی چل ساڵە حوکمڕانانی کۆماری ئیسلامی لە ژێر سەردێڕی ستراتیژیی هەناردەکردنی شۆڕش دەرخواردی خەڵکی دەدەن. دووهەم ئەوە بوو کە خوازیاری ئەوەن کە حکوومەت، بەرگی مەلایەتی فڕێ دا و بە مانایەکی دیکە نەمانی حکوومەتی ئیسلامی. کاتێ باوکی ڕووحیی ڕیفۆرمخوازەکان محەممەد خاتەمی بەم خەڵکە ناڕازییە دەڵێ پیاوی دوژمن و هەلپەرست، دەگەینە ئەم قەناعەتە کە تێپەڕین لە ڕیفۆرم و سەرکردەی ڕیفۆرم مافی ئەم خەڵکە وەزاڵەهاتووە بووە.

(٦) وەک هەموو شۆڕشێک، لە جنسی باستیل

نامەوێ بە هیچ کلۆجێک شۆڕشی مەزنی فەرانسە لەگەڵ ئەم بزووتنەوەیە پێک بگرم، بەڵام دەمەوێ ئەوە بڵێم جنسی هەرتکیان یەک شتە.

بۆ سەرهەڵدانی شۆڕشی فەرانسە وەک گەورەترین شۆڕشی مێژووی مرۆڤایەتی، دوو هۆکاری سەرەکی ڕەچاو دەکرێ. یەکەم بوونی پاشخانێکی ڕۆشنبیری مێژوویی لەم وڵاتەدا و دووهەم گرفت و کێشەی ئابووری. ئەم بزووتنەوەیەی ئێستا لە ئێران سەری هەڵداوە لەبری پاشخانە ڕۆشنبیرییەکەی فەرانسە، ئەوە سۆشیال میدیایە کە ئەم بۆشاییەی بۆ پڕدەکاتەوە و لەباری ئابووریشەوە هەمووومان دەزانین کە ئێران چەندە کاول بووە!

شۆڕشی فەرانسەش سەرەتا ڕێبەری نەبوو، خاوەنی نەبوو، بەڵام دواتر بوو بە خاوەن سەر و لە ڕەوتی بەرەوپێشچوونیدا خۆی ڕێکخست. توندوتیژییەکانی سەرەتای شۆڕشیش کە بە هێرشکردن بۆ سەر بەندیخانەی باستیل دەستی پێکرد لە ڕاستیدا هێرش بۆ سەر نمادی ستەم و نادادپەروەری بوو. ڕووخانی باستیل، ڕووخانی هەیبەتی دەسەڵات بوو. وەک چۆن شۆڕشی فەرانسە بەرهەمی ساڵ و دوو ساڵ و سێ ساڵ نەبوو بەڵکوو بەرهەمی هەفتا هەشتا ساڵ کەڵەکە بوونی گرفتەکانی کۆمەڵگای فەرانسە بوو، بزووتنەوەی نوێی خەڵکی ئێرانیش بەرهەمی چل ساڵ کەڵەکە بوونی کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی کۆماری ئیسلامییە.

ڕەنگە تەنیا شتێک کە ببێتە هۆی ئەوە کە دەرئەنجامی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران، یەک ئاکامی لێکچووی لەگەڵ شۆڕشە سەرکەوتووەکانی دنیا لێ نەکەوێتەوە ئەوە بێ کە ئەو بزووتنەوانەی لە ئێران ڕوو دەدەن لەبەر بەردەوام نەبوونیان، لەبەر ئەوەی لە یەک قۆناغی زەمەنیی کورتماوەدا ڕوو دەدەن، زۆر زوو سەرکوت دەکرێن و دواجار وەک ویستێکی سیاسی، کۆمەڵایەتی و مێژوویی دەمێننەوە.

(٧) لە دایکبوونی «تووڕەیی» و «هیوا

حەولێکی بێ ئاکام و بێ ئەنجامی لانیکەم بیست ساڵی ڕابردوو لە قالبی ڕیفۆرمخوازیدا، (دوو دەیەی پێشتریشی لێ زیاد کەن) بۆتە هۆی ڕژانی خەڵک بۆ سەر شەقامەکان. نادادپەروەری کۆمەڵایەتی، گەندەڵی ئابووری و ئیداری، بێکاری، نەداری، ژیان لە ژێر هێڵی هەژاری، هەڵاواردن و... هەموو هۆکارن بۆ سازبوونی ئەم دۆخە، کەوابوو دەکرێ بڵێین لەگەڵ بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بەرەوڕووین کە لە دۆخی هەنووکەیی یەکجار تووڕەیە.

ئەم دەنگ هەڵبڕینانە، ئەم خۆپیشاندانانە و بە گشتی ئەم بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە ڕاستە بێ سەرە و ڕێبەری نیە، بەڵام سۆشیال میدیا دەتوانێ جۆرێ یەکیەتی سەرانسەری ساز بکا کە بە تەعبیری مانوئێل کاستێلز وەک تۆڕێکی بەربڵاو و دوورودرێژ «هیوا» و «تووڕەیی» لە هەناوی یەکتردا کۆکاتەوە. ئەگەرچی شوێنی لۆکاڵی سەرهەڵدان شەقامە و تووڕەیی خەڵک لەوێ خۆدەردەخا، بەڵام سۆشیال میدیا شوێنی کۆبوونەوەی سەرانسەری و ئاڵوگۆڕی زانیارییەکانە و هیوا بە دوارۆژێکی باشتر. بۆیە ئەم بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە دەبێ هەر دوو ڕەهەندی باسکراو لەبەرچاو بگرێ.

(لە ژمارەی ٧١٧ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی جانێوێری ٢٠١٨

زمانەوانی

ئەدەبی زارەکی ئاوێنەی باڵانوێنی ڕەفتاری تاک و کۆمەڵی کوردە. بەیتەکان وەک گەنجێکی سەربەمۆر بۆ ئەوە دەبن کە پاش سەدان ساڵ خوێندنەوەیەکی ئەمڕۆییان بۆ بکرێ و لەگەڵ واقیعی ژیانی تاکەکەسی و کۆمەڵایەتی بەراوەرد بکرێن. یەکێ لەم چەمکانە کە وەک دیاردەیەکی زەق وەک تایبەتمەندییەکی نەرێنی لە کارەکتێری سەرەکی بەیتەکاندا دەبینرێ "لاساری"یە! لاساری لە حەوزەی ڕەوانناسی کۆمەڵایەتیدا لێکەوتەی نەرێنی لە خۆ بەجێدێڵێ و دواجار بەر بە گەشەی کەسێتی و کۆمەڵایەتی دەگرێ و دەبێتە هۆی پێداگری تاکێک، تاقمێک،

کۆمەڵێک، حیزبێک و... لەسەر دەنگی ناڕەوای خۆی! دیارە کەم نین ئەم نموونانەی کە لاساری هەندێ تاک یان لایەنی سیاسی وڵاتێکی بەرەو هەڵدێری نەمان بردووە، کە هەندێ نەوی کێشان و تەنازول دەیتوانی پێش بە کارەساتەکە بگرێ.

لە بەیتی لاس و خەزاڵدا، کاتێ لاس بە تیری چڵکنان دەپێکرێ، خۆ ئەگەر هەر ئەوکات تیرەکەی لە شلکەی ڕانی دەرکێشابا ژاری تیرەکە بە دەمارەکانیدا نەدەگەڕا و گیانی لە دەست نەدەدا، بەڵام لاساری بۆ سەلماندنی ئەوینەکەی بەرامبەر بە خەزاڵ وای لێکرد ئەم کارە نەکا. لە بەیتی خەج و سیامەنددا، ئەگەر سیامەند لەخۆڕا ملی دەبەر ملی کەڵێچە نەنابا، بە زەبری شاخی کەڵێچە بە پەلی دارەبەنێ نەدەبۆوە و ئەم چارەنووسە تراژیکەی بە نسیب نەدەبوو. پێشکەشکردنی خاتووزین لە لایەن قەرەتاژدینی برایەوە بۆ کاکەمەم لە کاتی کایەی نەردێندان ئەویش سێ جاران و قەبووڵ نەکردنی لە لایان مەمەوە ڕێک ئەم لاسارییەیە کە بەرۆکی مرۆڤی کوردی بەدرێژایی مێژوو گرتووە. لە مێژووی هاوچەرخیشدا نموونە زۆرن بۆ سەلماندنی ئەم ڕاستییە کە بەدەر لە داووتەڵەکەی دوژمن و نەیارەکەی، لاساری خۆی لەگەڵ خۆی هۆکاری بەشێکی گەورەی نسکۆ و هەرەسەکانی بووە. واتە لە چەمکی لاساریدا "ئەوی تر" بوونی نییە بەڵکوو ئەوە خودی خۆیەتی کە لەگەڵیا دەکەوێتە دژایەتی! ئەم دیاردەیە تەواوی کەلێن و قوژبنی ژیانی تاک و کۆمەڵی کوردەواری تەنیوە، لاساری ڕەشۆکی (لجاجت عوامانە) و لاساری بژاردە سیاسی کۆمەڵایەتییەکان دۆخی ژیانیان بەرەو ئاقارێک بردووە کە نەک لە ناوخۆی کۆمەڵگای کوردیدا بەڵکوو لە لای بێگانەش ڕوخساری سیاسی کۆمەڵایەتی کورد خەوشدار بووە، ئەم پەتا لێوەگرە ڕەنگە لە ناو خەڵکی ئاساییدا شوێنکەوتێکی نەرێنی کۆمەڵایەتی بنێتەوە، بەڵام کاتێ لاساری دەگاتە ئاستی بژاردەی سیاسی دەبێتە هۆی سازبوونی دۆخێکی کارەسات ئامێز!

بەڵام ئەوەی کە لە فەرهەنگی سیاسیدا دەتوانێ پاشەکشە بە لاساری بکا، وێکهەڵکردنە. وێکهەڵکردن سەرەڕای ئەوەی کە وەک چەمکێک لە دێرزەمانەوە بوونی هەبووە، لە ڕوانگەی مێژوویی‌یەوە وەک دوکتورینێک لە بیر و کردەوەی سیاسی لە نێو جەرگی شەڕە ئایینییەکانی سەدەی شازدەدا خویا بوو. لە ڕاستیدا وێکهەڵکردن بەرهەمی پرۆتێستانیزمە، ئەو کات کە شەڕی نێوان باوەڕە مەزهەبییەکان و بیرە دژبەرەکان ڕێی لە هەر چەشنە سازان و بەیەکەوەهەڵکردنێک گرتبوو، لە جەنگەی ئەم شەڕەدا چەمکی وێکهەڵکردن یان بە واتایەک سینگفراوانی بۆ بەرگری لە توندوتیژی و کوژرانی زیاتری ئینسانەکان بەئەسپایی وەک ڕێکارێک خۆی خزاندە نێو کێشەکەوە. ئێستاش لەدوای سەدان ساڵ چەمکی وێکهەڵکردن لە کۆمەڵگا جۆربەجۆرەکانی وڵاتانی پێشکەوتوو دژ بە چەمکی لاساری بۆتە هۆی بەدیهاتنی ژیانێکی هێمنانە و بەدوور لە توندوتیژی. کارڵ پۆپێر پێیوایە بێتوو سنوورەکانی وێکهەڵکردن بترازێن، کۆتایی بە ژیانی پێکەوەهەڵکردن و بەیەکەوەسازان دێ و ئەمە مەترسییەکی یەکجار گەورەیە. هەربۆیە بۆ ئەوەی سنوورەکانی وێکهەڵکردن نەبەزێندرێن هێورکردنەوەی دۆخ، دیالۆگ و سازان مەرجی

بنەڕەتین. ئەگەر لاساری و وێکهەڵکردن دوو رووی یەک دراو بن ئەوە لە سەرەتای مێژووی کوردەوە تا هەنووکە لاساری وەک پشکی شێر بەردەوام وەبەر کورد کەوتووە!

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ١٩ی جانێوێری ٢٠١٨

ئەم «قەڵا»یە لەبن نایە

(١)دوانەی ئاخوند - پاسدار

لە یەک ڕستەدا دەکرێ بڵێین دوانەی «ئاخوند - پاسدار» لەسەر بنەمای خەرفاندن و بەلاڕێدا بردنی کۆمەڵگەی ئێران لە ڕێی شیعەگەری و دواجار بە زەبری چەک و زۆرەملی، لە ڕێگەی پاسدارەکانی ئەم سیستمەوە دامەزراوە. ئەمە تا هەنووکەش سەرەکیترین ستراتیژی کۆماری ئیسلامی بووە بۆ ڕاگرتن و پاراستنی ئەم دەسەڵاتە، چ لە ئاستی نێوخۆیی و چ لە ئاستی دەرەوە.

بەلاڕێدا چوونی شۆڕشی گەلانی ئێران، ئەم هەلەی بۆ ئاخوندکان ڕەخساند سواری لۆتکەی شۆڕش بن و بۆ گەیشتن بە ڕۆخی دەسەڵات، چینێکی گەنجی هەژاری نەخوێندەوار بکەن بە سەوڵی لۆتکەکەیان. چینێکی پەراوێزخراوی بێدەرەتان، کە بە نیسبەت حکوومەتی پاشایەتی پڕ بوون لە گرێوگۆڵی دەروونی. ئاخوندکان زۆر باش دەیانزانی ئەم ڕق و کینە پەنگخواردووە تەنیا و تەنیا بە کوشتن و قەتڵوبڕی دیتران دادەمرکێ و ئەوانیش بە ناوی خوا و ئیسلامەوە ئەوەی خواستی دڵیان بوو، پێیان کردن. بۆیە هەر لە سەرەتاوە ئەم گەنجانە کە زۆربەی هەرە زۆریان تەمەنیان لە نێوان ٢٠ بۆ ٢٥ ساڵ لانکەی دەکرد، بەرپرسیارێتی زۆر گەورەیان دەدرێتێ. ئەوان کە بە تەواوی گۆشکراوی ئاخوندی شیعە و ڕێبازەکەی بوون و تا ئێستاش کە لە ساڵانی ٦٠ی ژیانیاند ان وەفادارن بە ڕێچکە و ئایدۆلۆژیی شیعی و لە ڕاستیدا ئەوانن کە پارێزەری ڕێژیمن وەک پاسدار. تۆ کە ورد دەبییەوە هەرگیز فەرماندەیەکی پلەبەرزی ئەرتەش نابینی بەمجۆرەی کە فەرماندەرانی سپا لە میدیاکان دەردەکەون و هەڕەشەوگوڕەشە دەکەن لە خەڵک و وڵاتانی دەرەوە، لێدوان بدەن!

له ڕاستیدا دراوی کۆماری ئیسلامی لایەکی ئاخونده و لایەکی پاسدار، بەڵام ئەم خاڵە گرینگەش نابێ لە بیر بکرێ کە هەموو ئاخوند و پاسدارێک ئیزنی هاتنی نیە بۆ نێو ئەم بازنەیە، تەنیا ئەو کەسانە لەوێ دەبن کە لە چل ساڵ لەوەپێشەوە، سەفەرێکیان بەیەکەوە دەست پێکردوە بۆ دەستداگرتن بەسەر سەرجەم جومگەکانی دەسەڵاتی ئەم وڵاتە! تەنانەت کەم نەبوون ئەو کەسانەی بە شێوەیەکی گوماناوی لەم بازنەیە دوورخران و دواجار سەریان تێداچوو!

(۲) گێڕانەوە ناڕاستەکە!

وەتەی کۆماری ئێسلامی هەیە هیچ ڕووداو و پێشهاتێک نەبووە کە پەردەیەکی تەمومژاوی بەسەردا نەکێشێ _ئەویش بە مەبەستی شاردنەوەی ڕاستییەکان و پەردەپۆشکردنی ناپاکی و جینایەتەکانیان لە هەموو بوارەکاندا_ کۆماری ئیسلامی هەرگیز لەگەڵ خەڵکی خۆی ڕاست نەبووە و دەرئەنجامی ئەم ناڕاستییە بۆتە هۆی ئەوە کە بچووکترین متمانە بەم سیستمە نەبێ و نەمێنێ.

ڕۆژی ۷ی گەلاوێژی ۷۵ی هەتاوی (۲۸ی جولای ۱۹۹٦) هێزێکی زەبەلاحی سپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامی بە چەکی قورسەوە هێرش دەکەنە سەر قەڵا و بنکە و بارەگاکانی حیزبی دیمۆکرات و بە خەستی بە تۆپ و کاتیۆشا و خۆمپارە بۆ ماوەی نیزیک بە ۱۲ ساعەت دەیکوتن. وەک باس دەکرێ ۳ تا ٤ هەزار گوللەی ئەم چەکە قورسانە وە ماڵەکان دەکەوێ و بەم هۆیە زیان و خەساری زۆر بەر دەیان ماڵی نێو بنکەکانی حیزب دەکەوێ. بەڵام بە پێی ئەوە کە هەر لەگەڵ جووڵەی ئەم هێزە لە نێوخۆوە، حیزب لە ڕێگەی شانەکانی خۆیەوە ئاگاداری هێرشەکە کرابوو، ماڵەکان چۆل دەکرێن و هیچ زیانێکی گیانی بە پێشمەرگە و بنەماڵەکانیان ناگا و سەیر لەوەدایە وەک دەگوترێ قەڵای دیمۆکرات و دەوروبەری کە پڕ بووە لە پێشمەرگە بۆ بەرەبەرکانی لەگەڵ پاسدارەکانی کۆماری ئیسلامی، هێرشی نەکرایە سەر و ئەمە سەلمێنەری ئەوەیە کە پاسدار تەنیا هاتبوون بۆ کوشتنی ژن و منداڵ! دیارە حیزب کومیتەیەکی مەیدانیش بە بەشداریی چەند فەرماندە هێز و ئەندامی کومیتەی ناوەندی پێک دێنێ بۆ ئەوەی هەم باری پاراستن و ئەمنیی دۆخەکە لەستۆ بگرن، هەم ئەگەر بێتوو پێویست بە قسەوباس هەبێ ئەوە حیزب لەسەر هەست بێ. ئەندامانی کۆمیتەکەش بریتی بوون لە مستەفا مەلوودی، برایم چوکەڵی، ئەحمەد پادگانی، ئەحمەد نستانی، سمایل بازیار و کاوە بەهرامی.

بەڵام ئەم عەمەلیاتە سەربازییەی سپا لەباری نیزامییەوە کە یەکێک لە ئەندامانی بازنەی ئاخوند_پاسدار، واتە پاسدار ئەحمەد کازمی فەرماندەیی دەکرد دواجار چیی دەست دەکەوێ؟

کانالی «مستند»ی دەنگوڕەنگی کۆماری ئیسلامی بەڵگەفیلمێکی بڵاو کردۆتەوە بە ناوی «کوی سنجق» کە دەیەوێ ڕەوایەتی ڕەسمیی خۆی لەم ڕووداوەی وا بە کورتی لەسەرەوە باسم کرد دەرببڕێ. پەیامی بەڵگەفیلمە گاڵتەجاڕییەکەی کۆماری ئیسلامی ئەوەیە:

«پاسدارێک بە خۆی و لەشکرەکەیەوە سنوور دەبەزێنێ بۆ ئەوەی پێشمەرگەی حیزب تەمبێ بکا. دەی، پاڵەوان بارەگا و مەقەڕەکانیان تۆپباران دەکا و پێشمەرگەش زۆر دەترسێن و دواتر لە لایەن یەکێتییەوە وەک نێوبژیوانکەر حیزب تەسلیم دەبێ و دەڵێ بە غەوس تازە نایەمەوە نێوخۆی ڕۆژهەڵات! پاسدار کازمیش لەشکر هەڵدەگرێ و بە لای پارتیدا بڕواتەوە ئێران، کەچی پێشمەرگەی پارتی پێشیان پێدەگرن و دەمەقاڵە لە نێوانیاندا ساز دەبێ و کاک کازمی دەڵێ بۆ هەر زللەیەک کە لە لەشکرەکەم بدەن، سەد کەستان لێ دەکوژم. خۆلاسە کاکی پاسدار و لەشکرەکەی بە ڕێگایەکی دیکەدا دەگەڕێنەوە بۆ مۆڵگەکانی خۆیان! بەڵام ڕاویی بەڵگەفیلمەکە دەڵێ ئەو کارەی مەسعوود بارزانی کردی زۆر گرانی بۆ تەواو بوو!» ئەمە کۆی گێڕانەوەی ڕەسمیی کۆماری ئیسلامییە لە ڕووداوەکە.

(٣) ئەودیوی گێڕانەوەکە

بۆ ئەوەی ئامانجە سەرەکییەکان و پشتی پەردەی ئەم فیلمە بخەینە بەرچاو، پێویستە چەند خاڵێک شەنوکەو کەین بۆ ئەوەی دواجار بە دەرئەنجامێکی دروست بگەین:

- ئەگەر سەرنج بدەنە بەشداربووانی فیلمەکە ئەوانەی خۆیان بەشداری هێرشەکەی کۆیە بوون، لە شێوەی قسەکردنیان ڕا بە تەواوی دیارە کە زۆربەیان تورکن! کۆماری ئیسلامی بە درێژایی تەمەنی لەم چەشنە کەلێنانە بۆ نانەوەی دووبەرەکی نەتەوەیی، ئایین و ئایینزایی، چینایەتی، جێندێری و... وەک «ستراتیژی کۆنترۆڵ» کەلکی وەرگرتوە، بەتایبەتی لەبەریەک ڕۆنانی کوردی سوننە و تورکی شیعە لە ناوچەکەدا! لە ڕاستیدا ئەم کەسانە بە مەبەست لە فیلمەکەدا خویا دەبن تا ئەوە بە بینەرەکەی بڵێن کە کورد وەک ڕابردوو هەر ئەوی ترە و جێی مەترسییە.

- بە شێوەیەکی دەبنەوەبڕانە سازکردنی جۆرێ دڕدۆنگی لە نێوان ئەندامان و لایەنگرانی دوو باڵەکەی دێموکرات کە ڕێککەوتنامەکە کاک مستەفا هیجری، جێگری سکرتێری ئەوکات ئیمزای کردوە نەک سکرتێر. لەلایەک ئەو ڕێککەوتنە درۆیینەی ئەوان ڕێککەوتنێکە حیزب لەگەڵ یەکیەتیی نیشتمانی کردوویەتی و لەلایەکی دیکەشەوە شەخسی مامۆستا عەبدوڵلا حەسەنزادە ئاماژە بەمە دەکا کە هۆکاری ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ پرنسیپێکی پرۆتۆکۆڵی.

واته بە پێی ئەوە کە دوکتور فوئاد مەعسووم وەک نوێنەری یەکیەتیی نیشتمانی تەرەفێکی ڕێکەوتنەکە بوو، بۆیە حیزبی دیمۆکراتیش کاک مستەفا هیجریی وەک جێگری سکرتێر بۆ ئەم کارە دەسنیشان کرد. لە کتێبی ئەزموونی خەبات (ئاوڕێک لە ژیان و خەباتی عەبدوڵڵا حەسەنزادە، ئامادە کردنی هەیاس کاردۆ، ٢٠١٢، چاپی دووەم، چاپخانەی ئەرزان، سوئێد) لاپەڕەی ٣٦٧ تا ٣٧٢دا بە تەسەلی باسی ئەم پەلامارە کراوە و باس لەوە دەکرێ کە ڕێکەوتنەکە بە ئاگاداریی دەفتەری سیاسی کراوە.

- بەڵام ئەوەی زۆر گرینگە هەر لەم کتێبەدا مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە بەسەراحەتەوە دەڵێ: «ئێمە ماوەیەکی زۆر بوو لە ڕێگەی سەرچاوەی زانیارییەکانی خۆمانەوە دەمانزانی کە ئێران بەتەمایە هێرشێک بۆ ئێرە بکا. ئەو خەبەرەمان هەبوو.» هەرچەند ئاماژە بەمەش دەکرێ کە دواتر لە لایەن یەکیەتییەوە حیزب ئاگاداری پەلامارەکە دەکرێتەوە، بەڵام حیزب بەتەواوی خۆی ئاگادار بوو. باس لە گوشارەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر یەکیەتی و هێزە زەبەلاحەکەی سپا کە لە سنوور ئاودیو دەبێ و بەرەو کۆیە دەچێ بۆ تۆپبارانی ژن و منداڵ، ڕەنگە لە تاقەتی ئەم کورتەوتارەدا نەبێ، بەڵام دیسانیش دەیانەوێ یەکیەتیی پێ تۆمەتبار بکەن.

- لەم بەڵگەفیلمەدا پارتی لە کوێ وەستاوە؟ سەرەتای بەڵگەفیلمەکە کە لە ڕاستیدا کۆتایی فیلمەکەشە، بە گەمارۆی پاسدارەکان لە لایەن پارتییەوە دەست پێ دەکا و بە فلاش بەک بۆ ڕابردوو و قسەی چەند پاسدار و جاشێک درێژە پەیدا دەکا. لە پاش «فتح الفتوح»ی پاسدار کازمی و تەواو بوونی مەئموورییەت، لەشکر دەگەڕێتەوە بەرەو ئێران بەڵام بە ناوچەی پارتیدا. لێرە چیرۆکەکە هەندێ دەشەمزێ. پێشمەرگەی پارتی، لەشکری کۆماری ئیسلامی گەمارۆ دەدا و بە دیلیان دەگرێ و وەک «برهان عەبدی، خەڵکی جوانڕۆ»؛ جاشەکەی نێو بەڵگەفیلمەکە باس دەکا، چەند قونەشەقێکیشیان وێدەکەوێ. بەڵام سرنجڕاکێش ئەوەیە کە بە قسەی خودی پاسدار سەحرارِوودی، دیپلۆمات تیرۆریستی تیمی تیرۆری شەهید دوکتور قاسملوو، بارزانییەکان بەڕەڵڵایان دەکەن، بەڵام ئیزن نادەن بە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی ئەواندا تێپەڕن. هەردوا بەدوای ئەودا، گێڕەوەی فیلمەکە دەڵێ ئیتر لەو ڕۆژەوە سیاسەتەکانی قەرارگای هەمزە و قەرارگای ڕەمەزان بە قازانجی یەکیەتیی نیشتمانی ئاراستەکەی دەگۆڕدرێ و ئەم وەرچەرخانە بۆ مەسعوود بارزانی زۆر گران تەواو دەبێ!

لە دوابەشی فیلمەکە، گێڕەوە باس لەوە دەکا کە پاش ئەم ئۆپراسیۆنە ئاسایش و ئارامییەکی سەقامگیر بەسەر ناوچەدا حاکم دەبێ و خەڵکی کورد بە گۆشت و پێستەوە هەست بە تەناهی و ئاسایش دەکەن! شابەیتی داکیۆمێنتەکەش هەر ئەوەیە، واتە دەسەڵات دەیەوێ ئەوە بە بینەرەکەی بڵێ ئیتر ڕۆژهەڵاتی کوردستان هیچ کێشە و گرفتێکی ئەمنی و سیاسی نیە و شامی شەریفە. بەڵام ئەمە باس ناکا کە دوای ئەو ڕێکەوتنەش دەیان جووڵەی نیزامی و سیاسیی پێشمەرگە لە کوردستاندا کراون و لە ناوچەکانی سنە و سەردەشت و مەهاباد و

پیرانشار و شنۆ و ... دەیان عەمەلیات کراون، هەروەها هەر لەم کوردستانە چەند سەد چالاکی سیاسیی کورد، هەر لە پاش پەلامارەکەی کۆیە ئێعدام کراون، ئەشکەنجە کراون، زیندانی کراون، پەڕیوەی هەندەران بوون و... باس لەوە ناکا کە خەڵک لە بچووکترین دەرفەت کەڵکی وەرگرتووە بۆ دەربڕینی ناڕەزایەتی و دژایەتی کۆماری ئیسلامی. کورد گوتەنی ئەوەی لەم بەڵگە فیلمەدا بڵاوبۆوە درۆی حزووری بوو کە تەواوی گەلی کوردستان دەزانێ فڕی بەسەر ڕاستییەوە نەبووە.

(۴) ترسی کۆماری ئیسلامی

پەیوەندیی نێوان ترس و سازکردنی کەشوهەوای دیکتاتۆری، پەیوەندییەکی ئەم ئەوێتییە، واتە هەر ڕادە دەسەڵاتی حاکم ترسی زیاتر بێ، گوشارێکی زیاتر دەخاتە سەر خەڵک و ئۆپۆزیسیۆن و زۆر بێ ڕەحمتر دەجووڵێتەوە. کۆماری ئیسلامی بۆ شەرعییەتدان بەم زەبر و گوشارانە کە هەر وەک باسم کرد بەرهەمی ترسە لە وریایی گشتی خەڵک، دێنێ کڵاو و پاساوێکی شەرعیشی بۆ ساز دەکا و لەڕاستیدا مرۆڤێکی مکانیکی سازدەکا وەک مەئموور کە ئەرکەکانی ئاخوند جێبەجێ بکا و ئەم مەئموورە دەبێتە پاسدار. پاسدارێک کە لەم ماوەی ئەم ساڵانەدا کاری کوشتن و سەرکوت بووە و نازناوێکی وەهای پێ بەخشراوە کە هیچ هێزێکی ڕەسمیی هیچ وڵاتێک لە دنیادا بەدرێژایی مێژوو وەها نازناوێکی شەرمەزارانەی نەدراوەتێ: ئەم نازناوە تیرۆریستە، واتە سپای تیرۆریستی کۆماری ئیسلامیی ئێران. ئەو تیرۆریستانەی وەک دایناسۆرە بێ مێشکەکانی چاخی بەردین، بوون بە هێمای تۆقاندن و کوشتن. سەیر نیە کە سیاسەتوانانی ئەمریکایی لەبەر گوێڕایەڵی و بێ ڕەحمی وەک هێزێکی گێشتاپۆیی وەسفیان دەکەن.

لێرەدا چەمکێکی هانا ئارێنتی دەتوانێ هۆکاری گوێ لە مستی پاسدار بۆ ئاخوند، دەربخا. ئەویش ئەمەیە کە لە ڕاستیدا پاسدار «مەئموور»ی بەڕێوەبردنی ئەمری ئاخوندە، ئەو ئاخوندەی کە وادەی بەهەشتی پێداوە و تەنانەت کلیلەکەشی خستۆتە ملی، بۆ ئەوەی لەبەر دەرگای بەهەشت ماتڵ نەبێ! لەم ڕوانگەیەوە پاسدارەکان وەک مەئمووری خودا لە سەر عەرز، بۆ ئەنجامی ڕاسپاردەی نوێنەری خودا بە وڵاتدا وەردەبن و لە ئەنجامی هیچ جینایەتێک خۆ نابوێرن، جینایەتێک کە لە باری شەرعییەوە ئیزن پێدراوە و ئاخوند فتوای لەسەر داوە.

ترسەکەی کۆماری ئیسلامی لە کوردستان، لەبەر ئاستی بەرزی شعووری سیاسیی گەلی کورد بەنیسبەت شوێنەکانی تری ئێران، چەندقات زیاترە. بۆیە هەڕەشە و سەرکوت و کوشتنیش بەهەمان شێوە فرەترە. لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا حکوومەت تێچوویەکی یەکجار زۆری لەباری سیاسی، چەکداری، ئەمنی و فەرهەنگی بۆ کوردستان سەرف کردوە کە ئەم بزووتنەوەیە پێمل بکا بە ویستەکانی خۆی، تەنانەت خۆ ئەگەر لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوو

بزووتنەوەی کورد لە بواری چەکدارییەکەی بە بەربلاویی پێشووتری خۆی نەبووە، بەلام بە شێوەیەکی لەناخداهەڵگر، ئەم بزووتنەوەیە لە نێو زەین و مێشکی گەلی کورددا خۆی مات کردوە و زۆر جاران بە بۆنەی جۆراوجۆر ئەم وزەیە ڕەها بووە، ئەمە ڕێک ئەو شتەیە کە کۆماری ئیسلامی لێی دەترسێ و لێی تۆقیوە. بۆیە دەیەوێ بە زەبری هێزی نەرم (بۆ وێنە لە چەشنی ئەم بەڵگەفیلمانە) چەمکی نەتەوەخوازی کاڵ کاتەوە یان بیسڕێتەوە، کارێک کە چوار دەیەیە دەیکا و نەک هیچی بۆ کۆماری ئیسلامی لێ شین نەبۆتەوە، بەڵکوو بەپێچەوانەوە خەڵکی کورد زیاتر بێزراوە و بێ متمانە بووە بە سیستم.

(٥) ئاکام

چل ساڵە کۆماری ئیسلامی بە زبری سەرنێزە لەگەڵ بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی کورد بەربەرەکانی دەکا و لە هیچ کردەوەیەکی دژەئینسانی بەرامبەر بە کورد خۆی نەبواردووە، کەچی نەیتوانیوە سیاسەتی هۆمۆژێن سازی و تواندنەوەی ئەم نەتەوەیە بخاتە واری جێبەجێ کردنەوە، بۆیە هێزی نەرمی (soft power) بۆ لەبار بردنی بیری نەتەوەیی بە هەموو شێوەکان لە شەڕی ڕەوانی و سایبێرییەوە بگرە تا پڕوپاگەندا و دەنگۆ هێناوەتە گۆڕێ. هێزی نەرمی کۆماری ئیسلامی بە دژی بزووتنەوەی کورد، هەرچەند دەمێکە ساڵە لە فۆرم و شێوازی جۆراجۆردا بەردەوامە و سەرەڕای تەواوی هەوڵ و دەولەکانی نەیتوانیوە »قەڵا«ی بیری نەتەوەیی داگیر بکا. کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی بۆ ئەوەی هێزی نەرم بە ئاکامی دڵخوازیان بگا، هاتوون ئەو دەستەواژەیەی جۆزێف نای، تیۆریسییەنی ئەمریکاییان بەم شێوەیە گۆڕیوە: «هێزی نەرمی ئاوێتەی سەبر» (soft power accompanied with patience) . ئەوان پێیان وایە کەلکوەرگرتن لە هێزی نەرم، وەک هێزی سەخت (hard power) نیە کە لە کورتماوەدا وڵام بداتەوە، بەڵکوو ڕەنگە چەندین ساڵ بخایەنێ، ڕێک ئەو کارەی لە زۆر شوێنی نێوخۆی ئێران یان تەنانەت لە جوغرافیای هیلالی شیعی کردوویانە. بەلام لە کوردستان هەرچەند هێزی نەرمی ئاوێتەی سەبر، زۆر دەمێکە وەگەڕ خراوە، تا هەنووکە نەیتوانیوە ئامانجە سەرەکییەکەی بپێکێ، کە ئەویش داماڵینی چەمکی ناسیۆنالیزم بووە لە ڕۆژهەلاتی کوردستان!

سازکردنی ئەم جۆرە بەڵگەفیلمانەش هەر لە درێژەی ئەم سیاسەتانەدا، بۆتە بەشێکی سەرەکی لە کارەکانی دەنگوڕەنگی کۆماری ئیسلامی. بۆ وێنە زنجیرە بەڵگەفیلمی «پیشمرگان»یش لە کاناڵی موستەنەدی دەنگوڕەنگی کۆماری ئیسلامی هەر لە پێناو ئەم مەبەستەدا بلاودەکرێتەوە.

لە دواسێکانسی فیلمی بەناوبانگی بژی زاپاتا (Viva Zapata) لە دەرهێنەری ئیلیا کازان، کاتێ بە فێڵ و تەڵەکە زاپاتا، ڕێبەری شۆڕشی مەکزیک دەکەوێتە بۆسەی سەربازەکانەوە و دەیکوژن، ئەسپەکەی بە یاڵ

ڕاوەشاندن ڕادەکا. فەرماندەی سەربازەکان یەک بە خۆی دەگوڕێنێ ئەسپەکە... ئەسپەکە... ئەسپەکە بگرن! فەرماندە دەیزانی خەڵک باوەڕ بە مردنی کەسێک ناکا کە ڕووحی شۆڕشی تێدا زیندوو کردوونەوە، بۆیە هاواری گرتن و کوشتنی ئەسپەکەی زاپاتای دەکرد. ڕێک لە کۆماری ئیسلامی قەوماوە، شۆڕشی کورد لێوڕێژە لەم قەڵایانە، قەڵا وەک هێمای سەرکەشی و شۆڕش، وەک هێمای بەرخۆدانی نەتەوەیی، وەک ڕەمزی نیشتمانپەروەری...

دوێنێ قەڵای دمدم، قەڵای سارم، قەڵای هەولێر، قەڵای وان... ئەمڕۆش قەڵای کۆیە...

قەڵای کوردی هەرگیز لەبن نایە!

(لە ژمارەی ٧١٩ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی فێبریوێری ٢٠١٨

هەر بە بیانووی زمانەکەمانەوە!

(بە بۆنەی دووی ڕەشەممە)

(١)

بە لای فەیلەسووفی ئاڵمانی ماکس وێبێرەوە، مۆدێرنیتە بەگشتی وەک دیاردەیەکی ئورووپایی پێناسە دەکرێ کە پەیوەندییەکی ئەوتۆی لەگەڵ هزری کەرەستەییدا هەیە و تەنانەت یوورگێن هابێرماس پێداگری لە سەر ئەمە دەکا کە مۆدێرنیتە تەنیا ئورووپای گرتەوە و ئەم پرۆسەیە بە شێوەیەکی کەم وێنە لەم هەرێمەدا گەشەی کرد و بەرەو پێش چوو و پەرەسەندنی زانستی، هونەری، سیاسی و ئابووری لە ئورووپادا بە ئاراستەی عەقڵانییەت ڕێگەی گرتەبەر و ئەم حاڵەتە لە هیچ جێگەیەکی دنیادا ڕووی نەدا. هەر بۆیە لە مێژوونڤیساری (نووسینی مێژوو) کلاسیکی ئورووپاییدا، ئورووپا وەک ناوەند سەیر دەکرا و مێژووی نەتەوەکانی تر وەک پێشەکی دەهاتنە ئەژمار بۆ مێژووی گۆڕین!

بەڵام ئەمڕۆ هەندێ کۆمەڵناس لە سەر ئەم باوەڕەن لەبری مۆدێرنیتەیەک کە وێبێر پێی وا بوو تەنیا و تەنیا تایبەتە بە ئورووپا (تەنانەت هابرماسیش وا دەڵێ) دەبێ باس لە مۆدێرنیتەی "متکثر" (کە من بە مۆدێرنیتەی چەندبنەکی ناوی دەبەم) بکرێ. چون لە ڕاستیدا مۆدێرنیتە بە پێی مێژوو، فەرهەنگ، زمان و تەنانەت دین و... لە هەر ناوچەیەکدا فۆڕم و هێماگەلێکی تایبەت بە خۆیەوە دەبینێ.

ئەم پاوانخوازییە لە چەند دەیەی ڕابردوودا کەوتۆتە بەر ڕەخنەیەکی جیددی کە مێژوویەک بە سڕینەوەی "ئەوی تر"، دەیەوێ "خۆی" وێنا بکات. هەر لێرەدایە کە بیردۆزیی ئێدوارد سەعید بە هانامانەوە دێ کە دەڵێ: ڕۆژئاوا بریتییە لەو "خۆیە" کە ڕۆژهەڵاتی وەک "ئەوی تر" ساز کردووە بۆ سەپاندنی گوتاری خۆی وەک گوتاری زاڵ. دیارە کە ئەم ڕەخنەیەش وامداری مەعریفەناسی پۆست مۆدێرنیسمە کە باس لە نەبوونی حەقیقەتێکی یەکە دەکا و لای وایە کە ئەمە حەقیقەتەکانن کە بوونیان هەیە نەک تەنیا یەک حەقیقەت!

دوکتۆر حەیدەر شادی پێی وایە مۆدێرنیتەی ئێرانیش بە شێوەیەکی سەقەت چاوی بڕیوەتە ئەم مۆدێرنیتەیەی ماکس وێبێر باسی لێوە دەکرد و لە سەر ئەم بنەمایە، ڕووناکبیری فارس وەک مۆدێلێک مۆدێرنیتەی ئورووپایی بۆ مامڵە لەگەڵ نەتەوەکانی تردا دەکار دەکا. لە ڕاستیدا پڕۆسەی مۆدێرنیتەی ئێرانی کە خۆی وەک چەق و ناوەند سەیر دەکا هەر لە سەرەتای دامەزرانی حکوومەتی پەهلەوییەوە دەستی پێکردووە و هەنووکەش درێژەی هەیە و بە توندی بەگژی پلۆرالیسمی مۆدێرنیتەییدا دێتەوە.

(٢)

دەکرێ چەند مەبەستێکی تایبەت، ئاوێتەی مافی خوێندن بە زمانی زگماگی بکەین و چەند پرسیارێک ئاراستەی ئەم کەسانە بکرێ کە پێیانوایە فارسی زمانێکی بەهێزترە لە زمانی کوردی:

- لە ڕوانگەی زمانناسییەوە: واتە ئایا ناکرێ قایل بەم بنەما سەرەکییە بین کە زمانی کوردی وەک هەموو زمانێکی سەر ئەم گۆی زەوییە دەکرێ زیاتری پەرەپێبدرێ ئەگەر دەرفەتی خزمەت بەم زمانە بدرێ؟
- لە ڕوانگەی مێژووی ئەدەبییەوە: بەڕاستی لە بەراوەردێکی سەرپێی ئەدەبی زارەکی و فۆلکلۆری کوردی لەگەڵ هی زمانی فارسی، بۆمان دەرناکەوێ کە زمانی کوردی ئەگەر نەڵێم دەوڵەمەندترە لانیکەم بە سانایی خۆی لە قەرەی زمانی فارسی دەدا.

- لە ڕوانگەی ئەخلاقییەوە: گریمان زمانی کوردی بە هۆی زەخت و گوشاری دەسەڵاتی خوونکارەوە نەیتوانیوە گەشە

بکا و لەباری ئەدەبی تئیسارییەوە لاوازە، ئایا لەباری ئەخلاقییەوە ئەمە پاساوێکی گونجاوە بۆ ئەوەی کە مافی خوێندن و نووسین بە زمانی کوردی لە ملیۆنان ئینسان زەوت بکرێ؟

- لە ڕوانگەی سیاسییەوە: گەلۆ خوێندن و نووسین بە زمانی کوردی چ گرفتێک بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەیی ئێران ساز دەکا؟ بە سەدان وڵات کە دواتر ئاماژەیان پێدەکەین خاوەنی چەندین زمانی فەرمی جیاوازن کەچی نە وڵاتەکەیان ڕووخاوە و نە بۆتە هۆی هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەییان!

- لە ڕوانگەی ڕەوانناسی و کۆمەڵناسییەوە: بۆچی ڕووناکبیری فارس ئەم شێوە ڕوانینەی هەیە بۆ سەر زمان و فەرهەنگی نەتەوەکانی تری وڵاتی ئێران؟ ڕووناکبیرێک کە لەهەمبەر فەرهەنگ و زمانی نەتەوەکانی ڕۆژئاوایی باوەڕی بە پلۆرالیسمی فەرهەنگی هەیە بەڵام کە دەگاتە نەتەوەکانی تری ئێران حاشا لەم پلۆرالیسمە دەکا.

- لە ڕوانگەی یاساییەوە: لە پاش سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران لە یاسای بنەڕەتی ئەم وڵاتەدا بە ڕاشکاوی بە تێکڕای دەنگ (بەبێ یەک دەنگی دژبەر) ئەسڵی ١٥ی ئەم یاسایە پەسند دەکرێ کە لەودا ئاماژە کراوە دەبێ خوێندن و نووسین بە زمانی زگماگی بۆ نەتەوەکانی تریش ئازاد بێ کەچی پاشی چل ساڵ ئەم ئەسڵە هەر بڤەیە!

(٣)

بێگومان بۆ هەر نەتەوەیەک زمان سەرەکیترین پێناسەیە و سەرەتاییترین مافێکە کە بۆ مرۆڤ دیاری کراوە و لە زۆر جاڕنامە و مەنشووری نێونەتەوەییدا سەلمێندراوە و تەواوی پسپۆڕانی بواری زمانناسی کۆکن لەسەر ئەمە کە فێر نەبوونی زمان تا چ ڕادەیەک شوێنکەوتی سەلبی لە سەر مرۆڤ دادەنێ بەتایبەتی لە سەر منداڵان، بێگومان دەستەواژەی "جینۆسایدی سپی" ڕێک ئاماژەیەکە بەم شوێنکەوتە نەرێنییانە. ئەگەر پاراستن و پەرەپێدانی زمانی و فەرهەنگی بە هۆی فێر کردنی دووزمانی یان چەندزمانی دروشمی سەرەکی یۆنێسکۆیە بۆ ڕۆژی جیهانی زگماگی وەک مافێکی سەرەتایی، لە زەمانی دەسەڵاتی پەهلەوییەوە تا ئێستا دژایەتی لەگەڵ ئەم دروشمە بەردەوامە. ڕوانینی نەتەوەی فارس لە تەواوی سەردەمی دەسەڵاتداری خۆیدا وەک نەتەوەی باڵادەست، بۆ سەر سەرجەم نەتەوەکانی تری نیشتەجێی ئێران بەتایبەتی نەتەوەی کورد بە تەعبیری ئێدوارد سەعید ڕوانینێکی ڕۆژهەڵاتناسانە بووە و بەردەوام حەولی ئەوەی داوە شوناس و ناسنامەی نەتەوایەتی لێبستێنێتەوە و هەر ئەمەش بۆتە فاکتەرێکی سەرەکی بۆ ساز بوونی ئەم کێشە مێژووییە لەبڕاننەهاتووانەی بەرۆکی ئەم وڵاتەی گرتووە. زیاتر لە ٥٥ لە ١٠٠ی نەتەوەکانی ئێران فارس نین بەڵام بە تێکڕا لە خوێندن و نووسین بە زمانی زگماگی خۆیان بێبەشن.

(٤)

ساڵی ١٩٥٢، حکوومەتی پاکستان زمانی ئۆردوو کە کەمتر لە ٥ لە سەدی خەڵکی قسەیان پێدەکرد وەک زمانی

فەرمی ئەم وڵاتە ڕادەگەیەنێ. لە ڕۆژئاوای پاکستان کە خەڵک بە زمانی بەنگالی قسەیان دەکرد بە دژی ئەم هەڵوێستە هەستان و ڕژانە شەقامەکان و لەم ڕۆژەدا واتە ٢١ی فێورییە، پۆلیس بە شیوەیەکی بێبەزەییانە تەقە لە خۆپیشاندەران دەکا و هەندێ کەس دەکوژرێن، ئەم سەرکوتە فەرهەنگییە لە سەر بنەمای ئینکار و ئاسیمیلاسیۆن تا ساڵی ١٩٧١ درێژەی هەبوو تا وای لێهات بەنگلادێش لە پاکستان جودا بۆوە. بەم بۆنەوە ٢١ی فێورییە واتە ٢ی ڕەشەممە لە لایەن یۆنێسکۆوە وەک ڕۆژی جیهانی زمانی زگماکی دیاری دەکرێ بۆ پاراستن و پەرەپێدانی تەواوی زمانەکانی جیهان بەبێ جیاوازی. ئێستا نیزیک بە ٢٠٠ وڵات لە دنیادا هەیە کەچی ٦٠٠٠ زمانمان هەیە ئەوە سەلمێنەری ئەم ڕاستییەیە کە هیچ وڵاتێک لە دنیادا نییە تەنیا بە یەک زمان قسان بکات. چاو خشاندنێکی بەپەلە بۆ سەر وڵاتانی دنیا داکۆکی لەم وتەیەمان دەکا: کانادا ٢، بلژیک ٣، سویسرا ٤، ئەفغانستان ٢، ئیتالیا ٦، هیندووستان ٣ و... زمانی فەرمییان هەیە کە لەگەڵ ئەمانەشدا هەر کام لەم وڵاتانە چەندین زمانی ناوچەیی فەرمییان هەیە. بۆ وێنە هیندووستان ٢٢، سوید ٤، ئۆتریش ٣، نەرویج ٢ و... زمانی ناوچەیی فەرمییان هەیە. کەچی ئاسایشی نەتەوەییش نەشێواوە و ئەم ڕێز گرتنە لە فەرهەنگ و زمانی نەتەوەکانی تر بۆتە هۆی پێکەوەلکانێکی زیاتر نەک هۆکارێک بۆ لێکدابڕان!

لە پەراوێزدا:

(٥)

جارناجارێ لە لایەن هەندێ ناوەندەوە، بە تایبەتی فەرهەنگستانی زمانی ئێران بە توندی بە دژی زمانەکانی تر هەڵوێست دەگیرێ و زۆر جارانیش ئێمە پێی هەڵدەبەزینەوە، بەڵام بڕیار و بڕیارەکانی فەرهەنگستانی زمانی ئێران کە هەمیشە دژایەتی لەگەڵ خوێندن و نووسینی زمانی نەتەوەکانی ترە، بە ڕای من شتێکی چاوەڕواننەکراو نەبووە و نییە. ئەم جۆرە بڕیارانە هەروەک لە سەرەتادا ئاماژەم پێکرد ڕیشەکەی لە زرە مۆدێرنیتەی ئێرانیدایە، بۆ ئەوەی باسەکە زیاتر بکەینەوە با زۆر بە کورتی ئاماژە بە هەندێ گرفت بکەین کە لە دنیای ئەمڕۆدا وەک مافێکی سەرەتایی بۆ هەموو مرۆڤێک سەلمێندراوە کەچی بۆ هاوڵاتیانی کوردستانی لە ئێران یاساغە. بو وێنە: کورد لە ئێران ناتوانێ زۆر ناوی کوردی لە سەر منداڵەکانی دابنێ، بە حەشیمەتێکی زیاتر لە دە ملیۆن کەس تاقولۆق بڵاڤۆکی کوردی هەیە، مرۆڤ هەیە چەندین ساڵە چاوەڕوانی ئیزنی وەرگرتنی بڵاڤۆکێکی کوردی دەکا، زۆر کتێبی کوردی بۆ چاپ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە ئاودیوی باشووری کوردستان دەبێ، لێکدابڕانی ڕەشبەڵەک لە سەر بنەمای لەناو بردنی نەریتەکان و... بیری زاڵ بە سەر پێکهاتەی فەرهەنگستانی زمانی ئێران بیرێکی شۆڤێنیستییە کە جگە لە زمانی فارسی قایل بە بوونی هیچ زمانێکی تر نییە و پێی وایە ئەم داواکارییە یاساییە لە بیرێکی جوداییخوازی سیاسییەوە سەرچاوە دەگرێ. با ئەمەش لە بیر نەکەین کە ئەم ویستە ڕاستە سیاسییە،

بەڵام بە درێژایی مێژووی نەتەوە کورد ئەمە دژکردەوەیەک بووە لەهەمبەر ئاسمیلە کردنی گەلی کورد. سەرەڕای تەواوی ئەم زەخت و گوشارانەی بۆ تواندنەوەی ئەم نەتەوەیە، بۆ لەناو بردنی زمان و فەرهەنگی کراوە ئەوە قەلایەک بە ناوی ئەدەبی زارەکی لە قالبی لایەلایەی دایکان و ڕۆرۆی خوشکان و چرپاندنی وتەی ئەویندارانەی کچە حەیران و کوڕە حەیران و بێژەرەی بەیتوباوەکان و گۆرانیبێژە ڕەسەنەکان شوورەیەکی قایمی بە دەوری زمانی کوردیدا کێشاوە کە هەتاهەتایە پارێزگاری لێدەکا. ئایزا بیرلین کوتەنی هۆکاری سەرەکی گەشە سەندنی نەتەوەخوازی، ئاکامی ئەم بە کەم گرتن و جیاوازییەیە کە نەتەوەی باڵادەست بە سەر نەتەوە بندەستەکاندا دەیسەپێنێ!

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢٠ی فێبریوێری ٢٠١٨

«کوردستان» ئێستاش پارێزەری زمانی کوردییە

دیمانە: مەنسوور مروەتی

١٢٠ ساڵ لەوە پێش ڕۆژنامەی «کوردستان» لەسەر دەستی بنەماڵەی مشورخۆر و گەورەی کورد، بەدرخانییەکان چاوی بە دنیا هەڵێنا و ڕچەی بۆ ڕێبوارانی ڕێگای ڕۆژنامەنووسیی کورد شکا.

لەو ماوەیەدا ڕەوتی ڕۆژنامەنووسیی کوردی هەوراز و نشێوی زۆری بڕیوە و بە گەلێ قۆناغدا تێپەڕیوە، بەڵام هەموو کاتێ دوو ئەرکی گرینگی لەسەر شان بووە، کە بریتی بوون لە پاراستن و خزمەتی زمانی کوردی و خاوەندارێتیی لە پرسە سیاسی و نەتەوایەتییەکانی کورد. لە ساڵیادی دەرچوونی یەکەم ڕۆژنامەی کوردی واتە «کوردستان»ی دایکدا، ڕۆژنامەی «کوردستان» وتووێژێکی لەگەڵ نووسەر و ڕۆژنامەنووس کاک ناسر باباخانی پێک هێناوە و پرسی ڕۆژنامەنووسیی کوردیی لە ئێستای کوردستانی ئێرانی لەگەڵ بەڕێزیاندا هێناوەتە بەرباس:

کوردستان: با پرسیارەکەش کەمێک کلیشەیی بێ، بەڵام جەنابتان لە ئێستای ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا دۆخی ڕۆژنامەنووسیی کوردی چۆن هەڵدەسەنگێنی؟

ناسر باباخانی: لە یەک ڕستەدا، دۆخی ڕۆژنامەگەریی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دوای قۆناغی زێڕینی کۆماری کوردستان لە کەشوهەوایەکی پەسیو و قەتیسماو دایە! بە ڕای من گەشەونەشەی ڕۆژنامەگەری لەگەڵ کرانەوەی کەشوهەوای سیاسی پێوەندییەکی «ئەم ئەوێتی»یان هەیە. واتە هەر ڕادە ئەم کەشوهەوایە ئاواڵەتر بووبێ، ڕۆژنامەگەریش هەڵکشانی بە خۆیەوە بینیوە. دیارە ڕۆژنامە کەرەسەیەکە بۆ دەربڕینی بیروڕا، بۆ دەربڕینی بۆچوونە جیاواز و تەنانەت دژوازەکان. بێتوو دەسەڵاتی حاکم، دەسەڵاتێکی دیکتاتۆر و ملهوڕ بێ، بێگومان پشوو لە ڕۆژنامەش دەبڕێ. ئەمە یاساوڕێسایەکی گشتییە و دەتوانێ لە هەموو جیهان وابێ. بەڵام بە نیسبەت کوردەوە لە نێو کۆماری ئیسلامیی ئێران، جگە لەم داخرانە گشتییەی کەشوهەوای سەرانسەری وڵات، دەبێ فاکتۆری شێوەڕوانینی ئەمنیەتیشی لێ زیاد کەین! هاوڕێیەکمان کە ئێستا لە باشوور خەریکی کاری ڕۆژنامەگەرییە و کاتی خۆی لە گۆڤاری سروە کاری دەکرد دەیگوت: «بەرپرسەکانی ناوەند، بە هەندێ وشە لە شێعر و چیرۆکەکاندا دەپرینگانەوە وەک: چوار، شاخ، لافاو، هەڵۆ و...» ئەمە واتە زاڵبوونی نیگای ئەمنیەتی بە سەر ڕۆژنامە و بڵاڤۆکدا.

کوردستان: بەڵام با هەر لە سەرەتاوە ئەم باسە بێنینە گۆڕێ کە ئایا دەکرێ قایل بە بوونی دەستەواژەی «ڕۆژنامەگەریی کوردی» لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بین؟ ئایا بە پێی ئەم تاریفانەی بۆ ڕۆژنامەگەرییەکی پرۆفیشناڵ بەدەستەوە دراوە، کورد خاوەنی ئەم مێژوو و ئەزموونە بووە؟ یان دیسان هەر بە پێوەرە ستانداردەکان، کورد ڕۆژنامەنووسی پیشەیی هەیە؟

ناسر باباخانی: ئەگەر بمهەوێ ڕاستگۆیانە وڵامی ئەم پرسیارانە بدەمەوە، دەبێ بڵێم بە داخەوە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕۆژنامەگەری پیشەییمان نەبووە و نیە.

ئەگەر قەرار بێ ڕەوتی ڕۆژنامەگەریی کوردی لەم بەشەی کوردستان بە شێوەیەکی هێڵی چاو لێ بکەین، دەبێ بڵێم کە لە زۆر شوێنان ئەم هێڵە تووشی پچڕان و دابڕان دەبێ، بەرەو ژوور هەڵناکشێ، ماوەی گەشەکردنەکەی کاتییە و... بەڵام پێم خۆشە هەر لێرەدا کەوانەیەک بکەمەوە، لە ڕاستیدا گرینگترین ئەرکی ڕۆژنامەگەری چەمکێکە بە ناوی «بەرپرسیارێتیی کۆمەڵایەتیی و فەرهەنگی.» بە واتایەکی ڕوونتر ڕۆژنامەنووس بەرلەوەی کە کاری خۆی بە شێوەیەکی پیشەیی دەست پێ بکا و لەم ڕێگایەوە ژیان بەرێتە سەر، لە بەرامبەر کۆمەڵگەکەیدا ئەرکێکی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیشی لەئەستۆیە! من سەرەڕای ئەم قسانەی وەک ڕەخنە لەسەر ڕۆژنامەگەری کوردی لە ئێران باسم لێوەکرد، دەتوانم بڵێم بە خۆشییەوە ئەم چەمکە واتە بەرپرسیارێتیی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی زۆر بە تۆخی لە کوردستان دیار و بەرچاوە. واتە هەر چەند لەباری چەندایەتی و چلۆنایەتییەوە لەگەڵ ستانداردەکانی جیهانی مەودامان زۆرە، بەڵام بوونی ئەم چەمکە کە خۆی لە خۆیدا چەشنێ دەروەستییە و بە باوەڕی من زۆر زۆر گرینگە،

جێی دڵخۆشی و هیوایە! ڕەنگە شۆڕشی مامۆستا هێمنی مەزن و دواتر نەمر مامۆستا ئەحمەد قازی نموونەیەکی بەرهەست و باش بێ بۆ باسکردن لە سەر ئەم چەمکە.

دیارە جگە لە داخراوی کەشوهەوای سیاسی لە کوردستان، هەندێ فاکتۆری دی وەک نەبوونی پشتیوانییماڵی، نەبوونی ئەزموونی پیشەیی ڕۆژنامەوانی، گیروگرفتی تێکنیکی، نەبوونی کادری لێهاتوو و خوێندەواری ئەم بوارە و... هەموو هۆکارن بۆ ئەم دۆخەی ئێستای ڕۆژنامەگەری کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان!

کوردستان: لە ساڵانی نێوان حەفتا بۆ هەشتا و پێنج کۆمەڵێک ڕۆژنامە و قەڵەمی دیار لە کوردستان چالاک بوون، بە بەراوەرد لەگەڵ ئەو کات ڕۆژنامەنووسیی کوردی پێشکەوتنی بەخۆیەوە دیوە یا بە پێچەوانەوە؟

ناسر باباخانی: ڕەنگە بڕێک دژوار بێ وڵامی ئەم پرسیارە، بەڵام ئەوەندەی من ئاگادار بم ئێستاشی لەگەڵدا زۆربەی قەڵەمە دیار و جیددییەکان هەر هی ئەو سەردەمەن کە ئاماژەت پێکردووە. بەڵام پێم خۆشە لە پرسیارەکەت ئەوەی لێ زیاد بکەم بۆچی ڕۆژنامەگەریی کوردی نەیتوانیوە لە ئاستی پێویستدا قەڵەم بەدەستی جیددی بەرهەم بهێنێ؟ ڕەنگە بەشێکی بگەڕێتەوە سەر گرفتی فەرهەنگی و ڕەوانناسانەی کۆمەڵگەی کوردی، چون دەکرێ ڕێک ئەم پرسیارە ئاراستەی حیزبە سیاسییەکان بکرێ بۆچی لە ئاستی پەروەردەدا کز و لاوازن؟

ئەوەی ڕاستی بێ ڕۆژنامەگەری بە تایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان «نان»ی تێدا نیە و وەک پیشەیەکی سەرەکی و پرۆفیشناڵ سەیر ناکرێ، بۆیە ئاساییە پرینگانەوەی خەڵک لەم ئیشە، ئیشێک کە هەندێ جاریش دەبێتە باسی سەر!

کوردستان: ڕۆژنامەنووسی کوردی تا چەند توانیویە پێوەندییەکی شوێندانەری لەگەڵ کۆمەڵگەی خۆی هەبێ؟

ناسر باباخانی: ئەگەر پرسیارەکە وردتر کەینەوە ڕەنگە بە وڵامێکی گونجاوتر بگەین، چون ڕادەی شوێندانەری لەسەر بژاردەکان و چینی ڕووناکبیر و نووسەر لەگەڵ خەڵک بە گشتی وەک خەڵکی ئاسایی بە ڕای من جیاوازە. لە لایەکی تریشەوە، جۆری ڕۆژنامەکەش وەک لایەکی تری هاوکێشەکە دەورێکی گرینگی هەیە. هەروەها جیاکردنەوەی ڕۆژنامەی ناوخۆ و تاراوگە لە یەکتر.

کەوا بوو تۆ لەگەڵ سێ فاکتۆر بەرەوڕووی بۆ ئەوەی بتوانی ڕادەی شوێندانەری وەک دەرئەنجامی پرۆسەی خوێندنەوەی ڕۆژنامە لە سەر بەردەنگی کورد دەسنیشان بکەی:

بۆیە ئەگەر بمهەوێ لەم لای دوایی ڕا دەست پێبکەم دەبێ بڵێم، بەڵێ شوێندانەرییەکە هەستی پێدەکرێ، بەڵام ئەوە کە تا چ ڕادەیەک بووە، پێویستی بە کاری لێکۆڵینەوەی مەیدانی هەیە لە نێوخۆی وڵات، کە بەداخەوە بووز ناخوا. هەروەها ڕادەی شوێندانەری بڵاڤۆکەکانی نێوخۆ بە نیسبەت بڵاڤۆکی تاراوگە بە ڕای من زیاترە، کە ئەمەش ئاساییە چون بە هۆی جیاوازیی ژینگەکانیان، ڕەنگە بڵاڤۆکەکانی نێوخۆ لە ڕووحی بەردەنگ نیزیکتر بن، ڕەنگە. وەک باسیشم کرد لە نێوخۆ سەردەمانێک چەند هەفتەنامە وەک پەیامی کوردستان، ڕۆژهەڵات، ئاسۆ، سیروان و بەجۆرێ گۆڤاری سروە و گۆڤاری مەهاباد و... کێبەرکێیان بوو و دیارە خوێنەریش کاریگەری و شوێندانەریی ئەم بڵاڤۆکانەی لەسەر هەست پێدەکرا و ئێمە فیدبەکەکانیمانی دەدیت.

بۆیە وەک ئەزموونی تاکەکەسیی خۆم و کاری ڕۆژنامەگەری لەنێوخۆ، شوێندانەری ئەم هەفتەنامەی کارم تێدا دەکرد لەسەر چینی تایبەتی کۆمەڵگە و هەروەها خەڵک بە گشتی بەرچاو بوو و تەنانەت هەندێ قەڵەمی جیدییش لەم بڵاڤۆکەدا پەروەردە بوون. دیسان وەک ئەزموونێکی سەرکەوتوو، لام وایە ڕۆژنامەیەک «ڕەخنە و سەربەخۆیی» بکاتە ستراتیژی خۆی، بێگومان دەتوانێ زۆر کاریگەرتر بێ لەسەر کۆمەڵگە.

کوردستان: بەشێکی زۆری ڕۆژنامەنووسانی کورد لە تاراوگە و لە دەرەوەی ژینگەی سیاسی و کۆمەڵایەتی خۆیان دەژین، ئەوانە تا چەند دەنگیان بە کۆمەڵگەکەیان دەگا؟

ناسر باباخانی: دیارە لە وڵامی پرسیاری پێشوودا ناڕاستەوخۆ باسم کرد بەڵام، لەم سەردەمەی ئێستادا ڕۆژنامەنووسی کورد هەموو کەرەسەکانی ڕاگەیاندنی لەبەر دەستە بۆ ئەوەی دەنگی خۆی بگەیەنێتە بەردەنگەکەی، دوور نەڕۆین سۆشیال میدیا ئەرکی ڕاگەیاندنەکەی وەئەستۆ گرتووە، کەوابوو ڕۆژنامەنووسی کورد ئەگەر تا دوێنێ ملکەچی خاوەن بڵاڤۆک بوو بۆ بڵاوکردنەوەی بابەتەکانی، ئێستا زۆر بێ منەتە! بەڵام دوو گرفت هەیە یەکیان بنێر و ئەوی دی وەرگر.

واتە کاتێ بنێر کە لێرەدا دەبێتە ڕۆژنامەنووس، بابەتێکی کرچوکاڵ دەنووسێ و بڵاوی دەکاتەوە، ئاساییە لە ڕێی جۆراجۆرەوە ئەم دەنگە دەگاتە نێوخۆ، بەڵام لەبەر کزی و لاوازی کڕیاری نیە. هەندێ جاریش ئەوە وەرگر واتە بەردەنگە کە نایەتە خانەی بەردەنگێکی زیت و وریا و لێزانەوە. کەوابوو لەم سەردەمەدا بە هۆی بوونی سۆشیال میدیا وەک بەستێنی ڕاگوازتن لە دەرەوە بۆ نێوخۆ، ئێشەکە گەلێک هاسان بۆتەوە بەڵام وەک گوتم خەسارەکە لە هەردوو لایە و بۆیە دەنگەکە ناگا یان ئەگەر دەگا نزمە! دیارە دەکرێ بە وردەڕیشاڵەوە هۆکارەکانی خەسارەکانی گۆڕین باس بکەین کە ڕەنگە لە تاقەتی ئەم مەجالە کورتەدا نەبێ.

کوردستان: چۆن دەکرێ پێوەندییەکی چڕ و تۆکمە لە نێوان ڕۆژنامەنووسی کورد چ لە نێوخۆ و چ لە دەرەوە لە گەڵ کۆمەڵگەی کوردستان بۆ کاریگەریی زیاتر دابمەزرێ؟

ناسر باباخانی: پرسیارێکی ورد و ژیرانەیە. دیارە بە هۆی کەشوهەوای ئەمنیەتیی نێوخۆ، پەیوەندیی ڕاستەوخۆی ڕۆژنامەنووسانی نێوخۆ و تاراوگە مەترسیدارە و ناکرێ و لە ڕاستیدا پێویستیش ناکا، چون بە خۆشییەوە وەک باسم لێوە کرد کەرەسەکانی ڕاگوازتن و پەیوەندی وەک سۆشیال میدیا بوونی هەیە و هەر دوولا ئاگاداری دۆخی یەکتر و بۆچوونەکانی یەکتر هەن. بەڵام لەمەڕ کاریگەری لەسەر کۆمەڵگە دەبێ بۆچوونەکان یەکتر «کاوێژ» بکەن و بەرەو خاڵە هاوبەشەکان بئاژوێن. من وەک خۆم زۆرم باس لەوە کردووە کە چەمکێک بە ناوی «کەلێن»ی نێوان نێوخۆ و دەرەوە دەبێ بە لێکتێگەیشتن و ڕەچاوکردنی ژینگەی سیاسیی هەر دوو لا پڕ بکرێتەوە. کە ئەم کەلێن یان کەلێنانە پڕ بوونەوە و بەرەو گوتارێکی هاوبەش یانی لانیکەم وێکچوو ڕۆیشتن، کۆمەڵگەش دەکەوێتە ژێر کاریگەری ئەم گوتارەوە.

کوردستان: پێگەی ڕۆژنامەنووسیی حیزبی و بۆ نموونە ڕۆژنامەی «کوردستان» لە ڕەوتی ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا چۆن دەبینی؟

ناسر باباخانی: با هەر لەم نموونەی باست کردووە دەست پێبکەم، واتە ڕۆژنامەی کوردستان.

ناوی ڕۆژنامەکە واتە «کوردستان» جگە لەوەی کە ئاماژە بە جوغرافیایەکی سیاسییە و دیاریکردنی چوارچێوەیەکی سنوورییە بۆ شوێنێکی تایبەت، لە هەمان کاتیشدا مۆرکێکی ناسنامەییشی پێوەدیارە. واتە لە پشت ڕواڵەتی ئەم ناوە جیهانبینییەکی تایبەتی خۆی حەشارداوە و ئەوانەی ئەم ناوەیان بۆ ئۆرگانی ڕەسمیی حیزبی دیموکراتی کوردستان وەک دامەزرێنەری کۆماری کوردستان هەڵبژاردووە، هەم ئاگایان لە ڕابردوو بووە و هەم چاویان بڕیوەتە داهاتوو و هەم بە دروستی دەرکی دۆخی هەنووکەییشیان کردوە.

کە دەڵێم ڕابردوو مەبەستم ئەوەیە ئاگاهیان هەبووە کە یەکەم ڕۆژنامەی کوردی لە سەر دەستی کوڕانی بەدرخان بە ناوی کوردستان بڵاو بووەتەوە و تەنانەت لەباری دیزاین (هەرچەند زۆر ساکارە) بە تایبەتی لاپەڕەی یەکیان، فۆرمەتەکەیان زۆر لێکدەچێ. سەرەڕای ئەوەی مەودایەکی نیزیک بە نیو سەدە جیاوازیی تەمەنیان هەیە — ڕۆژنامەی «کوردستان»ی بەدرخانییەکان ساڵی ١٨٩٨ و «کوردستان»ی سەردەمی کۆمار ١٩٤٦— بەڵام خاڵی هاوبەشی هەردووکیان ناوەکەیە کە بێگومان مەبەستێکی سیاسیی لە پشت بووە. واتە ئەم جۆرە ناولێنانە ڕەنگدانەوەی جۆرێک خەون و خولیای گەلی کوردی پێوە دیارە و پێداگرییە لە سەر بوون و هۆوییەتی کوردستان و

كورد و بەخشینەوەی سەرلەنوێی پێناسەیەكی كوردی بە نەتەوەی كورد. دەكرێ بڵێین هەر دوو ڕۆژنامەی كوردستان بەر لەوەی دەوری تایبەتی خۆیان - بە مانا ئەمڕۆییەكەی - واتە ڕاگەیاندن، ئانالیز، هەواڵ و... بگێڕێن، زۆرتر حەولی سەلماندنی پێناسەیەكی نەتەوەییان داوە.

خاڵێكیتر كە بە باوەڕی من دەبێ گرینگیی پێبدەین ئەوەیە كە زۆربەی هەرەزۆری ژیانی ئەم ڕۆژنامەیە لە تاراوگە بووە جگە لە قۆناغی سەردەمی لە دایكبوونی لە شاری مەهاباد و قۆناغێكی كورت دوای رووخانی دەسەڵاتی پاشایەتی. بە پێی ئەوەی كە تاراوگەش ژینگەیەكی سیاسیی تایبەت بە خۆی هەیە و دەركەوتەكانی لەسەر مرۆڤی كورد زۆر تایبەتتر بووە، بۆیە كوردستان هەم لەباری نێوەرۆكەوە هەم لەباری بەردەوامی بڕێك ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێ كە هەندێ جیاوازە لەگەڵ ژینگەی سەرەكیی خۆی.

با ئەوەش لەبیر نەكەین ڕۆژنامەی كوردستان ئەزموونێكی كەموێنەی وەك «نیشتیمان»، ئۆرگانی «ژێ.كاف»ی وەك ڕابردووی خۆی لەپشت بوو هەرچەند ١٠ ژمارە زیاتری لێ بڵاو نەبووە. بەڵام ئەوانەی ئەندامی كارا و چالاكی ژێ.كاف بوون و لە نیشتیماندا بابەت و وتاریان بڵاو دەكردەوە، دواتر خۆیان لە كوردستاندا دیتەوە.

دەرچوونی ٧٢٤ ژمارە لە ڕۆژنامەی كوردستان زمانحاڵی حیزبی دیموكرات دەكرێ وەك ڕووداوێكی گرینگی مێژوویی لە ڕوانگەی ڕۆژنامەگەرییەوە سەیر بكرێ. ڕۆژنامەیەک كە لەگەڵ دامەزرانی كۆماری كوردستان لە مەهاباد لە دایك بوو و پاش هەرەسی كۆمار، سەرەڕای دۆخێكی سەخت و دژوار لە شاخ و تاراوگە و هەندەران درێژەی بە ژیانی خۆی دا. بێتوو ١١٣ ژمارەی دەوری یەكەمیش لەم ٧٢٤ ژمارەیە زیاد بكەین واتە لە ماوەی ئەم ٧٣ ساڵەدا دەتوانین بڵێین هەر ٣٢ ڕۆژ یەک ژمارە، كە ئەگەر وەک شێوەی دەرچوونی ئەوڕۆیی بڵاڤۆكەكان چاوی لێبكەین دەكرێ بڵێین مانگێ جارێک كوردستان دەرچووە، كە ئەمە وەک خاڵێكی ئەرێنی و جێگەی سرنج دەبێ لێک بدرێتەوە. بە واتایەكی دی لەباری زەمانییەوە كوردستان لە ماوەی تەمەنی خۆیدا بە شێوەیەكی بەردەوام حزووری مەتنی هەبووە بە هەموو هەڵكشان و داكشانەكانییەوە و وەک دەق، لە كۆمەڵگە بەگشتی و بەتایبەتی لە بژاردەكان دانەبڕاوە.

خاڵێكی گرینگتر كە دەبێ ئاماژەی پێبكەین ئەوەیە كە ئاستی هەر ڕۆژنامەیەک بە ئاستی توانایی و لێوەشاوەیی نووسەران و ستافی ڕۆژنامەكە هەڵدەسەنگێندرێ، بۆیە من لام وایە ئەم ڕۆژنامەیە هەرگیز بە مانا ژورنالیستییەكەی دانەبەزی، دیارە ڕەنگە تووشی نزمی هاتبێ، كز و لاواز بووبێ بەڵام بە پێی سەردەمی دەرچوون و چاپ و بڵاوبوونەوەی دەكرێ بڵێین جێگەی سەرنج بووە. بۆ وێنە سەیری هەندێ لەم ناوانە بكە كە لە ڕۆژنامەی كورستاندا وەک وەچەی یەكەم بابەتیان تێدا بڵاو كردۆتەوە: نەمر سەیید محەممەد حەمیدی (سەرنووسەری ڕۆژنامەی كوردستان)، مامۆستا هەژار، مامۆستا هێمن، مامۆستا زەبیحی، مامۆستا حەسەن قزڵجی، نەمر عەتری

گڵۆڵانی، ئەمر محەممەد (دڵشاد) ڕەسووڵی و... ئەوەی کە لە قۆناغی وەچەی یەکەم بۆمان دەردەکەوێ ئەوەیە کە لە قۆناغەدا بەردەوام هەندێ سیمای ئەدەبی (وەک شاعیر و چیرۆکنووس و فەرهەنگنووس و...) ئەرکی نووسین و ڕاپەڕاندنی ڕۆژنامەکەیان لەئەستۆ بووە، واتە لەم قۆناغەدا ئەدەب و سیاسەت و ڕۆژنامەگەری وەها تێکەڵ بە یەک دەبن کە دواتر دەبێتە میراتێک بۆ جیلی ئێستا و تەنانەت دەکرێ وەک پرۆسەیەک لێکدانەوەمان بۆی هەبێ!

وەچەی دووەم ڕەهەندە سیاسییەکانی تۆختره، هەرچەند شارەزاییەکی تەواویان بە سەر ئەدەبیاتدا هەیە، بەڵام ئەم وەچەیە بە پێی ئەوەی کە بەرپرسیارێتیی گەورەی حیزبییان دەکەوێتە ئەستۆ بۆ وێنە پۆستی سکرتێری گشتیی حیزبی دیموکرات، تای تەرازووەکەیان بۆ لای سیاسەت خوار دەبێتەوە، بەرچاوترینی ئەم ناوانە لەم قۆناغەدا بریتین لە: شەهید دوکتور قاسملوو، شەهید دوکتور شەرەفکەندی، ئەمر کاک کەریم حیسامی، ئەمر کاک فەتاح کاویان، مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە و... بە پێی ئەوەی لەم دوو وەچەیەی باسم لێوەکرد، شێعر و ئەدەب بە بەژنیان دوورابوو، زمان و ڕێزمانی ڕۆژنامەکە بە تایبەتی لەسەردەمی ئەواندا ڕێکوپێکتر و وردتر بوو، تەنانەت لەچاو زۆربەی ئەو بڵاڤۆکانەی بۆ وێنە لە باشوور دەردەچن و دەسەڵاتی سیاسی و ئابووری پاڵپشتیانە ئێستاشی لەگەڵدا بێ زمانەکە خۆماڵێتر و ڕەسەنتر و کەمهەڵەترە، کەوابوو دەکرێ بڵێین کوردستان بە جۆرێ پارێزەری زمانەکەش بووە!

کوردستان: ڕۆژنامەنووسیی ئینترنێتی و ئانلاین چ کاریگەرییەکی لە سەر ڕۆژنامەنووسیی کوردی هەیە؟

لە ڕاستیدا ڕۆژنامەنووسی ئانلاین ئێستا خۆی بەشێکی گرینگە لە ڕۆژنامەنووسی. ئەم بڵاڤۆکانەی لە دەرەوەی وڵات چاپ دەبن و ئیزن و بواری هاتنە نێوخۆیان نیە، لە ڕێگەی ئینتێرنێتەوە زۆر بە هاسانی بە دەستمان دەگا و دیارە بە پێچەوانەشەوە. کە وا بوو ڕۆژنامەنووسی ئینتێرنێتی چ وەک وێب سایت و چ وەک وێبلاگ و چ لە ڕێگەی سۆشیال میدیاوە وەک فەیسبووک، تویتێر، یوتیووب، ئینستاگرام و... دەرەتانی پەیوەندییەکی دوولایەنەیان ڕەخساندووە بۆ ئەوی ئەم کەلێنانەی لەوەپێش باسم لێوەکرد پڕ کاتەوە. ئەم تۆڕە کۆمەڵایەتییانە ئەوەندە کاریگەرن کە بە تەعبیری مانوئێل کاستێلز دەکرێ وەک تۆڕەکانی ڕق و هیوا ناویان بەرین ئەمەش واتە ئەوپەڕی کارتێکەری چ بە ڕووی ڕق و تووڕەیی و ڕاپەڕینی خەڵکدا چ بە ڕووی هیوا بە داهاتوویەکی باشتردا!

وەک دواوتە:

قسە یەکجار زۆرە لەسەر ئەم باسە و بەداخەوە مەجالەکە کورتە، بۆیە لەگەڵ ئەوەدا کە یادی ١٢٠ ساڵەی ڕۆژنامەگەری کوردی بەرز و پیرۆز دەنرخێنم، سڵاو دەنێرم بۆ ڕووحی سەرجەم ڕۆژنامەنووسانی کۆچکردووی

کوردستان و ئاواتەخوازی بەردەوامی و سڵامەتیشم بۆ هەموو هاوڕێیانی ڕۆژنامەنووسم!

(لە ژمارەی ٧٢٥ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی مای ٢٠١٨

زەینی کاریزما و یەکێتی نەتەوەیی!

شەهید دوکتور قاسملوو لە کەلێنی نێوان بۆچوونەکانی لێنین سەبارەت بە دیاری کردنی مافی چارەنووسی گەلان و ڕۆزا لۆگزامبورگی سوسیال دێموکراتدا، قسەکانی لێنین وەک بەڵگەی سەلماندنی مافی دیاریکردنی چارەنووس دەخاتە بەرباس بۆ کشومات کردنی چەپی ئێرانی لە سەر ئەم پرسە! چون ڕۆزا لۆگزامبورگ لەسەر ئەم باوەڕە بوو کە مافی دیاری کردنی چارەنووسی گەلان، بزووتنەوەی نێونەتەوەیی سۆسیالیستی لاواز دەکا، کەچی لێنین ئەم بۆچوونە نەک بە بۆچوونێکی سۆسیالیستی دانانێ و تەنانەت وەک ئینتێرناسیۆنالیستیش (وەک ڕۆزا دەڵێ) پێناسەی ناکا، بەڵکوو دەڵێ ئەمە ڕێک شۆڤێنیسمە و بۆیە ئەم مافە و دواجار سازدانی دەوڵەتی سەربەخۆی گەلانی ژێردەستە دەبێ ڕێزی لێبگیرێ!

لەم ڕوانگەیەوە دوکتور قاسملوو لە کتێبی "کوردستان و کورد"دا دەڵێ: دەستەبەر کردنی مافی دیاری کردنی چارەنووس لە عێراق، بە واتای جیا بوونەوەی کوردستانی عێراق نییە، بەڵکوو بە مانای یەکگرتنەوەی کوردستانی عێراقە لە گەل کوردستانی ئێران و تورکیا... ئەمە هەمان ئامادەسازی زەینییە بۆ پێکەوەلکاندنی جوغرافیایی وڵاتێک بە ناوی کوردستان. (ڕەنگە ناوی کتێبەکەی خۆیشی واتە کوردستان و کورد لەبری کورد و کوردستان بتوانێ باشتر ئامانجەکەی ئێمە لەم باسە بپێکێ.)

ئەو لە زۆر شوێنی تر، ئەم چەمکە واتە پێکەوەلکاندنی جوغرافیایی وەک "یەکێتی نەتەوەیی" پێناسە دەکا، بەڵام هەلومەرجی گونجاو و کاتی شیاویشی بەردەوام بۆ ئەو تێزە دەربڕیوە، بۆیە لە پەیوەندی لەگەڵ ئێران و چەمکی ئێرانی بووندا ڕەنگە بەردەنگ هەندێ جار تووشی چەشنێ دژوازی بێ و ئەمەش دەگەڕێتەوە سەر سیاسەت کردن لەسەر ئەرزی واقیع نەک خەیاڵ و دروشم!

شەهید دوکتور قاسملوو هەروەها لە کتێبی چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی، چاپی سێهەم، ساڵی ٢٠٠٠، لاپەڕەکانی ٨١ - ٧٩، سەبارەت بە کۆماری کوردستان دەڵێ:

کورستانی ئێران بوو بە جێی هیوا و هومێدی ئازادیخوازانی هەموو بەشەکانی کوردستان. نوێنەرانی ڕێکخراوە کوردییەکان، هەروەها شەخسییەتی زۆر بەرزی کورد لە کوردستانی تورکیا و سووریا و عێراقەوە پەیتاپەیتا بۆ سەردان دەهاتنەوە مەهاباد. شاری مەهاباد ببوو بە جێی هیوا و قیبلەی ئازادیخوازانی کورد.

هەموو کوردێکی نیشتمانپەروەر و پێشکەوتوو بە دڵەوە ئاواتی ئەوە بوو ئەزموونی کۆماری کوردستان لە مەهاباد سەرکەوێ، چونکە دەیانزانی کە ڕووناکایی مەهاباد ئاسمانی تاریکی هەموو پارچەکانی کوردستان لە دواڕۆژدا ڕوون دەکاتەوە. لە وڵامی نوێنەری کوردەکانی تورکیادا کە پاش پێکهاتنی کۆماری کوردستان هاتبووە مەهاباد، پێشەوا قازی لەسەر پارچەیەکی نووسیبوو: "ڕووناکایی ئێرە لە دواڕۆژدا بۆ ئێوەش تیشک دەداتەوە."

بە ڕێکەوت نەبوو شاعیری کورد "عەلی دزەیی" لە کوردستانی عێراق لەسەر مەهاباد دەیگوت:

مەهاباد، مەهاباد، ئەی لانەی شێرانم
یادی تۆ ئاگرێ تاو ئەدا بە گیانم
مەهاباد دوێنێ بوو بە دە ملیۆن گەلی کورد
بەرەو تۆ دەوەستان، سوژدەیان بۆت ئەبرد
قیبلەگای هیوا بووی، سەنگەری ئازادی
شەبەق بووی بۆ شەوی تاریکی بێدادی

لە کۆتایی ئەم بەشەدا دەڵێ:

هاتنی بارزانییەکان و تێکەڵ بوونی بەم شێوەیان لەگەڵ کۆماری کوردستان ئەم ڕاستییەی پتر دەرخست کە کۆماری کوردستان بەڕاستی سەمبولی هاوکاری و تەنانەت یەکگرتنی هەموو نەتەوەی کورد بوو.

دوکتور قاسملوو سازبوونی کۆماری کوردستان لە مەهاباد ئەوەندە بە دەسکەوتێکی مەزنی نەتەوەیی دەزانێ کە کارتێکەری ئەم دەسەڵاتە کوردییە بۆ سەر پارچەکانی تر بە شتێکی حاشاهەڵنەگر دادەنێ و پێی وایە ئەمە جۆرێ یەکگرتنی هەمووی نەتەوەی کورد بووە!

پەراوێز:

- لە هەمووی ئەوانە سەرسوڕهێنەرتر ئەوەیە کە هەندێ جار دەبیسی و دەبینی شێوەڕوانینێک لە حەولی ئەوەدایە پشت ئەستوور بوون بە تیۆری و بیردۆزی کاڵ کاتەوە و پێی وابێ سیاسەت کردن مێشێنە و پێویستی بە "بیر" و "بیرمەند" نییە، ئەمە کارەساتە!

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢٣ی جوونی ٢٠١٨

پێشمەرگە مەندیل سپییەکان

کامڵبوون

بۆ کۆچی دوایی نەمر مامۆستا مەلا ڕەشید قەرەنی زادە دەبێ خوێندنەوەیەکی تایبەتیمان هەبێ - دەبێ خوێندنەوەیەکی تایبەتیمان هەبێ - دەنا لەنگییەک لە شرۆڤەی چەرخی تێکۆشان و خەبات دەکەوێ.

مەبەستم لە خوێندنەوەی تایبەت، دەوری «جیل»ێکی تایبەتە، کە سەر بە »چین»ێکی تایبەتن کە لێرەدا وەک «مامۆستایانی ئایینیی جیلی ڕابردوو» دەتوانین پێناسەیان بکەین. دیارە بێگومان ئاست و ڕادەی شوێندانەری و قورساییان دەتوانێ جیاواز بێ، دەتوانێ کەسایەتییەکی نێوبەدەرەوە (کارەکتێری تایبەت) بێ یان کەسایەتییەکی ئاسایی (کارەکتێری گشتی).

بەبێ هیچ شک و گومانێک ڕەوتی کامڵبوونی سیاسی کۆمەڵایەتیی کارەکتێرێکی تایبەتی، وەک مامۆستایەکی پلەبەرزی ئایینی، لە کارەکتێرێکی گشتی وەک فەقێی گوندێکەوە دەست پێدەکا و لەم ڕەوتەدا جگە لە بارودۆخی سیاسیی کوردستان و بوونی هێز و لایەنی سیاسی، بەکگراوندی ئایینی ڕێبەرانی کاریزماتیکی زاتی بزووتنەوەکان، بۆ وێنە وەک نەمران شێخ عوبەیدوڵلای نەهری، شێخ سەعید پیران، سەید ڕەزا، پێشەوا قازی محەممەد، مەلا مستەفا بارزانی و... زۆرترین کارتێکەریی لەسەریان هەبووە.

پێگەی کۆمەڵایەتی

ئەگەر قایل بین بەوەی کە گوتاری نەتەوەیی گەلی کورد لە تەواوی قۆناغەکانی زەمەنیدا گوتارێکی دوورەپەرێز لە ئایین و ئایینزا بووە لەگەڵ ئەمەشدا نابێ ئەم ڕاستییە چاوپۆشی لێبکرێ کە ئەم گوتارە لە ڕەوتی بزاڤی خۆیدا بە چاوی ڕێزەوە سەیری ئایینی کردووە. سووکەئاوڕێک بۆ ڕابردوو ڕەنگە بۆ شرۆڤەی باسەکەمان یارمەتیدەر بێ. ساڵانی پێشوو ئەو کات کە تەکنۆلۆژیا و مۆدێرنیسم کەلێن و قوژبنی ژیانی تاک و کۆمەڵی کوردەواری نەتەنیبۆوە، هەندێ کەسایەتی بە هۆی جێگە و پێگەی کۆمەڵایەتییان سەرچاوەی بڕیار بوون لە ژیانی مرۆڤی کورددا. مەلا و شێخ و سەید بە باکگراوندە ئایینییەکەیان دیارترین سیمای ئەم کەسایەتییانە بوون.

مرۆڤی کورد بەردەوام گیروگرفتە ئایینی و کۆمەڵایەتییەکانی لە چوارچێوەی مێحرابی مزگەوتەکاندا و بە بڕیاری مامۆستایانی ئایینی یەکلا دەکردەوە، یان بۆ چارەسەری زۆر گرفتی دیکەی کۆمەڵایەتی و تاکی پەنای دەبردە تەکیەی شێخ و خانقای سەیدان، واتە ئەم کەسایەتییانە تەنانەت ئەگەر وەک تاکیش لەباری ئاوەز و بۆچوون لە سەرووی کۆمەڵانی خەڵکیش نەبوایەن واتە وەک کارەکتێرێکی گشتی، پێگە کۆمەڵایەتییەکەیان جێگەیەکی تایبەتی پێ دەبەخشین.

«کارەکتێری تایبەت» و «کارەکتێری گشتی»

با لە کارەکتێری تایبەتەوە دەست پێبکەین کە هەندێ جار شوێندانەرییان دەگاتە ئاستێک کە دەبنە خاوەنی یەکێ لە کلیل وشەکانی گوتاری نەتەوەخوازی. بە هێنانی نموونەیەک باسەکە زیاتر شی دەکەمەوە:

یەکەم جار لە بەرگی ٦ی بیرەوەرییەکانی نەمر کەریمی حیسامی (١٩٧٩)دا چاوم بە دەستەواژەی «خەباتی شاخ و شار» کەوت. مامۆستا حیسامی باس لەوە دەکا کە لە خەرمانانی ١٩٧٩ کاتێ کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەهێزێکی زەبەلاح و چەکی قورسەوە لە دەروازەکانی شاری مەهاباد بوو بە تەمای گرتنی ئەو شارە، بەرپرسانی حیزبی دێموکرات لەگەڵ خەڵکی مەهاباد کۆ دەبنەوە تا بڕیارێک لەسەر دۆخەکە دەربکەن. بۆچوونەکان جیاواز دەبن بەڵام شەهید مامۆستا مەلا کەریم شاریکەندی دەڵێ: «موبارزە شکڵی زۆرن، شەڕ تاقە شکڵی خەبات نییە. من لام باشە ڕێگاکان ئازاد بکەین. ئەگەر بوو بە شەڕ، با لە چیاکان شەڕ بکەین. حیزب (دێموکرات) تێلگرافێک بۆ خومەینی بنێرێ و بڵێ بۆ حوسنی نییەت ڕێگا چۆڵ دەکەین با لەشکر بێتەوە پادگان. ئەگەر پاسدار و ئەرتەش دەستدرێژییان بۆ سەر خەڵک کرد ئەودەم شەڕ دەکەین. با هێزی چەکداری پێشمەرگە بچنە چیا (شاخ) و ببنە پشتیوانی ئێمە لە شار. ئەو دەم ئەوانیش ناوێرن دەست لە شار بدەن.» (لاپەڕەی ١٦٥)

کەوابوو وەک باسم کرد داهێنـانی دەستەواژەی خەباتی شار و شاخ، بەجۆرێ هی شەهید ماموستا مەلا کەریم شاریکەندییە کە خۆی ماموستایەکی ئایینیی پایەبەرزی کوردە کە ڕاستەوخۆ لە ڕەوتی خەباتدا بەشداربووە.

با لە ڕوانگەی کارەکتێرە گشتییەکانیشەوە سەیری کارتێکەرییەکە بکەین:

ئەگەر بە شێوەیەکی هێڵی سەیری ڕابردووی خەباتی گەلی کورد بکەین لەسەر بنەمای «کارەکتێرە گشتییەکانی» بەشدار لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورددا، دەتوانین هەندێ لە تایبەتمەندییەکانی ئەم کارەکتێرانە بە شێوەیەکی مۆرفۆلۆژیک دیاری بکەین تا لە هەناوی ئەم بیچمانەدا، چەشنێ تیپ دیاری بکەین کە وەک سەربازی ون ژیان و تەمەنیان بوو بە سووتەمەنی و ئاوردووی شۆڕش.

کارەکتێرە گشتییەکانیی بەشدار لە بزووتنەوەی کوردی بە کێ دەگوترێ؟ لە ڕاستیدا ئەم کارەکتێرانە سەر بە کۆمەڵگەی سوننەتیی کوردستان و جیلەکانی ڕابردوون کە وەک ناوێکی تایبەت لە ڕەوتی خەباتدا نادۆزرێنەوە و نابیندرێن و تەنانەت هەندێ جار لە مێژووی زارەکیشدا ونن، بۆیە دەکرێ بڵێین بە نیسبەت خودی خەبات وەک دەق، ئەمان خودی پەراوێزن، بەڵام پەراوێزێک کە هەرگیز بە دژی دەق قوت نەبوونەوە و بەڵکوو بەردەوام لە خزمەتی خەباتەکەدا بوون. بە پێچەوانەی زۆر «کارەکتێری سەرەکی» کە لەسەر دەسەڵات زۆر جاران زەبری کوشندەیان لە خەبات داوە، ئەوان هەرگیز گیرۆدەی هێز و دەسەڵات نەبوون. بۆ نموونە هەندێ لە ماموستایانی ئایینی گوند و شارۆچکە و شارەکان بە مەندیلی سپی و کەواوپانتۆڵەوە ڕێک دێنە خانەی کارەکتێرە گشتییەکانەوە. کەواوپانتۆڵ وەک هێمای کوردایەتی و مەندیلی سپی وەک هێمای ئایینی.

جلوبەرگی کوردی (بەتایبەتی پێچ و جامانە و کەواوپانتۆڵ و پشتێند وەک نموونە) وێڕای جلوبەرگی ئایینی ماموستایانی کورد (کە مەندیلی سپی هێمایەتی) وەک دوو پاژ لە گشتێک بۆ پێناسەیەکی نەتەوایەتی لەبەرچاو گیراوە، واتە ئەگەر چەمکی کوردایەتی وەک سیستم (گشت) سەیر بکەین دەکرێ جلوبەرگ، زمان، ئەدەب، هونەر، کلتوور و وەک پاژەکانی پێکهێنەری ئەم سیستمە شرۆڤەیان بۆ بکرێ و چەشنی پەیوەندییان بەیەکەوە و دواجار لەگەڵ کۆی سیستم دیاری بکەین، ئەمە هەمان مێتۆدی پێکهاتەخوازییە کە بۆ شرۆڤەی دیاردە کۆمەڵایەتییەکان کەلکی لێوەردەگیرێ.

ڕووحت شاد ماموستا

ماموستا مەلا ڕەشید قەرەنی زادە وەک ماموستایەکی ئایینی نیشتمانپەروەر لە کارەکتێرێکی گشتی ڕا بوو بە

کارەکتێرێکی تایبەتی، کە کوردبوون لای ئەو ببوو بە بایەخێکی نەگۆڕ، بۆیە دەسەڵات هەرگیز نەیتوانی ئەو ڕووحە یاغییە کەوی بکا. (نموونەی بەرهەست و عەینی یەکجار زۆرن کە چۆن بەرهەڵستی سیستم بۆتەوە.) دەکرێ مامۆستا مەلا ڕەشید قەرەنی زادە و کەسانی وەک شەهید مامۆستا مەلا کەریم شاریکەندی، شەهید مامۆستا مەلا محەممەد ڕەبیعی، مامۆستا مەلا کریم فیدایی، مامۆستا مەلا مەحموود سالکی، مامۆستا مەلا ئەحمەد عەبباسی، مامۆستا مەلا عەزیز تەئێد و... وەک پێشمەرگە مەندیل سپییەکانی کوردستان ناوزەد بکەین، ڕوو لە خەڵک و لەگەڵ خەڵک و پشت لە دەسەڵاتی سیاسیی کۆماری ئیسلامی.

(لە ژمارەی ٧٣٠ی"کوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٣ی جوولای ٢٠١٨

تارمایی ژورنالیزمی زەرد بەسەر کوردستانەوە!

سەیری ئەم ڕێکەوتە سەیروسەمەرەیە: ساڵی ١٨٩٨ کە کوردستان لە چاوەڕوانی لەدایکبوونی یەکەم ڕۆژنامەی کوردی لە مێژووی خۆیدا بوو، لە وڵاتێکی وەک ئەمریکا، بەهۆی شەڕ و ڕکابەرییەکی میدیایی لەنێوان جۆزێف پۆلیتزێر خاوەنی ڕۆژنامەی (New York World) و ویلیام ڕاندۆڵف هێرست خاوەنی ڕۆژنامەی (New York Journal) چەمکی ژورنالیزمی زەرد بەتەواوی ساحەی ڕۆژنامەگەریی ئەم وڵاتەی داگیر کردبوو، ئەم دوو زل بلاقۆکە لە ڕەوتی ئەم ڕکابەرییەدا لە هیچ چەشنە کردەیەکی ناپیشەیی خۆیان نەبوارد.

ئەمە لە کاتێکدا بوو کە ڕێک لەم ساڵەدا، یەکەم ڕۆژنامەی کوردی بەناوی کوردستان وەک دەرووەستترین بلاقۆکی کوردی لەدایک دەبێ! بێ هیچ شک و گومانێک دیاریکردنی ئەم ناوە (کوردستان) ڕەنگدانەوەی جۆرێک خەون و خولیای گەلی کوردی پێوە دیارە و پێداگرییە لەسەر بوون و ناسنامەی کوردستان و کورد و بەخشینەوەی سەرلەنوێی پێناسەیەکی سادقانە بە نەتەوەی کورد.

لەو کاتەوە تا هەنووکە ڕۆژنامەگەریی کوردی هەوراز و نشێوێکی زۆری بڕیوە و پێ بەپێی گەشەونەشەی تەکنۆلۆژیش کەم و زۆر ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتووە، بەڵام ئەوە کە لەباری "بایەخ"ەکانەوە ئەمڕۆ لە کوێ وەستاوە،

بەڕای من ڕەنگە نەکرێ پلەیەکی باشی بۆ دیاری بکەین، بەتایبەتی لەسەردەمی ماسمیدیا و سۆشیال میدیادا و دەکرێ بڵێین میدیای کوردی زەرد هەڵگەڕاوە!

هەر وەک دەزانین دوامەبەستی ژورنالیزمی زەرد قازانجە! قازانجیش بێگومان خۆی لە بەردەنگدا (بەرگۆ) دەبینێتەوە، واتە لێرەدا بەردەنگ ڕێک دەبێتە کاڵایەک و لەسەر بنەمای پارسەنگی هاوکێشە ئابوورییەکان مامەڵەی لەگەڵ دەکرێ. ژورنالیزمی زەرد بەنیازە لەم کەشە ئاماڵ پۆپۆلیزمییەی سازی دەکا، زۆرترین قازانجی دەستبکەوێ. بۆیە لە ئێستادا دەژی، نە ئاوڕ لە ڕابردوو دەداتەوە و نە دەڕوانێتە داهاتووش. زەرد بە تەواوی هێزی خۆیەوە دەیەوێ بەردەنگەکانی بۆ ماوەیەکی کاتی و دیاریکراو و بۆ بابەتێکی دیاریکراو لە خۆی کۆبکاتەوە تا دەگاتە بابەتێکی تر و کاتێکی تر. خولانەوە لە بازنەیەکی وەهادا ستراتیژی سەرەکی زەردە.

کەوابوو هەموو چەشنە هەوڵێک ڕێگەپێدراوە بۆ ئەوەی کە قازانج مەیسەر بێ و ڕێک لەم پنتەڕایە کە ئەخلاق (ڕاستوێژی و شەفافیەت) هەرەس دێنێ و بێ ئەخلاقی (درۆ، بوختان، قەڵبی ڕاستییەکان، لێڵ و تەماویکردنی حەقیقەت، لێکدانەوەی ناڕاست، سیناریۆسازی، ڕووخاندنی تاک و کۆ و...) دەستپێدەکات.

خاڵێک کە زۆر گرینگە، ئەوەیە بۆ وێنە کە هەواڵێک بڵاودەبێتەوە، ئەگەر بە پێوەرێکی دە ژمارەیی، لەباری گرینگییەوە بایەخەکەی یەک دوویەک بێ، ژورنالیزمی زەرد بە خەستوخۆڵکردنی هەواڵەکە و زیاد و کەم کردنی، سەرنجی بەردەنگ وەها ڕادەکێشێ کە لە فەزای میدیاییدا گرینگییەکەی تا ئاستی نۆ و دە بەرز دەکاتەوە، ئەمە لە کاتێکدایە کە لە دنیای واقیعدا هەواڵەکە هیچ بایەخێکی کردەیی نییە و، تەنیا بەلاڕێدابردنی حەقیقەتە بۆ مەبەستی ژورنالیزمی زەرد.

بۆ وێنە بڕوانە ئەم هەواڵە:

"فڕۆکەیەکی بارهەڵگری ڕووسی لە نێزیک چیاکانی مۆسکۆ کەوتەخوار و سەرجەم سەرنشینەکانی کوژران".

ژورنالیزمی زەرد، هەواڵێکی ئاسایی لەم چەشنە چۆن دادەڕێژێتەوە؟ ئەوەی ئەو دەیکا زیاتر سازکردنی شک و گومانێکە بە ئاراستەی وەهمی پیلاندا، کە بۆت ناکرێ تۆی بەردەنگ بەدواداچوونی بۆ بکەی. بۆ وێنە دەڵێ گۆیا یەک لە موسافیرەکان ماوە و لە ترسی پووتین خۆی شاردووەتەوە چون - دیسان گۆیا - پووتین فەرمانی خستنەخواری ئەم فڕۆکە بارهەڵگرەی داوە و - هەمدیسان گۆیا - سەرجەم نەیارانی پووتین لە فڕۆکەکەدا بوون! هەروەها جگە لە دووکەڵێکی ڕەش لە کاتی کەوتنەخوارەوە گۆیا دووکەڵێکی شینی مەیلەوسووریشی لێ هەستاوە و

کەس نازانێ ئەم دووکەڵەی دوایی چ بووە!!! ئەم لێکدانەوە گاڵتەئامێزە ڕێک ئیشی کابرای زەردە!

دیارە لەسەر ساحەی سیاسی کوردستان و نەبوونی میدیای سەربەخۆ و ڕەخنەگر، ئەم زەردییە زۆر خەستوخۆڵتر دەبێتەوە. دوور مەڕۆن، لە ڕیفراندۆمی باشووری کوردستاندا، ژورنالیزمی زەرد دەورێکی لە سەداسەد نەرێنی هەبوو! هەواڵی بە درۆ و شرۆڤە و لێکدانەوە تا ئاستی بە گەمژە زانینی خەڵک سەبارەت بە پرسی ڕیفراندۆم، دەرئەنجامی زۆر مەترسیداری لێکەوتەوە. من لاموایە ئەگەر ئەم کردە زەردانە نەبوایەن، دۆخی باشوور بەرەو ئاقارێکی جیاوازتر ڕۆیشتبا. تاقەتتان هەبێ بە گەڕانێکی سەرپێیی (بابەتەکان زۆربەیان ماون) بۆتان دەردەکەوێ کە بەر لە بەڕێوەچوونی ڕیفراندۆم لە باشوور، میدیای زەرد چۆن خەریکی چەواشەکاری و بڵاوکردنەوەی هەواڵی درۆ بووە. ڕەنگە خودی ئەم پرسە و ڕۆڵی ژورنالیزمی زەرد، بکرێ و ببێتە هەوێنی لێکۆڵینەوەیەکی تێروتەسەل!

بێگومان ئەمڕۆ جگە لە بڵاڤۆکی چاپی، میدیای سوننەتی، میدیای ئامالْ مۆدێرن وەک تەلەڤیزیۆن و رادیۆ و... سۆشیال میدیاش وەک فەیسبووک بە تەواوی زەرد هەڵگەڕاوە، بۆ وێنە "لایڤی فەیسبووک" بووەتە دیاردەیەکی بێزارکەر و زۆر جاران تا ئاستی قێزەونبوون ئازارت دەدا و بووەتە بەرهەمهێنەری سیمای زەرد و سەیروسەمەرە و کەسایەتی ئامالْ پزدان!

زەرد سەرچاوەیەکی دیاریکراو و باوەڕپێکراوی نییە. ئەوەی دەیڵێ دوورە لە راستی و دەکرێ بڵێین، درۆیەکی زیرەکانەیە کە بەردەنگی ئاسایی توانای بەدواداچوونی هەواڵەکەی نییە، چون سەرچاوەی جۆراوجۆری لەبەردەستدا نییە. هەر بۆیە سەر بۆ هەواڵەکە دەلەقێنێ و بەداخەوە مادام ئاستی فەرهەنگی بەرگۆ بەرزنەبێتەوە، وەک "تیۆری دۆمینە" رادەی بەردەنگەکەش هەر دێ و پێوەی دەچێ.

سەرچاوە ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ١٦ی ئاگۆستی ٢٠١٨

لێکترازان

لە مێژووی بزووتنەوەی گەلی کورددا، بە شێوەیەکی مۆدێرن، واتە لە سەر بنەمای حیزبی بەتایبەتی لەو بەشانەی کوردستان کە خەبات لە برەودا بووە، لێکدابڕان و لێکترازانی حیزبی هەبووە، ڕەنگە ساز بوونی یەکێتی لە هەفتاکان و دواجار دابڕانی گۆڕان لە یەکێتی نیشتمانی، نموونەیەکی باش بێ بۆ ئەم ئیدعایە. دابڕانێ کە دواجار بۆتە هۆی ئەوە کە حیزبی تازە هاوشانی حیزبی دایک، چالاکی بکات و جەماوەر بۆ لای خۆی پەلکێش بکا و تەنانەت هەندێ جار حیزبە تازەکە لە هەندێ بواردا وە پێش حیزبی دایک کەوێ. کەوا بوو ئەمە لە باری سیاسی و تەشکیلاتییەوە شتێکی زۆر ئاساییە. ئەوەی کە بۆتە هۆی لێکترازان لەم نموونانەدا "شێوەی خەبات"ە کە ئەم پاساوە، واتە گۆڕینی میکانیزمەکانی خەبات، بەشێکی بەرچاوی لایەنگرانی حیزبی دایک ڕەگەڵ خۆی دەخات بۆ ئەوەی ئاوانگارد و جیاوازتر، لە قالب و پێکهاتە و ناوەرۆکێکی تازەتردا درێژە بە خەباتی خۆی بدا. ئەمە خۆی لە خۆیدا دەبێتە هۆی ساز بوونی پلۆرالیسمێکی سیاسی و فرەحیزبی لە ناو کۆمەڵگادا و دەرئەنجام کۆمەڵگەیەکی دینامۆ و زیندوو و وریا لە کەشوهەوایەکی ڕکابەرێتیدا وەک هەوڵێکی ئەرێنی لە ناو حیزبەکاندا دێتە ئاراوە.

بەڵام چیرۆکی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات لە دوو دەیەی ڕابردوودا، چیرۆکێکی گەلێک جیاوازتری هەیە:

یەکەم: ئەم حیزبانە کە تووشی دابڕان بوون لە ڕاستیدا، هیچ چەشنە جیاوازییەکی ئایدۆلۆژیکیان پێوە دیار نییە کە وەک گوشارێکی ناوخۆیی ببێتە هۆی لێکدابڕان و لە هەمان کاتیشدا گوشاری سیاسی دەرەکیشیان لە سەر نەبووە تا بەرامبەر بەم گوشارانە تابشت نەهێنن و دوچاری لێکترازان بن.

دووەم: بەرنامەیەکی نوێیان بۆ خەبات پێنەبووە، واتە میکانیزمی خەبات، هەمان پرۆگرامەکانی پێشوو بوون، ئیستراتێژییەکان هەمان ڕێکارەکانی ڕابردوو بوون، بۆیە خەڵک لای وایە کە ئەم دابڕانانە، لەسەر بنەمای هزر و عەقڵانییەتی سیاسی نەهاتۆتە ئاراوە، بۆیە لە ئاکامدا خەڵک پێملی ئەو دابڕانانە نەبوون و هەر لە یەکەم ڕۆژی دابڕانەوە، چاوەڕوانی یەکگرتنەوەیان دەکەن.

سێهەم: بەو پێیە کە ئەم حیزبانە لە تاراوگە دەژین و خەڵکی ناوخۆی ڕۆژهەڵات لەهەمبەر حیزبی دایک و حیزبی نوێ، بواری هیچ چەشنە جووڵەیەکی سیاسیان نییە و بە کردەوە ناتوانن هیچ دەورێک ببینن، کەوابوو

جیاوازییەکی ئەوتۆی بۆ خەڵک نییە کە حیزبی تازە، خاوەنی چ گەڵاڵە و پلانێکە...

چوارەم: خاڵێکی تر، ژینگەی تاراوگەیە، واتە ئەم حیزبانە بە پێی ئەوە کە لە ناو پێکهاتە و دەسەڵاتی سیاسی ناوخۆدا نین و وەک ئۆپۆزیسیۆن هەژمار دەکرێن، لەت بوونیان زیاتر بە قازانجی دەسەڵاتی ناوەندییە و ئاکامی دابڕانەکان، باری ڕووحی و ڕەوانی کۆمەڵگا، تەنانەت خودی لەتەکان تا ئاستێکی بەرچاو دادەبەزێنێ، هەر بۆیەش خەڵک وەک دژکردەیەکی ڕەوانی لەهەمبەر دەسەڵات، خوازیاری یەکگرتنەوەیە تا لانیکەم بەم شێوەیە لە بەرامبەر حکوومەتدا، خۆی بنوێنێ.

پێنجەم: تایبەتمەندی تاراوگەنشینی حیزب دەبێتە هۆی ئەوەی کە سەرقاڵی خەبات نەبێ، کە خەبات نەبوو بە ئەرکی ڕۆژانە و مژاری ستراتیژیکی حیزب، کاری حیزبی وەک دەوامێکی ئاسایی لێدێ، دەوامی ئاساییش کە بێبەرییە لە ڕووحی ڕۆمانسییەتی شۆڕشگێڕی، بۆیە جیاوازی نییە لە کام لەتدا بکرێ.

کە وا بوو لە بارودۆخێکی ئەوتۆدا وەک تاراوگە بە پێی ئەم پاساوانەی باسمان کردن، لێکترازانی حیزبێک زیاتر دەگەڕێتەوە سەر سەلیقە تاکەکەسییەکانی ناو سەرکردایەتی و پێکهاتەی حیزب و بەدەنە و هیچ پاساوێکی مەنتقی بۆ ئەو دابڕانانە لە ئارادا نییە.

گرفتی سەرەکی ئەم حیزبانە لە ڕوانگەی ڕستەیەکی ڕێنێ شاڕ نووسەری فەرەنسی ئەندامی بزووتنەوەی خۆڕاگری ڕەنگە باشتر وەرد بدەرێتەوە، ڕێنێ شاڕ دەڵێ:

"ئەم میراتە بە وەسیەتنامە نەگەیوەتە دەستمان". دیارە ئەم میراتەی هەنووکە حیزبە سەرەکییەکانی ڕۆژهەڵات بە دەستیان گەیوە لاپەڕەی کاغەزێک نییە وەک وەسیەتنامەیەکی ساکار، بەڵکوو بەرهەمی خوێنی هەزاران شەهید، کەمئەندام، زیندانی سیاسی، بنەماڵە بێنازەکانیان، دەربەدەری، ماڵوێرانی و پەرتەوازەییە! بەڵام ئەوان لەم حەقیقەتە خافڵن. بۆیە بە پێی ئەم زرووفەی بۆیان ساز بووە و ئەم بارودۆخەی تێیدا دەژین تووشی چەقبەستووییەکی نەگۆڕ هاتوون کە تابشتی ئاڵوگۆڕ ناهێنن و خوویان بە بارودۆخی هەنووکەیی (وضع موجود) گرتووە و وای بۆ دەچن کە ئەم میراتەی ئێستا ئەوان خاوەنداریێتی لێدەکەن بە شێوەیەکی ساکار وەک وەسیەتنامە بە دەستیان گەیوە، هەر بۆیە مادام حەول نەدەن ئەم زەینییەتە بگۆڕن و میکانیزمەکانی خەبات نەگۆڕن لێکترازانەکان بەردەوام دەبێ.

ئەگەر سالانی ٦٠ی زایینی خەباتی نەتەوەکان ژێردەستەکان لە سەر بنەمای تیۆری چەرخی بچووک، چەرخی گەورە

دەسووڕێنێ سەریهەڵدا و بە تەعبیری ڕۆژێ دوبرێ شۆڕشگێڕی لاوی فەرانسەوی بۆ هەڵبوونی مەکینەی گەورە دەبێ سەرەتا مەکینەی بچووک هەڵبێ، ئەوا بێ سێ و دوو دەبێ مەکینە بچووکەکە بریتی بن لە حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بکەونە گەڕ و میکانیزمەکانی خەبات هەر ئێستا بگۆڕن!

سالی ٢٠١٥ لە ڕۆژنامەی "باس"دا بڵاو بۆتەوە!

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٢٩ی ئاگۆستی ٢٠١٨

چێگواراکان!

(یادی شەهیدانی بزووتنەوەی ساڵانی ١٣٤٧- ١٣٤٦، شەهید سمایل شەریفزادە، شەهید مەلا ئاوارە و سەرجەم شەهیدانی ڕێگای ڕزگاری کوردستان هەرمان)

کۆتاییەکانی دەیەی ٦٠ی زایینی لەباری فکری سیاسییەوە، زاڵبوونی گوتاری چەپی بزووتنەوە دژبەرەکانی ئەو وڵاتە دیکتاتۆرییانەی کە بە تەعبیری ئەوان سەردەمان گرێدراوی ئۆردوگای ئەمپریالیستی بوون، ڕەنگە دیارترین بیروڕای سیاسی بێ؛ بەتایبەتی لە چاخێکدا کە شەڕی سارد لە نێوان دوو جەمسەری ئەمریکا و یەکیەتیی سۆڤییەتدا لەوپەڕی خۆیدا بوو. دیارە سەرکەوتنی شۆڕشی کوبا، خۆڕاگریی خەڵکی ڤێتنام، شەڕی ئەلجەزایر، شۆڕشی ١٩٦٨ی فەڕانسە، سازبوونی ساف لە فەلەستین و... لەسەر زاڵبوونی ئەم گوتارە دەورێکی بەرچاویان هەبوو.

خۆ ئەگەر زۆری خایاند تا بۆ ئەم بزووتنەوانە دەرکەوت کە یەکیەتیی سۆڤیەت بەرلەوەی خەمی چارەنووسی گەلانی ژێردەستەی هەبێ، مەبەستی زیاتر بەرپەرچدانەوەی بیرۆکەی ئەمپریالیستی بوو لەو وڵاتانەی کە حکوومەتەکانیان ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لە ئەمریکا نێزیک بوون، بەڵام بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکانیش بۆ بەرگری لە خۆیان و دژایەتی لەگەڵ دەسەڵاتی حاکم لەڕاستیدا هیچ پەنا و پەسیوێکی تریان شک نەدەبرد؛ بۆیە دەکرێ بڵێین جۆری پەیوەندیی بزووتنەوەکان و ئۆردووی چەپ زیاتر لەڕووی ناعیلاجیی هەردوو لاوە بوو! هەرچەندە کەم

نەبوون ئەوانەی بەڕاستی ئیمانیان بەم ئۆردووە هەبوو، لە ئەنجامیشدا سەریان لەم پێناوەدا نایەوە.

****

ئێرنێستۆ چێگوارا (١٩٢٨ - ١٩٦٧) لەو سەردەمدا ببوو بە هێمایەک بۆ ئەو گەنجە خوێنگەرم و ئاڕمانخوازانەی خوازیاری گۆڕینی «دۆخی هەنووکەیی» وڵات بە شێوەیەکی ڕادیکاڵ بوون و لەسەر بنەمای ڕێنوێنییەکانی ڕۆژێ دوبرۆی (ڕووناکبیری چەپی فەرەنسی و فوتابی لویی ئائتۆسێری فەیلەسووفی مارکسیست) شۆڕشی چەکدارییان کردبوو بە ئامرازێکی تاکتیکی و ستراتیژیک بۆ _لانیکەم_ نەقورچکێک لە حکوومەتە ئەمپریالیستییەکان، بۆیە کتێبە بەناوبانگەکەی ڕۆژێ دۆبرۆی «شۆڕش لە شۆڕشدا» وەک «کتێبی پیرۆز»ی ئەو نەوەیەی لێ هات و خەباتی چەکداری بۆ ئەوان، هەم بوو بە تاکتیک و هەم ستراتیژی! هەرچەندە پاش ماوەیەک ڕۆژێ دۆبرۆی لە کتێبێکی دیکەیدا «ڕەخنە لە چەک» تا ڕادەیەکی زۆر پاشگەز بووەوە و دواتر بووە گەورە ڕاوێژکاری فرانسوا میتران، سەرکۆماری ئەو کاتی فەڕانسە! بەڵام کتێبی دووەمی هەرگیز لەلایەن چەپەکانی ئەو سەردەمەوە ئاوڕی بەخێری وێ نەدراوە و شۆڕش جێی بە سازان لێژکرد!

****

هەر لە کۆتایی شەستەکانەوە و پەلکێشی بیری سیاسی بۆ لای چەپ، لە زۆر شوێنی دنیا ئەم بیرۆکەیە خۆی خزاندە نێو چینی گەنج و خوێندەواری ئەم کۆمەڵگەیانەی کە ستەمی چینایەتی و ستەمی نەتەوایەتی ئازاری دەدان، ئەوان شۆڕشگێڕگەلێکی ئاڕمانخواز بوون کە بەدووی سازکردنی دنیایەکی باشترەوە بوون لە هەر ڕوویەکەوە. ئاماژە بە چەند نموونەیەک سەرەڕای جیاوازیی ژینگەی جوگرافیایی و سیاسی و فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی دەتوانێ بۆ باسەکەمان یارمەتیدەر بێ: شەهید سمایل شەریفزادە (١٣٢١ - ١٣٤٧) مەسعوود ئەحمەدزادە (١٣٢٥ - ١٣٥١) دێنیز گەزمیش (١٣٢٦ - ١٣٥١) کە لە سێ هەڵکەوتەی جوگرافیایی جیاواز واتە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، باکووری ئێران و تورکیە دەستیان کرد بە خەبات. ئەوان لەباری سیاسی و فکرییەوە ڕەچاوی بۆچوونەکانی ڕۆژێ دۆبرۆیان دەکرد و لەباری نیزامی و چەکدارییەوە چێگوارایان کردبووە سەمبولی خۆیان. ئەوانە لە وڵاتی خۆیاندا بە چێگوارا ناسرابوون... ئەوان گەنج، خوێندکار، ئاڕمانخواز و چەپ بوون کە لە ئاکامیشدا لەلایەن دەسەڵاتەوە کوژران.

****

دیارە ئەم حەوڵانە بەپێی ئەوەی لە جوگرافیایەکی بەرتەسک و سنووردارا بەڕێوەچوون و بە سەرانسەری نەکران و لەلایەکی دیکەوە بە هیچ شێوەیەک هاوسەنگیی هێزی لەڕووی نیزامییەوە تێدا نەبوو، هەروەها خەڵکەکە ئاستی فەرهەنگی سیاسییان لەهەمبەر ئەم بزووتنەوانە یەکجار نزم بوو، هاوکاری و خەمخۆرییان بەرلەوەی بەرهەمی ناسین وەک دیاردەیەکی مەعریفی بێ زیاتر بەرهەمی هەست و سۆز بوو بۆ چەند گەنجێک کە بە دژی زوڵم

ڕاپەڕیبوون؛ بۆیە ئەو پشتیوانییە جەماوەرییەی دەبوایە لەگۆڕێدا با، نەیانبوو. هەروەها بەردەنگی سەرەكی ئەم بزووتنەوانە زیاتر چینی لادێیی و وەرزێر بوو تا چینی مامناوەندیی شار، كە دەیتوانی بەپێی جەوهەری زاتی خۆی لەسەر هاوكێشە سیاسییەكان شوێندانەر بێ. ئەوەی ئەوان لە كتێبەكەی ڕۆژێ دۆبرۆی وەك ئایەتێكی پیرۆز و نەگۆڕ هەڵیان كڕاندبوو «شەڕی چەكداری بوو بەبێ كۆمەڵانی خەڵكی ئاسایی و ڕەشۆكی»، تەنانەت لایان وابوو ئەم شەڕە نابەرامبەرەش تا ئەو جێیەی دەكرێ دەبێ درێژخایەن بكرێتەوە، چون دواجار درێژخایەنبوونی شەڕی چەكداری بە قازانجی خەباتی سیاسی و هۆشیاریی كۆمەڵانی خەڵك یەكلا دەبێتەوە، بۆیە ئەگەر لە هەندێ شوێن و لە هەندێ قۆناغی زەمەنیشدا تووشی شكست دەهاتن، هیوابڕ نەدەبوون و پێیان وابوو بە زەبری چەك دەكرێ ڕۆچنەیەك بدۆزنەوە لە شەوەزەنگی دیكتاتۆریی زاڵ بەسەر وڵاتدا. وتەیەكی مەشهوور هەیە كە دەڵێ: ڕادیكاڵیزم گەورەترین هێمای حەققانییەتی بزووتنەوەكانە. ئەو ڕادیكاڵیزمەی لە خەباتی ئەو گەنجە خوێندكارە ئارمانخوازانەدا بەدیدەكرا، ئاوێتەی چەشنێ حەماسە و ڕۆمانتیسمیش ببوو و مەبەستی ئەوە بوو كە بە «مەرگێكی خۆهەڵبژاردە» بەستەڵەكی دیكتاتۆری وڵات بشكێنن و خەڵك لەخەو ڕاپەڕێنن، هەربۆیە بە ئامێزێكی ئاوەڵاوە بەرەوپیری مەرگ چوون.

وەك دوا وتە: ئێستا نیزیك بە پێنج دەیە بەسەر نەمانی ئەم چەپە ئارمانخوازانە تێ دەپەڕێ و دۆخی دنیا لە هەموو ڕوویەكەوە گۆڕدراوە. كە سەیر دەكەی ئەوان وەك «مێشك» ئامادە بوون بەڵام خەڵك وەك «لەش» مەودایەكی زۆری لەگەڵیان هەبوو، كەچی لەم سەردەمەدا هاوكێشەكە تەواو پێچەوانە بووە و ئەمجارەیان ئەوە خەڵكن كە لە پێشەوەن، وێدەچێ ئەم وڵاتانە و وەك نموونە ڕۆژهەڵاتی كوردستان كتێبێكی پیرۆزی پێویست بێ تا وانەكانی شۆڕشێكی سەرلەنوێی بۆ بڵێتەوە!

(لە ژمارەی ٧٣٣ی:كوردستان"دا بڵاو بۆتەوە)

سەرچاوە: ماڵپەڕی كوردستان و كورد - ڕێكەوتی: ٧ی سێپتەمبەری ٢٠١٨

ڕەسووش بارگەکەی تێک نا...

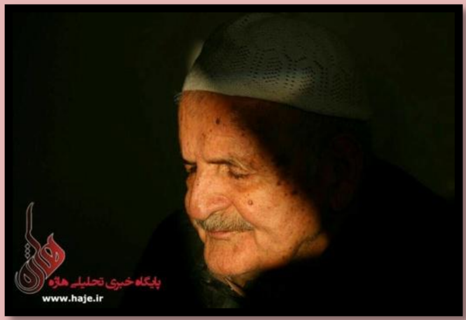

بێ هیچ شک و گومانێک نەمانی هونەرمەندی نەمر مامۆستا ڕەسووڵ نادری، کارەساتە بۆ ئەدەبی زارەکی کوردی یان هەمان فۆلکلۆری کوردی. خەزێنەیەکی لەبڕان نەهاتووی قسەی خۆش و نەستەق و نوکتە و پەندی پێشینیان. ئەو نەقڵانەی شان لە شانی ڕشتەی مرواری عەلائەددینی سەججادی دەدەن و بگرە، چون ڕاستەوخۆ لە زمان خۆیەوە دەیبیسین بەتام و چێژترن! خۆ دیارە بەشێکیان فۆلکلۆرن، بەڵام زۆربەیان بەرهەمی زەین و خەیاڵ و ئەزموونی تاکەکەسی خودی کاک ڕەسووڵن.

من دەمێک ساڵ بوو کاک ڕەسووڵم دەناسی لە نیزیکەوە، گوێبیسی زۆربەی نەقڵ و نەزیلە و گۆرانییەکانیشی بووم، بۆیە بەشێکی بەرچاوی کوردی زانینی من، وامداری گوێ گرتن لە کاک ڕەسوو و جیلی کاک ڕەسوویە.

زۆر بە کورتی دەتوانم ئەم چەند خاڵە، لە دەقی قسە و گۆرانییەکانی کاک ڕەسووڵ نادری هەڵێنجێنم:

- بەسوخرە گرتنی داب و نەریتە خوڕافییەکانی کۆمەڵگا و تەنانەت ڕەخنە لە ئایین لەبەر ملکەچ کردنی مرۆڤی ساویلکەی سەردەم و هاوکات پەلاماردانی مەلا و شێخ بە زمانی تەنز و تیری تەوس و توانج و بزە خستنە سەر لێوی چینی هەژار و پەراوێزخراوی کۆمەڵگای کوردستان!

- ڕەنگە کەم کەس هەڵکەوێ وەک ڕەوانشاد ڕەسووی نادری زمانێکی ڕووت و بێ پەردە و بێ پێچوپەنای بووبێ، واتە بە جۆرێ تابۆشکێنی دەکا و ئەوەی لە دڵی زۆربەماندا هەیە و ناوێرین بیدرکێنین، ئەو بوێرانە دەیهێنێتە سەر زار و زمانی.

- شێوازی گێڕانەوەکان سەرسوڕهێنەرە، واتە کارەکتێرەکان و لۆکێیشێنەکان بە وردی و بە ڕوونی نیشانی گوێگر دەدا، کە گوێت لە دەنگی دەبێ دەڵێی خەریکی وێنەکێشانە. خاڵی سەرنجڕاکێش ئەوەیە کە خۆی لە کاتی گێڕانەوەدا دەوری کارەکتێرەکانی ناو نەقڵەکانیش دەگێڕێ!

- بوونی چەمکێکی گرینگ لە قسەکان و گۆرانییەکانیدا واتە چەمکی "دژایەتی لەگەڵ نەتەوەی عەجەم (ترک)" وەک نەتەوەیەکی باڵادەست کە لە قالبی ژاندارم و ئەمنییەدا بەردەوام زوڵمیان لە نەتەوەی کورد کردووە، وەک دژکردەوە!

- وەک باسم کرد زمانی ئەم جیلە زمانێکی پەتی، ڕەسەن، خۆماڵی و پاقژە. سەدان و هەزاران وشە لە ناو نەقڵ و نەزیلە و گۆرانییەکانیدا لە فەوتان ڕزگار بوون و بۆ هەتاهەتایە وەک موڵک و سامانی نەتەوەیی تۆمار کراون. پسپۆڕەکانی زمانی کوردی و زمانەوانەکانمان ئەگەر دەیانەوێ شت بنووسن و شت فێر بن... سەرلەنوێ گوێ شل کەن بۆ قسەی نەستەق و حەیران و گەلۆ و بەیت و نەقڵ و نوکتەکانی ڕەسووی نادری و ڕەسووی نادرییەکان!

- مامۆستا ڕەسووی نادری، دەنگخۆشی بەزم و هەڵپەڕکێ و داوەت بوو، تایبەتمەندی ئەم شێوازە لە گۆرانی کوردی واتە گۆرانی شایی و هەڵپەڕکێ "بداهەخوانی و بداهەنوازی"یە، ئەمەش پێویستی بە توانایی بەسەر وشەی کوردیدا و زاڵ بوون بەسەر زمانی کوردیدا هەیە، وەک بۆخۆی زۆر جاران لە کاتی گۆرانی کوتندا دەیکوت: بێتوو لە زارم خلاس بێ، بەندان لە گیرفانم دەردێنم. لە لایەکی تریشەوە تەواو بە سەر لقە جۆربەجۆرەکانی بەیت و حەیران و گەلۆ و...دا شارەزا بوو.

- ئەوەی بۆ من هەمیشە زۆر جێگەی سرنج بووە، بۆچوونی جیاوازی نەمر ڕەسووی نادرییە لەسەر حەیران، کاک ڕەسووڵ باوەڕی وا بوو کە حەیران هی دەشتی هەولێر نییە، بەڵکوو لە موکریانەوە سەری هەڵداوە، ئەویش بە هۆی ژنانەوە نەک پیاوان. حەیران شتێکی ژنانەیە. بەدەر لە ڕاست و ناڕاستی ئەم بۆچوونە، ئەو شێوە پێچەوانەی خەڵک بیرکردنەوەیم بەدڵ بوو.

- وەک دواوتە: نەمر مامۆستا ڕەسووڵ نادری، هونەرمەندێکی نەتەوەیی بوو...

بژی هێزی پێشمەرگە، بژی حیزبی دێموکرات، بە دەنگی خۆی (لینک: کامێنتی یەکەم). تەمەن یار بێ، قەرزدارم وتارێکی تێروتەسەل! دەستی ڕێز بە سینگمەوە دەنێم بۆ هەموو زەحمەتەکانی لە پێناو پاراستنی "وشە"ی کوردی. گیانی شاد، یاد و ئاسەواری گەش و هەرمان، سەری نیشتمان سلامەت!

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ٨ی سێپتەمبەری ٢٠١٨

هێرشی مووشەکی بۆ سەر قەڵا

ڕەنگە زوو بێ لەسەر کاردانەوەکانی هێرشی مووشەکی سپای تیرۆریستی کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ سەر قەڵای دێموکرات هەڵوێست بگرین، بەڵام دەکرێ لە چەند ئاستدا پۆلێن بەندییان بکەین و چاوەڕێی ڕۆژانی داهاتوو بین بۆ تاوتوێی وردتری هەڵوێستەکان. بەڕای من بۆ لێکدانەوەیەکی تێروتەسەل دەبێ سەرجەم ڕوانگە و هەڵوێستی ئەم لایەنانەی خوارەوە ڕەچاو کرێ:

- ڕوانگەی نێونەتەوەیی (وڵاتانی زلهێز + ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان)
- ڕوانگەی ناوچەیی (وڵاتانی دەرودراوسێ)
- ڕوانگەی کوردانی دەرەوەی وڵات (دیاسپۆرا)
- ڕوانگەی حیزبە کوردستانییەکانی پارچەکانی تر
- ڕوانگەی خودی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات
- ڕوانگەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی (فارس و نەتەوەکانی تر)
- ڕوانگەی کوردەکانی پارچەکانی تر (چون بە ئاشکرا هەڵوێستی خەڵک لەگەڵ حیزبەکان زۆر بەیەکەوە تەبا نییە!)
- ڕوانگەی ناوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان

بە واتایەکی تر ئەگەر بمەوێ قایل بە دابەشکردنێکی تایبەت بم، دەبێ لە سەر دوانەی "کورد-ناکورد" لەنگەر بگرم تا بزانین باڵانسی ئەم هاوکێشەیە چۆناوچۆنە؟ کاریگەری کام لایەن بە کردەوە، زیاترە؟ هەڵوێستی کام لایەن شوێندانەرترە؟

دیارە هەڵوێستی نێونەتەوەیی، ناوچەیی و ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی وەک لایەنی ناکوردی گرینگە، بەڵام ئەوەی تا ئێستا دیومانە لە ئاست کارەساتەکە زۆر بچووکە. تویتێکی مایک پێنس جێگری سەرۆکی ئەمەریکا (کە بەردەنگەکەی ئێمە نین) و ڕەنگە چەند پەیام و برووسکەیەکی وەک موجاهیدین و... ئاوێ بێنە و دەستان بشۆ! ڕەنگدانەوەیەکی کاڵ و کەمڕەنگ.

بەڵام لایەنی کوردی هاوکێشەکە (بەگشتی) بەبوون و نەبوون، کەم و زۆر، چاک و خراپ تا ئێرە هەندێ

هەڵوێستمان لێدیوە، کە زیاتر ئیدانەی هێرشەکان و دەربڕینی هاوسۆزی و هاوخەمی بووە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا گلەیی دەسەڵاتدارانی باشووریشمان دیت کە گازندەی خۆیان لە خەباتی چەکداری پێشمەرگە دەربڕی! ناچمە ناو وردەڕیشاڵ و کرۆکی باسەکەوە، بەڵام بەڕای من دەبێ لایەنی کوردی وەک کوردی ڕۆژهەڵات بەتایبەتی قورسایی خۆی زیاتر بکا، بەبێ چاوەڕوانی لە کوردی پارچەکانی تر بە عام! بۆیە لە هاوکێشەکەدا سێکوچەکەی خەباتی ڕۆژهەڵات پشکی شێری بەردەکەوێ:

دەکرێ ئێلێمانە سەرەکییەکانی خەبات لە فۆرمی سێکوچکەیەکدا کە بریتین لە حیزب و هێزەسیاسییەکان، خەڵکی ناوخۆی ڕۆژهەڵات و کوردی دیاسپۆرا کۆکەینەوە. خوێندنەوەی ئەزموونەکانی ڕابردوو پێمان دەڵێن کە ئەم سێ بەشە دەتوانن بە هەموو وردە جیاوازییە فکرییەکانیان (بە هۆی ژینگەی سیاسیانەوە) لەسەر هاوکێشە سیاسییەکانی ناوخۆ شوێندانەربن. هەرکاتێ ئەم سێکوچکەیە هاوئاهەنگ بوون، شوێندانەری ئەم یەکڕیزییەمان بە کردەوە لە ناوخۆی ڕۆژهەڵات بینیوە و ناهاوئاهەنگی پاژەکانی ئەم سێکوچکەیە لەگەڵ یەکتر، بۆتە هۆکاری تەریک کەوتنەوەی بزووتنەوەی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ڕەنگە لەم دەرفەتە کورتەدا مەجالی لێدوانی زیاتر نەبێ، بەڵام بەم چەند ڕستەیە کۆتایی بە باسەکەم دێنم:

لە مێژووی خەباتی گەلانی دنیادا لەباری زەمانییەوە، شتێک هەیە کە وەک پنتی خاڵگۆڕانی نەتەوەکان سەیردەکرێ. واتە لە کاتێکی تایبەتدا بە هۆی ڕووداوێکی تایبەت، گۆڕان و تەنانەت وەرچەرخانێک سازدەبێ کە دواجار پاش هەموو ململانێیەک دەبێتە هۆی ئەوەی کە ڕەوڕەوەی خەبات بکەوێتەوە سەر ڕەوتی خۆی و بە شێوەیەکی دینامیکی درێژە بە چالاکییەکانی بدا، ئەمە واتە کەوتنە سەر ڕێلی ڕاستەڕێی خەبات، تەنانەت ئەگەر لە کورتماوەشدا سەرجەم ویست و داخوازییەکانی خەبات دەستەبەر نەبێ، هەر ئەوەندە کە شۆکەکە وە بەژنی جووڵانەوە کەوتووە دەسکەوتێکی گرینگە! بەڵام گرینگ ئەوەیە یاریکەرەکانی بزووتنەوە واتە سێکوچکەی خەبات هەلەکە بقۆزنەوە. لە کۆمەڵناسی سیاسیدا هەندێ جار پێشهاتە و ئاڵوگۆڕە کۆمەڵایەتییەکانن کە بارودۆخی سیاسی وڵاتێک دەگۆڕن. بۆ بەدیهاتنی ئەم ئاڵوگۆڕە کۆمەڵایەتییە چەشنێ کاتالیزۆر پێویستە کە ببێتە هۆی هەڵایسانی ئاڵوگۆڕەکە، لەم ساتەوەختەدا لە دۆخێکی نائاسایی ئاوادا، هەلێک هەڵکەوتووە و دەبێ بقۆزرێتەوە بە هۆی هەر سێ لایەنی سێکوچکەکەوە. بەتایبەتی کە بڕیارە لەناوخۆ، ئەم شۆکە سازکرێ بۆ گۆڕینی ئەم دۆخە، بۆ مل دەبەر مل نانی کۆماری پەت و سێدارە.

لەبەر غرووری نەتەوەییم

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ١١ی سێپتەمبەری ٢٠١٨

من لە ماڵ نەهاتمەدەر!

ڕۆژهەڵات جارێکی تر سەلماندی کە خاوەنی شعوورێکی سیاسی زۆر بەرزە، ڕۆژهەڵات سەلماندی کە شار لە شاخ دانەبڕاوە، هەربۆیەشە مان دەگرێ. مان دەگرێ و ڕق و بێزاری خۆی بەنیسبەت داگیرکەری کوردکوژ دەردەبڕێ، چون کورد ئەگەر لەباری فیزیکی و جەستەییشەوە لێکدابڕابێ، یەک ڕووحە، چ لە ناوخۆی ڕۆژهەڵات بێ، چ لە دیاسپۆرا و چ نیشتەجێی باشوور. ئەم سێکوچکەیە تەواوکەری یەکترن و دەبێ بە پێی ژینگەی سیاسی خۆیان هەڵسوکەوتیان لەگەڵ بکرێ. ئەم مانگرتنە کە بە شێوەی چۆڵ کردنی شەقامەکان و شوێنە گشتییەکان و نەهاتنەدەر لە ماڵ و داخستنی دووکان و بازاڕ بە ئاکام گەیی، ڕێک نافەرمانی مەدەنی و خەباتی مەدەنی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو. پتانسییەلێکی بەهێز، کە توانایی سازکردنی خاڵگۆڕانی مێژوویی هەیە و بە کردەوەش ئەمەی سەلماند.

ساڵی ٢٠١٥ پێشنیارم بە هاوڕێیانی حیزب دێموکرات کرد کە لە بانگەوازە جۆربەجۆرەکانیاندا بەرامبەر خەڵکی ناوخۆ، چەند ڕێنوێنییەکی جین شارپ (ژانویەی ئەمساڵ کۆچی دوایی کرد) گەورەبیردۆزی خەباتی مەدەنی بۆ وێنە "لە ماڵ نەهاتنەدەر" ڕەچاو کەن، ئەوە هەزینەیەکی ئەوتۆی نییە و گرفت کەمتر سازدەکا و دەسەڵاتیش بە چالش دەکێشێ! (کوردییەکی دەبێتە لمبۆزی لە خۆڵێ وەردەدرێ!)

ئەم بیرۆکەیەم هەر لە زەینندا بوو تا ڕووداوە تاڵەکەی ڕۆژی شەممەی قەڵای دێموکرات، پاش ڕاوێژ کردن لەگەڵ هەندێ هاوڕێی ناوخۆ و دەرەوە، پێشنیاری مانگرتنمان هێناگۆڕێ و پێداگریمان لەسەر ئەوە کرد کە بە خەڵک بڵێین لە ماڵ نەیەنەدەر و ئەم هەشتەگەمان سازکرد: من لەماڵ نایەمەدەر کە هەر زۆر زوو لە سۆشیال میدیادا تەنییەوە و دواتر ئەوەشمان لێ زیاد کرد: لەبەر غرووری نەتەوەییم چوارشەممە ٢١ی خەرمانان من لە ماڵ نایەمەدەر، بۆ جۆرێ هاندانی ئیحساسی. بە خۆشییەوە هەشتەگەکە گرتی! دیارە هاوڕێیانی تریش لە ئێمە ماندووتر بوون لەم فەزایەدا. پێشتر بڕیارمان دابوو دووشەممە ١٩ی خەرمانان ڕۆژی مانگرتن بێ، بەڵام دۆستانی حیزبی کوتیان بۆ هاوئاهەنگی زیاتر ڕۆژی چوارشەممەمان هەڵبژاردووە و ئێمەش کوتمان بۆ یەکدەنگی و یەکڕیزی، بان چاو!

ڕەهەندی کارەساتباری هێرشە تیروریستییەکەی سەر قەڵا، ئێعدامی گەنج و لاوەکان و دۆخی ناوخۆ، یەکدەنگی هێز و لایەنە سیاسییەکان هەمووی ئەوانە، هۆکارێک بوون بۆ تەقینەوەی بۆرکانی ڕق و قینی کوردستان و دەکرێ

بڵێین ڕاپرسییەکی ئاماڵ ڕیفراندۆم بەڕێوەچوو، بەم چەشنە لاپەڕەیەکی هەمیشە زێڕین بۆ مێژووی کوردی ڕۆژهەڵات تۆمار کرا. سێکوچکەی خەبات ئەم جارەیان بەتەواوی، یەک مەبەست و ئامانجیان دەپێکا و ئەویش بە سۆخرەگرتنی دەسەڵاتێکی سەرەڕۆ بوو کە پێی وابوو بە مووشەکەکانی ڕووسیا، دەتوانێ قەڵای کوردان لەبن بێنێ، کەچی لمبۆزی خۆی لە خۆڵێ وەردرا.

یەک خاڵی گرینگ ئەوەیە کە ئەم دەسکەوتە دەبێ ببێتە بنەمایەک بۆ "ساز کردنی نەریتێکی سیاسی - کۆمەڵایەتی" بۆ پاشگەز کردنەوەی دەسەڵاتی ملهوڕی کۆماری ئیسلامی لە هێرشەکانی بۆ سەر گەلی کورد. نەریتێک کە دەبێ هەمیشە لەبەر دەستان بێ.

دیسان سپاس بۆ تاک بە تاکی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، سەرجەم کوردانی نیشتەجێی تاراوگە و هەموو حیزبە سیاسییەکانی کوردستان. سپاس و پێزانینی تایبەتیشم بۆ ئەو هاوڕێیانەی - بەتایبەتی ناوخۆ - کە چەند شەو و ڕۆژ نەخەوتن. ماندوو نەبن، ئێوە لە ماڵ نەهاتنەدەر!

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ١٣ی سێپتەمبەری ٢٠١٨

بەرەو سەرەتای خەباتێکی نوێ!

سەرەڕای پتانسییەلی بەهێزی ناوخۆ بۆ بەرەنگاربوونەوەی دەسەڵاتی ملهوڕی کۆماری ئیسلامی، کە لە ڕۆژێکی وەک ٢١ی خەرمانانـدا ئەم وزە لەناخداهەڵگرە دەبێتە کردەیەکی بێوێنە، بەداخەوە ڕەنگدانەوە و دەنگدانەوەی ئەم خۆڕاگرییە کە لە ئەستۆی حیزبە سیاسییەکان و کوردانی دیاسپۆرایە، زۆر زۆر بە کەمی کاری بۆ کراوە (لانیکەم تا ئێستا). ڕەهەندەکانی کارەساتی هێرشی تیرۆریستی بۆ سەر قەڵای حیزبی دێموکراتی کوردستان و بەدەنگەوە هاتنی خەڵک بە شێوەی نافەرمانی مەدەنی، زۆر لەوە زیاترە کە تا ئێستا لە میدیاکاندا دەنگی داوەتەوە. بەتایبەتی، دەبێ میدیا زەبەلاحەکانی جیهانی و دەوڵەتانی دەرەوە و ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان، زۆر زیاتر ئاگاداری هەر دوو دیوی ئەم هاوکێشەیە بکرێن، واتە هەم دیوی هێرشەکە، هەم دیوی بەرخودانە مەدەنییەکە.
تۆ سەیر کە، بۆ وێنە لە تویتێکی مایک پێنس جێگری سەرکۆماری ئەمریکادا، تەنیا هێرش بۆ سەر خاکی عێراق ئیدانە دەکرێ و قوربانی سەرەکی هێرشەکە، واتە کوردی ڕۆژهەڵات بەردەنگی مایک پێنس نییە، ئەم غیابە یان

وردتر بڵێم ئەم لەبەرچاو نەگرتنە، مەترسیدارە و تەنیا و تەنیا بە قازانجی کۆماری ئیسلامی دەشکێتەوە. بۆیە لە ڕاستیدا قۆناغی پاش مانگرتنی خەڵک لەناوخۆ، دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر بە میدیایی کردنی ئەم حەماسەیە. ئەوانەی هەمیشە گلەییان لە ناوخۆ هەیە، لێرەدا پشکی شێریان وەبەردەکەوێ بۆ هەموو چەشنە چالاکییەک بۆ پێکانی ئەم مەبەستە، تەنانەت ئەگەر بەردێکیش بە سەفارەتی کۆماری ئیسلامی دابدەن لە وڵاتە ئازاد و دێموکراتیکەکەی خۆیاندا، هەر حەلە! خەڵک لە ناوخۆ لە ژێر زەختی دڕندەترین ڕژیمی سەر گۆی زەوی بەم چەشنە حەماسەی خوڵقاند، تۆش لە وڵاتە ئازاد و دێموکراتیکەکەتدا شتێک بکە بۆ پشتگیری ئەم حەماسەیە. دیارە ئەرکی حیزبەکان وەک نوێنەرایەتی و کومیتەکان، لەم پەیوەندییەدا زۆر قورسترە. با چاوەڕێ بین بزانین لەئاست ئەم شکۆیەی ناوخۆ چ دەکەن؟

هەموومان دەزانین لە ساتەوەختی ئێستادا یەکێک لە بەهێزترین و کاریگەرترین میکانیزمەکان، بەجیهانی کردنی ئەم پرسەیە. سووکەئاوڕێکی خێرا بۆ ڕابردووی مێژووی خەباتی گەلی کورد ئەوەمان پێدەڵێ کە سەرکردایەتی سیاسی کورد لەم بابەتە خافڵ نەبووە و حەولێکی بەردەوامی داوە بۆ ئەوەی سرنجی میدیا و ڕێکخراوە جیهانییەکان بۆ لای خۆی ڕابکێشێ و کەم تا زۆر کاری بۆ کردووە. بەڵام ئەمڕۆکە لە میدیای جیهانیدا ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەچاو پارچەکانی تر غایبێکی گەورەیە!

لە ماوەی سەرکردایەتی شەهید دوکتور قاسملوودا وەک سکرتێری حیزبی دێموکرات بە هۆی کەسایەتی ناسراوی لە ئورووپا و هەروەها ناسیاوی لەگەڵ سیاسەتمەداران و ڕۆژنامەنووسانی جیهان، پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات ببوو بە ڕۆژەڤ، بە جۆرێ کە میدیا هەرە بەناوبانگەکانی دنیا بەردەوام هەواڵەکانی کوردستانی ئێرانیان دەگواستەوە. وەک نموونە: گاردییەنی بەریتانیا، لۆمۆندی فەرەنسا، دێیلی تێلگرافی بەریتانیا، لوسواری بەلژیک، ئیکۆنۆمیستی بەریتانیا، هێراڵد تریبیۆنی ئەمەریکا، ساندی تایمزی بەریتانیا، زوددۆیچە ئاڵمانیا، نیووزویکی ئەمەریکا، فاینەشناڵ تایمزی بەریتانیا، فیگارۆی فەرەنسا، فرانکفۆرتر ئالگماینێی ئاڵمانیا و...

تەنانەت ساڵی ١٩٧٤ لە یەکێک لە ڕۆژنامە پرتیراژەکانی ئەمریکا بە قەڵەمی خۆی بابەتێک لەسەر کۆماری کوردستان بڵاودەکاتەوە. با دوو نموونە باس بکەین:

ڕۆژنامەی فیگارۆ وەک پرتیراژترین ڕۆژنامەی فەرەنسا لە کاتی لە لووتکەدا بوونی شۆڕشی ڕۆژهەڵاتی کورستان لە بەرواری ٢٠ - ٨ - ١٩٧٩ ئاوا دەنووسێ: ئەگەرچی کوردستان وەک وڵات لەسەر هیچ خەریتەیەک بوونی نییە بەڵام پێنجسەد هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشە خاک و زیاتر لە بیست ملیۆن حەشیمەتی هەیە و لە مێژووی هاوچەرخدا هەرکات کوردستان ڕادەپەڕێ پێنج وڵات دەلەرزێن... فیگارۆ لە درێژەدا دەنووسێ: نەتەوەی کورد بەسەر پێنج

وڵاتی تورکیا، ئێران، عێراق، سووریا و یەکێتی سۆڤییەت[ی پێشوو] دابەشکراوە کە بە درێژایی مێژوو بەردەوام لە شۆڕشدا بوون و هەمیشە وەک ئەرمەنییەکان سەرکوتکراون. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەنەدێکدا کە لە 28ی مارس پێشکەشی خومەینی کردووە خوازیاری مافی نەتەوەیی بۆ سەرجەم نەتەوەکانی ئێران بە شێوەی خودموختاری یان فیدراسیۆن لە چوارچێوەی ئێرانێکی ئازاددا بووە و...

پڕتیراژترین ڕۆژنامەی ئاڵمانی "زوددۆیچە تسایتونگ" لە بەرواری ١ - ٩ - ١٩٧٩ باس لەمە دەکا کومیتەی ناوەندی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ڕاگەیاندراوێکدا لە وڵاتانی ئەندامی "جنبش عدم‌تعهد" لە هاوانا داوای کردووە کە سیاسەتەکانی ئایەتوڵڵا خومەینی لەهەمبەر کوشتاری کوردەکانی ئێران ئیدانە بکەن.

بێگومان قورسایی هەرەزۆری ئەرکی بەجیهانی کردنی پرسی کورد لە دەیەی هەشتای زایینی تا ئەو کاتەی دوکتور قاسملوو مابوو لەئەستۆی خۆی بوو، سەرەڕای نەبوونی ئیمکاناتی میدیایی لەو سەردەمدا توانی سرنجی میدیا بەناوبانگەکانی جیهانی بۆ لای خۆی و نەتەوەکەی ڕابکێشێ.

بەڵام پرسیارێک کە لێرەدا قوت دەبێتەوە ئەوەیە کە بۆچی لەسەردەمی شەهید دوکتور قاسملوودا کە کەرەسەکانی پەیوەندی وەک ئینتێرنێت و سۆشیال میدیا کە ئەمڕۆ لە چرکەیەکدا هەواڵەکان دەگوازنەوە بوونی نەبوو، یان حیزبەکان وەک ئێستا لە ئورووپا و ئەمریکا و کانادا کومیتەیان نەبوو، یان ئەندام و لایەنگری حیزبەکان ئاوا بە بەربڵاوی لە دەرەوەی وڵاتدا نەبوون، ئەدی بۆ بە نیسبەت سەردەمی دوکتور قاسملوو سەرەڕای ئەم هەمووە پێشکەوتنە تێکنۆلۆژیکییە پرسی کوردی ڕۆژهەڵات زۆر زۆر کەمترە و لە پەراوێزدایە؟

خۆ ئەمە ڕاستە کە بە شێوەیەکی جەوهەری و بە هۆی دۆخی تایبەتی پرسی کورد لە باشوور و باکوور و ڕۆژئاوا لە ڕۆژەڤدایە و میدیاکانی جیهانی ئاوڕی وێدەدەنەوە، بەڵام ئەمەش نابێتە پاساو بۆ ئەوەی کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ناو میدیای جیهاندا هیچ حزوورێکی نەبێ و پەیوەندی حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەگەڵ ئەم میدیایانە لە نزمترین ئاستی خۆیدابێ! دیارە نکۆڵی لە هەندێ حەولی پەراکەندەی تاکەکەسی و حیزبی ناکەم بەڵام ئەمە بە هیچ کلۆجێک کیفایەت ناکا.

ئێستا بە پێی ئەم پتانسییەلە میدیایی و ڕاگەیەندراوییەوە و بوونی دەیان ڕێکخراوەی سیاسی نێونەتەوەیی (کە شارەزای دۆزی کوردن) و حزووری کەسانی ئاکادیمیسییەن و نووسەر و ڕۆژنامەنووسی نیشتەجێی دەرەوەی وڵات، جێی خۆیەتی بە هەموو چەشنێ ئەم پەیوەندییانە بە شێوەیەکی تۆکمە و پلاندار سەرلەنوێ سازبدرێتەوە و سەرنجی میدیاکانی جیهان کە ئێستا وەک میدیای نێونەتەوەیی دەوردەگێڕن و لەسەر سیاسەتی دەوڵەت و ڕای گشتی

نەتەوەکانی خۆیان و تەنانەت دەوڵەتانی تریش شوێندانەرن، بۆ پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات ڕابکێشن، ئەمە سەرەتای خەباتێکی نوێیە!

سەرچاوە: دیواری فەیس بووکی نووسەر - ڕێکەوتی: ١٤ی سێپتەمبەری ٢٠١٨

شەقام، ساڕێژکەری زام!

(١)

«شەقام» بە تەنیا هەر شوێن نییە، شەقام واتا و مانای ڕاستەقینەی ژیانە. تەنیا شوێنێکە کە دەکرێ متمانەی پێ بکەی. ئەوەی لە شەقام فێری دەبی لە هیچ شوێنێکی دیکە فێری نابی. هیچ زانکۆیەک، هیچ دەسەڵات و حکوومەتێک، هیچ مزگەوت و کڵێسەیەک وەک شەقام ڕاستگۆ نین. شەقام لە زەمەنیش ناچێ، چون هەموو کات و ساتەکانی لە هەموو قۆناغێکی تەمەندا هی تۆن، شەقام ئاوێنەی بالانوێنی ڕووحی تاکەکانە لەنێو ئاپۆڕای خەڵکدا. تەنانەت ئەو کات کە بێدەنگی باڵی بەسەردا دەکێشێ، لێوڕێژە لە وانە، بۆ فێربوون! لە شەقامدا خۆتی بەبێ دەمامک، وەک هەزاران و سەدان هەزار کەسی دی، دێی و دەچی بەبێ جیاوازی لەگەڵ دیتران. شەقام دەریایە بۆ مەلەوانی ئازا و بەجەرگ.

(لە دەفتەری بیرەوەرییەکانم)

(٢)

ڕەنگە سووکەئاوڕێک بۆ مانگرتنەکان و جووڵە مەدەنییەکانی ڕابردووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بتوانێ بۆ شرۆڤەی مانگرتنە حیماسییەکەی ٢١ی خەرمانان یارمەتیدەر بێ.

شەقام لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، زۆر جاران هەڵکشان و داکشانی بەخۆیەوە بینیوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دایمە لەسەر خەت بووە، تەنانەت بەنیسبەت پارچەکانی تریشەوە.. شەقامەکانی ڕۆژهەڵات لە قاڵبی خەباتی مەدەنیدا

بەردەوام داکۆکییان لە باشوور و باکوور و ڕۆژئاوا کردووە، لە بۆنە جۆربەجۆرەکانی ئەم پارچانەدا.

لەلایەکی تریشەوە لە قاڵبی نافەرمانی مەدەنیدا لە ناوخۆی ڕۆژهەڵات، بە بۆنەی تایبەتی، دووکان و بازاڕ دادەخا و مانگرتنی سەراسەری سازدەکا. لە ژێر زەخت و زەبروزەنگی دەسەڵاتی سەرەڕۆی کۆماری ئیسلامیدا، بۆ تیرۆری شەهید دوکتور قاسملوو، لە سێدارەدانی شەهید فەرزاد کەمانگەر، شەهیدکردنی شوانەی سەید قادر، ئیعدامی 59 لاوی شاری مەهاباد و... بوێرانە دەنگ هەڵدەبڕێ و مان دەگرێ و تێچووی قورسیشی بۆ دەدا.

کۆی ئەم نموونانە گوزارە لەوە دەکەن، شەقام لە ڕۆژهەڵات چەمکێکی جیاوازە. بوونەوەرێکی زیندوو کە هەندێ جار بە قەرەباڵغی و هەندێ جار بە بێدەنگی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی کش و مات دەکا و پلان و پیلانەکانی پووچەڵ دەکاتەوە! شەقام تەنیا شوێنێکە کە کۆماری ئیسلامی زراوی لێی چووە!

لەڕاستیشدا ئەوە لەسەر شەقامە کە ناسیۆنالیزمی کوردی، خەریکی تەقەڵ و درووومانی خۆیەتی، بۆ ئەوەی بتوانێ «پێکەوەلکاوی ناسیۆنالیزمی» وەک دوامەبەست، بە ئاکام بگەیەنێ.

مەبەستم لە پێکەوەلکاوی ئەوەیە کە ئەگەر سەیری بزووتنەوەی نەتەوەیی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بکەی لە ڕوانگەیەکی خەسارناسانەوە، دەبینین بەردەوام لەگەڵ گرفتێک بەناوی «کەلێن» بەرەوڕوو بووە کە دایمە لەمپەر بووە لەسەر ڕێی پێکەوەلکاویی ناسیۆنالیزمی.

ئەم کەلێنانە بریتین لە: کەلێنە چینایەتییەکان، کەلێنە حیزبییەکان، کەلێنە ئایینی و مەزهەبییەکان، کەلێنە جێندەرییەکان، کەلێنە جیلییەکان و... کۆی ئەم کەلێنانە دواجار لەسەر ڕەفتاری سیاسی کۆمەڵگا شوێندانەر دەبن و کەلێنە سیاسییەکان بەرفراوانتر دەکەن. بەڵام وێدەچێ هەم حزووری خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەسەر شەقامەکان و هەم چۆڵکردنی شەقامەکان، خەریکە کەلێنە جۆربەجۆرەکانی ڕۆژهەڵات داپۆشێ و، لەڕاستیدا ئەو پێکەوەلکاوییە ناسیۆنالیزمییەی باسم لێوە کرد، زۆر بە ڕاشکاوی لەم ساتەوەختەی ئێستادا هەستی پێدەکرێ، هەم بە ڕەهەندە نێوخۆییەکەیدا، هەم لە پەیوەندی لەگەڵ پارچەکانی دیکەی کوردستانیش.

سەبارەت بە ڕەهەندە نێوخۆییەکە، ڕەنگە باس لە دوایین نموونەکان بتوانێ بەرچاوڕوونییەکی زیاترمان بداتێ:
یەکەم: هەرەوەزی نەتەوەیی بۆ کارەساتی بومەلەرزەی کرماشان و خوێندنەوەی وردی ئەم هەرەوەزە و لێکدانەوەی سەرجەم دال و نیشانەکانی سەر شەقامەکانی ڕۆژهەڵات، دەرخەری ئەم ڕاستییەن کە باکووری ڕۆژهەڵات و باشووری ڕۆژهەڵات وەک دوو جەمسەری کوردی سوننەمەزەب و کوردی شیعەمەزەب و یارسان لێک گرێ دراون، ئیرادەی گەل لە

سەرووی خواستی دەسەڵاتی حاکم بە شێوەیەکی دژکردەوەیی، هاوتەریبە لەگەڵ تاک و کۆمەڵی کوردەواری. بە واتایەکی دی، ئەو بارهەڵگرانەی کەلوپەلی پێویستیان بۆ ناوچە بومەلەرزەلێدراوەکان دەگواستەوە، لەگەڵ بڕینی تاک بە تاکی سنووری نێوان شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لەڕاستیدا تەقەڵ و دروومانی لێکترازانی مێژوویی شار و ناوچەکان بوو. ئەمە واتە بە دەروونی کردنەوەی چەمکی نەتەوەخوازی لە نێوخۆدا.

دووەم: نەهاتنەدەری خەڵک لە ماڵەکانیان لە ڕۆژی ٢١ی خەرمانان جۆرێ لە هاوپەیوەندیی نێوان سێکوچکەکەی خەباتی سازکرد، هاشتاگی # من - لەماڵ - نایەمەدەر لە سۆشیال میدیا هەموو کەلێن و قوژبنەکانی تەنی و لە ماوەی سێ چوار ڕۆژدا زەینی ناوخۆی بەتەواوی ئامادە کرد بۆ دژکردەوەیەکی بەربڵاو! چالاکانی سیاسی و مەدەنی ناوخۆ، بانگەوازی حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کوردستان لە ژێر چەتری ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران و سەرئەنجام خواستی نووسەر و ڕۆژنامەنووس و چالاکانی سیاسی لە دەرەوە، بە یەک گوتار بەرەنگاری مووشەکەکانی کۆماری ئیسلامی بوونەوە. ئەوان بە هاشتاگ چوونە شەڕی مووشەک! لێرەشدا واتە لە دنیای مەجازیدا، پێکەوەلکاویی ناسیۆنالیزمی بەڕوونی خۆی دەردەخا.

دژکردەوەکە ئەوەندە خێرا و بەربڵاو بوو کە کۆماری ئیسلامیی تووشی شۆک کرد. ئەگینا بەپێی ئەو ناسیاوییەی لە کۆماری ئیسلامی هەیە، ئەم هێرشە تیرۆریستییە درێژەی دەبوو بە ئاقاری مەترسیدارتردا. هەرچەند حاشا لەوە ناکرێ هێرشەکەی سەر قەڵای دێموکرات، کارەساتێکی زیانبار بوو بۆ بزووتنەوەی کوردی ڕۆژهەڵات و کۆستێکی گەورە بوو، بەڵام بێ هیچ شک و گومانێک مانگرتنی سەرانسەری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و نەهاتنەدەری خەڵک لە ماڵەکانیان، سارێژی برینی شەهیدبوونی پۆلێک کادر و پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات و ئێعدامی سێ گەنجی جیابیری سەر جەستەی نیشتمانی کردەوە. بۆیە ڕۆژی ٢١ی خەرمانان دەبێ بکرێ بە ڕۆژی خۆڕاگری و بەرخۆدانی نەتەوەیی!

لە پەیوەندی لەگەڵ پارچەکانی دیکەشدا، لامولیە زۆر لەوە ئاشکراترە کە بمانەوێ باسی هەست و دژکردەوەی ڕۆژهەڵات بە نیسبەت بەشەکانی دیکەی کوردستان بکەین. لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوودا هاتنی دەیان هەزار کەس لە خەڵکی شارە جۆربەجۆرەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ سەر شەقامەکان، سەلمێنەری ئەم ڕاستییەن کە ناسیۆنالیزمی کوردی لە ڕۆژهەڵات بەتەواوی پەلوپۆی هاویشتۆتە پارچەکانی دی و ڕەگئاژۆی کردووە و خەریکی تەقەڵ و دروومانی سنوورەکانە لەباری زەینی و سۆزدارییەوە. ڕۆژێک بۆ پەسەندی فیدرالیزم لە عێراق یان پشتگیری لە شنگال یان بە بۆنەی ئەنجامدانی ڕیفراندۆم لە باشوور دێتە سەر شەقام، ڕۆژێک بە بیانووی کۆبانی بۆ ڕۆژاوا، ڕۆژێک بە بیانووی دەسبەسەرکردنی سەرۆکی بزووتنەوەی کورد لە باکوور و... بۆ هەموو ئەمانەش تێچووی بۆ داوە بە گیان و ماڵ و ژیان.

(٣)

ئەم ڕۆژانە لێکدالێکدا ئەم پرسیارە لەسەر ساحەی سیاسی کۆمەڵایەتی کوردستان قوت دەبێتەوە: بۆچی هێرش کرایە سەر قەڵای حیزبی دێموکراتی کوردستان لەم ساتەوەختەدا؟

دیارە زۆر هۆکار دەسنیشان کراوە بۆ هێرشی کۆماری ئیسلامی وەک:

- کۆماری ئیسلامی ئێران لەم کاتەدا وەک ستراتیژی شاراوە و ئاشکرای خۆی، دەیەوێ بە خوڵقاندنی قەیران، خۆی لە قەیران ڕزگار بکا.

- پەیامێک بۆ ئەمریکا، پەیامێک بۆ دەسەڵاتی سیاسی هەرێم و پەیامێک بۆ هاوپەیمانان کە دەکرێ وەک هەڕەشە دێکۆدەی کەین!

- لە دوای شکانی ئۆتۆریتەی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە سووتاندنی کۆنسوڵخانەکەی لە بەسرە، لە دەرفەتێک دەگەڕا بۆ قەرەبووی سومعەی تێکشکاوی.

- دارمانی دۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی لە ناوخۆی ئێران.

- گوشارە دەرەکییەکان، بەتایبەتی گەمارۆکانی ئەمریکا
- بەئامانجکردنی لایەنێکی تایبەت بۆ مەبەستێکی تایبەت.

و... زۆر هۆکاری تر. بەڵام هۆکارەکان هەرچییەک بن، بێ چەند ئاکامێکی گرینگی لێکەوەتەوە:

- دووپاتبوونەوە و جەخت لەسەر نەبوونی شەرعییەتی سیاسی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (دەتوانین زیاتر وەک جۆری پەیوەندی وڵاتێکی داگیرکراو و وڵاتێکی داگیرکەر لێی بڕوانین!)
- یەکڕیزی و یەکگرتوویی خەڵکی ناوخۆ.

- بە تەعبیری هەندێ کەس ئەمە بەڕێوەچوونی ڕیفراندۆمی "نا" بوو بە کۆماری ئیسلامی کە چل ساڵ لەوەپێششیش

خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەپێچەوانەی تەواوی خەڵکی ئێران بە کۆماری ئیسلامییان گوت: نا!
- ڕەواییدان بە خەباتی چەکداری (دەسەڵاتێک کە شەڕت پێدەفرۆشێ، دەسەڵاتێک کە قەڵاچۆت دەکا... دەبێ و دەکرێ بە چەک بەرەنگاری ببییەوە.)

- وەک چۆن ئەم مانگرتنە لە ساڵانی ڕابردوودا و بەتایبەتی ئەمساڵ وەک نەریتێکی شۆڕشگێڕی لێهات، دەبێ چەکی "من لەماڵ نایەمەدەر" بەدەستی خەڵکەوە بێ و بەردەوام لەسەرپێ بێ بۆ بەرەنگاربوونەوەی دەسەڵاتی سەرکوتکەر و ئازادیکوژ!
- سۆشیالمیدیا بەستێن و بواری دەنگهەڵبڕینی ئۆنلاینی بۆ خەڵک ڕەخساند تا بە هاشتاگێک ڕووبەڕووی مووشەکە ڕووسییەکانی کۆماری ئیسلامی ببنەوە.

ئەگەرچی جەستەی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد جارێکی تر برینداربوو، بەڵام بێگومان ئەوە خەڵکی کوردستان بوون کە زامەکانیان سارێژ کردەوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی رووداو - ڕێکەوتی: ٢٧ی سێپتەمبەری ٢٠١٨

ناسر باباخانی: ڕێژیم دووانەی «حوسێن - یەزید»ی کردووەتە گوتاری قوتاربوون لە هەموو دۆخێکی قەیران

کەم چاودێری سیاسی هەیە پێی وانەبێ کە هیچ وڵاتێک وەک ئێران قەیران بەرۆکی نەگرتووە. ڕێژیمێک کە لە هاوکێشە سیاسییەکاندا کێشمەکێشمی زۆری لەگەڵ کۆمەڵگەی جیهانی هەیە و لەنێوخۆی وڵاتیشدا ڕەوایی نییە. قەیرانە ئابوورییەکان لە سۆنگەی سیاسەتەکانی ئەم ڕێژیمەوە برستیان لە خەڵک و کۆمەڵگە بڕیوە و ئەوەش وای کردووە خەڵک پتر لە جاران مان بگرن و بۆ ناڕەزایەتیدەربڕین بێنە سەرشەقام. ئێران بەرەو کوێ دەڕوا؟ خەڵک لە کوێی گۆڕانکارییەکانی بەردەم ئێراندا وەستاون؟ ئەم مژارەمان لەگەڵ ناسر باباخانی، چاودێری سیاسی تاوتوێ کردووە.

پرسیار: زۆربەی چاودێرانی سیاسی دەڵێن ئێران بە هۆی فشاری سیاسیی دەرەکی و قەیرانی ئابووری و

ناڕەزایەتییەکان لە نێوخۆ، لە بەردەم گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی دایە، ئایا فشارە دەرەکییەکان دەتوانن یەکلاکەرەوە بن؟

ناسر باباخانی: ڕەنگە لە نێو خودی ئەم پرسیارەدا وڵامەکەشیمان دەست کەوێ. بە دروستی باست لە دوو هۆکاری دەرەکی و ژوورەکی کردووە کە هەر دوو هۆکار زیاتر پەیوەستن بە لایەنی ئابوورییەوە. واتە گوشار و گەمارۆ ئابوورییەکانی ئەمریکا وەک گوشاری دەرەکی (Maximum Economic Pressure)و دارمانی دۆخی ئابووری نێوخۆ وەک هۆکاری ژوورەکی. بەڵام لێرەدا دەبێ ئەم پرسیارە بێنینە گۆڕێ کە بەڕاستی ئەم دوو هۆکارە ئەوەندەیان توانایی هەیە کە بە تەعبیری جەنابت ببنە هۆی گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی لە ئێراندا؟ یان دەبێ هەندێ هۆکاری تریش ئەم دوو هۆکارەی سەرەوە کاوێر بکەن، وەک جووڵە سیاسی و بزووتنەوە مەدەنی و کۆمەڵایەتییەکان لە نێوخۆی ئێراندا.

بە باوەڕی من پرسێکی گرینگتر لەم هۆکارانەی سەرەوەش لەگۆڕێ دایە، ئەویش ئەمەیە کە، ئەم هۆکارانەی کە دەبنە هۆی بەردەوامیی کۆماری ئیسلامی وەک خاڵی بەهێزی ئەم حکوومەتە، دەبێ ئاوڕیان لێ بدرێتەوە. واتە ڕاستە ئەم دوو هۆکارەی سەرەوە لە ڕاستای نەمانی کۆماری ئیسلامیدا دەور دەگێڕن، بەڵام بۆ ئەوەی بتوانین خوێندنەوەیەکی دروستمان هەبێ بۆ هاوکێشەکە، دەبێ باس لە هۆکارە دیار و نادیارەکانی مانەوەی ئەم ڕێژیمەش بکەین. دیارە مەبەستم لە هۆکاری دیار ڕێک ئەو شتانەیە کە لەبەر چاوامانن و دەیانبینین کە دەکرێ وەک لایەنی ڕەق ئامێری (بۆ وێنە توندوتیژی) ناوزەدیان بکەین. بەڵام ئەوەی دەمەوێ ئاماژەی پێ بکەم هەندێ هۆکاری نادیار، بەڵام یەکلاکەرەوەن بۆ مانەوەی ڕێژیم کە دەکرێ وەک لایەنی نەرم ئامێری لە قالبی پارادایمە تایبەتەکانی کۆماری ئیسلامی پێناسەیان بکەین.

پرسیار: وەک چی؟

ناسر باباخانی: کۆماری ئیسلامیی ئێران بە تایبەتی لەپاش مردنی خومەینی، سیاسەتەکانی لە سیاسەتێکی ڕووتی کوشتنی دژبەر و کپکردنی دەنگی جیاواز، بەرەو کۆنترۆڵێکی نابەرهەستی ڕەوانی کۆمەڵگەی ئێران برد (هەرچەند سیاسەتە ڕووتەکەشی وەلا نەنا). سیاسەتی کۆنترۆڵی ڕەوانی کۆمەڵگەشی بە کەلکوەرگرتنی کەرەسەیی لە ئایینزای شیعە لە نێوخۆدا بەڕێوەبرد و دواتر لەسەر ئەم بنەمایەش ڕێک ئەم کارەی کرد بە نیسبەت سووریە و عێراق و یەمەن و لوبنانەوە... کە لە جوغرافیای هیلالی شیعی هەڵکەوتوون.

ئەمەی چۆن کرد؟ کۆماری ئیسلامی بە خوێندنەوەیەکی تەواو ئایدۆلۆژیک و ئاکامخوازانە لە ئایینزای شیعە، دەکرێ

بڵێین شیعەگەریی سیاسی بردە نێو هەموو کەلێن و قوژبنی ژیانی تاک و کۆمەڵی ئێرانەوە و بە ئاوڕدانەوە لە هەستی ئایینزایی خەڵک و عاتفەی مەزهەبیی ئەوان، دووانەیەکی ساز کرد بە ناوی «حوسێن - یەزید» کە لە هەموو قەیرانێکی نێوخۆیی و نێونەتەوەیی دەبوو بە بەشێکی گرینگی قوتار بوون لە دۆخی قەیران.

لە سەردەمی شەڕی ئێران و عێراقدا، سەدام دەبێتە سەدام یەزیدی کافر و لە کێشمەکێشمی نێوان ئەمریکا و ئێراندا بووش و ئۆباما و ترامپ دەبن بە یەزید و تەنانەت لەم دواییانە لە ئەدەبیاتی سیاسیی کۆماری ئیسلامیدا، محەممەد بین سەلمان دەبێتە یەزید و لە بەرامبەر هەموو ئەوانەدا ڕێبەریی وڵات، - بە دیاری خامنەیی - دەوری حوسێنی مەزلووم دەگێڕێ و لەم نێوەدا لە بۆنە ئایینییەکان و لەخۆدان و قوڕپێوانەکاندا، «هیات»ەکانی شیعە بە شێوەیەکی سیستماتیک و بەرنامەداڕێژراو ئەرکی سەرشانیانە سیمای حوسێنی کوڕی عەلی لە ڕوخساری خامنەییدا پێشانی کۆمەڵانی خەڵکی ڕەشۆکی ئێران بدەن. دیارە سێناریۆی دووانەی «حوسێن - یەزید» مەبەستی ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی وەک میراتگری حکوومەتی عەلی، ئیمامی یەکەمی شیعەکان و شۆڕشی حوسێنی کوڕی بە خەڵکی ئێران و جوغرافیای هیلالی شیعی بناسێنن، وەک باسم کرد ئەم ئەرکە بە تەواوی لە ئەستۆی «هیأت»ەکان و «مداح»ەکان دایە کە بە تەواوی بە شێوەیەکی سیاسی ئەم مەبەستە بەرەوپێش دەبەن.

بێگومان لەم نێوەدا دەسەڵات بە سازکردنی سێناریۆی جۆراوجۆر وەک سازکردنی کەشێک بۆ ڕەخنەی توند، تەنانەت بە قەولی خۆیان بەزاندنی هێڵی سوور و هێرش بۆ چەند بەرپرسێکی پلەباڵای حکوومەت بە جۆرێ «تخلیە روانی» کۆمەڵگەشیان لەبەرچاوە و ئەم چەشنە کارانەش لە ڕێگەی دەنگ و ڕەنگی کۆماری ئیسلامی، ئیمامانی جومعە و ناوەندەکانی تری بەناو خێرخوازی و... دەکەن بەڵام کۆتاجار هەموویان بە شێوەیەکی هاوتەریب یاریدەدەری سێناریۆی «حوسێن - یەزید»ن. بێ هیچ شک و گومانێکیش لە ساتوسەودا لەگەڵ ڕیفۆرمخوازەکان و مامەڵە لەگەڵ باندی ئەحمەدی نەژادیش خافڵ نابن!

لە ڕاستیدا بە درێژایی مێژوو، ئەم چەمکە واتە دوانەی «حوسێن - یەزید» کەرەسەی بەردەستی ئاخوندی شیعە بووە بۆ ئەوەی لەناو کۆمەڵگەدا مەبەستەکانی خۆی بە ئەنجام بگەیەنێ، تەنانەت تۆ کە سەیری حکوومەتی بەناو سێکۆلاری پەهلەوی دەکەی بۆت دەردەکەوێ ئەم چەمکە بە شێوەیەکی جیاوازتر لەنێو کۆمەڵگەدا لەبرەودا بووە. کە سەیری سینەمای بەر لە شۆڕشی گەلانی ئێران دەکەی و شەنوکەوی «فیلم فارسی» دەکەی بۆت دەردەکەوێ کە لەم سینەمایەدا کە بەڕواڵەت ڕەقس و سەمای ژنی ڕووت و عارەق خواردنەوە دوو تایبەتمەندیی سەرەکی فیلمەکانن، بەڵام دیسان دووانەی «حوسێن - یەزید» بە زەقی خۆی دەردەخا و، کارەکتێری سەرەکی فیلم لە ڕواڵەتی لاتێکدا بە دەروونی ئاخوندێک دەئاخڤێ. بۆیە دەکرێ فیلمی فارسی بە جۆرێ وەک یەکێ لە کاتالیزۆرەکانی شۆڕشی ئێرانیش لە قەڵەم بدەین.

خاڵێکی تر کە دیسان دەگەڕێتەوە سەر ئایینزای شیعە، چەمکێکە بە ناوی « تقیە » . شیعە پێی وایە لە کاتی گوشاردا دەتوانێ تەنانەت حاشا لە موسڵمان بوونی خۆشی بکا! بۆیە دێنێ ئەم چەمکە دەکاتە چەکێک بۆ پاساوی هەر چەشنە فێعلێک کە تا دوێنێ حەرام بوو، بۆ ئەمەش ڕەنگ و بۆنێکی ئەورووپی پێ دەبەخشێ. بۆ وێنە لە شەڕی نێوان عێراق و ئێراندا خومەینی باس لە «جامی ژار» دەکا و خامنەیی بە هۆی گوشارەکانی ئەمریکا باس لە «نرمش قهرمانانە» دەکا، ئەمانە هەمووی پاشگەزبوونەوە لە قسە و کردارەکانی ڕابردوویانە! دوور نەڕۆین ٣٠ی جۆزەردانی ڕابردوو خامنەیی بە توندی بە دژی کۆنڤانسیۆنە نێونەتەوەییەکان هەڵوێست دەگرێ بەتایبەتی FATF، کەچی کاتێ دەبینێ شەپکە توندە، پاش سێ مانگ ڕێگە دەدا کە پارلەمانی کۆماری ئیسلامی، پەیوەست بوونی ئێران بەم کۆنڤانسیۆنە پەسند بکا!

پرسیار: کەم نین ئەو دەنگانەی باس لە سازانی ئێران و ئەمریکا دەکەن. چەندە پێت وایە ئیمکانی سازان لەنێوان دوولایەندا هەیە و ئایا بە سازانی ژێربەژێری ئێران و ئەمریکا کۆماری ئیسلامی لەو قۆرتەش ڕزگاری دەبێ؟

ناسر باباخانی: پێم خۆشە بۆ وڵامی ئەم پرسیارە چەند ڕستەیەکی مایکێل والْزێر، مامۆستای فەلسەفەی سیاسی لە ئەمریکا - هەر ئەو کەسەی بە توندی پشتگیریی لە کوردەکانی سووریە کرد بە دژی ئەردۆغان - بە قەرز وەرگرم. والْزێر دەڵێ:

«ڕەنگە هەموو شت بۆ من سەرسوڕهێنەر بێ. ئێمەی مامۆستای زانکۆ و بیردۆز، تێگەیشتنمان بە نیسبەت جیهانەوە، تەواو نییە. ئەوانەی سەبارەت بە یەکیەتیی سۆڤییەت لێکۆڵینەوەیان دەکرد پێشبینیی ڕووخانی ئەم وڵاتەیان نەدەکرد، ئەوانەی سەرقاڵی جیهانی عەرەب بوون چاوەڕوانی بەهاری عەرەبیان نەدەکرد و تەنانەت چاوەڕوانیی شکستی ئەم بزووتنەوەیان نەدەکرد. من و هاوکارانیشم لەگەڵ دیاردەی دۆناڵد ترامپ خافڵگیر بووین. ئەمن وا بیر دەکەمەوە کۆی ئەمانە هێماگەلێکی هیوابەخشن کە سیاسەت ئێستاش ئەو شوێنەیە کە دەکرێ ئێمە لەوێ خافڵگیر بین، ئەگەرچی هەندێ لەم خافڵگیرییانە زۆر مەترسیدارن.»

لەسەر بنەمای ئەم قسانە دەمەوێ بڵێم بەڕاستی زەحمەتە پێشبینیکردن، بەتایبەتی خوێندنەوەی هەڵوێستەکانی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی زۆر زەحمەتە. تۆ سەیری مێژووی چل ساڵی ڕابردوو بکە بزانە دەسەڵاتدارانی ئەو وڵاتە چەندە دوچاری پارادۆکس بوون لە قسە و لە کردەوەکانیاندا، لێرە قسەیەک لەوێ قسەیەک. پابەندی بە هیچ بنەمایەکی ئەخلاقی و عورفی لە قسەکانیاندا بەدی ناکەی، ڕێبەری ئەم وڵاتە دەیگوت ئەگەر بێتوو شەڕ (شەڕی نێوان عێراق و ئێران) بیست ساڵیش درێژەی هەبێ ئێمە هەر ڕاوەستاوین کەچی دواجار دیتمان وا نەبوو. وەک پێشتر باسم کرد کولتووری شیعی لە دەسەڵاتی سیاسیدا هەندێ تەڵەکەی دەرباز بوونی بۆ ڕەچاو کردوون کە

ڕۆژێ دەبێتە »جام زهر«ی خومەینی و هەندێ جار دەبێتە »نرمش قهرمانانە«ی خامنەیی. ئەم سیستمە بۆ قوتار بوون لەم دۆخە بە باوەڕی من دیسان مل ڕادەکێشێ بۆ ویستەکانی ئەمریکا، بەڵام بۆ ئەوەی بتوانن نێوخۆش بەم قەناعەتە بگەیەنن ڕەنگە لە هەندێ دەستەواژەی وەک نەجاتی ئیسلام و ڕزگاریی خەڵک لە گوشارەکان بخەنە نێو زاروزمانانەوە، بۆیە پێم سەیر نییە ئەگەر ئەم سازانە ژێربەژێرە بەم شێوازەی باسم لێوەکرد لەسەر پرسی ناوکیی ئێران سەربگرێ. بەڵام وەک دەزانن کۆماری ئیسلامی کۆمەڵێ کێشەی تری هەیە وەک: پێشێلکردنی مافی مرۆڤ، مووشەکە بالستیکەکانی، پشتگیری لە تیرۆریزم، هەڕەشە لە ئیسرائیل، سازکردنی پشتێنەی ئەمنی واتە هیلالی شیعی و دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆی وڵاتانی دراوسێ و... بۆیە بە لای منەوە دۆسیەی کۆماری ئیسلامی دۆسییەیەکی هەمیشەکراوەیە.

پرسیار: ئەدی خەڵک و هێزی جەماوەر لەو نێوەدا چ دەورێک دەبینن؟ خەڵک لە کوێی هاوکێشەکە دان؟

ناسر باباخانی: پرسیاری چاکە. لە ڕاستیدا خەڵک چەق و ناوەندی هاوکێشەکەن. چۆن؟ ئەوەی تا ئێستا خوێندنەوەی بۆ دەکرێ وەک باسم لێوە کرد، هیوادارییەکی کەم وێنەیە بۆ ئەوەی گوشارەکانی دەرەوە بەدیاری گەمارۆ ئابوورییەکانی ئەمریکا ،کۆماری ئیسلامی بە چۆکدا بێنێ، بەڵام وەک باسم کرد سیاسەت ئەمریکی قەتعی نییە، زۆر جاران دیومانە چاوەڕوانیی ئێمە بۆ پێشهاتێکی سیاسی لە سەداسەد جیاواز و دژوار بووە، بۆیە سەیر نییە کە لە دوارۆژدا ئەم هیوایە ببێتە بلقی سەر ئاو، کەوا بوو پلانی جێگرەوە چییە؟ پلانی B چییە؟ بە ڕای من لەم دۆخەدا، تەنانەت پێشتریش، خەڵک و سەرجەم گەلانی ئێران تەنیا ڕێکاری ڕزگارکردنی ئەم وڵاتەن لەم زەلکاوە بۆیە پلانی A و B و C و... هەر خودی خەڵکن.

با بەرهەستتر بدوێم. لە دێسامبری ڕابردووە تا ئێستا زۆر هاوکێشەی لە نێوخۆدا ئاڵوگۆڕی بەسەردا هات، کە بە باوەڕی من گرینگترینیان گەڕانەوەی شەقام بوو بۆ خەڵک. خەڵک لە هەموو دنیادا خاوەنی شەقامن، شەقام گەورەترین هێزە بەرامبەر بە چواردیوارییەک کە خاوەن دەسەڵاتەکان خۆیانی تێدا حەشار دەدەن. کەوابوو لەمەو بەدوا ئیتر ترسەکە ڕژاوە و شەقام هی خەڵکە و هەر کات مەیلیان لەسەر بێ و ئیرادە بکەن دەتوانن بڕژێنە سەر شەقامەکان، ئەمە ڕێک ئەو دیاردەیە بوو کە چل ساڵە کۆماری ئیسلامی بە تەواوی توانایەوە حەولی بۆ دەدا نەیەتە دی و نەبێتە ئەمری واقیع، بۆ ئەم مەبەستەش لە هیچ چەشنە سەرکوت و زیندان و گرتن و کوشتنێکیش درێغی نەکرد.

با نموونەیەک باس بکەین، خەڵکی کوردستان لە پاش مووشەکبارانەکەی قەڵای حیزبی دێموکراتی کوردستان و لە سێدارەدانی سێ گەنجی کورد، لە ڕۆژی ٢١ی خەرمانان بە مانگرتن و لەماڵ نەهاتنەدەر و ئەمجارەیان چۆڵکردنی

شەقام لە قاڵبی نافەرمانی مەدەنیدا (کە ئەمەش جۆرێ دەسەڵاتی خەڵکە بە سەر شەقامدا) دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی کش و مات دەکا و پلان و پیلانەکانی پووچەڵ دەکاتەوە! بۆیە بە ڕای من شەقام، بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان چەمکێکی جیاوازە، بوونەوەرێکی زیندوو کە هەندێ جار بە قەرەباڵغی و هەندێ جار بە بێدەنگی، دەوری خۆی دەگێڕێ و ئێستا بۆتە چەکێکی بەهێز بە دەست کۆمەڵانی خەڵکەوە.

پرسیار: بۆچوونێک هەیە کە دەڵێ خەڵک دەیانەوێ بژین و نەمرن، سووریە و یەمەن و عێراقیشیان بینیوە، ئەوەش پۆئەنێکە بە دەست دەسەڵاتەوە. ئێوە لەو بارەوە ڕاتان چییە؟

ناسر باباخانی: بە سووریەبوونی ئێران، ماوەیەکە لەلایەن ڕیفۆرمخوازانی ئێرانەوە هاتۆتەگۆڕێ. و لەڕاستیدا ئەمە

جۆرێ هۆشداری تێدایە بۆ بەردەنگەکەی (لێرەدا خەڵکی ئێران) کە ئەگەر ئێران وەک سووریەی لێ بێ لە ئەگەری شەڕی نێوخۆییدا، خوێن سەران دەبا و با «دۆخی هەنووکەیی» بپارێزین. دەسەڵات بە شێوەیەکی سیستماتیک کار بۆ ئەمە دەکا، لابییەکانی کۆماری ئیسلامی لە دەرەوەی وڵات، مۆرەکانی ڕێژیم لەسەر میدیا جۆربەجۆرەکان بەتایبەتی میدیا فارس زمانەکان و لەنێوخۆش ڕیفۆرمخوازەکان کار بۆ ئەم پرسە دەکەن.

ئەمە ئەوپەڕی بێ ئەخلاقی تاقمێکە کە دەیانەوێ خەڵکی ئێران لە ژێر ئەم هەموو زەخت و گوشارەدا بمێننەوە، بەڵام با حکوومەتی کۆماری ئیسلامی لەجێی خۆی چرکە نەکا. باشە بۆ لەبری بە سووریەیی بوون باس لە پارادایمێکی دێموکراتیکی ڕۆژئاوایی ناکەن، بۆ وێنە ڕیفراندۆم و گشتپرسی، با بزانن خەڵک پاش چل ساڵ بە نیسبەت ئەم دەسەڵاتە چۆن بیر دەکاتەوە؟ ئەوان لەبری ئەوەی تۆپەکە بخەنە زەوەی دەسەڵاتەوە، خەڵکی داماو و لێقەوماوی ئێران دەکەنە بەردەنگ و داوایان لێ دەکەن دەنگتان لێ دەرنەیە با کۆماری ئیسلامی بەردەوام بێ. ئەو تەوژمەی بە هۆی گوشارەکانەوە خەریکی ساز بوونە، پێم وانییە سێناریۆی لەم جۆرە، دادی کۆماری ئیسلامی بدا.

پرسیار: ئاستی بەرگەگرتنی خەڵک چەندە؟ ئایا حکوومەت دەتوانێ بە سەر هەموو قەیرانەکاندا زاڵ بێ؟ ئەو گەمەیانەی حکوومەت دەیکا تا کوێ بڕ دەکەن؟

ناسر باباخانی: دیارە حکوومەت نەیتوانیوە لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا بە سەر قەیرانەکاندا زاڵ بێ، بەڵکوو بەردەوام حەولی داوە ڕواڵەت و ڕوخساری کێشەکان داپۆشێ و بەدووی چارەسەرکردنی گرفتەکان نەبووە. هەر لە سەرەتای دامەزرانی کۆماری ئیسلامییەوە تا ئێستا، ستراتیژیی سەرەکیی ئەم وڵاتە بۆ نێوخۆ و دەرەوە لەسەر بنەمای بەراوەژوو نیشاندانی واقعییەتەکانی کۆمەڵگەی خۆی بووە لەسەرجەم بوارەکاندا و بەجۆرێ حەولی داوە

سیمای ڕاستەقینەی خۆی بشارێتەوە و بە پێچەوانەی حەقیقەتەکان خۆی بنوێنێ. بۆ ئەم مەبەستەش لەسەر بنەمایەکی پارانۆیدی بۆ شاردنەوەی ڕاستییەکان و بەلاڕێدابردنیان، لە زۆر تاکتیکی سەیروسەمەرە کەڵکی وەرگرتووە، بۆ وێنە ئەم دەستەواژانە بەردەوام لە گوتاری سیاسیی ئەو دەوڵەتەدا بەدی دەکرێن: پیلان، دوژمن، تەماح، سیخوڕی، نفووز، خیانەت، هەڕەشەی دەرەکی، دەستی پشت پەردە و... ئەم پارانۆیدەش دواجار بووەتە هۆی ئەوەی کە بە یەکجاری بەر بە پلۆرالیسمی سیاسی لەم وڵاتەدا بگیرێ.

ئاماری ناوەندە لێکۆڵینەوەییە باوەڕپێکراوە نێونەتەوەییەکان گوزارە لە دۆخی کارەساتباری ئێران دەکەن، بەڵام لە ڕاگەیاندن و میدیاکانی کۆماری ئیسلامیدا باس ناکرێن. دەسەڵاتدارانی ئەم وڵاتە بە دانی داتای هەڵە بە خەڵک حەولی ئەوەیان دەدا کە ئێران وەک بەهەشتی مەوعوود نیشان بدەن، بەڵا ئیتر ئەم کایانە دادیان نادا، زگ بە نان تێر دەبێ نەک بە قسە! بۆیە بە بۆچوونی من وەک باسم کرد دواجار خەڵکی وەزاڵەهاتوون کە هاوکێشەکە دەگۆڕن، کێرد گەیوەتە ئێسقان.

ئێران ئەو وڵاتە نییە کە خۆی باسی خۆی دەکا، ئێران لە هەموو بوارەکاندا تووشی داڕمان و هەرەسهێنان بووە و هیچ وڵاتێک لە دنیادا بێگومان شک نابەی کە وەک ئێران قەیرانی نێوخۆیی، ناوچەیی و نێونەتەوەیی بەرۆکی گرتبێ، ئێران ئەو دارەیە کە لە نێوخۆیدا کرمۆڵ بووە و هاکا ئەمڕۆ و هاکا سبەی کەوتە عەرز.

پرسیار: هەست ناکەن نارەزایەتییەکان لە کوردستان جۆرێکی دیکەن؟ لە پاشترن. بێدەنگترن. ئایا ئەمە هۆکارێکی تایبەتیی هەیە؟

ناسر باباخانی: ڕاستە... لە جەوهەری خۆیاندا نارەزایەتییەکان لە کوردستان جیاوازییان هەیە لەگەڵ خواستەکانی خەڵکی ناوەندی ئێران و شارە گەورە فارس نشینەکان. بەڵام لەباری ویستە نەتەوەییەکان، لەگەڵ نەتەوەکانی تری ئێرانی وەک عەرەب و بەلووچ و ئازەری خاڵی هاوبەشمان وەک پێناسەی نەتەوایەتی هەیە، هەرچەند لەم بارەشەوە ئێمە وەک کورد بە حوکمی مێژوویەکی کۆنتر و بوونی ڕێکخراوەی سیاسی لە نیزیک بە سەد ساڵی ڕابردوودا، لەگەڵ ئەوانیش جیاوازین، من ئەو جیاوازییە وەک چەمکی «وشیاری نەتەوەیی» سەیر دەکەم، کە بە بەراوەرد لەگەڵ نەتەوەکانی تر بۆ پێکگرتن نابێ!

نا، ڕێک بە پێچەوانەوە، تۆ لە کوێی ئێرانت دیوە، مانگرتنی سەراسەریی وەک ۲۱ی خەرمانان بەڕێوەبچێ؟ تەنانەت کوردستان دەکرێ وەک پێشەنگی خەباتی مەدەنی سەیر بکرێ، هەر لە پاش مانگرتنە سەراسەرییەکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان خەڵکی شارەکانی تری ئێران لە ١٦ی ڕەزبەر دووکان و بازاڕیان داخست.

پرسیار: خۆتان پێتان وایە ئێستاش سەرەکیترین پرسی خەڵک لە کوردستان شوناسخوازی بێ؟

ناسر باباخانی: بێگومان پرسی کورد هەرچەند ڕەنگە لە هەندێ شوێن لەگەڵ ویست و داخوازیی خەڵکی ئێران وێکچوونی هەبێ بەتایبەتی لەباری مافە شارۆمەندییەکان و باری گوزەرانی ژیان و ئابوورییەوە، بەڵام پرسی کورد، پرسێکی شوناسخوازانەیە. ئەو تێڕوانینەش کە ویست و پرسی کورد تا ئاستی کۆمەڵێ داخوازی ئابووری دادەبەزێنێ، گیرۆدە و ئەسیری ماوەیەکی سنووردار بووە. واتە ڕاستە کوردیش وەک خەڵکی تر لە ژێر زەخت و گوشاری ئابووری دایە، بەڵام مێژووی گەلی کورد و مێژووی خەباتی ئەم گەلە بەتایبەتی لە سەد ساڵی ڕابردوودا، نیشانی داوە کە پرسی کورد پرسێکی سیاسی بووە و تەنانەت پرسێکی فەلسەفیی گرێدراوی بوون و نەبوون و خەبات بە دژی حاشاکردن لەم گەلە.

پرسیار: با بە نموونەیەک باسەکەم بەرهەستتر و ئیمرۆیی تر بکەم، تۆ کچێکی کوردی پێشمەرگەی، وایە؟ ئایا ویستەکانی تۆ لەگەڵ بۆ وێنە ژنێکی فارس یەکە؟

ناسر باباخانی: بۆ وێنە ژنی ئێرانی دێنێ بە هەموو هێز و توانای خۆی پرۆژەی چوارشەممەی سپی وەڕێ دەخا - لەگەڵ ڕێزمدا بۆ ئەم حەرەکەتەیان - بەڵام تۆ گیانت لەسەر بەری دەستت داناوە و ئەویش لێچکەیەکی سپی بە قوڵەدارێکەوە کردووە، بۆیە من لام وایە ویستەکان جیاوازن، مێژوو وا دەڵێ!

پرسیار: ئەگەر گۆڕانکارییەکان بەلای بەرەوڕووبوونەوەی گرژ، یان سەرهەڵدانی جەماوەریدا بشکێتەوە، کوردستان بە پێی پاشخانی خەباتی مافخوازانە و هەروەها سروشتی ویست و داواکانی لە چ پێگەیەکدا جێ دەگرێ؟

ناسر باباخانی: دیارە کورد بە نیسبەت نەتەوەکانی تر و ڕێکخراوەکانی تری ئێرانی خاوەنی مێژوویەکی لەمێژینەتر و لەباری ئۆرگانیزاسیۆنیشەوە زۆر لە پێشترە. بەڵام ئەوە بە تەنیا کیفایەت دەکا؟ لە مەیدانی پراکتیک و کردەوەدا کورد لە کوێ ڕاوەستاوە؟ ئایا خاوەنی گوتارێکی دیاریکراوە بەرامبەر بە «ئەوی تر»؟ ئایا بەرەیەک دەبینی؟ ئەم حەولە تاکوتەرا و پەرش و بڵاوانەی حیزب و لایەنەکان تا کوێ بڕ دەکا؟ زۆر جاران بیستوومانە زلهێزێکی وەک ئەمریکا بە کوردی پەراکەندەی ڕۆژهەڵاتی دەڵێ: بە یەک ڕوانگە و یەک بەرە وەرنە پێش. کارەساتەکە لەوەدایە لایەنی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیش هەر وامان پێ دەڵێ و بانگهێشتنی کورد دەکا بۆ یەکڕیزی! وەک خۆم گەشبین نیم، لانیکەم لەسەر بنەمای ئەم دۆخەی ئێستای حیزبەکان تێیدان!

پرسیار: پێتان وایە لەلایەن بژاردەکانی کۆمەڵگە، لە لایەن حیزب و ڕێکخراوەکانەوە ئامادەکاریی پێویست بۆ ئەم

قۆناغە کرابێ؟

ناسر باباخانی: نا، بە هیچ کلۆجێک. چون لە ڕاستیدا «کەلێن»مان زۆرە، کەلێن بەمانا کۆمەڵناسییەکەی. وەک: کەلێنە چینایەتییەکان، کەلێنە حیزبییەکان، کەلێنە ئایینی و مەزهەبییەکان، کەلێنە جێندەرییەکان، کەلێنە جیلییەکان و... کۆی ئەم کەلێنانە دواجار لەسەر ڕەفتاری سیاسیی کۆمەڵگە شوێندانەر دەبن و کەلێنە سیاسییەکان بەرفراوانتر دەکەن و دەبنە ڕێگر لەبەردەم سازبوونی گوتارێکی هاوبەش.

ئەم کەلێنانە لە ڕۆژهەلاتی کوردستان لە ساتەوەختی ئێستادا زیاتر لە هەموو کاتێک بەدی دەکرێن تەنانەت زۆر جاران دەگاتە ئاستی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی مەترسیدار بۆ داهاتوو. بۆیە دەبێ میکانیزمگەلێک بدۆزرێتەوە بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنانە، ڕەنگە بۆ ئەم مەبەستەش وەک خۆشت باست کرد ڕێنیشاندەری بژاردەکانی کۆمەڵگە (Elite-directing) باشترین میکانیزم بێ لەم زرووفە زەمەنییەدا.

بژاردەکان وەک «کارگێڕانی گۆڕان» پێناسە دەکرێن کە توانایەکی شوێندانەریان هەیە بۆ ئەوەی ڕووداوەکان بۆ لایەکی تایبەت و دیاریکراو بەرن یان تەنانەت بەر بە ڕوودانی پێشهاتێک بگرن، دیارە مەرج نییە ئەم بژاردانە تەنیا و تەنیا سەرکردەی سیاسیی حیزبێک بن، ڕێک بە پێچەوانەوە بەپێی بارودۆخی ڕۆژهەلات ئەوە نووسەران، هونەرمەندان، چالاکڤانانی مەدەنی، ڕۆژنامەوانان و ئەدیبانن کە دەتوانن کەلێنەکان پڕبکەنەوە و هاوتەریبییەکی سیاسی بۆ سازدانی گوتارێکی هاوبەش سازدەن.

کێشەیەک کە لێرەدا خۆی دەردەخا، ئەوەیە کە خودی بژاردەکان لە نێوخۆ و لە دەرەوەی سنوورەکانی ڕۆژهەلات کەلێنێکی مەعریفەیی و ئانتۆلۆژیکیان هەیە، «شێوەڕوانین»یان بۆ پرسەکان لێک دوورە و ڕەنگە ئەمە گەورەترین مەترسی بێ بۆ سەر دۆخی سیاسی و کۆمەلایەتی. کەوابوو بۆ پڕکردنەوەی کەلێنی نێوخۆ و دەرەوە وەک یەکەم هەنگاو پێویستە ڕەخنەیەکی نێوگوتاری لە هەردوولا ساز بێ، خەسارناسی بکرێ، خاڵە هاوبەش و جیاوازەکان دەستنیشان بکرێن و دواجار ئەم دوو هێڵە لە دۆخی هاوتەریبی بێنەدەر و لە پنتێکرا یەکبگرنەوە و ئەم پنتە ببێتە سەرەتای خاڵگۆڕانێک بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنانەی باسمان لێوەکردن.

پرسیار: کورد ئەزموونی ڕووداوەکانی دوای شۆڕشی ٥٧ی هەیە، پێتان وانییە سووڕێکی باتڵی دیکە چاوەڕوانیی کورد دەکا؟

ناسر باباخانی: من لەگەڵ ئەو پێشداوەرییەدا نیم، ڕاستە لێکدابڕان و لێکترازاویی هێزە سیاسییەکانی کوردستان و

نەبوونی گوتارێکی هاوبەش خەسارێکی گەورەیە، بەڵام لەبیرمان نەچێ هێزی سەرەکی کورد، کۆمەڵانی خەڵکە لە نێوخۆ. بەخۆشییەوە خەڵکی ئێمە لە هەموو ڕوویەکەوە لە حیزبەکانمان و لە کوردی دیاسپۆرا، بەرپرسانەتر و ڕەنگە زۆر جار وردبینانەتر هەڵسوکەوت بکەن.

بۆیە ڕۆژهەڵات بۆخۆی، بە دوور لە غەڵبەغەڵب و زەنازەنا و پەرتەوازەیی حیزبەکان، خەریکی تەقەڵ و دروومانی ناسیۆنالیزم و پێکەوەلکاندنی ئەم چەمکەیە لە نێوخۆ و لە پارچەکانی دیکەش.

مەبەستم لە پێکەوەلکاوی ئەوەیە کە ئەگەر سەیری بزووتنەوەی نەتەوەیی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بکەی لە ڕوانگەیەکی خەسارناسانەوە، وەک پێشتر باسم کرد دەبینین بەردەوام لەگەڵ گرفتێک بەناوی «کەلێن» بەرەوڕوو بووە کە دایمە لەمپەر بووە لەسەر ڕێی پێکەوەلکاویی ناسیۆنالیزمی. بەڵام وێدەچێ هەم حزووری خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەسەر شەقامەکان و هەم چۆڵکردنی شەقامەکان، خەریکە کەلێنە جۆربەجۆرەکانی ڕۆژهەڵات داپۆشێ و، لەڕاستیدا ئەو پێکەوەلکاوییە ناسیۆنالیزمییەی باسم لێوە کرد، زۆر بە ڕاشکاوی لەم ساتەوەختەی ئێستادا هەستی پێدەکرێ، هەم بە ڕەهەندە نێوخۆییەکەیدا، هەم لە پەیوەندی لەگەڵ پارچەکانی دیکەی کوردستانیش. ئیزن بدە با باسەکە بکەینەوە:

سەبارەت بە ڕەهەندە نێوخۆییەکە، ڕەنگە باس لە دوایین نموونەکان بتوانێ بەرچاوڕوونییەکی زیاترمان بداتێ:

هەرەوەزی نەتەوەیی بۆ کارەساتی بومەلەرزەی کرماشان و خوێندنەوەی وردی ئەم هەرەوەزە و لێکدانەوەی سەرجەم دال و نیشانەکانی سەر شەقامەکانی ڕۆژهەڵات، دەرخەری ئەم ڕاستییەن کە باکووری ڕۆژهەڵات و باشووری ڕۆژهەڵات وەک دوو جەمسەری کوردی سوننەمەزەب و کوردی شیعەمەزەب و یارسان لێک گرێ دراون، ئیرادەی گەل لە سەرووی خواستی دەسەڵاتی حاکم بە شێوەیەکی دژکردەوەیی، هاوتەریبە لەگەڵ تاک و کۆمەڵی کوردەواری. بە واتایەکی دی، ئەو بارهەڵگرانەی کەلوپەلی پێویستیان بۆ ناوچە بومەلەرزەلێدراوەکان دەگواستەوە، لەگەڵ بڕینی تاک بە تاکی سنووری نێوان شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لەڕاستیدا تەقەڵ و دروومانی لێکترازانی مێژوویی شار و ناوچەکان بوو. ئەمە واتە بە دەروونی کردنەوەی چەمکی نەتەوەخوازی لە نێوخۆدا.

دووەم: نەهاتنەدەرێی خەڵک لە ماڵەکانیان لە ڕۆژی ٢١ی خەرمانان جۆرێ لە هاوپەیوەندیی نێوان سێکوچکەکەی خەباتی سازکرد، هەشتەگی # من - لەماڵ - نایەمەدەر لە سۆشیال میدیا هەموو کەلێن و قوژبنەکانی تەنی و لە ماوەی سێ چوار ڕۆژدا زەینی نێوخۆی بەتەواوی ئامادە کرد بۆ دژکردەوەیەکی بەربڵاو! چالاکانی سیاسی و مەدەنی نێوخۆ، بانگەوازی حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کوردستان لە ژێر چەتری ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران و سەرئەنجام خواستی نووسەر و ڕۆژنامەنووس و چالاکانی سیاسی لە دەرەوە، بە یەک گوتار

بەرەنگاری مووشەکەکانی کۆماری ئیسلامی بوونەوە. ئەوان بە هەشتەگ چوونە شەڕی مووشەک! لێرەشدا واتە لە دنیای مەجازیدا، پێکەوەلکاویی ناسیۆنالیزمی بەڕوونی خۆی دەردەخا.

بۆیە من لاموایە دۆخی ئێستا لەگەڵ دۆخی چل ساڵ لەمەوبەر زۆر جیاوازە، هەرچەند هەست بە جۆرێ دڵەڕاوکێش دەکەم. بۆیە دەبێ سێکوچەکەی خەبات بەیەکەوە بەر بە مەترسی هەندێ ڕووداوی تاڵ بگرن کە بەداخەوە لە سەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێران بەرۆکیان گرتین.

پرسیار: ئەوەی نەکراوە و دەبێ لە ئێستادا بکرێ چین وە کێ دەبێ بیانکا؟

ناسر باباخانی: ڕەنگە بە تەنیا خودی ئەم پرسیارە هەڵگری وڵامێکی ئەوەندە تێروتەسەل بێ کە لە چوارچێوەی وتوویژێکی ڕۆژنامەییدا نەگونجێ. بەڵام بە کورتی و لە ڕوانگەیەکی خەسارناسانەوە دەبێ بڵێم کە کۆمەڵگەی ئێمە، کۆمەڵگەیەکی «پرسیارکوژە» و دەمێک ساڵە وشەی «بۆ»ی بۆ گۆ ناکرێ! ئەو دەگمەن کەسانەی کە ئەم «بۆ»یەش دەدرکێنن، دەکەونە بەر شاڵاوی هێرشی نارەوای عەقڵییەتی خێڵەکی و عەشیرەیی کە خۆی پێی وایە سیستمە (لە ڕاستیدا کۆمەڵگەی ئێمە پێکهاتووە لە کۆمەڵێ خێڵ و عەشیرە، بە ڕواڵەتێکی مۆدێرن بەڵام بە عەقڵییەتێکی سنووورداری بەرژەوەندیخواز. جا ئەم بەرژەوەندییە بۆ خێڵ و تایفەی خۆت بێ، بۆ حیزب و ڕێکخراوەی خۆت بێ یان هەر گرووپێکی بچووک وەک پاژێکی کۆمەڵگە. ئەم پاژانەی کۆمەڵگە مادام پێکەوەلکاوییان لەنێودا ساز نەبێ نابن بە نەتەوە).

قۆناغی یەکەم: پێویستی دەرباز بوون و تێپەڕین لە قۆناغی خێڵەکی، بەرەوە قۆناغی نەتەوەسازی.

ئەمە کارەساتێکە کە ڕەنگە لە ئێستادا کەمتر هەستی پێبکەین، بەڵام لە دوارۆژدا دەبێتە سەرەتای ساز بوونی کۆمەڵگەیەکی داخراو. کۆمەڵگایەک کە ئیتر «توانایی و داهێنان و ڕووحی ڕەخنەگرانە» بەهەند وەرناگرێ و بە هەموو پێکهاتە و سیستمەکانییەوە، تەنانەت ئیزنی دەربڕینی بیروڕای جیاوازیشت لە قالبی ڕەخنەدا پێ نادا و زۆر جاران بە پاساوی، ئەوەی تۆ دەیڵێی ڕەخنە نییە، حەول دەدا دەمکوتت کا.

قۆناغی دووەم: پێویستی سازدانی جەرەیانێکی ڕۆشنبیری ڕەخنەگری سەربەخۆ.

واتە ئیدی ئەم کۆمەڵگایە، نەک لە چینی خاوەن قابلییەت و توانایی و داهێنان ناگەڕێ، بەڵکوو پرسیارەکانیشیان دەکوژێ، نموونەی مێژوویی زۆرن. لە هەر شوێنێ پرسیاریان کوشت لە ڕاستیدا ڕووحی

ڕەخنەگرانەیان کوشتووە و لە دۆخێکی وەهادا بە تەعبیری پۆپێر بەرەو کۆمەڵگایەکی داخراو دەچین و هێدی هێدی فاشیزم سەرهەڵدەدا!

قۆناغی سێهەم: حەول بۆ سازکردنی کۆمەڵگەیەکی کراوە بە هەموو تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی وەک ئازادی و دێموکراسی.

بە گشتی لە هەموو ڕوویەکەوە کار زۆر بە کەمی کراوە، بەتایبەتی حیزبەکان. هەم لە ڕووی ڕێکخراوەییەوە و هەم لە ڕووی فکرییەوە، تەنانەت هەندێ جار تووشی پارادۆکس لە سیاسەتەکانیاندا دەبن! هەڵبەت ڕووناکبیران و نووسەرانیشمانی لێ زیاد کە. ئەوەی ئەمڕۆ دەدیترێ ئەوەیە کە ئێمە وەک کورد خاوەنی پلان و ستراتیژییەکی تۆکمە نین، تەنانەت تاکتیکی کورتماوەشمان نییە.

پرسیار: ئایا کۆمەڵگە و بزووتنەوەکەمان خەسارناسی کردووە؟ ئایا خاڵە بەهێز و لاوازەکانمان دەسنیشان کردووە؟ ئایا دەزانین هەڕەشە و دەرفەتەکان چین؟ چەند ئاگاداری دۆخی ناوخۆین و کەلێنەکان چۆناوچۆن پێناسە دەکەین؟ ئایا حەولی سازدانی گوتارێکی هاوبەشی نەتەوەیی دراوە؟

ناسر باباخانی: بەبێ پاشخانێکی فکری و تیۆریک لە مەیدانی پراکتیک و کردەوەدا تووشی هەڵەی کوشندە دەبین بۆیە بەبێ نوێژەن کردنەوەی لایەنی فکری و لایەنی ڕێکخراوەیی سێکوچکەی خەبات، هەرچی بکرێ خولانەوە لە بازنە دایە!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٣ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٨

بابەتەکانی: ساڵی ٢٠١٩

ئەوان و کۆمارەکەی ئێمە

(پێشکەش بە پێشمەرگە ونەکانی کۆماری کوردستان)

چەمکی داشکاندنخوازی (تقلیل گرایی Reductionism) واتە دابەزاندنی ڕووداوێکی گرینگ و گەورە (وەک گشت) بە ڕووداوێکی بچووک (بۆ پاژە پێکهێنەرەکانی بەڵام بە جیاجیا). بە واتایەکی تر ڕەچاو نەکردنی هەموو ڕەهەندەکانی لێکدانەوەیی و تەنیا پێداگری لەسەر تاکە ڕەهەندێک بە مەبەستی دابەزاندنی بایەخەکانی پێشهاتێک. لە وەها حاڵەتێکدا، بۆ وێنە شرۆڤەی ڕووداوێکی سیاسی یان کۆمەڵایەتی سەرەڕای پێچەڵاوپێچی زاتی ئەم جۆرە ڕووداوانە، ڕێداکشنیزم تا ڕادەیەکی زۆر نزم ئاستی ڕووداوەکە دادەبەزێنێ.

لە سۆنگەی ئەم چەمکەوە نووسەر و مێژوونووسی نەتەوەی باڵادەست، حەولی داشکاندن و دابەزاندن و دواجار سڕینەوەی ڕووداوە مێژووییەکانی نەتەوەی کورد دەدا.

یەکێ لەم ڕووداوانەی « ئێمە »، کە «ئەوان» پێی هەڵدەبەزنەوە کۆماری کوردستانە. دیارە نابێ ئەم هەڵبەزینەوەیەشمان پێ شتێکی سەیر بێ، چون ئەمە بە جۆرێ بەرەنگار بوونەوەیەکی ناسیۆنالیزمییە بەرامبەر بە ناسیۆنالیزمێکی هێرشکارانەی هۆمۆژێنساز! لە ڕاستیدا هیچ بزووتنەوەیەکی سیاسی وەک دامەزراندنی کۆماری کوردستان، ناسیۆنالیزمی داگیرکەری نەتاساندووە، چون نەفسی دامەزرانی کۆماری کوردستان شەرمەگێلاخەی کوردایەتی وەلادەنێ و لەبەرامبەر هۆمۆژێنسازیی نەتەوەکان وەک سیاسەتی سەرەکیی داگیرکار دەوەستێ. چون ئەوان زۆر باش لە هابزباوم تێگەیون کە دەڵێ: ئیتنیستی توانیوێتی و دەتوانێ ئەم خەڵکانەی لە شوێن گەلێکی بەربڵاو و بە شێوەیەکی پەراکەندە دەژین و حکوومەتی هاوبەشیان نییە، دەکرێ "پێش - میللەت"یان پێ بوترێ کە دواجار ئەم چەمکە دەتوانێ لێکیان گرێ بدا بۆ دەسپێکی پێش - نەتەوەخوازی (Proto-Nationalism) و سەرەتای دەوڵەتخوازی. بۆیە ڕێک لەم پنتەڕا چەمکی دابەزاندن و داشکاندن وەگەڕ دەکەوێ بە دژی کۆماری

کوردستان.

ئەم دابەزاندنە بە شێوەی کەمکردنەوە و بچووککردنەوە و سڕینەوە لە بابەتەکانی ئەواندا خۆ دەردەخا کە دەکرێ ئاماژە بەم خاڵانە بکەین:

بچووککردنەوەی پانتای جوغرافیایی (لەبری کۆماری کوردستان دەڵێن کۆماری مەهاباد)

دەکرێ کۆماری کوردستان وەک سەرەتایەک بۆ مۆدێرنیتەی سیاسیی کوردی ڕەچاو بکرێ، واتە چەشنێ دۆخی تێپەڕین لە جۆرێک ژیانی خێڵەکی بەرەو پرۆسەیەکی ئاماڵ دەوڵەت - نەتەوە و گووڕانی ناسنامەی نەتەوایەتی بە فۆڕمێکی مۆدێرن. واتە بەرەو سەرەتای چەکەرەی دەوڵەت - نەتەوە وەک فۆڕمی سیاسی مۆدێرنیتە!

لە ڕاستیشدا گووڕانی ئەم ناسنامەیە پەیوەندی بە شوێنەوە نییە، چون لە بنەڕەت ڕا لە تەواوی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەر لە کۆماریش ئەم جووڵەیە بە جیددی چ وەک بزووتنەوەیەکی بەهێز و چ وەک باوەڕێکی زەینی لەئارادا بووە: بۆ وێنە لە باکووری ڕۆژهەڵات شێخ عوبەیدیللای نەهری و سمایل ئاغای سمکۆ، لە موکریان مەلا خەلیل گۆڕەمەڕ، هەمدیسان لە موکریان حیزبی ئازادیی کوردستان و بزووتنەوەیەکی بەهێز وەک کۆمەڵەی ژێکاف (هەرچەند پەلکێشی ژێکاف بۆ سەرانسەری ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەرسوڕهێنەرە)، یان لە باشووری ڕۆژهەڵات داوود خانی کەلهوڕ... یان وەک ئارچی ڕۆزڤێلت لە وتارەکەیدا باس دەکا: لە هەورامان و مەریوان مەحموودخانی کانی سانان و لە ناوچەی بانە حەمەڕەشید خان و... (بێگومان ئاستی پەرەگرتوویی و کارتێکەری و شێوازی ئەم بزووتنەوانە بە یەکەوە جیاوازی هەبووە، مەبەستی سەرەکیم زیاتر ئاماژەیە بە »بوون»ی بزووتنەوەکە وەک فۆرمی فیزیکی و وەک باوەڕ)

دیارە کارتێکەری بزووتنەوەی کورد لە تورکیە و عێراقیش نابێ وەک فاکتەرێکی هاندەرانە لە یاد بکرێ.

کەوابوو دەکرێ بڵێین جۆرێ تێکشکاندنی دوانەی شوێن_کات لە سەر دەستی کۆماری کوردستان ساز دەبێ بە هۆی زەقبوونەوەی چەمکی ناسنامەی نەتەوایەتی و لە هەمان کاتیشدا حەولی نەزۆکی بە مەهابادکردنی کۆمار پووچەڵ دەبێتەوە و کۆماری کوردستان دەبێتە ئێتیکێتی تاکی کورد لە پانتایەکی بەرفرەوانتر تەنانەت نەک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەڵکوو لە سەرتاسەری کوردستانی گەورەدا! بە تەعبیری شەهید دوکتور قاسملوو هەموو نەتەوەی کورد چاوی هیوا و تاسە و ئارەزووی تێ بڕیبوو. دوکتور قاسملوو هەر لەم بارەوە دەڵێ: «حیزبی دێموکراتی کوردستان لە بەرنامەیەکی هەشت ماددەییدا باس لە دروشمەکانی نەتەوەی کورد دەکا کە هەموو مافە ئەساسییەکانی خەڵکی

کوردستانی تێدایە. بەرنامەکە داوای خودموختاری دەکا، ئەو کاتە شاری مەهاباد بەشێک بوو لە ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژاوا. وشەی کوردستان خۆی ئەوە دەگەیەنێ کە ئەو خودموختارییە بۆ ناوچەی مەهاباد داوا ناکرێ، بەڵکوو بۆ هەموو کوردستان داوا دەکرێ...»

لە ڕاستیدا کۆماری کوردستان ببوو بە کۆمارێک کە ئێستاشی لەگەڵدا بێ وەک گوتار، ئەم پتانسییەلەی هەیە زۆربەی هەرەزۆری بیر و باوەڕەکان - تەنانەت جیاوازیش - لە ژێر چەترێکدا کۆ کاتەوە.

کۆماری کوردستان وەک دەسکردی دەرەکی یان کۆمارێکی گەلی!

ڕەنگە بەپێی زرووفی کات و شوێن هیچ جەرەیانێکی سیاسی لە هیچ سەردەمێکدا بە قەت کۆماری کوردستان «خەڵک میحوەر»نەبووبێ! کە سەیری سیاسەتەکانی کۆماری کوردستان دەکەی لەسەر بنەمای بەڵگەکان وەک بڵاڤۆکەکانی سەردەمی کۆمار، بەتایبەتی ڕۆژنامەی کوردستان وەک ئۆرگانی ڕەسمیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، وەک بۆچوونی مێژوونووسانی تر هەم ئێرانی و هەم بیانی، بیرەوەریی کاربەدەستانی کۆمار و تەنانەت خەڵکی ئاسایی (وەک مێژووی زارەکی) هەموو نیشاندەری ئەوەیە کە لە ئێعلانی جمهووری کوردستان ڕا بگرە تا بڕیاری پاشگەز بوونەوە، ئەوە خەڵکن کە تەمای لەسەر دەگرن نەک زلهێزەکان و بێگانەکان.

شەهید دوکتور قاسملوو لەم بارەوە دەڵێ: "کۆماری کوردستان کۆمارێکی گەلی بوو، بۆ یەکەم جار لە مێژووی نەتەوەی کورددا بەڕێوەبەریی جووڵانەوە بە دەست ئاغایەک، سەرۆک عەشیرەتێک یان شێخێک نەبوو. ڕاستە هێندێک لەمانە لە کۆماری کوردستاندا خاوەن دەسەڵات بوون بەڵام هەوڵ درا کە کۆمەڵانی سادە واتە خەڵکی کۆڵان و بازاڕ نوێنەرانی خۆیان بە شێوەیەکی دێموکراتی هەڵبژێرن و بەڕێوەبەرانی خۆیان دیاری بکەن. بۆ یەکەم جار جووڵانەوەیەکی پانوبەرینی گەلی پێک هاتبوو کە پشتیوانی ئامانجەکانی خۆی و کۆماری خۆی بوو."

بۆیە سیاسەتەکانی کۆمار دیپلۆماسییەکی خەڵک تەوەرە و بە تەعبیری دوکتور عەبباس وەلی ئەمە »خواستێکی گشتی» بووە کە لە نێو خەڵکی ئاساییدا لایەنگرێکی یەکجار زۆری هەبووە.

ڕەنگە دژکردەوەکانی پێشەوا قازی کە بەتوندی بەرپەرچی یەکیەتیی سۆڤییەت و جمهووری ئازەربایجان و شەخسی باقرۆف دەداتەوە ئەم بۆچوونەمان زیاتر بسەلمێنن. ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە دووی ڕێبەندان، دژکردەوەیەکی خێرا و بوێرانە بوو، وەک سیگناڵێک بۆ دەرەوە لە ڕاستای سەربەخۆیی لەبڕیاردانەدا و تەنانەت هەنگاوێک وەپێش تەورێز کەوتن. چون لە ڕاستیدا تەورێز مەبەستی ئەوە بوو ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری

کوردستان بە خۆیەوە بلکێنێ و هەندێ پوئەن وەک خودموختاریی فەرهەنگی و پێنج نوێنەر لە مەجلیس بۆ کوردەکان دیاری بکا کە بە ئێعلانی زیرەکانەی جمهووری کوردستان، ئەم پیلانە پووچەڵ دەبێتەوە. تەنانەت پێشەوای نەمر لە سەفەری دووهەمی بۆ باکۆ بەتوندی بەگژ باقرۆف دادێتەوە کە ویستبووی کۆمار بخرێتە ژێر چاوەدێریی تەورێزەوە. پێشەوا دەڵێ: ئەگەر قەرار بێ هەر ژێردەستە بین، بۆ ژێردەستی تەورێز؟ ئەوە هەر لە ژێر دەستی تاراندا دەمێنینەوە! نەمر میرزا مەناف کەریمی، وەزیری پەروەردەی سەردەمی کۆمار، دەیگێڕاوە تەنانەت ئەو نامانەی تەورێز بۆی دەناردین بەبێ ئەوەی بیانکەینەوە دەماننارددەوە تەورێز!

پرۆفسۆر یەرواند ئابراهامیان، لەسەر ئەو باوەڕەیە کە: «حیزبی دێموکراتی کوردستان گەیشتبوو ئەو ئاکامە کە (هەلێک) هاتۆتە ئاراوە بۆ سازکردنی دەوڵەتی کوردستان، ئەمەش شتێک نەبوو لە مۆسکۆ یان لە باکۆڕا هاتبێ، بەڵکوو لێکدانەوەی ئەوان ئەوە بوو لەم هەلە دەبێ کەلک وەرگرن بۆ ڕاگەیاندنی جمهووریی کوردستان. ئەمە کارێکی سەربەخۆییخوازانە بوو، کوردەکان زۆر لە ئازەرییەکان سەربەخۆییخوازتر بوون، بۆیە بۆ ئازەرییەکان و بۆ باکۆ ئەمە چاوەڕوانکراو نەبوو.» یەرواند ئابراهامیان بەم ئاکامە دەکا کە کوردەکان سیاسەتدارێژییەکی سەربەخۆیان هەبووە.

بە گشتی جۆری پەیوەندیی یەکیەتیی سۆڤییەت لەگەڵ تەورێز بە نیسبەت مەهابادەوە، زۆر جیاواز بوو. لە لایەک تەورێز لەگەڵ ئازەربایجانی یەکیەتیی سۆڤییەت هاوسنوور بوو و لەباری نەژاد و زمانیشەوە هەر یەک بوون و لە لایەکی تریشەوە یەکی وەک باقرۆف، سەرۆککۆماری ئازەربایجان، سەودای ئازەربایجانی گەورەی لەسەردا بوو. ئەمانە هۆکارگەلێک بوون کە توورەج ئەتابەکی گوتەنی: «گەرمای پەیوەندیی یەکیەتیی سۆڤییەت لەگەڵ تەورێز زۆر زیاتر بێ بە نیسبەت مەهاباد و کوردستانەوە!»

ڕستەیەکی مەنشوور هەیە کە کاربەدستانی ئەمنیەتیی ئازەربایجان بە پیشەوەرییان گوتووە: «سەنی گەتیرەن، سەنە دییەر گێت!» واتە: ئەوەی تۆی هێناوە، هەر ئەویش پێت دەڵێ بڕۆ! مەبەست لەم ڕستەیە نەبوونی سەربەخۆیی لە پێکهاتەی فیرقە دایە، لە کاتێکدا هەرگیز ئەم ئەدەبیاتە بە نیسبەت کۆماری کوردستانەوە دەکار نەکرا.

کۆماری کوردستان بەرهەمی «جەبری ژئوپولیتیک»؟!

نەتەوەی باڵادەست دەیەوێ ڕەنگ و بۆنێکی تیۆریک بدا بە تەحلیلەکەی و بۆیە کۆماری کوردستان بە بەرهەمی جەبری ژێئۆپۆلیتیک دادەنێ و بۆ پێکانی ئەم مەبەستەش باسی دوو خاڵ دەکا. یەکەم: بۆشایی دەسەڵات لە

ناوچەی سەرهەڵدانی کۆماری کوردستان، دووهەم: کێبەرکێی زلهێزەکان بۆ پەلکێشکردنی نەتەوەکان و دەوڵەتەکان بۆ لای خۆیان. با بزانین ئەم لێکدانەوەیان چەندە ڕاستە؟

وەک باسم کرد ئەوان بە چەمکی داشکاندنخوازی، واتە دابەزاندنی بەهاکانی ڕووداوێکی گرینگ وەک کۆماری کوردستان، بە ڕەچاو نەکردنی هەموو ڕەهەندەکانی لێکدانەوەیی و تەنیا پێداگری لەسەر تاکە ڕەهەندێک، دەیانەوێ لە بایخ و کارتێکەرییەکانی کۆماری کوردستان کەم کەنەوە.

لە ڕاستیدا بابەتێکی گرینگ، کە ئێستا بووەتە بەشێک لە مێژوو و دەرفەت و دەرەتانی گونجاوتر هەیە بۆ لێکدانەوەی هەمەلایەنە و چەندڕەهەندی ڕووداوەکە، بەڵام ئەوان هەر بە «جەبری ژئوپولیتیک»ەوە نووساون!

خۆ ڕاستە زۆربەی توێژەرە بیانییەکانیش وەک دێڤید مەک داوڵ و ئارچی ڕۆزڤێڵت و... ڕاستەوخۆ باس لە فەزایەکی بەتاڵ (vacuum) دەکەن، واتە لە ڕوانگەی ژێئۆپۆلیتیکەوە باس لە بۆشاییەکی جوغرافیایی دەکەن کە لە دواجار دەبێتە هۆی سازبوونی بۆشایی دەسەڵات و ئەمەش ڕەخسێنەری هەلە بۆ خەڵکی خۆجێیی ناوچەکە!

لە لایەکی تریشەوە کێبەرکێی زلهێزەکان لەگۆڕێدا بوو، هەرچەند شەڕی سارد بە مانا سیاسییەکەی کاتی خۆی، نەبوو، بەڵام جۆرێ لە دژایەتی بەرژەوەندییەکان بە ئاشکرا دیار بوو کە ئەویش خۆی لە پەلکێشکردنی نەتەوەکان و دەوڵەتەکان بۆ لای خۆیان دەردەخست. ئەم دوو هۆکارە بە ڕواڵەت، سەلمێنەری ئەو جەبرە ژێئۆپۆلیتیکەن کە باسمان کرد، ئەمە ڕێک دیوی دیاری پرسەکە و ساکارترین لێکدانەوەیە، بەڵام واقعییەت چ بوو؟

ئەوان بە هیچ کلۆجێک پێشینەی جووڵانەوە و بزووتنەوە سیاسییەکانی ناوچەی موکریان بەتایبەتی و، کوردستان بە گشتی ڕەچاو ناکەن. واتە بەکگراوندی خەباتی نەتەوەی کورد بەر لە کۆماری کوردستان، لێرەدا بە دیاری بیری کۆمەڵەی ژێکاف، وەک دژکردەوەیەک بەرامبەر بە ناسیۆنالیزمی نەتەوەی باڵادەست، (بەربڵاوی ئەندامەکانی کۆمەڵەی ژێکاف لە سەرانسەری ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەلمێنەری ئەوەیە کەم ئەم بیرە، لە بەرامبە ناسیۆنالیزمی فارسدا خۆی تەیار و ئامادە کردبوو.) سەرنجڕاکێشە کاتێ دێڤید مەک داوڵ دەڵێ لە ژوئیەی 1918 سەرۆک عەشیرە کوردەکان کۆ دەبنەوە و داوای سەربەخۆیی خۆیان لە ژێر حیمایەی بریتانیا دەگەیەننە دەستی نوێنەری بەریتانیا لە سەقز!

دیارە وەک پێشتریش باسم کرد لە کوردستان پێشینەیەکی بەهێزی نەتەوەخوازی بوونی هەیە کە ئەوان بەئانقەست

چاوپۆشی لێدەکەن. دوکتور قاسملووش لەگەڵ ئەوەدا کە باس لە وەزعی تایبەتی ناوچەی مەهاباد و دەوروبەری دەکا وەک بۆشایی و نەبوونی دەسەڵات لە ناوچەکە، لە هەمان کاتدا بە دروستی ئاماژەش بە ڕابردووی دووردرێژی جووڵانەوەی کورد لە دەڤەری مەهاباد دەکا. هەروەها ئەوان باس لە هۆکاری سەرەکی سەرهەڵدانەکە ناکەن، بۆ وێنە هۆکاری سازبوونی ئەم گوتارە چییە؟!

سیاسەتەکانی ڕەزاشا بۆ هۆمۆژێنسازیی وڵات، کە لەسەر بنەمای شۆڤێنیزمی فارس و ئاماڵ مۆدێرنیزم و ئاماڵ لائیکی تورکیە دامەزار بوو، تەواوی حەولی سڕینەوەی ناسنامەیی نەتەوەکان بوو، کۆپی پێستی کردنی نەتەوەکان بۆ بوونەوەرێکی تازەخوڵقاو بە ناوی ئێرانی، خۆ زەفکردنەوە لە ڕێگەی خۆسەپاندن بە سەر ئەوی تر و ئەوانی تردا. بۆ ئەم ستراتیژییەش دێنێ لە تاکتیکی سەیروسەمەرە و جۆراوجۆر کەلک وەردەگرێ:
هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و ئابووری، دژایەتی زمانەکانی تر، نیشانەگرتنی دابونەریتی نەتەوەکانی تر، هێرشی چەکداری بۆ سەر ژیانی خێڵایەتی و عەشیرەیی... و بەگشتی بەرەو پرۆسەیەکی ئاماڵ مۆدێرنیزاسیۆنی تاکەڕەهەندی و ڕەق ئامێری.

دەوری کارگێڕیی کاریزما

جگە لەم دوو خاڵە، باسێکی گرینگی تری هەیە کە دیسان بەرپەرچدانەوەیەکە بۆ ڕەتکردنەوەی بۆچوونی ئەوان بە بیانووی «جەبری ژئوپولیتیک.»

کە سەیری بزووتنەوەکانی گەلی کورد دەکەی، بوونی کاریزمایەکی زاتی لە ڕێبەریی بزووتنەوەکاندا، زۆر گرینگ و کاریگەر بووە کە دیسان ئەوان بەئانقەست ئەم بەشەش ڕەچاو ناکەن. بۆ ئانالیزی بزووتنەوەکانی پێشوو وەک دیاردەیەک لە ڕوانگەی زانستە کۆمەڵایەتییەکانەوە دەبێ دەوری کارگێڕ (Agency) زیاتر ڕەچاو بکرێ تاوەکوو پێکهاتە (Structure).

بیردۆزە کۆمەڵایەتییەکان لە ڕوانگەی گرنگیدان بە کارگێڕ یان پێکهاتە بۆ شرۆڤەی دیاردە کۆمەڵایەتییەکان جیاوازییان لەگەڵ یەکتر هەیە، بۆ وێنە پێداگری لەسەر دەوری کارگێڕ یان گرنگی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی یان وەک گیدێنز دەڵێ پەیوەندی دەروونی: [کارگێڕ پێکهاتە] دەکرێ بۆ ئانالیز کەڵکیان لێوەربگیرێ.

لە سەردەمانی زووتردا کە بزووتنەوەکان لەسەر دەستی ئەم کەسایەتییە کاریزمایانە سەریان هەڵدەدا، دەوری کارگێڕ شوێندانەرتر بو بە نیسبەت پێکهاتەی کۆمەڵایەتییەوە. بۆیە کاتێ لە دەوری پێشەوا خورد دەبینەوە،

کارتێکەریی ئەو لە ڕەوتی دگەردیسی کۆمەڵە ژێ.کاف بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕاوەستانی بەرامبەر بە دەسەڵاتدارانی ئێرانی لە قەوامەوە بگرە تا کاربەدەستانی یەکێتی سۆڤییەت و ئازەربایجان وەک باقرۆف، جێگەوپێگەی کۆمەڵایەتی و بنەماڵەیی قازی محەممەد و...

ڕەنگە تەعبیری دوکتور قاسملوو بۆ پێشەوا کاتێ ئەو وەک ڕێبەرێکی بێ هاوتا و لە هەمان کاتدا "بەتاقی تەنیا"ی دەناسێنێ بۆمان دەربخا کە ئەو وەک کارگێڕێکی کاریزما، بە بەختکردنی گیانی خۆی توانی میراتێکی هەرمان بۆ هەموو نەتەوەی کورد لە پاش خۆی بەجێ بێڵێ، میراتێک بە ناوی کۆماری کوردستان!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢١ی جانێوێری ٢٠١٩

پیرۆز بێ جەژنی لەدایکبوونت جەنابی ڕەئیس جومهوور!

مەزن پێشەوام سڵاو!

لە خزمەت جەنابتدا مرۆڤ زمانی لە گۆ دەکەوێ و تاکولۆی قسەکانی بۆ ناچێتەوە سەر یەک، چۆن و لە کوێوە دەست پێبکا و باسی چ بکا، چۆن دەکرێ لە ئاست ناسنامەی نەتەوەیەک قسەت پێبێ بۆ گوتن، جگە لەوەی ئازای ئەندامت ببێ بە چاو و گوێ بۆ دیتن و بیستنت!

وا خەریکە لەم عەسرەدا کوردیش بۆ ڕێزگرتن لەو کەسانەی گیانیان بەختی سەربەرزی نەتەوەکەیان کردوە، ئاوڕ بداتەوە ڕۆژی لە دایکبوونیان، بۆیە بۆ ئێمەی یاخی، چ بۆنەیەک جوانتر و پیرۆزتر لە ڕۆژی لە دایکبوونی یەکەم سەرکۆماری کوردستان. پیرۆز بێ جەژنی لەدایکبوونت جەنابی ڕەئیس جومهوور!

گەورەم!

٧٢ ساڵ و یەک مانگ و دە ڕۆژە ژانێکی وەها خزاوەتە نێو جەرگی نەتەوەیەکی هەڵوەدا، کە ئێستاشی لەگەڵدا

بێ، هەردەم برینێکی تازەیە. برینێک لە خاکەلێوەی پەت و خنکاندنەوە تا پووشپەڕی خوێن و تیرۆر، لە خاکەلێوەی قازییەوە تا پووشپەڕی قاسملوو.

تۆ لە من زۆر باشتر دەزانی کورد لەو دەگمەن نەتەوانەیە کە لە مەرگەوە دەست پێدەکا بەرەو لە دایکبوون، چ پارادۆکسێکی سەیرە! رێک بە پێچەوانەی هێڵی سروشتی ژیانی مرۆڤەکان، چون کورد بە مردن هەرمان بووە و بە مردن لە فەوتان و نەمان رزگاری بووە! شەهیدە سەرکردەکانی پاش خۆشت، قوتابییە بە ئەمەگەکانت، قاسملوو و شەرەفکەندیش هەر بە مردن، هەرمان بوون و ئێستاش کە سوێند بە گۆڕی پێشەوا و بە قەبری دوکتور دەخورێ، مەگەر مەرگ، ئەگینا پاشگەز بوونەوەی بۆ نییە...

پێشەوام!

من لە منداڵییەوە ناوی ئێوەم بیست، تەنانەت ئەو چوار ساڵەی قوتابیی دواناوەندی بووم هەموو رۆژێ بە کۆڵانە هەورازە بەرفراوانەکەدا سەردەکەوتم و سیوادی بینا سپییەکەم لێ وەدەردەکەوت: مەحکەمەی پێشەوا، ئێرە مەحکەمەی پێشەوا قازی محەممەدە...

من، ئەو وێنەیەی جەنابتم بەلاوە لە هەموو وێنەکان سەرنجراکێشترە، تۆ لەسەر کورسییەک دانیشتووی و نەخشەی کوردستانی گەورەشت لە تەنیشت هەڵواسراوە، بە ردێنێکی تەنک و روانینێکی لە جنسی ورە، قایم وەک پۆڵا، هەر ئەو وێنەیەی ئارچی رووزڤێڵت ئەفسەرە ئەمریکاییەکە بڵاوی کردۆتەوە. خۆ ئەمن گومانم لەوە نییە خەونی دوارۆژت بۆ ئەم نەتەوەیە رێک خەریتەی تەنیشتت بوو، ئەو شوێنەی هەموو سنوورە دەسکردەکانی تێدا سڕابوونەوە. خەڵکی تر چ دەڵێن با بڵێن، با حاشا لەم باوەڕەی تۆ بکەن، با چاوپۆشی بکەن لە دۆخی سیاسی سەردەمی تۆ، بەڵام خۆ ناتوانن بەر بە خەونەکەمان بگرن.

گەورەم!

من ئەوەندەی ئاوڕم داوەتەوە سەر کۆماری کوردستان و کلیل وشەکانی ئەم کۆمارە ساوایەم هەڵکڕاندووە، وەک: ئاڵا، سەرکۆمار، هێزی پێشمەرگە، ئیستیقلال و سەربەخۆیی، خەبات و... ئێستاشی لەگەڵدا بێ کورد لە هیچ پارچەیەک نەیتوانی بگاتە داوێنی ئەو لووتکەیەی تۆ لەسەری وێستابووی، ئەو گوتارەی تۆ وێنات کرد با دەسەڵاتی سیاسیی کورد و حیزبی کوردیش نەیتوانیبێ تەعبیری بکا، بەڵام بە دڵنیاییەوە بۆتە هێڵێکی فکری و هزری، کە خۆی لە نێو چینی گەنج و خوێندەواری وڵاتدا دەبینێتەوە! باسی دەسکەوتەکانی کۆمارە ساواکەمان

ناکەم کە لە هەموو بوارێکدا سەرەڕای تەمەنی کورتی کۆمار بۆتە شانازیی نەتەوایەتی.

خۆ ئەگەر شێرکۆ بێکەس بەلامەوە لووتکەیە، نایشارمەوە کە لە شیعرەکانیدا قازی و قاسملوو و شەرەفکەندی کردووە بە میوانی دیوانەکانی، ئەوا هەزار ئەوەندە عاشقی قەڵەمەکەی و جگەرەکەی و چاویلکەکەی و ئاخاڤتنەکەی بووم، کە دەڵێ:

کە لاشەی ساردی چوارچرا
وەکوو هێشووی سەرمابردوو
لە سێدارە کرانەوە
دار بەجێمان
هەژارانی سابڵاخ بردیان
زستانیش بوو نەیانسووتاند
سەرماشیان بوو نەیانسووتاند
لەو دارانە
لەو تەختانە
چوار بێشکەی سووریان دروست کرد
لەم ڕۆژەوە هەتا ئەمڕۆ
ئەو لانکانە هەر ئەگەڕێن
ئەم ماڵ ئەو ماڵ
ئەم دەست ئەو دەست
وەریان ئەگرن
ئەی نابینی
هەزاران قازی محەممەد
لەسەر لووتکە وێستاون و چەک هەڵئەبڕن

ڕاست دەکا شێرکۆ، لە زمان منیر خانمی کچتان بیستم کە فەرمووتانە پاشی من هەزاران قازی سەر هەڵدەدا.

مەزن پێشەوام!

هەر ئەو ئارچی ڕووزڤێلتەی بە خزمەتت گەیشتبوو دەڵێ: "قازی محەممەد مایەیەکی زۆری بۆ زمان و ئەدەبیاتی کوردی دانا و بایەخێکی زۆری پێدا..."

بە هاوڕێیانم گوت: گرینگیی زمان و ئەدەبی کوردی بەلای پێشەواوی نەمرەوە، جگە لەم تێبینییەی ئارچی ڕووزڤێلت، بەخشینی نازناوی شاعیری میللی بە مامۆستا هەژار و مامۆستا هێمنە لە لایەن جەنابتەوە! گوتم: پێشەوا دەیزانی نووسەر و ڕووناکبیر کۆڵەکەی باوەڕەکانی حکوومەتەکەن و ڕاستیشی دەکرد و بە تێپەڕ بوونی زەمان ئەمە سەلمێنرا و دواجاریش دەوری هێمن و هەژارمان لەسەر گەشەی بیری نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بینی، کەچی ئەمڕۆ سەرکردەی سیاسیی کورد بە لای ڕووناکبیر و نووسەری کورددا ناچێ... کۆڵەوارین.

لە سەردەمی سەرکردە و سەرۆکە مرۆڤخۆرەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، لە سەردەمی دەسەڵاتداریێتی دیکتاتۆرە گچکە و درشتەکانی ئورووپادا... تۆ کە بووی بە پێشەوای نەتەوە، گوتت: ئازادن بۆ ئەوەی چ دەڵێن و چ دەنووسن! تۆ ئەم هێڵی سوورەت چۆن کرد بە هێڵی ئەمنی دەربڕینی بیروڕا؟ چۆن لە کاتێکدا زمانی ڕەخنەگریان لە پشت ئەستۆڕا دەردێنا و دەمیان دەدروونەوە تۆ وتت با ئەوەی لە ژێر دەسەڵاتی حوکمڕانی کورد دایە بێ سڵەمینەوە دەنگ هەڵبڕێ.... تۆ لە سەرووی سەدەی ژیانی خۆتدا بووی بەبێگومان.

گەورەم!

من بە شوێن پێی تۆوە بووم... لە نێو پەڕتووک و کتێب و وێنە و وتاراندا... سۆراغم لە زۆر کەسان پرسی... زۆر کەس، دواجار قسەکانیانم خستە دووتوێی وتارانەوە،

لەو وەزیری کابینە و ئەفسەرەکانت ڕا بگرە تا ئاجوودان و خزم و کەس و کچ و نەوە و زاوات، بە قسەکانیان، هەر هەموو سەرسامیان دەکردم، تێر نەدەبووم لە باس کردنت...

کەوتمە شوێن ئەو بیانییانەی باسی تۆیان کردبوو لە هەندەران، بەزەییم بۆ خۆماندا هات کە نەمانتوانیوە بتناسین، کاتێ قسەکانتان لە زمان ئەوانەوە دەخوێنمەوە بۆم دەردەکەوێ هەیهات ئەم نەتەوەیە جگە لەباری هەست و سۆزەوە نەبێ، تۆی نەناسیوە! بۆ نموونە کاتێ لە زمان ئەواونەوە بیستم تۆ ئاماژە و پێداگریت لەسەر مەنشووری ئاتلانتیک بووە، مەنشوورێک کە ڕێز لە دیاریکردنی مافی چارەنووسی نەتەوەکان دەگرێ، بلێی تۆ عەودالی چ خەونێک بووبی! بە خۆمم گوت پاش ٧٢ ساڵ بلێی چەند کەس وەک سەرکردەش ناوی مەنشووری ئاتلانتیکیان بیستبێ، وڵامەکەی ناردەمەوە با لە خزمەتتدا شەرمەزار نەبم.

خۆ نەتەوەی کورد زۆر مرۆڤی هەڵکەوتە و ڕێبەری چازان و لێزانی هەبووە، بەڵام بۆ من وەک تاک ئەگەر تۆم هەبێ بەسە بۆ شانازییەکی هەتا هەتایی.

ڕەنگە تەعبیری شەهید دوکتور قاسملوو بۆ ئێوە کاتێ وەک ڕێبەرێکی بێ هاوتا و لە هەمان کاتدا "بەتاقی تەنیا"تان دەناسێنێ بۆمان دەربخا کە ئێوە وەک کارگێڕێکی کاریزما، بە بەختکردنی گیانی خۆتان توانیتان میراتێکی هەرمان بۆ هەموو نەتەوەی کورد لە پاش خۆتان بەجێ بێڵێن، میراتێک بە ناوی کۆماری کوردستان!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی مای ٢٠١٩

پێویستیی هەرەوەزێکی گەشتیی کۆمەڵگەی جیهانی بە دژی کۆماری ئیسلامی

(ڕۆژی ٨ی جوونی ٢٠١٩ کۆنفرانسێک لە کووینزلەندی وڵاتی ئۆسترالیا لە لایەن ناوەندی مافی مرۆڤی کوردانی ئۆسترالیا (Australian Kurdish Association of Human Rights) بە بەشداریی دوو سێناتۆری ئەم وڵاتە و چەند کەسایەتییەکی کورد لەبارەی دۆخی ئێران و بەتایبەتی کوردستان (دۆخی مافی مرۆڤ و تیرۆر) بە زمانی ئینگلیسی بەڕێوەچوو. کاک ناسر باباخانی نووسەر و مامۆستای زانکۆ - نیشتەجێی ئەمریکا - وەک میوان لە ڕێگەی دوورەوە بەشداریی کۆنفرانسەکەیان کردبوو کە لێرەدا دەقی قسەکانی کە لە ئینگلیسی ڕا کراوە بەکوردی، دادەنێین.)

بەڕێزان، میوانانی هێژا!

بەر لە دەسپێکی قسەکانم ئیزن دەخوازم سپاس و پێزانینی خۆم ئاراستەی بەڕێوەرانی ناوەندی مافی مرۆڤی کوردانی ئۆستراڵیا (AKAHR) بکەم. سپاس بۆ ئەو دەرفەتەی کە درا بە من بۆ ئەوەی لەسەر سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران چەند وتەیەک لەگەڵ ئێوە بێنمە گۆڕێ. لە سەرەتادا دەمەوێ ئاوڕێک بدەمەوە سەر جۆری شرۆڤە و ئانالیزی وڵاتانی ڕۆژئاوایی و کردەوەکانیان بە نیسبەت کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە.

وەک هەموو لایەک بە باشی دەزانن کۆماری ئیسلامیی ئێران سەرچاوەی نائەمنی و شێواندنی تەناهی و

ناسەقامگیری ناوچەی هەستیاری ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە. حەولی بێوچانی ئەم ڕێژیمە بۆ وەدەستخستنی چەکی ناوکی، دەستێوەردانی لە کاروباری نێوخۆیی وڵاتانی ناوچە، دەوری نەرێنی لە هەڵگیرساندنی شەڕ و ئاژاوە لە وڵاتانی یەمەن، لوبنان، سووریە، عێراق و بەحرەین و... پشتیوانی لە گرووپە تیرۆریستییە نێونەتەوەییەکان، تیرۆری ئۆپۆزیسیۆن و چالاکانی سیاسی لە دەرەوەی وڵات و لە ناوخۆی وڵات، سەرکوتی خەڵک و سنووردارتر کردنی ئازادییەکان، پێشێلکردنی مافی مرۆڤ و... ئەمانە هەموو نموونەیەکن لە کردەوەکانی حکوومەتی ئێران لە سەرەتای هاتنە سەر کاری تا هەنووکە.

دیارە زۆرێک لە وڵاتانی دنیا ئاگاداری ئەم کردەوانە هەن، بەڵام بەداخەوە لەسەر جۆری پەیوەندیی خۆیان لەگەڵ ئەم حکوومەتە دژەمرۆڤ و هەوسارپساوە هەر بەردەوامن و ئەوان هێشتا لەم خەوە ڕانەپەڕیون کە مەترسی ئەم ڕژیمە بۆ سەر ئەوان چەندە جیدییە!

ئێمە لەسەر ئەم باوەڕەین کە وڵاتانی ڕۆژئاوایی، هەندێ بایەخی نەگۆڕ و زۆر گرینگیان هەیە کە کۆمەڵگەکەی خۆیان لەسەر ئەم بایەخانە دامەزراندوە. ئەگەرچی سیاسەت و ئەخلاق بەداخەوە هەمیشە هاوتەریب نین و ڕێگایەکی هاوبەشیان نییە، بەڵام چاوەڕوانی کۆمەڵگەی ڕووناکبیری و بژاردەکان لە ئێران، لەم وڵاتانە ئەوەیە کە بە پێبەند بوونیان بە بایەخە دیموکراتیکییەکانی خۆیان، یارمەتیی گەلانی ئێران بدەن بۆ ڕووخاندنی ئەم ڕێژیمە، کە دەسەڵاتی دیکتاتۆری خۆی بەسەر تەواوی وڵاتدا سەپاندووە.

هەر وەک باس کرا، بە پێی سەرجەم شرۆڤە و لێکۆڵینەوەکان دەرکەوتووە کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران، یەکێ لە مەترسیدارترین ڕژیمەکانی سەر گۆی زەوییە. ڕاپۆرتە جۆربەجۆرەکانی سرویسە ئەمنییەکانی وڵاتان، ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ، و هەروەها ژوورەکانی بیرکردنەوە و بیردۆزی، دەرخەری ئەم ڕاستییەن کە کۆماری ئیسلامی بە هیچ کلۆجێک جێگەی بڕوا و متمانە پێکردن نییە و ڕەفتارەکانی پێشبینی نەکراو و کۆنترۆڵ نەکراوە. ئەگەرچی خولی نوێی گەمارۆ ئابوورییەکانی ئەمریکا بە دژی کۆماری ئیسلامی ئێران، ئەوەندەیتر زەخت و گوشارەکانی بۆ سەر ئەم وڵاتە زیاد کردوە و گەمارۆکان بە تەواوی ئابووری ئەم وڵاتەیان داڕماندوە و ئیفلیج کردوە، بەڵام تا ئێستا نەیتوانیوە مەبەستە سەرەکییەکە (گۆڕینی ڕێژیم) بپێکێ و بەداخەوە خەڵکی ئاساییش زۆر زەرەرمەند بوون و خەساریان بینیوە. بەم هۆیە دەبێ دنیا بە هەرەوەزێکی گشتی گوشارێکی کردەیی زیاتر بخاتە سەر کۆماری ئیسلامی.

دیارە دانانی ناوی سپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامی لە لیستی تیرۆری وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا، خۆی نیشانە و هێمایەکە بۆ ئەوە کە بە دنیا بسەلمێندرێ کە ئەم وڵاتە پشتیوان و پشتگری کردەوەی تیرۆریستییە لە

جیهاندا.

بەڕێزان!

ڕێک چل ساڵ لەمەوبەر، سپای پاسداران بە شێوەکی بێڕەحمانە سەدان جینایەیتیان بە دژی نەتەوە کورد ئەنجام دا کە ئەمانە هەمووی نیشانەیەک بوون بۆ سەلماندنی ئەم ڕاستییە کە سپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامی ڕێکخراوەیەکی تیرۆریستیی بێ ڕوحمە!

گەلی کورد لە ئێران زۆر زیاتر لە هەموو نەتەوە و پێکهاتەکان بوو بەقوربانی سیاسەتە دژە ئینسانییەکانی کۆماری ئیسلامی. ئەگەر دنیا دیهەوێ داهاتوویەکی هێمنانە و ئاشتیخوازنەی هەبێ و لە بایەخەکانی ئازادی بەرگری بکا، دەبێ لەم قۆناغە تێپەرێ و بەرەو بە کردەویی کردنی بیرۆکەی گۆڕینی ڕێژیمێک کە هیچ چەشنە باوەڕێکی بە بنەماکانی مافی مرۆڤ و ئازادی نییە، هەنگاو بنێ. لەبری زەخت و گوشار بە »قسە»، دەبێ تەواوی دنیا بە »کردەوە» بەرەنگاری ئەم حکوومەتە بێتەوە.

زۆر سپاس کە کاتی خۆتان تەرخان بۆ گوێ گرتن لە قسەکانم.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی جوونی ٢٠١٩

شەقام لە پشت "قەڵا"

ساڵێک تێپەڕی بەسەر مووشەکبارانەکەی قەڵای حیزبی دێموکراتی کوردستان و کاتی ئەوە هاتوە لێکدانەوەیەکی وردتر و لەهەمان کاتدا خەسارناسانەترمان هەبێ بۆ دۆخی پاش ئەم ڕووداوە تیرۆریستییە.

ڕەنگە سووکەئاوڕێک بۆ مانگرتنەکان و جووڵە مەدەنییەکانی ڕابردووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، و بەتایبەتی ئەو بەستێن و بوارەی مانگرتنەکان تێیدا شکڵ دەگرن بتوانێ بۆ شرۆڤەی مانگرتنە حیماسییەکەی ٢١ی خەرمانانی پارەکە یارمەتیدەر بێ.

ئەم بەستێنە، ئەم بوارەی کە دەرەتانی ڕەخسانی وەها جووڵە و بزاڤێک دەدا بە خەڵک بۆ ئەوەی دەنگی خۆیان هەڵبڕن، من وەک "شەقام" پێناسەم کردوە!

شەقام لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، زۆر جاران هەڵکشان و داکشانی بە خۆیەوە بینیوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دایمە لەسەر خەت بووە، تەنانەت بەنیسبەت پارچەکانی تریشەوە... شەقامەکانی ڕۆژهەڵات لە قاڵبی خەباتی مەدەنیدا بەردەوام داکۆکییان لە باشوور و باکوور و ڕۆژئاوا کردوە لە بۆنە جۆربەجۆرەکانی ئەم پارچانەدا.

لە لایەکی تریشەوە لە قاڵبی خۆڕاگری و نافەرمانی مەدەنیدا لە ناوخۆی ڕۆژهەڵات، بە بۆنەی تایبەتی، دووکان و بازاڕ دادەخا و مانگرتنی سەراسەری سازدەکا. لە ژێر زەخت و زەبروزەنگی دەسەڵاتی سەرەڕۆی کۆماری ئیسلامیدا، بۆ تیرۆری شەهید دوکتور قاسملوو، لە سێدارەدانی شەهید فەرزاد کەمانگەر، شەهیدکردنی شوانەی سەید قادر، ئیعدامی ٥٩ لاوی شاری مەهاباد و... بوێرانە دەنگ هەڵدەبڕێ و مان دەگرێ و تێچووی قورسیشی بۆ دەدا.

کۆی ئەم نموونانە گوزارە لەوە دەکەن، شەقام لە ڕۆژهەڵات چەمکێکی جیاوازە. بوونەوەرێکی زیندوو کە هەندێ جار بە قەرەباڵغی و هەندێ جار بە بێدەنگی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی کش و مات دەکا و پلان و پیلانەکانی پووچەڵ دەکاتەوە. شەقام تەنیا شوێنێکە کە کۆماری ئیسلامی زراوی لێی چووە!

لەڕاستیشدا ئەوە لەسەر شەقامە کە ناسیۆنالیزمی کوردی، خەریکی تەقەڵ و درووومانی خۆیەتی، بۆ ئەوەی بتوانێ "پێکەوەلکاوی ناسیۆنالیزمی" وەک دوامەبەست، بە ئاکام بگەیەنێ. مەبەستم لە پێکەوەلکاوی ئەوەیە کە ئەگەر سەیری بزووتنەوەی نەتەوەیی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بکەی لە ڕوانگەیەکی خەسارناسانەوە، دەبینین بەردەوام لەگەڵ گرفتێک بەناوی "کەلێن" بەرەوڕوو بووە کە دایمە لەمپەر بووە لەسەر ڕێی پێکەوەلکاویی ناسیۆنالیزمی.

ئەم کەلێنانە بریتین لە: کەلێنە چینایەتییەکان، کەلێنە حیزبییەکان، کەلێنە ئایینی و مەزهەبییەکان، کەلێنە جێندەرییەکان، کەلێنە جیلییەکان و... کۆی ئەم کەلێنانە دواجار لەسەر ڕەفتاری سیاسی کۆمەڵگە شوێندانەر دەبن و کەلێنە سیاسییەکان بەرفراوانتر دەکەن. بەڵام وێدەچێ هەم حزووری خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەسەر شەقامەکان و هەم چۆڵکردنی شەقامەکان، خەریکە کەلێنە جۆربەجۆرەکانی ڕۆژهەڵات داپۆشێ و - هەرچەند تا گەیشتن بۆ ئەم مەبەستە گەلێ کۆسپی تریش لەئارادان - لەڕاستیدا ئەو پێکەوەلکاوییە ناسیۆنالیزمییەی باسم لێوە کرد، زۆر بە ڕاشکاوی لەم ساتەوەختەی ئێستادا هەستی پێدەکرێ، هەم بە ڕەهەندە نێوخۆییەکەیدا، هەم لە پەیوەندی لەگەڵ پارچەکانی دیکەی کوردستانیش.

سەبارەت بە ڕەهەندە نێوخۆییەکە، ڕەنگە باس کردن لە یەک دوو نموونە بتوانێ بەرچاوڕوونییەکی زیاترمان بداتێ:

یەکەم، هەرەوەزی نەتەوەیی بۆ کارەساتی بومەلەرزەی کرماشان و خوێندنەوەی وردی ئەم هەرەوەزە و لێکدانەوەی سەرجەم دال و نیشانەکانی سەر شەقامەکانی ڕۆژهەلات، دەرخەری ئەم ڕاستییەن کە باکووری ڕۆژهەلات و باشووری ڕۆژهەلات وەک دوو جەمسەری کوردی سوننەمەزەب و کوردی شیعەمەزەب و یارسان لێک گرێ دراون، ئیرادەی گەل لە سەرووی خواستی دەسەلاتی حاکم بە شێوەیەکی دژکردەوەیی، هاوتەریبە لەگەڵ تاک و کۆمەڵی کوردەواری. بە واتایەکی دی، ئەو بارهەڵگرانەی کەلوپەلی پێویستیان بۆ ناوچە بومەلەرزەلێدراوەکان دەگواستەوە، لەگەڵ بڕینی تاک بە تاکی سنووری نێوان شارەکانی ڕۆژهەلاتی کوردستان، لەڕاستیدا تەقەڵ و دروومانی لێکترازانی مێژوویی شار و ناوچەکان بوو. ئەمە واتە بە دەروونی کردنەوەی چەمکی نەتەوەخوازی لە نێوخۆدا.

دووەم، نەهاتنەدەرێی خەڵک لە ماڵەکانیان لە ڕۆژی ٢١ی خەرمانان جۆرێ لە هاوپەیوەندیی نێوان سێکوچکەکەی خەباتی سازکرد، هاشتاگی # من - لەماڵ - نایەمەدەر لە سۆشیال میدیا هەموو کەلێن و قوژبنەکانی تەنی و لە ماوەی سێ چوار ڕۆژدا زەینی نێوخۆی بەتەواوی ئامادە کرد بۆ دژکردەوەیەکی بەربڵاو! چالاکانی سیاسی و مەدەنیی نێوخۆ، بانگەوازی حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کوردستان لەژێر چەتری ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران و سەرئەنجام خواستی نووسەر و ڕۆژنامەنووس و چالاکانی سیاسی لە دەرەوە، بە یەک گوتار بەرەنگاری مووشەکەکانی کۆماری ئیسلامی بوونەوە. ئەوان بە هاشتاگ چوونە شەڕی مووشەک! لێرەشدا واتە لە دنیای مەجازیدا سەرەڕای هەموو خاڵە لاوازەکانی، پێکەوەلکاویی ناسیۆنالیزمی بەڕوونی خۆی دەردەخا.

دژکردەوەکە ئەوەندە خێرا و بەربڵاو بوو کە کۆماری ئیسلامیی تووشی شۆک کرد. ئەگینا بەپێی ئەو ناسیاوییەی لە کۆماری ئیسلامی هەیە، ئەم هێرشە تیرۆریستییە درێژەی دەبوو بە ئاقاری مەترسیدارتردا. هەرچەند حاشا لەوە ناکرێ هێرشەکەی سەر قەلای دێموکرات، کارەساتێکی زیانبار بوو بۆ بزووتنەوەی کوردی ڕۆژهەلات و کۆستێکی گەورە بوو، بەلام بێ هیچ شک و گومانێک مانگرتنی سەرانسەری لە ڕۆژهەلاتی کوردستان و نەهاتنەدەرێی خەڵک لە ماڵەکانیان، سارێژی برینی شەهیدبوونی پۆلێک کادر و پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات و ئێعدامی سێ گەنجی جیابیری سەر جەستەی نیشتمانی کردەوە. بۆیە ڕۆژی ٢١ی خەرمانان دەبێ بکرێ بە ڕۆژی خۆڕاگری و بەرخۆدانی نەتەوەیی!

لە پەیوەندی لەگەڵ پارچەکانی دیکەشدا، لاموایە زۆر لەوە ئاشکراترە کە بمانەوێ باسی هەست و دژکردەوەی ڕۆژهەلات بە نیسبەت بەشەکانی دیکەی کوردستان بکەین. لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوودا هاتنی دەیان هەزار

کەس لە خەڵکی شارە جۆربەجۆرەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ سەر شەقامەکان، سەلمێنەری ئەم ڕاستییەن کە ناسیۆنالیزمی کوردی لە ڕۆژهەڵات بەتەواوی پەلوپۆی هاویشتۆتە پارچەکانی دی و ڕەگئاژۆی کردوە و خەریکی تەقەڵ و درووماانی سنوورەکانە لەباری زەینی و سۆزدارییەوە. ڕۆژێک بۆ پەسندی فیدرالیزم لە عێراق یان پشتگیری لە شنگال یان بە بۆنەی ئەنجامدانی ڕیفراندۆم لە باشوور دێتە سەر شەقام، ڕۆژێک بە بیانووی کۆبانی بۆ ڕۆژاوا، ڕۆژێک بە بیانووی دەسبەسەرکردنی سەرۆکی بزووتنەوەی کورد لە باکوور و... بۆ هەموو ئەمانەش تێچووی بۆ داوە بە گیان و ماڵ و ژیان.

پرسیارێکی گرینگ کە لێرەدا قوت دەبێتەوە ئەوەیە کە بۆچی هێرش کرایە سەر قەڵای حیزبی دێموکراتی کوردستان لەم ساتەوەختەدا؟

دیارە زۆر هۆکار دەسنیشان کراوە بۆ هێرشی کۆماری ئیسلامی وەک:

- کۆماری ئیسلامی ئێران لەم کاتەدا وەک ستراتیژیی شاراوە و ئاشکرای خۆی، دەیەوێ بە خولقاندنی قەیران، خۆی لە قەیران ڕزگار بکا.

- پەیامێک بۆ ئەمریکا، پەیامێک بۆ دەسەڵاتی سیاسی هەرێم و پەیامێک بۆ هاوپەیمانان کە دەکرێ وەک هەڕەشە دێکۆدەی کەین!

- لە دوای شکانی ئۆتۆریتەی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە سووتاندنی کۆنسوڵخانەکەی لە بەسرە، لە دەرفەتێک دەگەڕا بۆ قەرەبووی سومعەی تێکشکاوی.

- دارمانی دۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی لە نێوخۆی ئێران.

- گوشارە دەرەکییەکان، بەتایبەتی گەمارۆکانی ئەمریکا

- بەئامانجکردنی لایەنێکی تایبەت بۆ مەبەستێکی تایبەت.

و... زۆر هۆکاری تر.

بەڵام هۆکارەکان هەرچییەک بن، بێ چەند ئاکامێکی گرینگی لێکەوەتەوە:

- هەرچەند باس کردن لە چەمکی شەرعییەت لە مابەینی حیزبێکی دژی کۆماری ئیسلامی و ئەم دەسەڵاتە دیکتاتۆرە زۆرتر لە پارادۆکس دەچێ بەڵام هێرشی تیرۆریستیی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر قەڵا، بەتەواوی شەرعییەتێکی شۆڕشگێڕی بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان دەستەبەر و مسۆگەر کرد.

- دووپاتبوونەوە و جەخت لەسەر نەبوونی شەرعییەتی سیاسی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (دەتوانین زیاتر وەک جۆری پەیوەندیی وڵاتێکی داگیرکراو و وڵاتێکی داگیرکەر لێی بڕوانین!)

- یەکڕیزی و یەکگرتوویی خەڵکی نێوخۆ.

- بە تەعبیری هەندێ کەس ئەمە بەرێوەچوونی ڕیفراندۆمی "نا" بوو بە کۆماری ئیسلامی کە چل ساڵ لەوەپێشیش خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەپێچەوانەی تەواوی خەڵکی ئێران بە کۆماری ئیسلامییان گوت: نا!

– ڕەواییدان بە خەباتی چەکداری (دەسەڵاتێک کە شەڕت پێدەفرۆشێ، دەسەڵاتێک کە قەڵاچۆت دەکا... دەبێ و دەکرێ بە چەک بەرەنگاری ببییەوە.)

- وەک چۆن ئەم مانگرتنە لە ساڵانی ڕابردوودا و بەتایبەتی پارەکە وەک نەریتێکی شۆڕشگێڕی لێ هات، دەبێ چەکی "من لەماڵ نایەمەدەر" بەدەستی خەڵکەوە بێ و بەردەوام لەسەرپێ بێ بۆ بەرەنگاربوونەوەی دەسەڵاتی سەرکوتکەر و ئازادیکوژ!

- سۆشیال میدیا بەستێن و بواری دەنگهەڵبڕینی ئۆنلاینی بۆ خەڵک ڕەخساند تا بە هاشتاگێک ڕووبەڕووی مووشەکە ڕووسییەکانی کۆماری ئیسلامی ببنەوە.

لە کۆتاییدا ڕەنگە جێی خۆی بێ ئەم پرسیارە ئاراستەی سەرکردایەتی سیاسی حیزبی دێموکراتی کوردستان بکەین کە دۆسییەی شەهیدانی قەڵا بە کوێ گەیوە و لەم پەیوەندییە چ کراوە؟

هەموو لایەک لەبیرمانە، نیکی هێیلی باڵوێزی ئەو کاتی ئەمریکا لە نەتەوە یەکگرتووەکان، ڕاستەوخۆ و بێ پێچوپەنا باسی هێرشی مووشەکی بۆ سەر قەڵای حیزبی دێموکرات کرد، واتە ئەمە یەکەم جار بوو لە مێژووی

نەتەوەی کورددا - ئەوەندەی من ئاگادارم - ناوی حیزبی دێموکرات لە ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان بێتە گۆڕێ کە بووەتە قوربانی تیرۆریزمی دەوڵەتی، کەوابوو ئەو پتانسییەلە بەهێزە هەبووە کە ئەم پرسە کە لەم ئاستەدا بۆ تەواوی دنیا خراوەتە ڕوو، بکرێتە کەیسێکی زۆر جیددی بە دژی کۆماری ئیسلامی و تیرۆریزمی دەوڵەتی. لە هەمان کاتیشدا میدیاکانی جیهان بە نیسبەت هێرشەکە ڕووماڵێکی باشیان کرد و ئەمەشیان هەر بە شێوەیەکی لەناخداهەڵگر دەتوانێ یارمەتیدەر بێ بۆ ئەوەی زیاتر دەمامک لە سەر ڕوخساری دەوڵەتێکی تیرۆریست لادرێ، بە تایبەتی کە ئێستا لە سپای پاسداران و ڕێبەری کۆماری ئیسلامییەوە بگرە تا پلەکانی خوارێ لە لیستی تیرۆری ئەمریکادان!

بەهەرحاڵ وەک دواوتە ئەگەرچی جەستەی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد جارێکی تر برینداربوو، بەڵام بێگومان ئەوە خەڵکی کوردستان بوون کە زامەکانیان ساڕێژ کردەوە و نیشانیان دا کە وەک هەمیشە شەقام پشت و پەنای قەڵایە!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٦ی سێپتەمبەری ٢٠١٩

خولانەوە لە بازنەی خیانەتدا!

خیانەت ڕەنگە تەمەنی بەقەرا مێژووی مرۆڤ بێ، ڕێک لەو کاتەوە کە قابیل، هابیلی برای کوشت، چەمکێکی دێرین و تێکچنراو کە تەنانەت هەندێ جار ئەوەندە ئاڵۆز دەبێ کە خائین و خیانەتلێکراو جێگۆڕکێیان پێدەکرێ! بەڵام ئەگەر بمهەوێ لە گۆڕەپانی سیاسەتدا مانایەکی ساکاری بۆ دیاری بکەم - بۆ ئەو مەبەستەی دەمهەوێ بیپێکم - دەکرێ وەک جۆرێ لە پەیمان شکێنی باسی لێبکەین. واتە سەرەتا لەسەر بنەمای بەرژەوەندییەکی هاوبەش، پەیمان و بەڵێنێک دەدرێ (زارەکی یان ڕێککەوتنێکی فەرمی) و تا بە ئەنجام گەیشتنی مەبەست، بە پێی ڕێککەوتنەکە دەبێ لایەنەکان سوور بن لەسەر بەڵێنی خۆیان، بەڵام کە پاشگەز بوویەوە لە بەڵێن و پەیمان، ئیتر ڕێک لەم پنتەڕا خیانەت دەست پێدەکا و ئەخلاق و مۆڕاڵ هیچ شوێنێکی نییە و ئەوە بەرژەوەندی یەکلایانەیە کە یەکلاکەرەوە و یان باشتر بڵێم پێشێلکەری جۆری پەیماننامەکانە.

هەر بۆیە لە پرسی «بەرژەوەندی نەتەوەیی»دا هیچ وڵاتێک گوێ ناداتە بایخە ئەخلاقییەکان و کاری بە سەر چاکە و خراپەوە نییە، تەنانەت سیاسەتی دەرەوەش لەسەر بنەمای ئەم چەمکە دیاری دەکرێ، بۆیە هەموو

دەوڵەتێک خۆی بە ملزەم دەزانێ بۆ پاراستنی ئەم چەمکە لە پێناو پاراستنی سەروەریی وڵاتی خۆی!

بێگومان هۆکاری ئەوە کە بۆچی ئەم چەمکە ئەوەندە گرینگە، دەگەڕێتەوە سەر ئەمە کە شوێنکەوتە سەلبییەکان و ئاسەواری خیانەت ئەگەر نەڵێم تا هەتاهەتایە، تا ساڵیانی ساڵ لەنێو هەست و نەستی نەتەوەی خیانەتلێکراودا دەمێنێتەوە و دەبێتە بەشێک لە مێژوو، مێژووی نەتەوەیەکی شکستخواردوو!
بە باوەڕی من ئێستا کاتی ئەوە هاتوە کە ئەم پرسیارە سەرلەنوێ بێنینە گۆڕێ کە بەڕاستی کورد خیانەتی لێکراوە و قوربانیی خیانەتە؟ یان وەک هەندێ کەس دەڵێن ئەوە کوردە کە بۆخۆی هۆکاری خوڵقانی ئەو دۆخەیە کە تێیدایە؟ جنسی ئەو خیانەتە چییە؟ بەر لەوەی وەک خیانەت سەیر بکرێ دەتوانین بڵێین دۆخی کورد گرێدراوی جەبرێکی ژێئۆپۆلیتیکییە؟ بۆ ئەوەی بە دەرئەنجامێکی باش بگەین ڕەنگە دابەشکردنی خیانەت بە دەرەکی و ژوورەکی زیاتر بۆ شرۆڤەی باسەکەمان یارمەتیدەر بێ.

سەبارەت بە هۆکاری نێوخۆیی کە دەگەڕێتەوە سەر نەبوونی یەکرێزی و یەکدەنگی خودی کورد، دەمەوێ لە دەستەواژەی «سەرکێشی» کەلک وەرگرم:

بێشک هەموو مرۆڤێک ناتوانێ سەرکێش بێ، یاخی بێ لە یاسا و ڕێسا کۆمەڵایەتییەکان و تەنانەت یاسا نێونەتەوەییەکان. بۆ سەرکێشی دەبێ جۆرێ بوێریی تایبەتت هەبێ کە خۆی لە ئاکامخوازی دەبوێرێ، واتە مرۆڤی سەرکێش بیر لەوە ناکاتەوە کە لە کورتماوەدا بە ئاکام بگا و زیاتر وەک ڕێبواری ڕێگایەکی دوور و درێژ و پڕکەندولەند ملی ڕێ دەگرێ. نسکۆ و هەرەس، سەرکەوتن و سەربەرزی قۆناغ و مەنزڵەکانی ئەم ڕێگایەن، بۆیە جاری وایە بە سەرکەوتن پشوو دەدا، جاری وایە بە نسکۆ، هەنیسکان! بەڵام ئەوەی گرینگە نەوەستان و بڕینی قۆناغەکانە.

لەم نێوەدا عەقڵییەتێکی تریش هاوتەریب لەگەڵ عەقڵییەتە سەرکێشەکە، قۆناغ بە قۆناغ ڕێگا دەبڕێ و سەرەتا بە شێوەیەکی مەسڵەحەتخوازانە لە قۆناغەکانی سەرکەوتندا بەڕواڵەت ڕەگەڵ شەپۆلەکانی سەرکێشی دەکەوێ، بەڵام لەگەڵ یەکەم چرکەی نسکۆ، مەسڵەحەتخوازی ڕوخساری خۆی دەگۆڕێ بۆ خۆبەدەستەوەدەری. ئیتر ناکەوێتە خەسارناسیی هۆکارەکانی نسکۆ بەڵکوو بە بیانووی نسکۆ، بیری سەرکێشی دەداتە بەر تیروتوانج و حەولی دەستەمۆکردنی ئەم بیرە دەدا و بەتوندی لۆمەی خۆڕاگریی بیری سەرکێش دەکا و بۆ ئەم مەبەستەش خۆی بەتەواوی لەگەڵ دەسەڵاتی باڵادەست ڕێک دەخا و دواجار تا ئاستی خیانەتیش دەڕوا. واتە ئەم خیانەتە نێوخۆییە ڕێک لە خزمەت خیانەتی وڵاتی داگیرکەر یا نەتەوە باڵادەستەکەدایە.

کە سەیری مێژووی هاوچەرخ دەکەی، خیانەت لە بزووتنەوەکانی کوردی، لە خودی جووڵە و بزووتنەوەکە تۆختر دێتە بەرچاو. لە ناوچەی موکریان ئایدیۆمێک باوە بە ناوی: «خیانەتی عرووس» کە باس لە خیانەتی ڕووسەکان دەکا بە نیسبەتی کۆماری کوردستانەوە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا باس لە ڕێککەوتنی ژێربەژێری (خیانەتی خۆجێیی) تاقمێ ئاغا و دەرەبەگیش دەکا کە خۆیان بەدەستەوە دەدەن و ئاخرجار ئەم دوو کردەوەیە دەبنە هۆکاری سەرەکی هەرەسی کۆماری کوردستان. وەک لە سەرەتادا باسی بەرژەوەندیم کرد، هۆکاری کشانەوەی ڕووسەکانیش بەرژەوەندی بوو کە ئەویش بریتی بوو لە نەوتی باکووری ئێران!

نموونەیەکی تر لە باشووری کوردستان، مارسی ١٩٧٥ مەلا مستەفای بارزانی بەرپرسیاریەتیی ئەخلاقی و سیاسیی ئەمریکا بە نیسبەت گەلی کوردەوە وەبیر هێنری کسینجێر وەزیری دەرەوەی ئەمریکا دێنێتەوە و دەڵێ ئەم بێدەنگییە چاوەڕواننەکراوەی ئێوە بزووتنەوە و خەڵکی ئێمە لەنێو دەبا! چەند ساڵ دواتر بارزانی دەڵێ خیانەتیان پێکردین، بێگومان مەبەستی بارزانی، خیانەتی ئەمریکا بوو لە بزووتنەوەی گەلی کورد لە باشوور.

سەیر لەوەدایە هەر ئەم هێنری کسینجێرە دواتر حاشا لەوە ناکا کە ئەوان لەبنەوە خیانەتیان لە کورد کردوە. کسینجێر بۆ پاساوی خیانەتەکانیان بە دژی کومیتەی پایک (Pike Committee) کە لە کۆنگرێسی ئەم وڵاتە ساز ببوو دەڵێ: نابێ ئۆپراسیۆنی شاراوە لەگەڵ کاری خێرخوازی تێکەڵ بکەین! کەچی ڕاپۆرتەکانی پایک نیشان دەدەن کە تەنانەت لە چوارچێوەی ئۆپراسیۆنە شاراوەکانیشدا، بەڵێنەکانی ئەمریکا بە نیسبەت خەڵکانی تر هەمیشە نییەتێکی خراپی لەگەڵ بووە. پایک دەڵێ کە ئەمریکا بە نیازپاکییەوە لەگەڵ کوردەکان نەجووڵاوەتەوە! ئەرکی ئەم کومیتەیە بەدواداچوون بوو بۆ کار و چالاکییە نایاساییەکانی CIA و هەروەها FBI و NSA. هەرچەند هەرگیز کۆنگرێس ئیزنی نەدا ئاکامی لێکۆڵینەوەکانی بە فەرمی بڵاوکاتەوە، بەڵام بە نافەرمی ئەو ڕاپۆرتانەی بڵاو بوونەوە نیشان دەدەن کە ئەم وڵاتە هەرگیز بەهایەکی نەداوە بە هاوپەیمانی و هاوڕێیەکی کاتی بووە! ڕاپۆرتەکانی کومیتەی پایک ترسێنەر و ناهومێدکەرن و بەتاڵن لە بنەماکانی ئەخلاقی و تەنانەت ئینسانی! هێرشی حەشدی شەعبی بە سەرپەرستیی پاسدار سولەیمانی بۆ سەر کەرکووک دوای ڕیفراندۆمی سەربەخۆیی کوردستان ڕێک بە بەرچاوی هێزەکانی ئەمریکادا، سەرلەنوێ گریمانەی خیانەتی ئەمریکای لە کوردەکان هێناوە گۆڕێ. بە تایبەتی کە جارێکی تر ئەمریکا ڕێک لەو شوێنەی پاسدار سلێمانی لێبوو و سێ ڕۆژ پێشتر لە لایەن ئەمریکاوە خرابوویە لیستی تیرۆرەوە، پشتی تێکردن!
بەڵام کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە ڕۆژاوای کوردستان لەسەر فەرمانی ترامپ زۆر سەرسوڕهێنەرتر بوو، چون لە ڕاستیدا ڕێک بە دژی چەمکی بەرژەوەندیی نەتەوەیی و تەنانەت ئاسایشی نەتەوەیی وڵاتەکەی خۆی بوو! بۆیە چراسەوزی ترامپ بۆ هێرش بۆ سەر شەڕڤانان کە هاوپەیمانی سەرەکیی ئەمریکا بوون بۆ لەناوبردنی داعش؛ وەک پەیمان شکێنی و خیانەت نەبێ هیچ ناوێکی تر بۆ دیاری ناکرێ. تەنانەت شەپۆلی بەربڵاوی هاوسۆزی لەگەڵ

ڕۆژاوا ئەوەندە ئاشکرا و ڕوون بوو کە لە بالآترین ئاستی حکوومیدا یەکی وەک نانسی پلۆسی، سەرۆکی کۆنگرێس و دەیان سێناتۆر و کۆنگرێسمەن و کەسایەتیی سیاسی و ڕۆژنامەنووس، کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکایان ڕاستەوخۆ و بێ پێچوپەنا وەک «خیانەت لە هاوپەیمانە کوردەکان» ناودەبن، بۆیە بە هیچ کلۆجێک ناکرێ ئەم خیانەتە پەردەپۆش بکرێ.

لە ڕۆژاوای کوردستانیش ئەمریکا پابەندی بەڵێنەکانی نەبوو، ئەمە ڕستەی ژێنراڵ مەزلووم کۆبانی بوو، بە واتایەکی تر خیانەتیان لێکراوە، وەک لەوەپێش باس کرا خۆ دیارە مێژووی کورد لێوڕێژە لە خیانەتی نێوخۆیی و دەرەکی و ئەمە شتێکی تازە نییە، بەلآم ئەوە کە چۆن خۆت و نەتەوەکەت قوتار کەی لە دۆخەکە شەرتە. بۆیە ئەوان تا ساتەوەختی ئێستا لە پتانسییەلەکان کەلکیان وەرگرتوە: ڕەچاوی سیاسەتی زیگزاگی لەگەڵ زلهێزەکان، شەڕی قارەمانانەی شەڕڤانەکان و خوڵقاندنی حەماسەی خۆڕاگری، دەوری گرینگی کوردانی تاراوگە (هەر چوار پارچە) بۆ بردنی کێشەکە بۆ نێو دەسەلآتی سیاسی ولآتانی ئورووپایی و ئەمریکا، هاوتەریب کردنی بەشێکی بەرچاوی فەیسە جۆراوجۆرەکانی دنیا لەگەڵ خۆیان، کردنی سۆشیال میدیا بە سکۆی و مەکۆی دەنگ هەڵبڕین و...

ئەوان دنیایان ڕەگەڵ خۆیان خست، بۆیە نابێ بە هاسانی ئەم دەسکەوتەیان لەکیس بچێ.

خۆ ئەگەر دوێنێ چەقۆی خیانەتی ئەمریکا لە پشتی ژێنراڵ بارزانی درا و ئەمڕۆ هەمان چەقۆ لە پشتی ژێنراڵ کۆبانیدایە، دیپلۆماسیی کوردی تەنانەت بە ناعیلاجیش بێ، لەبەر نەبوونی هاوسەنگیی هێز و دەرەتانێکی ئەوتۆ و ژێئۆپۆلیتیکی تایبەتی کوردستان، دەبێ دیسان لەسەر بەرژەوەندیی هاوبەشی کورد و ئەمریکا و ئورووپا پێداگر بێ. بەلآم لە سەرەتادا پێویستیی بە وتە سواوەکەیە، واتە ڕێکخستنی ماڵی کورد! مەبەستم ئەوەیە کە بڵێم سەرەڕای ئەم ڕاستییە تاڵەی وەک خیانەت باسمان لێکرد و یەکی وەک ترامپ بە ڕووهەڵماڵدراوییەوە بەبێ ڕەچاو کردنی گیانی هەزاران شەهیدی شەڕی داعش لە عێراق و سووریە دەڵێ: واشنگتۆن بەڵێنی بە کورد نەداوە بۆ ٤٠٠ ساڵ پارێزگارییان لێ بکا،

ڕێئال پۆلێتیک پێمان دەڵێ کە ئێستا کورد بۆتە کایەکەرێکی جیددیی گەمەی سیاسی ڕۆژهەلآتی ناوەڕاست و بۆتە پرسی سەرەکیی ناوچەکە و ناوی کورد لە کۆنگرێس و سێنا و پارلمانەکانی ئورووپادا دەنگ دەداتەوە و ئەم پشتیوانییە هەمەلایەن و بێ وێنەیە، لەگەڵ یەکریزی هێز و لایەنە سیاسییەکان دەبێ ببێتە »ئاس»ی کورد، بەلآم لە سەرەتادا وەک گوترا پێویستی بە وتە سواوەکەیە، واتە ڕێکخستنی ماڵی کورد!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٣ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩

ئەم بزووتنەوەیە دواجار کۆماری ئیسلامی تێکەوە دەپێچێ!

دیمانە: عەلی بداغی

ناسر باباخانی: ئەم بزووتنەوەیە، سەرهەڵدانێکی خۆڕسکە کە دواجار کۆماری ئیسلامی تێکەوە دەپێچێ!

ئاماژە: خۆپیشاندان و نارەزایەتییەکان لە ئێران بە دژی گەندەڵی، ناعەدالەتیی کۆمەڵایەتی، گەلاڵە چەوتە سیاسی و ئابوورییەکانی دەسەڵات و هەروەها لەپێناو ماف و شوناسخوازیدا هەتا دێ زیاتر و بەربڵاوتر و ڕادیکاڵتریش دەبن، هەر بەو پێیەش سەرکوتی نارەزایەتییەکان توندتر و بێبەزەییتر. پرسیار ئەوەیە خۆپیشاندانەکان لە ئێران بۆ زوو دادەمرکێن؟ چۆن دەکرێ بزووتنەوە نارەزایەتییەکان بەرفراوانتر و بەربڵاوتر ببنەوە؟ خەڵک و ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی بۆ سەرخستنی نارەزایەتییەکان دەبێ چ بکەن و لە چی خۆ ببوێرن؟

"کوردستان" ئەم تەوەر و بابەتانەی لەگەڵ کاک ناسر باباخانی، مامۆستای زانکۆ و چاودێری سیاسی لە واشنگتۆن هێناوەتە گۆڕێ.

کوردستان: ئەگەر بمانەوێ نارەزایەتییەکانی ئەمجارە لەگەڵ ئەوانی پێشوو جیا بکەینەوە و تایبەتمەندیی جیاوازی پێبدەین، جیاوازییەکان و ئەدرەسە تایبەتەکانی چین؟

ناسر باباخانی: سەرهەڵدانی ئەم دواییەی خەڵکی ئێران بە دژی دەسەڵاتی سیاسیی ئەم وڵاتە، لە ڕاستیدا دەکرێ وەک کامڵ بوون یان باڵغ بوونی سیاسیی قۆناغ بە قۆناغ، لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوودا سەیر بکرێ. ڕێک بیست ساڵ لەمەوبەر بزووتنەوەیەک سەری هەڵدا کە دەکرێ وەک وردەبزووتنەوەی خوێندکاری ناوزەد بکرێ، دە ساڵ دواتر سەرهەڵدانی چینی مامناوەندیی ئێران بەتایبەتی لە تارانی پێتەختی ئەم وڵاتە وردەبزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتیی بە ناوی بزووتنەوەی سەوز ساز کرد، بەڵام لە دوو ساڵی ڕابردوودا سەرهەڵدانێک ساز بووە کە خۆی لە قاوغی وردبزووتنەوە دەرهاویشتووە و لە هەندێ ڕەهەندەوە جیاوازیی سەرەکی لەگەڵ وردەبزووتنەوەکانی بەرلە خۆی هەیە.

لە ڕاستیدا ئەم بزووتنەوەی دوایی، بزووتنەوەیەکی سەرانسەری بوو کە جوغرافیایەکی زۆر بەرینتری لەخۆ گرتبوو کە لە پاش یەکەم ڕاپەڕینی تەنیا دوو ساڵی پێویست بوو سەرلە نوێ سەرهەڵداتەوە، هەروەها لە ڕوانگەی چنایەتییەوە لەوە پێشتر ئەگەر خۆپیشاندەران سەر بە چینی خوێندکار و چینی مامناوەند بوون، ئەوە ئێستا چینی هەژار و پێخواس و تەنانەت چینێکی دابڕاو لە چینی مامناوەند کە پێی دەوترێ lower-middle class (کە زۆر کات خوێندەوارن و نەمرنەژی دەژین) هێمای سەرەکیی بزووتنەوەکەن.

بەپێی داتا فەرمییەکانی کۆماری ئیسلامی زیاتر لە یەک لەسەر پێنجی خەڵکی ئێران لە پەراوێزی گەورەشارەکاندا دەژین و لەبەر هۆکاری دارمانی ئابووری و نەبوونی خۆشبژێوی و وێرانی کشتوکاڵ و بێکاری لە گوند و شارۆچکە و شارەکان کۆچیان کردووە بۆ قەراغ شارە گەورەکان کە زۆربەی هەرەزۆریان گەنجن، ئەمە لە کاتێکدایە کە داتا نافەرمییەکان باس لە بوونی ٢٤ملیۆن کەس لە پەراوێزی گەورەشارەکان دەکەن! کە ئەگەر وتەی پارلەمانیی کۆماری ئیسلامی بکەین بە بنەما، کە دەڵێ هێڵی هەژاری لە ئێران ٤\٨٠٠\٠٠٠ تمەنە، ڕادەی ئەم حەشیمەتە لە ٢٤ملیۆن زۆر زیاتر دەبێ، واتە لەشکرێکی تووڕە و وەزاڵەهاتوو کە دواجار دەتوانێ دەوری یەکلاکەرەوە بگێڕێ بۆ هەموو پێشهاتێکی سیاسی کۆمەڵایەتی.

لایەنێکی تر ڕادیکاڵیزە بوونی ئەم شۆڕشەیە، واتە خۆپیشاندەران چی تر خوازیاری سازش و سازان لەگەڵ دەسەڵاتی سیاسی نین و لە هەموو دروشمەکانی ئاڵوگۆڕ و ڕیفۆرم و بەخۆداچوونەوە و ئەو جۆرە چەمکانەی بۆ چاکسازی دەکار دەکرێن لایان داوە و خوازیاری گۆڕانن، ئەویش گۆڕانێکی بنەڕەتی.

خاڵێکی تر کە دەبێ ئاماژەی پێبکەین، ماوەی سەرهەڵدانەکانە، ئێستا ئەو ماوە و برگە زەمەنییە زۆر کەم بۆتەوە و گەیشتۆتە دوو ساڵ. سەیر کە، لە بزووتنەوەی خوێندکاران ساڵی ٧٨ تا دەگەیە بزووتنەوەی سەوزی ساڵی ٨٨ دەبێتە دە ساڵ، تا دێینە سەرهەڵدانەکەی ساڵی ٩٦ کە خەڵک لەبەر پرسی ئابووری ڕژانە سەر شەقام دەبێتە هەشت ساڵ و دوو ساڵ دواتر سەرهەڵدانێکی ڕادیکاڵتر، گشتگیرتر و لە جوغرافیایەکی زۆر بەربەرینتردا ڕوو دەدا. ئەمە بە چ واتایەک دێ؟ بە واتای کەڵەکەبوونی داخوازە سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی خەڵک دێ کە لە لایەن دەسەڵاتەوە، وڵامی پێ نەدراوەتەوە، بۆیە سەر لە نوێ دوای دوو ساڵ هەڵەسوونی هێناوەتەوە.

کوردستان: جەنابت پێشتریش باسی ئەوەت کردبوو کە خەڵک دێن و شەقام لە دەست دەسەڵات دەستێننەوە. یانی ئێمە ئێستا لە قۆناغی خاوەنداریی خەڵک لە شەقام و داخوازەکانیان داین؟

ناسر باباخانی: وەک پێشتریش گوتوومە یەکێک لە خاڵە هەرە بەهێزەکانی ئەو جۆرە سەرهەڵدانانە، ئەستاندنەوەی

شەقامە لە دەسەڵات. دەبینین لەم سەرهەڵدان و خۆپیشاندانانەدا شەقام دەکەوێتە دەست خەڵک و دەبێتە پێگەیەکی زۆر بەهێز بۆ ئەوەی کە دەسەڵات بەرەوڕووی تەنگەژە بکا و دواجار بەرەو گۆڕینی ببا یا لانیکەم تووشی چاکسازیی بنەڕەتیی بکا. لە نیزیکبوونەوەی مەودای خۆپیشاندانەکانیشدا ئەو کۆدە دەخوێنینەوە کە ئەگەری ئەوەی هەیە ئێمە بۆ ساڵێکی دی یان بۆ شەش مانگی دیکە یان زووتر یان بە هاتنە گۆڕێی هەر دەرفەت و بیانوویەکی دی، خەڵک بڕژێنە سەر شەقامەکان، بۆیە بە باوەڕی من ئەوەش وەک خاڵێکی گرینگ دەبێ زۆر بەوردی سەرنجی بدرێتێ.

کوردستان: دەسڕاگەیشتنی ئازاد بە زانیارییەکان و بەربڵاویی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان چ کاریگەرییەکی لەسەر سەرهەڵدانەکان و بەردەوامییان بووە و دەبێ؟

ناسر باباخانی: ئەوە سۆنامییەکە کە بەڕاستی کۆماری ئیسلامی زراوی لێی چووە. وەک پۆمپێئۆ باسی دەکا زیاتر لە ٢٠هەزار گرتەویدیۆ و وێنە بۆ وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا نێردراوە کە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ لە ئێران و سەرکوتی خۆپیشاندەران و قەڵتوبڕی ئەوان لە لایەن دەزگا ئەمنی و نیزامییەکانی کۆماری ئیسلامی ئاشکرا دەکەن. کۆماری ئیسلامی لە جۆری پێوەندیی خەڵکی ئێران لەگەڵ دنیای ئازاد و دێموکراتیک دەترسێ بۆیە تا ئێستا بەم ڕادەیە سانسۆڕ نەخراوەتە سەر میدیاکان و نەبیندراوە کە خێرایی ئینتێرنێت تا ئەم ڕادەیە خاو بکرێتەوە. بۆ یەکەم جار لە مێژووی هەموو دنیادا ئێران بوو بە یەکەم وڵات کە خێرایی ئینتێرنێت تا ئەم ڕادەیە خاو کاتەوە و تەنانەت بە پێی ڕاپۆڕتەکانی نێت بلاکس (NetBlocks) ڕادەی کەلک وەرگرتن لە ئینتێرنێت لە سەتا بگاتە پێنج و دواجار سفر، بۆ سازکردنی دورگەیەکی ئایزۆلەی دابڕاو لە دنیای ئازاد و بۆ کۆنترۆڵ و سەرکوت و داسەپاندنی کەشی ئەمنی بەسەر وڵاتدا و پێشگیری لە بڵاوبوونەوەی هەواڵە مەترسیدارەکانی نێوخۆ کە لە دەوری کوشتنی خۆپیشاندەران خولی دەخوارد. هەر بۆیە ماوەی دە ڕۆژ ئێرانی لە جیهان دابڕاند، تەنانەت ئێستاش ئەم خاوی ئینتێرنێتە بەردەوامە و تا ئەم ساتە کە ئێمە خەریکی ئەو وتووێژەین لە خوزستان و بەلووچستان و لە هەندێک شوێنی دیکە ئینتێرنێت وەسڵ نەبۆتەوە!

بەڵام وەک دیتمان سۆنامی گرتەڤیدیۆییەکان لە پاش بەرقەرار بوونەوەی هێڵی ئینتێرنێت دنیای هەژاند و جیهان ئاگاداری جەنایەتەکانی کۆماری ئیسلامی دەرحەق بە خۆپیشاندەرەکان بوو، سەیری هەڵوێستی ئەمریکا و وڵاتانی ئورووپایی بکەی بۆت دەدرەکەوێ کە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان چەندە شوێندانەرن.

بەهەر حاڵ سەرەڕای هەموو ئەم حەوڵالەی ڕژیم، ئێستا هەموو کەس وەک «شارۆمەند-پەیامنێر» بەس بە موبایلەکەی خۆی سەرکوت و جەنایەتەکانی کۆماری ئیسلامی تۆمار دەکا.

کوردستان: وەک دەزانین و باسیشمان کرد، ناڕەزایەتییەکان زۆر بەتوندی سەرکوت کران، بۆ؟

ناسر باباخانی: دیارە ئەوە تایبەتمەندیی هەموو سیستمێکی دیکتاتۆرییە، بەڵام ئەمن پێم وایە بۆ شرۆڤەی هەموو ڕووداوێکی سیاسی یان کۆمەڵایەتی، دەبێ باسی دەور و کردەوەی کەسانی پشت ڕووداوەکەش بکەین! بۆ وێنە ئاکاری ترامپ ڕێک لە ڕوانگەی سایکولۆژییەوە دەتوانی شرۆڤەی دروستی بۆ بکەی.

لە سەرجەم ڕووداوەکانی ئێرانیش ئەوە خامنەییە کە دەبێ وەک چەق و ناوەندی بڕیارەکان لێی بڕوانین. خامنەیی لەباری کەسێتیی و لەڕووی سایکۆلۆژییەوە نەخۆشیی دەروونیی هەیە! نەخۆشیی دەروونی وەک چی؟ تۆ ئەگەر سەیر بکەی هەر لە دوای مەرگی خومەینی بە یەک شەو لە «حجەالاسلام»ڕا بوو بە »آیت الله»، ئەو ڕقەی لە ڕەفسەنجانی هەیبوو دەگەڕاوە سەر ئەوە کە ڕەفەسەنجانی کەسێکی نیزیکتر بوو لە خومەینی، بۆیە ئەم کینەشی نەشاردەوە تا ئەم کارەساتەی بەسەر هێنا و لەسەر ڕێی خۆی لایدا، یان با بڵێین لە پێوەندی جۆری هەڵسوکەوتی لەگەڵ «آیت الله» مونتەزیریدا کە هەرگیز خامنەیی بە هیچ دانانەنا یا تەنانەت لەگەڵ ڕێبەرانی بزووتنەوەی سەوزدا عەینی شت. ئەگەر تۆ سەیری ئەدەبیاتی ڕێبەری کۆماری ئیسلامی بکەی، ئاخاوتنەکانی بەدوورن لە شەئنی دیپلۆماسی و تەنانەت بەدوور لە شەئنی ئەخلاقی بۆ ڕێبەری وڵاتێک. بۆ نموونە چەند ساڵ لەوە پێش ئایدیۆمی «نفووز»ی کرد بوو بە بنێشتەخۆشکە و، دەست و پێوەندییەکانی لە میدیاکان بەردەوام ئەوەیان دەجوو. پێرارەکە تێرمی «اراذل و اوباش»ی بۆ خۆپیشاندەران بەکار هینا. ئەم ساڵ هات و «اشرار»ی بۆ لەکارکردن. هەمووی ئەوانەش کۆدێکن بۆ ئەوەی ناوەندە ئەمنییەتی و بەسیج و هێزە چەکدارەکان بەپێی هەمان دەستەواژەی بەناوبانگی «آتش بە اختیار» لە هیچ نەپرینگێنەوە و بە هەموو هێزەوە خەڵک سەرکوت بکەن. لە ڕاستیدا ترسی دیکتاتۆر و ترسی دەسەڵاتێکی ملهۆر هەمیشە لەبەر ئەوەیە کە دەسەڵاتەکەی لەکیس بچێ، بۆیە خەڵک بێبەزییانە سەرکوت کران. ئەوەشمان لەبیر نەچێ کە ئەوان لە تەنیشتەوە لوبنان و عێراق دەبینن کە خەڵک هاتۆتە سەر شەقامەکان و ترسی ئەوەیان لێ نیشتووە ئاڵوگۆڕ لە پێکهاتەی سیاسیی وڵاتدا پێک بێ و تەنانەت ئەم ڕێژیمە بەیەکجاری هەر تێکەوە بپێچرێ. بۆیە ئەم ناڕەزایەتییانە بەم شێوە توندە سەرکوت کران.

کوردستان: کە هەڵسەنگاندن بۆ خۆپیشاندان و ناڕەزایەتییەکان لە چەند ساڵی ڕابردوودا دەکرێ، «بۆشایی ڕێبەریی دیاریکراو» یەکەم شتە قسەی لەسەر دەکرێ. بەو حاڵە و لە بەردەوامیی ئەو دۆخە، داهاتووی سەرهەڵدان و ناڕەزایەتییەکانی خەڵک چۆن دەبێ؟

ناسر باباخانی: ڕەنگە ئەوە بۆ سەرهەڵدانێکی کلاسیک تا ڕادەیەک ڕاست بێ، بەڵام لە نەبوونی ڕێبەرێک کە ئیجماعی گشتیی لەسەر بێ، هەندێ جار نەبوونی ڕێبەرییەکی دیاریکراو خۆی لەخۆیدا دەبێ هۆکارێک بۆ ئەوەی

کە یەکگرتووییەکی زیاتر - بەتایبەتی لەم جۆرە سەرهەڵدانانەدا - ساز بێ. چون لەبەر جیاوازیی لایەنەکان بەهەر حاڵ بەشێک لە خەڵکانی ئێران هەن کە لەگەڵ لایەنێکی سیاسیدا نین، یان بەشێک لە نەتەوەکان لەگەڵ حیزبێکی سیاسیدا نین.

بۆیە بە ڕای من بۆ بەردەوامیی ئەم خۆپیشاندانانە کە بێ سەرە و ڕێبەری نییە، سۆشیال میدیا دەتوانێ جۆرێ یەکیەتیی سەرانسەری ساز بکا کە بە تەعبیری مانوئێل کاستێلز وەک تۆڕێکی بەربڵاو و دوورودرێژ «هیوا» و «تووڕەیی» لە هەناوی یەکتردا کۆکاتەوە. ئەگەرچی شوێنی لۆکاڵیی سەرهەڵدان شەقامە و تووڕەیی خەڵک لەوێ خۆدەردەخا، بەڵام سۆشیال میدیا شوێنی کۆبوونەوەی سەرانسەری و ئاڵوگۆڕی زانیارییەکانە و هیوا بە دواڕۆژێکی باشتر. بۆیە شەقام وەک هێزی ڕەق ئامێری و سۆشیال میدیا دەبێ وەک هێزی نەرم ئامێری ڕەچاو بکرێ.

کۆماری ئیسلامیش ئەوی بەباشی بۆت دەرکەوتبوو بۆیە بە هەموو توانایەوە دەستی کرد بە فیلتێرینگی سۆشیال میدیا و خاوکردنەوەی خێرایی ئینتێرنێت، بۆ ئەوەی کە ئەو دەوری ڕێبەرییە لە سۆشیال میدیادا لەنێو بەرێ. ئیزنم بدە بڕێک باسەکە بکەمەوە، وەک بۆخۆشت دەزانی بۆ سەرهەڵدانی زۆربەی هەرە زۆری شۆڕشە گەورەکانی دنیا چەند هۆکاری سەرەکی هەیە بۆ وێنە بۆ سەرهەڵدانی شۆڕشی فەڕانسە وەک گەورەترین شۆڕشی مێژووی مرۆڤایەتی، دوو هۆکاری سەرەکی ڕەچاو دەکرێ. یەکەم بوونی پاشخانێکی ڕۆشنبیری مێژوویی لەم وڵاتەدا و دووهەم گرفت و کێشەی ئابووری. ئەم بزووتنەوەیەی ئێستا لە ئێران سەریهەڵداوە لەبری پاشخانە ڕۆشنبیرییەکەی فەڕانسە، ئەوە سۆشیال میدیایە کە ئەم بۆشاییەی بۆ پڕ دەکاتەوە و لەباری...

...ئابووریشەوە هەموومان دەزانین کە ئێران چەندە کاول بووە!

شۆڕشی فەرانسەش سەرەتا ڕێبەری نەبوو، خاوەنی نەبوو، بەڵام دواتر بوو بە خاوەن سەر و لە ڕەوتی بەرەوپێش چوونیدا خۆی ڕێکخست. توندوتیژییەکانی سەرەتای شۆڕشیش کە بە هێرشکردن بۆ سەر بەندیخانەی باستیل دەستی پێکرد لە ڕاستیدا هێرش بۆ سەر نمادی ستەم و ناداد پەروەری بوو. ڕووخانی باستیل، ڕووخانی هەیبەتی دەسەڵات بوو. وەک چۆن شۆڕشی فەڕانسە بەرهەمی ساڵ و دوو ساڵ و سێ ساڵ نەبوو بەڵکوو بەرهەمی هەفتا_هەشتا ساڵ کەڵەکە بوونی...

...گرفتەکانی کۆمەڵگەی فەڕانسە بوو، بزووتنەوەی نوێی خەڵکی ئێرانیش بەرهەمی چل ساڵ کەڵەکە بوونی کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی کۆماری ئیسلامییە.

کوردستان: بەشێکی پرسیارەکەش ئەوە بوو کە داهاتووی سەرهەڵدانەکان چۆن دەبێ؟

ناسر باباخانی: وەک باسم کرد بێگومان سەرهەڵدانەکان بەردەوام و پێم وایە زیاتریش دەبن. چون حکوومەت و دەسەڵات ناتوانێ چارەسەری کێشەکان بکا، حکوومەت تووشی گوشارێکی لە ڕادەبەری دەرەکی و ژوورەکی بۆتەوە و لە لایەکی تریشەوە ئەساسەن ماهییەتی ئەو حکوومەتەش، ماهییەتێکی نەگۆڕە و هەڵگری ڕێفۆڕم نییە، لەبەر ئەوەی ژیانی خەڵک بەرەو دۆخێکی خەراپتر دەڕوا و تەنانەت وەک پێشتر باسم لە کەسێتیی خامنەیی کرد هەر ئەو بوو کە چراسەوزی دا بە هێزەکان بۆ ئەوەی کە خەڵک سەرکوت بکەن. خووی دیکتاتۆر ئەوەیە کە لە بڕیارەکەی پاشگەز نابێتەوە. ئەوەش وا دەکا کە گوشاری سەر خەڵک زیاد بێ و دواجار وەک هۆکاریک بۆ دیسان سەرهەڵدانی خەڵک، ئەویش لە سەرانسەری ئێراندا.

بزووتنەوەی ئەم جارە بە پێی ئەوە کە دوای ماوەیەکی کورت (پاش دوو ساڵ) سەری هەڵداوە و لە باری جوغرافیایی و ڕادەی حەشیمەت زۆر بەرفرەوانتر و ڕادیکاڵتر بوو ئەگەری سەرهەڵدانەوەی لە کورتماوەدا و ڕماڵینی سیستم، یەکجار زۆرە، من پێموایە چیی وای نەماوە دواپەردەی شانۆی کۆماری ئیسلامی ببینین!

کوردستان: ئەدی چۆن دەکرێ ناڕەزایەتییەکان بەربڵاوتر بکرێن، ئەسڵەن لە بنەڕەتدا دەکرێ شۆڕشێک بەدژی ئەم ڕێژیمە وەڕێ بخرێ، ڕێژیمێک کە خۆی بەرهەمی شۆڕشە؟ مەلزووماتەکەی چییە؟

ناسر باباخانی: ئەمە پرسیارێکە کە چل ساڵە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی بەدوویدا وێڵە، تەنانەت وڵاتانی بیانی و لەسەروویانەوە ئامریکا کە چۆن دەکرێ شۆڕشێک بەدژی ئەو شۆڕشە وەڕێ بخرێ؟ هەر لەم ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستەدا یا تەنانەت لە ئامریکای لاتیندا شۆڕش ڕووی داوە و کەسێک هاتۆتە سەر کار وەک شۆڕشگێر، وەک نموونەی ئەم ئەفسەرانی عەرەبی وڵاتیی ڕۆژهەڵاتی نێوەراست کە وەک قارەمان، وەک ڕزگاریدەر هاتنە سەر کار کەچی دواتر بۆخۆیان بوون بە دیکتاتۆر و هەر بە شۆڕشیش لەبەین چوون. بۆ نموونە لە عێراق و میسر و یەمەن و...

جا بۆیە بۆ ئەوەی کە سەرلە نوێ شۆڕشێک وەڕێ بخرێتەوە ڕەنگە بەو مانا کلاسیکییەی کە ئێمە لە شۆڕش دەڕوانین ڕوو نەدا، لەبەر ئەوەی بارودۆخەکە ئاڵوگۆڕی زۆری بەسەردا هاتووە. تا ئێستا ئێران پێی وابووە کە لە نەبوونی ئاڵتێرناتیڤێکی جیدیدا دنیا بە هەموو جۆرێک مامەڵەی لەگەڵ دەکا، یانی ترسی بەسووریە بوونی ئێران و ئەو کابووسەی کە ئێستا لە سووریە ڕووی داوە، بووە هۆکاری ئەوەی دنیا لەبەرامبەر کۆماری ئیسلامیدا نەوی بکێشێ.

چون لە ڕاستیشدا لە ئێستادا ئێران ئۆپۆزیسیۆنێکی جیدی نییە، ئۆپۆزیسیۆنێک کە هەندێ ڕوخساری دیار هەبێ نییەتی.

بۆیە سەرەتا پێویستە ئۆپۆزیسیۆنێکی یەکگرتوو و بەهێز هەبێ، بۆ ئەوەی کە لە دنیای دەرەوە وەک ئاڵتێرناتیڤ و بەدیلێکی شیاو سەیریان کا و دواتر بتوانن لانیکەم وەک حکوومەتێکی کاتی یان گوزار لە کۆماری ئیسلامی شکل بگرێ و، پیشانی بدەن کە ئەم ئۆپۆزیسیۆنە یەک دەستە و تایبەتمەندی دێموکراتیکی هەیە و دواجار بە هەڵبژاردن کارەکانی بەڕێوە دەبا. بۆیە من پێم وایە بەر لە هەموو شتێک سەرەکیترین کار دروستکردنی بەرەیەکی هاوبەشە و تا کاتێکیشئەو بەرە هاوبەشە لە نێو ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیدا نەبێ ئامریکا و دنیای دەرەوە دەستیان بۆ هیچ ناچێ.

بۆ نموونە کۆبوونەوەی «معارض»ی عێراقی بە ناوی کۆنگرەی لەندەن بۆ لابردنی سەدام بە ئیبتکاری وەزیری دەرەوەی ئەو کاتی ئامریکا ساز بوو. ئەو دەم هەندێک فەیس لە نەتەوە جۆربەجۆرەکان، کورد و عەرەبی شیعە و عەرەبی سوننی یەکیان گرت و دواجار توانییان دەسەڵاتەکە بگوازنەوە بۆ ئەم کۆنگرەیە. بۆیە شتێکی هاوشێوەی وەک کۆنگرەی لەندەن دەکرێ، بەڵام ئامریکا ئەوە نابینێ، ئورووپا ئەوە نابینێ و هەروەها هەندێ فاکتۆری دیکە وەک پێوەندییە ئابوورییەکانی ئەمریکا لەگەڵ وڵاتانی عەرەبی دراوسێی ئێران و کەنداو دەور دەبینن کە لەواندا ئێران وەک گورگەکەی چیرۆکی هەیاس بۆ ترساندنی ئەوان بەکاری بێنن. لە هەر حاڵدا پاشنەئاشیلی کۆماری ئیسلامیی ئێران هەر دەتوانێ ئەوە، بێ کە بە دروستبوونی بەرەیەکی یەکگرتووی گۆڕانخواز و دێموکراتدا خەبات دژی کۆماری ئیسلامی بچێتە فازی کۆتاییەوە ئەمە کاتالیزۆرە بۆ بەردەوامیی نارەزایەتییەکان، بەڵام لە یادمان نەچێ کە خەڵک لە نێوخۆ هەمیشە هەنگاوێک لە پێش ئۆپۆزیسیۆن بووە!

کوردستان: هەڵسەنگاندنی ئێوە بۆ ڕۆڵی ئۆپۆزیسیۆن لە نارەزایەتییەکانی ئەمجارەدا چییە؟ وە لە داهاتوودا ئۆپۆزیسیۆن چۆن دەتوانێ کۆمەگ بێ و ببنە فاکتۆرێکی شوێندانەر؟

ناسر باباخانی: ئەگەر بێنم ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی کورد پێک بگرم دەتوانم بڵێم ئۆپۆزیسیۆنی کوردی بە حوکمی ئەو پاشخانە فکرییە، بە حوکمی ئەو چوارچێوە ئۆرگانیک و ڕێکخراوەییەی کە هەیەتی لە هەموو ئۆپۆزیسیۆنەکانی دیکە دەتوانێ لە داهاتوودا زیاتر شوێندانەر بێ، دیارە ئەگەر بە گوتاری هاوبەشەوە بچێتە بازنەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانییەوە. بەهەر حاڵ ئێستا ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران هەیە و ئەگەرچی خۆم ڕەخنەم لێی هەیە بەڵام دەتوانێ دەسپێکێکی باش بێ.

لە پێوەندی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆن بەگشتیدا ڕۆڵی ئۆپۆزیسیۆن لە نارەزایەتییەکانی ئەمجارەدا بە باوەڕی من ڕۆڵێکی ئۆرگانیک نەبوو. ئەم سەرهەڵدانانە، سەرهەڵدانێکی خۆڕسک بوون وەک زۆربەی سەرهەڵدانەکانی تر.

بەڵام کۆماری ئیسلامی بۆ کەمکردنەوەی عەزەمەتی گیان بازی خەڵک و بە جۆرێ داشکاندنی سەنگی خۆپیشاندانەکان دەیهەوێ کە بەسەر ئۆپۆزیسیۆنیدا بێنێ و بە تایبەتی یەک دوو جەریان (وەک کوڕی شا و موجاهیدین) زەق دەکاتەوە کە نە توانایی ئەم ڕێکخستنەیان هەیە و نە ئەو پێگە کۆمەڵایەتییە کە بتوانن کارێکی لەم چەشنە بکەن. بۆیە ئەمن سەرهەڵدانەکان بەخۆڕسک دەزانم و دیارە حاشا لە ئینتیمای سیاسیی خەڵکی ئێرانیش ناکەم.

کەوا بوو کۆماری ئیسلامی دەیەوێ بە تیرێک دوو نیشان بپێکێ: یەکەم کەشەکە ئەمنییەتی بکا و دواتر خەڵک تاوانبار بکا بەوەی بە فیتی دەرەکی هاتوونە دەرێ بۆوەی بێبەزەییانە سەرکوتیان بکا. (بڕوانە سێناریۆی هەمیشەیی: ئێعتراف وەرگرتن لە خەڵک لە تلویزیۆنی کۆماری ئیسلامیدا) لە کوردستانیش باس لە حیزبەکانی «ضد انقلاب» بنێشتەخۆشکەی سەر زاریتی!

لە کۆتایی وڵامی پرسیارەکەتدا دەبێ بڵێم ئۆپوزیسیۆن لەم سەرهەڵدانانەدا دەور و ڕۆڵێکی ئەوتۆی نەبووە. بەڵام لە داهاتوودا چۆن دەبێ دەگەڕێتەوە سەرخۆیان. وەک گوتم ئێمە وک کورد دەبێ هاوکاریی بەکردەوە و گوتاری هاوبەشمان هەبێ و لە پێوەندی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیدا لای کەم تا ئێستا پێموانییە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی ئەوپوتانسیەلەی هەبێ و ئەو هێزە بتوانێ فاکتۆرێکی شوێندانەر بێ.

کوردستان: جەنابت ڕۆڵی ژنان لە نارەزایەتییەکانی مانگی خەزەڵوەردا چۆن هەڵدەسەنگێنی. پێت وانییە سەرکوتی توندی ژنان لە پێشتریشدا لەو ترسەوە سەرچاوە دەگرێ کە ڕێژیم نایهەوێ ئەم کلێشە نوێیە تەحەممول بکا؟

ناسر باباخانی: وەک خۆت ئاماژەت پێکرد لە پرسیارەکەتدا، ڕێژیم نایهەوێ سەرچەشنێکی دیکە لە نێو بزووتنەوەی سەراسەریی ئێراندا بەو وردەبزووتنەوانە زیاد بێ. ئێستا بزووتنەوەی کرێکاریمان هەیە، بزووتنەوەی خوێندکاریمان هەیە، بزووتنەوەی نەتەوەییمان هەیە و بزووتنەوەی دیکە. ترسی ڕێژیم لە بزووتنەوەی ژنان ئەوەیە کە بە جۆرێک ئەمە ڕێک چاوی ئەسفەندیاری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی نیشانە گرتووە! واتە لە ماوەی ٤٠ساڵ دەسەڵاتی سیاسیی خۆیدا، ڕۆخساری ژنی باش و ژنی خەراپی وێنا کردووە. ژنی باش بریتییە لەو ژنەی کە چارشێوێکی بەسەرەوە، دایکێک کە لە ماڵ خەریکی چێشت لێنانە و کاری بە هیچ کێشەیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە نییە و دەچێتە وانەکانی قورئان و، ئەگەر لەو پەڕی خۆیدا چالاکیی کۆمەڵایەتیی هەبێ ئەوە یان

بۆ ئیمام حوسێن یان بۆ بۆنە جۆربەجۆرەکانی مەزهەبییە و چاوی بەسەر ئەوەیە کە منداڵەکانی تووشی کێشە نەبن، ئەوە خوێندنەوەیەکی فەرمییە لە ژنی باش و ژنی موسڵمان لە کۆماری ئیسلامیدا. بەڵام ئێستا لەو سەردەمەدا ئێمە دەبینین دەوری ژنان زۆر زۆر بەرچاوە، وەک ژن و وەک هێزی شوێندانەر. یانی کاتێک لە بزووتنەوەیەکدا ژن دێت هاوشانی پیاو دەست پێدەکا بە خەبات و درووشم دەدا، چەشنێک لە چالاکیی ڕۆمانتیسیزم لە نێو کەشی ئەو سەرهەڵدانەدا ساز دەبێ کە لە هەموو فەزای دنیادا شتی وا هەیە. تەنانەت بە جۆرێک لە جۆرەکان پەیوەندییەکی ئەویندا‌ری لە نێو خۆپێشاندەران ساز دەبێ و پێوەندییەکی عاتفی باڵ بەسەر سەرهەڵدانەکەدا دەکێشێ. ڕێژیم دەمەکە بەمەی زانیوە داوە و هەوڵ دەدا ڕێی لێبگرێ. چون سیمین دوبووار گوتەنی ئەوە ژنی ئازایە کە دەتوانێ منداڵی ئازا و ڕەها و چاونەترس ڕابێنێ، بۆیە لە داوێنی ئەو ژنەیە کە منداڵ پەروەردە دەبێ و دواجار ئەو منداڵە لەسەر بنەمای ئەو بارهێنانە و ئەو پەروەردە کردنە دەتوانێ بەدژی زوڵم و زۆری دەنگ هەڵبڕێ. تەنانەت لە نێو ئەدەبیاتی ڕەسمیی دەسەڵاتدا توندوتیژییەکی گوفتاری و سووکایەتی زمانی بەرامبەر بە ژن هەیە یان وەها باو کراوە کە کاتێک ژنێک دەسبەسەر دەکرێ یان بازجوویی لێدەکرێ ئابرووی بنەماڵەکەی دەچێ، ئابرووی ئەو ژنەی دەچێ واتە لە کەرەسەی جۆراوجۆر کەڵک وەردەگرن بۆ ئەوەی ژن وەک هێز و دینامیزمێک لە بزووتنەوەدا پاشەکشەی پێ بکرێ و بیبەنەوە چوارچیوەی ماڵ و بیانخەنە ێر چاوەدێریی باب و برا و مێردەوە و بەم شێوەیە دەیانەوێ ڕێیان لێ بگرن. بەڵام بە خۆشییەوە ئەمە بە دڵی کۆماری ئیسلامی ناچێتە پێشێ و بەشداریی ژنان لە مەیدانی ناڕەزایەتی تۆختر بووە و تەنانەت هەندێک جار تۆ لەو گرتە ویدیۆییانەدا دەبینی کە ژن دەوری لیدێر دەگێڕێ. ئەمە نیشاندەری ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی لەو هێزە تۆقیوە و لە داهاتوودا ژنان دەورێکی زۆر سەرەکی دەگێڕن.

کوردستان: کاک ناسر کەمێک پێشتر ئاماژەت بەو دەستەواژانە دا وەک «خەڵک» و «خەڵکی ڕاستەقینە». خامنەیی چەند ڕۆژ پێش لە کۆبوونەوەی لەگەڵ کۆمەڵێک بەسیجیدا گوتی کە ئیرادەی «خەڵک» توانیی بەسەر «پیلان»ەکەدا سەر بکەوێ. کاک ناسر ئەگەر هەڵوێستەیەک لەسەر ئەم قسانە بکەین، کام خەڵک و کام پیلان؟

ناسر باباخانی: خامنەیی دەمێکە لە وشەی «مردم»، واتە خەڵک کەلک وەردەگرێ، بۆ ئەو «مردم» بریتین لە دەستوپەیوەندی گوێڕایەڵی خۆت کە لە شەقامەکان بە ئەمری ئەو خەڵک دەدەنە بە گوللە لە ڕوانگەی نیزامەوە ئەوانە »خەڵکی ڕاستەقینە»ن، بۆیە بە یارمەتی وەرزرەتەکان و دەزگاکان خەڵک دێننە سەر شەقامەکان کە زۆربەیان مووچەخۆر و خوێندکار و قوتابی و مامۆستان کە ناچاریان دەکەن کە دەبێ ئیمزا بدەن و دەبێ خۆپیشاندان بکەن و لەسەر شاشەی تلویزیۆنیش ناوی دەنێن حەماسەی خەڵک!

مەسەلەیەکی چینی دەڵێ کاتێک شتێک بەراوژوو نیشان دەدەی؛ واتە درۆ دەکەی. ئەمە پیشەی وڵاتانی دیکتاتۆری

و دواکەوتوویە کە ڕاستییەکانی نێوخۆ بە پێچەوانە نیشان دەدەن بۆ شاردنەوەی کەموکوڕییەکانی وڵات.

خامنەیی هەر لە سەرەتای دامەزراندنی کۆماری ئیسلامییەوە هەتا ئێستا، بەتایبەتی پاش مردنی خومەینی کە دەسەڵاتی گرتە دەست، ئیستراتیژیی سەرەکیی ئەم وڵاتەی بۆ نێوخۆ و دەرەوە لەسەر بنەمای بەراوەژوو نیشاندانی واقعییەتەکانی کۆمەڵگە داڕشتووە. ئەمە بەڵکوو دوکتورینێک بووە کە لە سەرەوەی هێرەمەکە واتە خۆی بۆ خوارەوە دیکتە دەکرا و لە هەموو بوارەکاندا بەجۆرێک هەوڵ دراوە کە سیمای ڕاستەقینەی دیاردەکان بشاردرێنەوە. شەخسی خامنەیی لەسەر بنەمایەکی پارانۆییدی بۆ بەلاڕێدا بردنی ڕاستییەکان لە زۆر تاکتیکی سەیروسەمەرە کەڵکی وەرگرتووە، بۆ وێنە ئەم دەستەواژانە بە بەردەوامی لە گوتارە سیاسییەکانی ئەو حکوومەتەدا کە لە زمانی «ولی فقیە» دەگوازرێتەوە بەدی دەکرێوەک پیلان، دوژمن، تەماح، سیخوڕی، دەستەواژەی نفووز، خەیانەت، هەڕەشەی دەرەکی، دەستی پشتی پەردە، ئەرازل و ئەوباش و، ئەشرار لەم دواییانەدا و، ئەمە بۆتە هۆکارێک بۆ ئەوەی کە بە هەر جۆرێک بەر بە هەر چەشنە پلورالیزمێکی سیاسی بگرێ. ئەم «خەڵک»ەی کە جەنابیشت باست فەرموو دەچێتە خانەی ئەم دەستەواژانەی ئەو بۆ مەرامەکانی بەکاری دێنێ.

بەڵام بەپێی هەموو ئامار و داتاکان کە لە ناوەندە ئاکادیمیک و باوەڕپێکراو نێونەتەوەییدا هەیە، کۆماری ئیسلامی بەپێچەوانە ئیدیعای ڕێبەرەکانی، ڕێژیمێکی دارماوە، ئەم داتایانە تەعبیر لە دۆخی کارەساتباری ئێران دەکەن کە لە ڕاگەیاندن و میدیاکانی کۆماری ئیسلامیدا نەک باس ناکرێ، بەڵکوو باس کردنەکەشیان باسی سەرە؛ بۆیە لە حەقیقەتدا ئەو قەرائەتە ڕەسمییەی کە ڕێبەری کۆماری ئیسلامیی ئێران لە شەقامەکان دەیداتە دەرەوە، ڕێک بەراوەژوو نیشان دانی حەقیقەتەکان و، ئەوەی مرۆڤکوژ و خوێنڕێژە پیاوەکانی ڕێبەرن نەک خەڵکی ئێران!

کاک ناسر سپاس بۆ بەشداریت لەم دیمانەیەدا.

سپاس بۆ ئێوە و سەرجەم هاوکارانتان، «کوردستان» ئاوەدان!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی دێسەمبەری ٢٠١٩

دواپەردەی کۆماری ئیسلامی بەڕێوەیە!

سەرهەڵدانی ئەم دواییەی خەڵکی ئێران لە دژی دەسەڵاتی سیاسی، لەڕاستیدا دەکرێ وەک کامڵبوون یان باڵغبوونی سیاسی قۆناغ بە قۆناغ، لە ماوەی بیست ساڵی رابردوودا سەیر بکرێ. رێک بیست ساڵ لەمەوبەر بزووتنەوەیەک سەری هەڵدا کە دەکرێ وەک وردە بزووتنەوەی خوێندکاری نێوزەد بکرێ، ١٠ ساڵ دواتر سەرهەڵدانی چینی مامناوەندی ئێران بە تایبەتی لە تارانی پێتەخت وردە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بەناوی بزووتنەوەی سەوز ساز کرد، بەڵام لە دوو ساڵی رابردوودا سەرهەڵدانێک ساز بووە کە خۆی لە قاوغی وردە بزووتنەوە دەرهاویشتووە و لە هەندێ رەهەندەوە جیاوازی سەرەکی لەگەڵ وردە بزووتنەوەکانی پێش خۆیدا هەیە.

ئەم بزووتنەوەی دوایی، بزووتنەوەیەکی سەرانسەری بوو، جوگرافیایەکی زۆر بەرینتری لەخۆگرتبوو کە لە پاش یەکەم راپەڕینی، تەنیا دوو ساڵی پێویست بوو سەرلەنوێ سەرهەڵداتەوە، هەروەها لە ڕوانگەی چینایەتییەوە لەوەپێشتر ئەگەر خۆپیشاندەران سەر بە چینی خوێندکار و چینی مامناوەند بوون، ئەوە ئێستا چینی هەژار و پێخواس و تەنانەت چینێکی دابڕاو لە چینی مامناوەند کە پێیدەگوترێ lower-middle class (زۆر کات خوێندەوارن و نەمرنەژی دەژین) هێمای سەرەکی بزووتنەوەکەن.

ئەو باڵغبوونەی باسمکرد لە نێو گەنج و لاوەکانی چینی هەژار و پەراوێزخراوی ئێراندا گەیشتووەتە لووتکە. بە پێی داتا فەرمییەکانی کۆماری ئیسلامی زیاتر لە یەک لەسەر پێنجی خەڵکی ئێران لە پەراوێزی گەورە شارەکاندا دەژین و لەبەر هۆکاری دارمانی ئابووری و نەبوونی خۆشبژێوی و وێرانیی کشتوکاڵ و بێکاری لە گوند و شارۆچکە و شارەکان کۆچیان کردووە بۆ قەراغ شارە گەورەکان کە زۆربەی هەرەزۆریان گەنجن، ئەمە لە کاتێکدایە کە داتا نافەرمییەکان باس لە ٢٤ ملیۆن کەس لە پەراوێزی گەورەشارەکان دەکەن! کە ئەگەر وتەی پارلەمانی کۆماری ئیسلامی بکەین بە بنەما، کە دەڵێ هێڵی هەژاری لە ئێران ٤\٨٠٠\٠٠٠ تمەنە، ڕادەی ئەم حەشیمەتە لە ٢٤ ملیۆن زۆر زیاتر دەبێ، واتە لەشکرێکی تووڕە و وەزاڵەهاتوو کە دواجار دەتوانێ دەوری یەکلاکەرەوە بگێڕێ بۆ هەموو پێشهاتێکی سیاسی کۆمەڵایەتی، ئەگەرچی دیسان ئاگری سەرهەڵدانەکە بە توندوتیژترین شێوە بەڕواڵەت دامرکاوە.

لەڕاستیدا دەسەڵات زۆر باش بۆی دەرکەوت ئەم راپەڕینەی دوایی لە دروشمی ریفۆرم و چاکسازی تێپەڕیوە و رێک وەلی فەقیهی نیشانە گرتووە و خوازیاری نەمانی رژێمە، بۆیە بە تەواوی هێزەوە، ڕێکخراوە سەرکوتکەرە نیزامی و

ئەمنییەکانی بێ سڵەمینەوە خۆپیشاندەرانی سیڤیلیان دایە بەر دەسڕێژی گوللە!

ئەوەی کۆماری ئیسلامی کردی بە چرای سەوزی ڕێبەری وڵاتەوە هەر لە ڕۆژی یەکەمەوە، کارەساتێکی مرۆیی بوو کە لە مێژووی هاوچەرخی ئێراندا وێنەی نەبووە، تەنانەت بۆ یەکەم جار لە مێژووی هەموو دنیادا ئێران بوو بە یەکەم وڵات کە خێرایی ئینتێرنێت تا ئەو ڕادەیە خاو بکاتەوە و تەنانەت رادەی کەڵک وەرگرتن لە ئینتەرنێت لە سەتا بگاتە پێنج و دواجار سفر، بۆ سازکردنی دوورگەیەکی ئایزۆلەی دابڕاو لە دنیای ئازاد و بۆ کۆنترۆڵ و سەرکوت و داسەپاندنی کەشی ئەمنی بەسەر وڵاتدا و پێشگیری لە بڵاوبوونەوەی هەواڵە مەترسیدارەکانی ناوخۆ لەبارەی کوشتنی خۆپیشاندەران. هەر بۆیە ماوەی دە ڕۆژ ئێرانی لە جیهان دابڕاند، بەڵام سۆنامی گرتە ڤیدیۆییەکان لە پاش بەرقەراربوونەوەی هێڵی ئینتەرنێت دنیای هەژاند و جیهان ئاگاداری جەنایەتەکانی کۆماری ئیسلامی دەرحەق بە خۆپیشاندەرەکان بوو!

ئەوەی لە شارەکانی ئێران بینیمان، زیاتر لە سەرهەڵدان و شۆڕشی چینی هەژار و پێخواس و مامناوەندی ئێران دەچوو، کە گوشاری ئابووری بڕستی لێبڕیون. لەلایەکی ترەوە هەر لە پەیوەندی لەگەڵ ئەم گوشارە ئابوورییانەدا، فەساد و گەندەڵی بەرپرسانی باڵای حکوومەتی کۆماری ئیسلامی هەم خۆیان، هەم خزم و کەسی هەرە نزیکیان، ئەم دژکردەوەیەی شەقامەکانی ئێرانی لێکەوتەوە.

بەڵام ئەمە تەنیا بەرهەمی گوشاری ئابووری ئەم ماوەیەی ڕابردوو نییە، ئەمە بەرهەمی کەڵەکەبوونی گوشاری سیاسی و دارمانی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی چل ساڵ حوکمڕانی کۆماری ئیسلامییە. وڵاتێکی دارماو و وێران لە هەموو ڕوویەکەوە.

سەرنجڕاکێشە کاتێ بزانین کە کۆماری ئیسلامی ساڵانە ٨٣٠ ملیۆن دۆلار بۆ حیزبوڵڵای لوبنان و ٣٦٨ ملیۆن دۆلار بۆ حەماس دابین دەکا! ئەمە لە کاتێکدایە کە بەپێی هەواڵی بانکی ناوەندی ئەورووپا لە ساڵی ٢٠١٩ ، زیاتر لە ٧٠ لە سەدی خەڵکی ئێران لە ژێر هێڵی هەژاریدا دەژین!

بەهەرحاڵ ئەم دەنگهەڵبڕینانە بەڕای من دواجار لانیکەم زۆر هاوکێشە لە ناوخۆدا دەگۆڕن، کە گرینگترینیان، دیسان گەڕاندنەوەی شەقامە بۆ خەڵک. خەڵک لە هەموو دنیادا خاوەنی شەقامن، شەقام گەورەترین هێزە بەرامبەر بە چواردیوارییەک کە خاوەن دەسەڵاتەکان خۆیانی تێدا حەشار دەدەن. ئەمە ڕێک ئەو دیاردەیە کە چل ساڵە کۆماری ئیسلامی بە تەواوی توانایەوە هەوڵی بۆ دەدا نەیەتەدی و نەبێتە ئەمری واقیع، بۆ ئەم مەبەستەش لە هیچ چەشنە سەرکوت و زیندان و کوشتنێکیش دریغی نەکرد و ناکا. دیسامبەری دوو ساڵ لەوەپێش بوو کە

خەڵک شەقامیان ئەستاندەوە و ئەمڕۆش هەمان چیرۆک دووپات بووەوە، واتە گرینگترین دەسکەوتی ڕاپەرینەکان، وەرگرتنەوەی شەقام بوو!

هەوڵێکی بێ ئاکام و بێ ئەنجامی لانیکەم بیست ساڵی ڕابردوو لە قاڵبی ڕیفۆرمخوازیدا، (دوو دەیەی پێشتریشی لێ زیاد کەن) بوو بەهۆی ڕژانی خەڵک بۆ سەر شەقامەکان.

بۆ بەردەوامی ئەم خۆپیشاندانانە و بە گشتی ئەم بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە کە بێ سەرە و ڕێبەری نییە، سۆشیال میدیا دەتوانێ جۆرێ یەکێتی سەرانسەری ساز بکا کە بە تەعبیری مانوئێل کاستێلز وەک تۆڕێکی بەربڵاو و دووروودرێژ "هیوا" و "تووڕەیی" لە هەناوی یەکتردا کۆبکاتەوە. ئەگەرچی شوێنی لۆکاڵی سەرهەڵدان شەقامە و تووڕەیی خەڵک لەوێ خۆدەردەخا، بەڵام سۆشیال میدیا شوێنی کۆبوونەوەی سەرانسەری و ئاڵوگۆڕی زانیارییەکانە و هیوا بە دوارۆژێکی باشتر. بۆیە ئەم بزووتنەوەیە دەبێ هەردوو ڕەهەندی باسکراو لەبەرچاو بگرێ.

بەڵام شەقامی کوردی دەبێ زۆر وریاتر لەگەڵ ڕاپەرینە سەرانسەرییەکان بجووڵێتەوە و لەسەر هەست بێ کە نەبێتە کەواسووری لەشکر و ئاوردووی ڕاپەرین، چون دیتمان کۆماری ئیسلامی وەک هەمیشە دەستی ئاوەڵاترە ڕۆڵەی کورد بەبێ سڵەمینەوە بکوژێ و ئەمە سەلمێنەری ئەو ڕاستییەیە کە لە کاتی سەرهەڵدانێکی لەم چەشنە، دەسەڵات زۆر ئەمنییەتیتر لەگەڵ کورد دەجووڵێتەوە، بۆیە بەپێی ئەو پتانسییەلانەی کورد هەیەتی، دەبێ لە پرۆسەی دەنگهەڵبڕینی سەرانسەریدا، ببێتە مێشکی ڕاپەرین.

سەرچاوە: ماڵپەڕی ڕووداو - ڕێکەوتی: ١١ی دێسەمبەری ٢٠١٩

کۆکردنەوو و ئامادەکانی: ڕەحمان نەقشی

بەفرانباری ٢٧١٩ی کوردی - دێسەمبەری ٢٠١٩ی زایینی